

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

Sokolovský zámek a jeho historie

The Castle of Sokolov and its History

Autor: Jitka Beranová

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Bohdan Zilynskij

Praha 2009

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Bohdana Zilynského s využitím pramenů a literatury, na něž odkazuji.

Praha, 10. listopadu 2009

.....

podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především vedoucímu své diplomové práce PhDr. Bohdanu Zilynskému za jeho odborné vedení, rady i podnětné připomínky. Děkuji též pracovníkům historického oddělení Krajského muzea Karlovarského kraje, p. o., pobočky Muzea Sokolov za poskytnutí materiálů i konzultace, zaměstnancům Městské knihovny v Sokolově za zpřístupnění zámeckých prostor a pracovníkům Státního oblastního archivu v Plzni, pobočce Klášter u Nepomuku za jejich ochotu. Mé poděkování dále patří Ing. Pavlu Beranovi, Mgr. Jiřímu Klsákovi, Mgr. Jiřímu Hrbkovi, PhDr. Richardu Šípkovi, PhDr. Radku Aubrechtovi, Haně Plaché a všem, kteří mi při psaní diplomové práce poskytli radu a pomoc. V neposlední řadě patří dík mým nejbližším za jejich trpělivost.

Obsah

1	Úvod	5
2	Stav poznatků o dané problematice, metodika práce	6
3	Město Sokolov	11
3.1	Název města.....	11
3.2	Historie města	12
3.3	Městský znak	15
4	Sokolov v držení Nothaftů, Winklerů a Šliků	16
4.1	Rod Nothaftů a Winklerů	16
4.2	Gotická tvrz.....	18
4.3	Rod Šliků	20
4.4	Šlikovský hrad.....	24
5	Zámek v držení Nostic-Rienecků	28
5.1	Rod Nosticů (Nostic-Rienecků)	28
5.2	Zámek v době Oty Nostice a Jana Hartvíka Nostice.....	32
5.3	Zámek v době Antonína Jana Nostice	45
5.4	Zámek v době Františka Václava Nostice	54
5.5	Zámek v době Františka Antonína Nostice	60
5.6	Zámek v době Bedřicha Jana Chrysogona Nostice.....	67
5.7	Zámek v době Ervína Nostice.....	80
5.8	Zámek v době Ervína Felixe Nostice a Bedřicha Leopolda Nostice.....	94
6	Zámek po roce 1945	111
7	Závěr	116
8	Resümee	119
9	Prameny a literatura	121
10	Seznam příloh	130
11	Přílohy	134

1 Úvod

Jako téma diplomové práce jsem si vybrala sokolovský zámek a jeho historii, přičemž těžiště práce tvoří období od zakoupení panství Otou Nosticem v 1. třetině 17. stol. do roku 1945, kdy o něj rod Nosticů přišel, s přesahem do současné doby. Na myšlenku zpracovat toto téma mě přivedla brigáda v muzeu, neboť jsem zjistila, že o této budově existuje velmi málo informací. Svou prací jsem se pokusila tento nedostatek aspoň částečně zmírnit. To, že se jedná o budovu s historickou hodnotou, vyjadřuje i její zařazení do seznamu kulturních památek¹.

„Vnější klasicistní fasádou ani velikostí nepůsobí sokolovský zámek nijak okázale, jeho vnitřní umělecká výzdoba a mobiliáře zanikly. Ze stavebně historického hlediska však představuje velmi zajímavý příklad vývojových proměn panského sídla.“² Kromě toho zaujímá významné místo v dějinách města Sokolova, což je dalším důvodem, proč mě tato budova zajímá.

Mým cílem nebylo detailně popsat celý vývoj zámku, ale jak jsem již výše uvedla, zaměřila jsem se na období, kdy zámek vlastnil rod Nosticů, resp. Nostic-Rienecků, s přesahem od roku 1945 do současnosti. O starším vývoji zámku, zejména stavebním, bylo díky archeologickému výzkumu, uskutečněném v letech 1993 – 1994, napsáno více než o jeho mladší historii. Proto se má práce snažit přiblížit právě toto období, vyplňující dobu téměř 400 let. Je to období poměrně dlouhé, písemných dokladů vztahujících se přímo k zámku v Sokolově se však zachovalo bohužel poměrně málo. Ani poslední majitel z rodu Nosticů, Bedřich Leopold, který první část svého života strávil v sokolovském zámku, není již naživu.

Regionalista a archeolog Anton Prokop Schmitt v Sokolově prý „neshledal skoro nic pozoruhodného“³. Toto tvrzení bych ráda v práci vyvrátila, protože Sokolov není městem nezajímavým, jak by se na první pohled mohlo zdát, a zdejší zámek si jistě pozornost zaslouží.

¹ *Ústřední seznam kulturních památek ČR*. Dostupné na: <<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=129143&oKodOk=4103&oNazSidOb=Sokolov&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=03.08.2009&Limit=25>>.

² BRYCH, V. - RENDEK, J. *České hrady a zámky*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006, s. 678.

³ AUBRECHT, R. *Vývoj českého regionálního dějepisectví na Sokolovsku a jeho představitelé. Od počátku po současnost*. Disertační práce. Praha, 2003, s. 19.

2 Stav poznatků o dané problematice, metodika práce

Jelikož se jedná o dosud hlouběji nezpracované téma, předpokládala jsem, že většinu materiálů budu muset získat studiem archiválií. Nejdříve bych ale věnovala několik slov dostupné literatuře⁴.

Pokud bychom se dnes snažili vyhledat informace o zámku v Sokolově, jako první by se nám dostaly do ruky publikace, které se tématem nezabývají příliš do hloubky. Jedná se zejména o publikace encyklopedického rázu, jako např. 15. díl Sommerova díla *Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt*, 10. díl Bernauových *Čech*, 4. díl *Hradů, zámků a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, přičemž v této publikaci je informací nejvíce, Vlčkova *Encyklopedie českých zámků či České hrady a zámky* od autorů Brycha a Rendka. V knize Augusta Sedláčka *Hrady, zámky a tvrze Království českého* jsou Sokolovu (Falknovu) věnovány tři stránky, které se ale spíše zabývají historkami spojenými se Sokolovem než vlastní historií.

Pokud se někdo zabývá dějinami města Sokolova, neopomene nahlédnout do dvoudílné knihy Michaela Pelletera⁵ *Denkwürdigkeiten der Stadt Falkenau an der Eger und ihrer nächsten Umgebung*. Nevýhodou tohoto díla je jeho stáří a setkáme se zde s několika nepřesnými informacemi, přesto bývá velmi často citována, neboť jiná práce obdobného charakteru není dosud k dispozici. Podobá se jí pouze práce Josefa Körbla *Gedenkbuch der Stadt Falkenau 1841*, která obsahuje méně informací a její autor bývá označován jako Pelleterův předchůdce. Za zmínku stojí také novější kniha H. Theisingera *Aus dem Egerland - Falkenau Stadt und Land*, která je však psána poněkud tendenčně.

Pro stavební historii zámku je důležitým zdrojem informací interní Stavebně historický průzkum z roku 1971, který zahrnuje nejen stavební historii a architektonický rozbor, ale též dějiny zámku a seznam pramenů, ze kterých bylo pro tuto část čerpáno. Drobnou nevýhodou tohoto pramenu je již poměrně dlouhá doba od jeho vzniku - hlavní významné změny zaznamenal v 90. letech 20. stol.

⁴ Kompletní citace níže zmíněných publikací a pramenů jsou uvedeny v závěrečné bibliografii.

⁵ Michael Pelleter (31. 3. 1817 – 22. 7. 1882) byl od roku 1840 kaplanem, od roku 1849 do své smrti arciděkanem v Sokolově. O historii města se zasloužil svým dvoudílným dílem, které z části spočívá na kronice Johanna Ferdinanda Kirchbergera.

uskutečněný archeologický výzkum, který přinesl řadu nových poznatků a jehož výsledky tedy nemůže Stavebně historický průzkum reflektovat. Navíc řada archivních materiálů uvedených v seznamu pramenů byla mezitím uložena na jiné místo. O výsledcích výše zmíněného archeologického výzkumu je možno dočíst se v článcích Jiřího Klsáka a též v diplomové práci Ladislava Holíka z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Kapitoly z dějin Loketska ve 13. až 16. století.

V poslední době vyšlo několik knih věnujících se městu Sokolov, historií zámku se ale zabývají jen povrchně a čerpají pouze z dříve vydaných publikací. Sokolovsku obecně se věnuje dílo Vladimíra Prokopa staršího i mladšího a Václava Němce. Ačkoli se nejedná o profesionální historiky (všichni tři byli místní učitelé), v jejich dílech se dá nalézt řada užitečných informací.

Kapitolám z dějin Sokolovska se věnuje též několik diplomových prací, z nichž většina pochází z Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem (např. Ministeriální rod Nothaftů na Chebsku a Sokolovsku od Karla Hally) nebo ze Západočeské univerzity v Plzni (např. Kapitoly z dějin Sokolova od Miroslava Šudřicha).

V kronikách města Sokolova, vedených od roku 1945 do současnosti, jsem k zámku našla velmi málo zmínek. Fondy umístěné ve Státním okresním archivu Sokolov se sídlem v Jindřichovicích⁶ též neposkytly další informace.

Z elektronických zdrojů bych chtěla uvést stránky rodu Nothaftů, kde je též možné načerpat řadu informací o literatuře týkající se tohoto rodu, a tím pádem i Sokolova. Bohužel drtivá většina literatury vyšla mimo území České republiky, a je tudíž špatně dostupná. Z českých publikací věnujících se tomuto rodu je nutné zmínit se o sborníku kolektivu autorů Po stopách šlechtického rodu Notthafftů a příspěvku Viléma Knolla ve Sborníku Chebského muzea 1998 Nothaft, základní přehled o dějinách jednoho ministeriálního rodu.

O rodu Šliků se píše v Ottově encyklopedii obecných vědomostí na CD-ROM, v XXIV. dílu, avšak tyto informace jsou již místy překonané. Více jsem využila práci Otakara Vinaře Pět století Šliků.

⁶ Fond Archiv města Sokolov (nepřístupný), Landrát Sokolov, Okresní úřad Sokolov I (částečně přístupný), Okresní národní výbor Sokolov (částečně přístupný).

Informace k rodu Nosticů se dají čerpat z řady publikací, z nichž bych na tomto místě chtěla připomenout především brožuru dvojice Jiří Hás a Jaroslav Tovačovský Genealogie Nosticů z Nostic. Za zmínku stojí též katalog k výstavě Nosticové autorky Romany Beranové Vaicové, která se uskutečnila v roce 2007 na zámku v Sokolově. V práci jsem dále čerpala z knihy Lexikon české šlechty od Jana Halady a z Ottovy encyklopedie obecných vědomostí na CD-ROM, XVIII. dílu. Přehledně uspořádané informace k jednotlivým členům rodu jsem získala v Almanachu českých šlechtických rodů od Vladimíra Pouzara a kolektivu autorů.

Jak jsem již výše uvedla, většinu informací jsem získávala studiem archiválií. Základním zdrojem byly materiály ze Státního oblastního archivu Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuku – fondy Velkostatek Sokolov, Ústřední správa nostických statků v Sokolově a Rodinný archiv Nostitz-Rieneck Falknov, který se skládá ze dvou částí – Familienarchiv (pro osobní záležitosti příslušníků rodu) a Hausarchiv (pro majetkové záležitosti). Pouze poslední zmiňovaný fond je zpracovaný a existuje k němu inventární pomůcka. Dále jsem pracovala s materiály uloženými ve Státním ústředním archivu v Praze, zejména s fondem Sběrka fideikomisů a fondem Stará manipulace.

V Průvodci po archívních fondech, který zachycuje rodinné archivy a ústřední správy s příslušnými velkostatky v Západočeském kraji, je možné se dočíst informace k jednotlivým fondům nacházejícím se v současnosti v Klášteře u Nepomuku. Na následujících řádcích bych stručně popsala vývoj Rodinného archivu sokolovské větve Nosticů, neboť z něj pochází materiál stěžejní pro tuto práci. Rodinný archiv sokolovské větve se začal vytvářet v 1. čtvrtině 17. stol. Základem je písemná pozůstalost Oty Nostice, později rozšířená o osobní písemnosti dalších členů rodu i spisy úředního charakteru. V roce 1736 se archiv nacházel ve spodním patře pražského nostického paláce. Poprvé byl, ač jen částečně, pořádan v pol. 18. stol., neboť z této doby se na malé části archiválií našly archivářské značky. Pro rodinný archiv (a nejen pro něj) byla důležitá osoba Františka Antonína Nostice, z jehož popudu došlo k prvnímu komplexnímu uspořádání rodinného archivu Františkem Martinem Pelclem (1801), ale také ke zpracování fideikomisní knihovny Jaroslavem Schallerem, kam byly od archivu odloučeny i rukopisy (tato knihovna se dnes nazývá Knihovnou Josefa Dobrovského a nachází se v Knihovně Národního muzea). K reinventarizaci archivu došlo potom roku 1863 Ferdinandem

Kohlertem, který jej rozdělil na rodinný a domácí archiv, a jehož repertáře se s doplněními používají dodnes. V roce 1938 došlo k přestěhování archivu do zámku v Sokolově. Nosticové neměli stálého archiváře, což způsobilo, že ani ostatní místní archivy rodu nejsou komplexně uspořádány.

Ústřední správa nostických velkostatků se sice vyvíjela od 17. stol., ale pevnou kancelářskou organizaci získala až roku 1829, kdy byla zrušena poručnická správa a Ervín Nostic-Rieneck zřídil Ústřední správu panství se sídlem v Praze⁷. Centralizaci tohoto úřadu provedla po Ervínově smrti jeho snacha Zita roz. Thun-Hohensteinová, Ústřední správa pak spravovala veškerý majetek majorátních pánů sokolovské větve Nosticů, s výjimkou statků, které připadly druhorozeným synům. Také tento fond byl převezen roku 1938 do zámku v Sokolově, kde zůstal do roku 1950, kdy byl odvezen do zemědělsko-lesnického archivu v Horšovském Týně. V současnosti se nachází v Klášteře u Nepomuku.

Fond Velkostatek Sokolov vykazuje velké ztráty, značné mezery jsou zejména v účtech do pol. 19. stol., chybí zde registratury. Do roku 1947 byly spisy uloženy na zámku v Sokolově, odkud byly převezeny do zemědělsko-lesnického archivu v Horšovském Týně. V současnosti se též nachází v Klášteře u Nepomuku.

V diplomové práci jsem se rozhodla používat české verze osobních jmen z toho důvodu, že ani prameny německého původu nebyly v označeních jednotné a lišily se podle doby sepsání a úrovně vzdělanosti pisatele. Co se týče samotného jména rodu Nosticů, zvolila jsem používání přídomku Nostic, eventuálně Nostic-Rieneck, bez předložky „von“ (z), která by sice měla být uváděna, ve většině pramenů se však nevyskytuje. K tomuto úzu jsem se přiklonila i já. U rodového jména Nostic používám jeho počestělou verzi, jméno Rieneck jsem zachovala v jeho německé podobě, neboť v počestěném tvaru se prakticky nevyskytuje⁸.

Při psaní diplomové práce patřil k problematickým jevům adekvátní překlad z němčiny do češtiny. Řada výrazů, s nimiž jsem se setkala, patří dnes již k zastaralým a mnohdy ani rodilí mluvčí netušili, jaký význam dané slovo nese.

⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Průvodce po archívních fondech*. Sv. 3. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 1976, s. 195.

⁸ Při studiu pramenů jsem se setkala s jeho podobami Rhinek, Rhineck, Rienek či Rhieneck.

Navíc též záleželo na úrovni vzdělání pisatele a míře užívání regionálních výrazů. V některých případech se mi podařilo dohledat význam nebo překlad ve starších výkladových⁹ či překladových slovnících¹⁰.

Na začátku bádání jsem si vytyčila cíl shrnout stav poznatků o zámku v Sokolově pro období, než se stal majetkem rodu Nosticů. Pro období následující jsem chtěla získat informace z dostupných materiálů. Na závěr jsem se rozhodla stručně uvést vývoj zámku po roce 1945. Mým záměrem bylo nastínit vývoj sokolovského panského sídla, který dosud nebyl komplexně zpracován.

Práci jsem se rozhodla členit podle jednotlivých vlastníků zámku, samostatné kapitoly jsou tedy věnovány rodu Nothaftů a Winklerům, Šlikům a Nosticům. Část týkající se posledně jmenovaného rodu je členěna podle jednotlivých držitelů fideikomisu, přičemž někteří majitelé jsou zařazeni do samostatné kapitoly, jiné jsem pro nedostatek materiálů pojala do kapitoly společné. Na začátku každé z kapitol týkající se jednotlivých rodů je uvedena stručná historie tohoto rodu se zaměřením na příslušníky, kteří byli v nějakém vztahu k zámku v Sokolově. Poslední kapitola shrnuje osudy zámku po roce 1945. V samotném závěru práce je uvedena bibliografie k zámku v Sokolově a přílohy.

Při psaní vlastního textu jsem vycházela z informací dostupných v tištěné podobě, které jsem porovnávala s informacemi získanými studiem archivních materiálů (pokud byly dostupné). Ty jsem poté doplňovala studiem primárních pramenů. Vše jsem se snažila doložit v přílohách obrazovým materiálem. Pro větší názornost jsem k jednotlivým etapám vývoje zámku v době jeho držení rodem Nosticů vypracovala schematické plánky dokládající tehdejší vzhled a využití přízemí a prvního patra (viz příloha č. 5 – 8).

Jako součást diplomové práce přikládám CD-ROM s její elektronickou verzí.

⁹ Např. *Oekonomische Encyclopädie, oder allgemeines System der Staats- Stadt- Haus- und Landwirtschaft, in alphabetischer Ordnung von D. Johann Georg Krünitz (1773 – 1858)*. Dostupné na: <<http://www.kruenitz1.uni-trier.de>>.

¹⁰ Např. *Encyklopedický německo-český slovník*, sestavil J. V. Sterzinger, dokončil K. Kabeš. 4 díly. Praha: Nakladatel J. Otto, 1916 – 1935; JUNGSMANN, J., editor Jan Petr. *Slovník česko-německý*. 5 dílů. Praha: Academia, 1989 - 1990.

3 Město Sokolov

3.1 Název města

Nejprve bych chtěla vysvětlit, co mě vedlo k tomu, že v práci používám jako název formu „Sokolov“ místo původní podoby „Falknov“. Vzhledem k tomu, že diplomová práce má časový přesah i do doby, kdy se město již nazývalo Sokolov a toto označení funguje přes šedesát let, zvolila jsem tento novější výraz.

Dnešní název města je odvozen od německého jména, které vzniklo z výrazu „*des (der) Falken (Falke – sokol) Au(e) – Sokolova (sokolí) mokřina (luh)*“¹¹. Jak Korb uvádí, tato složenina asi označovala louky kolem řeky Ohře, kde žilo větší množství sokolů. Ke vzniku města se též váže pověst o chebském měšťanu Sebastianu Wastlovi, který se usadil v místech dnešního města a živil se lovem a výcvikem sokolů pro bohaté šlechtice. Město bylo přejmenováno v roce 1948 a jeho současné jméno vychází i z této pověsti – název označuje „Sokolovo město“, tedy Sokolov, a to podle usedlíka, který se podle objektu svého loveckého zájmu nazýval Sokol. Např. v práci K. Kuči se můžeme mimo jiné dočíst, že „*motivací nebylo jen počestění původem německého názvu města, ale též připomínka bitvy u vesnice Sokolovo*“¹². Někdy bývá připomínka bitvy u Sokolova považována za rozhodující při volbě nového názvu pro město, což však vyvrací např. věta „jen ojediněle se ve starších českých spisech najde překlad „Sokolov“¹³, která potvrzuje, že tento název zde existoval i před rokem 1948.

U označení Falknov se můžeme setkat v dějinách města s různými modifikacemi názvu – první doložené pojmenování zní „Valkenawe“ (1279), dále např. Falknow (1359), Falkenaw (1370), Falknow (1848) atd.¹⁴

¹¹ KORB, F. *Místní jména v sokolovském okrese*. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1957, s. 34.

¹² KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 6. díl. Praha: Libri, 2004, s. 797.

¹³ THEISINGER, H. *Aus dem Egerland. Falkenau Stadt und Land*. Buchloe: Hans Obermayer GmbH, 1983, s. 221.

¹⁴ Viz KORB, F., cit. d., s. 34.

3.2 Historie města

Město Sokolov se dnes nachází v západní části České republiky, v Sokolovské pánvi ohraničené z jedné strany Krušnými horami a z druhé Slavkovským lesem. Leží v říční nivě, řeka Ohře se zde stéká s řekou Svatavou a Lobežským potokem.

V historii města se vyskytuje několik mezníků – na počátku stála středověká kolonizace, která do oblasti přivedla německé obyvatelstvo, které však bylo po druhé světové válce z velké části vysídleno. Po válce došlo k největšímu rozvoji města a k charakteristické bytové výstavbě. Vliv na vývoj Sokolova měla také blízkost Chebska (zejména na architekturu) a města Lokte, které bylo od 15. stol. až do roku 1850 sídlem kraje. V okrajových částech města se těžilo zejména od 2. pol. 19. stol. uhlí, což mělo velký vliv na vývoj a podobu Sokolova.

Slovanské osídlení na tomto území bylo řídké, změna nastala právě až v průběhu 12. a 13. stol. s německou kolonizací, kterou v této oblasti prováděl původně hornofalcký rod Nothaftů, leníků pánů z Leuchtenberka. Ti zde také postavili před ústím Lobežského potoka na nevýrazném pahorku vodní tvrz a zřejmě současně s ní bylo založeno i město. Jednalo se o strategickou polohu, neboť erfurtská cesta, vedoucí z Prahy přes Loket a Kraslice do středního Německa, zde překračovala řeku a zároveň se zde křížila s cestou vedoucí z Chebu přes Loket do Prahy.

První zmínka o Sokolově pochází z 13. dubna 1279, kdy je město državou Alberta Nothafta. Jen o jedenáct let starší je doklad o existenci farního kostela sv. Jakuba Většího. Pravděpodobně v roce 1313 dostal Sokolov privilegia od Jana Lucemburského - právo hrdelní, týdenních a výročních trhů aj. Roku 1324 se Albert Nothaft z Falknova vzdal ve prospěch Ulricha hraběte z Leuchtenberka některých říšských zástav, od roku 1328 potom jméno Nothaftů úplně mizí z listin¹⁵. Roku 1339 je Sokolov majetkem Mikuláše Winklera. Po něm ho vlastnil jeho syn Tomáš, který vše roku 1360 odkázal strýci Trostovi Winklerovi z Kynšperka. Ten o 6 let později vrátil tento majetek královské komoře jako původní loketské léno České koruny a Sokolov byl spravován loketským purkrabím. Zástavně město držel v jednu dobu i Půta z Illburku (do roku 1431). 28. srpna 1397 Václav IV. potvrdil městu

¹⁵ PELLETER, M. *Denkwürdigkeiten der Stadt Falkenau an der Eger und ihrer nächsten Umgebung*. 1. Bd. Tachau: Neue Folge, 1882, s. 8.

Sokolovu práva a privilegia, která byla zničena při požáru téhož roku, „a to právo města Ostrova, právo hrdelní, trhy týdenní a výroční, krčmy a dědické nápady“¹⁶. Jak píše ve své knize Rund, „v době husitského hnutí byla ve Falknově situace nepřehledná“.¹⁷ Protože však Sokolov i celé Chebsko zůstaly katolickými, byly vojenských útoků ušetřeny.

Vnitřní město chránil nepravidelný ovál hradeb se třemi branami. Jak uvádí Kuča¹⁸, je možné, že jihovýchodní část města (směrem k tvrzi) mohla vzniknout až druhotně rozšířením původního sídliště tvořeného pouze tržištěm. Od poč. 15. stol. se na jižním úbočí kopce Hardu jihovýchodně nad městem nacházel stejnojmenný dvůr, který město koupilo roku 1425 od Endrese Plicka z Plikenštejna¹⁹. Další velký dvůr, nazývaný Aussen Maierhof (Vnější dvůr) ležel západně od soutoku Ohře a Svatavy. Od roku 1584 stál za městskými hradbami také pivovar.²⁰

V letech 1435 - 1621 byl Sokolov spolu s Loketskem majetkem Šliků, nejprve pouze zástavním, od roku 1553 dědičným. Toho roku také přešel z příslušnosti k Loketskému kraji pod Žatecký kraj, ke kterému patřil s přestávkou let 1654 – 1714, kdy spadal pod Plzeňský kraj, do roku 1757.

Za šmalkaldské války byl Sokolov obsazen roku 1547 saským velitelem Vilémem Thumshirnem²¹, s nímž se však tehdejší majitel Volf Šlik nespojil a za svou věrnost získal od Ferdinanda I. pro Šliky tuto zástavní držbu do dědičného držení. V 16. stol. nastal největší rozkvět města, který však skončil za třicetileté války. V letech 1621 – 1648 bylo město, v té době protestantské, několikrát dobyt a vypáleno. Roku 1621 nechali místní obyvatelé spálit předměstí a domy podél hradeb, aby zde nenašel nepřítel útočiště. Značně poškozen byl i zámek. V roce 1622 koupil město a zámek Ota Nostic. Jeho synovec a dědic Jan Hartvík se zasadil

¹⁶ HAAS, A. *Privilegia nekrálovských měst českých z let 1232 – 1452*. Díl 4-1. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1954, č. 161, s. 237.

¹⁷ RUND, J. *Proměny města Sokolov. Dějiny výstavby města Sokolova (Falknova)*. Sokolov: Fornica Publishing, 2007, s. 17.

¹⁸ KUČA, K., cit. d., s. 794.

¹⁹ Jméno Endrese Plicka z Plikenštejna uvádí K. Kuča, ale M. Pelleter píše (na s. 17), že Hard byl městu prodán Ondřejem Šlikem.

²⁰ RUND, J., cit. d., s. 18.

²¹ Setkáme se též s podobou jména „Thumskirch“ (např. BÄHLCKE, J. – EBERHARD, W. – POLÍVKA, M. *Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Argo, 2003, s. 510).

o obnovu zničeného města – nechal opravit zámek, založil klášter kapucínů, nechal obnovit arciděkanský kostel, na náměstí byla postavena kašna. Roku 1662 Leopold I. udělil Janu Hartvíkovi silniční clo za povinnost pečovat o cesty, zároveň Sokolovským tuto povinnost zrušil. V roce 1670 byl městu vrácen pivovar za roční plat. Na poč. 18. stol. byla před kapucínským kostelem postavena hřbitovní kaple sv. Jana Křtitele.

V letech 1793 – 1844 byla vybudována nová císařská silnice z Karlových Varů přes Loket a Sokolov na Cheb, poté následovala stavba nové císařské silnice ze Sokolova do Rotavy a dále do Lipska. Roku 1757 se Sokolov vrátil pod správu Loketského kraje, avšak ne na dlouho, neboť od roku 1850 byl sám hlavním městem samostatného okresu Sokolov (Falknov).²²

O uhlí v této oblasti se vědělo již v 16. stol., ale soustavnější těžba začala až v 18. stol., zejména v jeho druhé polovině. Do té doby se v okolí města pěstoval především chmel. Největší podíl na industrializaci Sokolovska měl Johann David Starck. Od pol. 19. stol. docházelo kvůli těžbě k vysoušení rybníků v okolí. Pro rozvoj těžby i města bylo důležité otevření železnice Karlovy Vary – Cheb v roce 1870. V letech 1873 a 1874 postihly město dva velké požáry, po nichž došlo k zásadní přestavbě. Od 90. let 19. stol. do první světové války výrazně vzrostl počet domů a zejména obyvatel. V letech 1893 - 1894 byla postavena tzv. centrální škola, naproti ní v roce 1897 synagoga, v letech 1903 - 1904 evangelický kostel. Na západním úpatí Hardu stojí od roku 1911 nemocnice. V letech 1916 - 1918 byla postavena velká chemická továrna a tepelná elektrárna v místech zrušeného rybníka. Přibližně v této době se místo hlubinných dolů začaly prosazovat povrchové velkolomy.

Po první světové válce dochází v Sokolově opět k rozvoji výstavby. Ve 20. letech 20. stol. byl postaven Krajský hornický dům, v roce 1935 budova okresního soudu. Zámecký park a obora byly změněny na městský park (Husovy sady).

Roku 1938 byla vypálena synagoga. Za druhé světové války byl Sokolov cílem dvou spojeneckých náletů – v říjnu 1940 (minul cíl – chemickou továrnu – a bomby dopadly na kopec Hard) a 17. dubna 1945 (zničeno 25 % města za velkých lidských

²² KUČA, K., cit. d., s. 781.

obětí). V letech 1945 - 1946 bylo z města odsunuto na 8 000 Němců. Po válce se uvažovalo, jestli město nemá být obětováno těžbě hnědého uhlí, na jejichž zásobách stojí – od záměru bylo nakonec upuštěno, ačkoli se o této možnosti uvažovalo až do roku 1989.

Na přelomu 40. a 50. let 20. stol. vzniklo před Hornickým domem nové náměstí Budovatelů ve stylu tzv. socialistického historismu. Od 60. let vyrůstala v Sokolově panelová sídliště. Také díky nim se počet obyvatel Sokolova za 40 let téměř ztrojnásobil²³. Od 90. let 20. stol. je trendem obnova města a rekultivace jeho okolí.

3.3 Městský znak

Znak Sokolova patří k tzv. mluvícím znakům, odkazuje totiž přímo na jméno města. Sokol se na městském znaku objevuje zřejmě již od 15. stol.²⁴. *„Přestože barvy známe až z heraldické literatury druhé poloviny 19. století, můžeme předpokládat, že sokolovský erb tvoří nejpozději od 16. století stříbrný štít, v jehož patě jsou tři zelené pahorky. Na prostředním pahorku stojí doprava obrácený a vpravo hledící sokol přirozené barvy, má zlatou zbroj, na levé noze stříbrnou rolničku a jeho křídla jsou pozvednutá k letu.“*²⁵

V historii docházelo místy k nepřesnostem v používání znaku, které se týkaly např. počtu pahorků, rolniček na noze sokola nebo špatného natočení hlavy.

²³ V roce 1950 měl 8 977 obyvatel, v roce 1991 25 045.

²⁴ PELANT, J. *Znaky a pečeti západočeských měst a městeček*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, s. 220.

²⁵ Tamtéž.

4 Sokolov v držení Nothaftů, Winklerů a Šliků

4.1 Rod Nothaftů a Winklerů

Nothaftové byl původem hornofalcký rod. Jeho jméno znamená chudý, sužovaný bídou, trpící²⁶, což ukazuje na to, že rod zřejmě pocházel z nuzných poměrů. Setkáme se i s dalšími vysvětleními původu jména, která mohou být i značně protikladná²⁷. Samotné jméno Nothaft je pouze přízvisko, které se až později stalo rodovým jménem, což dokazuje i to, že se jednotliví příslušníci rodu nazývali podle místa původu a před přízvisko Nothaft vkládali slovo „dictus“ neboli „zvaný“ (např. Albertus dictus de Valkenawe dictus Nothaft). Způsob psaní jména Nothaft se postupně vyvíjel. Do konce 14. stol. se jméno psalo „Nothaft“, případně v latinské podobě „Nothaftus“ nebo „Nothafti“, teprve později se častěji objevoval způsob psaní „Notthafft“. Od 16. stol. se pravděpodobně kvůli odlišení od rostoucího počtu měšťanských a rolnických nositelů tohoto jména začali příslušníci rodu psát způsobem používaným dodnes, „Notthafft“²⁸.

Erb Nothaftů²⁹ bývá popisován jako modré břevno na zlatém poli, na helmu zlaté buvolí rohy s modrým břevnem, mezi nimi sedící ohař, příkrývadla jsou zlatá a modrá. Někdy jsou jako klenoty místo ohaře uváděna rozevřená orlí křídla, papoušci či bílí sokoli s rozevřenými křídly.³⁰

„Svědectví příslušníků rodu na mnoha listinách dokazuje, že se pravidelně objevovali v okolí panovníka a že se také podíleli na štaufských výbojích. Pronikli i do českého Sedlecka, které v letech 1183 – 1193 drželi štaufští panovníci.“³¹ Ve zdejší oblasti mezi Loktem a Kynšperkem si Nothaftové vytvořili rozsáhlou lenní

²⁶ KNOLL, V. Nothaft. Základní přehled o dějinách jednoho ministeriálního rodu. In: *Sborník Chebského muzea 1998*. Cheb: Chebské muzeum, 1999, s. 18.

²⁷ Viz STARK, H. *Der Name Notthafft*. Dostupné na:
<<http://www.notthafft.de/geschichte/name.htm>>.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Erb Nothaftů bavorských, švábští mají erb poněkud jiný.

³⁰ STARK, H. *Von Wappen und Siegeln der Familie Notthafft*. Dostupné na:
<<http://www.notthafft.de/geschichte/wappen.htm>>.

³¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Po stopách šlechtického rodu Notthafftů. Notthaffti v Čechách a v Bavorsku*. Cheb: Krajské muzeum Cheb, p. o., Egerland-Museum Marktredwitz, 2006, s. 119.

soustavu, příslušnou k tvrzi v Sokolově. Prvním známým příslušníkem sokolovské větve rodu, která zřejmě vznikla oddělením od větve vildštejnské, byl Albert Nothafft ze Sokolova³². Dokladem toho, že zde již existovala tvrz, je listina z 13. dubna 1279. Mezi dalšími svědky na ní vystupují „*Eckehardus, Engelhardus, Albertus frater eiusdem dictus de Valkenawe, qui dicuntur Nothafft, milites*“³³. V některých pramenech německé proveniencce se uvádí, že „hrad“ v Sokolově byl tehdy nazýván Königsstein či Königsberg³⁴.

Roku 1282 se tento Albert Nothafft připomíná znovu, a to jako strýc (Oheim) Isentrudy (Eisentraut), manželky lantkraběte Bedřicha z Leuchtenberka³⁵, ale setkáme se s ním i později, roku 1290, na listině uchovávané v klášteře v Teplé³⁶, a roku 1298, kdy prodává 6 dvorů patřících k Nothaftsgrünu (dnešní Hrušková) klášteru ve Waldsassenu. Brzy však vypukl spor kvůli porušení smluvních podmínek mezi klášterem a Nothafty, týkající se mimo jiné hradu Liebenstein. V roce 1292 totiž zemřel Jindřich z Liebensteinu a zanechal po sobě 3 vdané dcery, z nichž jednu měl za manželku Albert ml. Nothafft, který svůj podíl na Liebensteinu roku 1298 prodal klášteru ve Waldsassenu. Spor se účastnil, k velké škodě kláštera, syn Alberta ml. Eckhard³⁷. Spor skončil 27. července 1309 rozsudkem vyneseným

³² Karel Halla však ve sborníku *Po stopách šlechtického rodu Notthafftů* na s. 143 - 144 uvádí, že se nejednalo o Alberta Nothafta, nýbrž o Albrechta III. Nothafta zvaného Grenzelo. To je v rozporu s informacemi např. na stránkách rodu Notthafftů <http://www.notthafft.de/sitze/falkenau.htm> či jinde, podle nich byl Albert III. Grenzelo bratrem onoho Alberta. O používání jména Albert a Albrecht viz poznámka pod čarou č. 38.

³³ GRADL, H. *Monumenta Egrana. I. Band (805 - 1322). Dekmäler des Egerlandes als Quellen für dessen Geschichte*. Eger: A. E. Witz, 1886, s. 118, č. 326.

³⁴ Např. THEISINGER, H., cit. d., s. 227, KÖRBL, J. *Gedenkbuch der Stadt Falkenau 1841*. Falkenau: Deutscher Nationaler Verein Falkenau a/E. – Verlag Adolf Zinner, 1922, s. 108 či Eichlerova topografická sbírka G, karton č. 47, složka 46 - Falknov.

³⁵ Dne 8. prosince 1282 byla vydána listina, aby po smrti zmíněné Isentrudy připadlo klášteru ve Waldsassenu to, co mu patří a nikdo si to nedovolil zpochybňovat, jako např. Albert Nothafft (viz GRADL, H., cit. d., s. 129, č. 352).

³⁶ PELLETER, M., cit. d., s. 6.

³⁷ O sporu je možno se dočíst též v *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, Pars 2 (1253 – 1310) na s. 950 pod číslem 2188 (datováno 27. července 1309) a na s. 962 pod číslem 2215 (datováno 15. dubna 1310).

smírčím soudem v Chebu³⁸, nepříznivým pro oba Nothafty. August Sedláček rok 1309 zároveň uvádí jako poslední, kdy se připomíná Albert ml. Nohaft³⁹.

„V roce 1310 potvrdil císař Jindřich VII. Lucemburský Albrechtovi Nohaftovi z Falknova úřad chebského lesmistra (*Forstmeisteramt*), udělený mu dříve Rudolfem Habsburským. Tento úřad drželi příslušníci rodiny Nohaftů dědičně.“⁴⁰ Roku 1324 se Albert ml. Nohaft se svolením svého bratra Engelharda a syna Jana zřekl většiny říšských zástav a přenechal je svému pánu Ulrichovi lantkraběti z Leuchtenberka⁴¹. Jan Nohaft bývá uváděn jako poslední majitel Sokolova z tohoto rodu, neboť prodal zbylá léna na Sokolovsku vildštejnské větvi Nohaftů. O tom, že Nohaftové o Sokolov přišli, svědčí listina z 3. června 1339 – jedním z možných vysvětlení, co se tehdy stalo, je, že Sokolov byl Nohaftům odňat Mikulášem Winklerem⁴², dřívějším purkrabím na Lokti, pro odboj proti panovníkovi. Mikuláš ho pak navrátil Janu Lucemburskému a od něj jej následně přijal zpět jako léno. Nohaftové odešli na nově postavený hrad Thierstein⁴³. Mikulášův syn Tomáš odkázal majetek roku 1360 strýci Trostovi Winklerovi z Kynšperka, jenž jej o 6 let později vrátil královské komoře jako původní loketské léno České koruny.

„Za husitských válek zůstal Sokolov s celým Chebskem katolickým a vojenských útoků byl ušetřen.“⁴⁴ Větší zájem než o Sokolov měli husité o sousední Loket, avšak ten se jim získat nepodařilo.

4.2 Gotická tvrz

Do Sokolova Nothafty přilákala zřejmě strategická poloha místa. Svou tvrz⁴⁵ založili na drobném pahorku v bažinaté nivě řeky Ohře, poblíž Lobežského potoka,

³⁸ GRADL, H., cit. d., s. 213, č. 579. V německém přepisu se zde mluví o Albrechtovi, v latinském o Albertovi, nejasnosti kolem jména tedy mohly vzniknout citací jedné nebo druhé jazykové verze.

³⁹ SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého*. 13. díl. Praha: F. Šimáček, 1905, s. 154.

⁴⁰ KNOLL, V., cit. d., s. 21.

⁴¹ PELLETER, M., cit. d., s. 8.

⁴² Winklerové byli šlechtický rod z Chebu.

⁴³ V *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim nunc prima vice typis editus. Liber primus (1354 – 1362)* se na s. 166 pod 3. záznamem uvádí ke dni 20. prosince 1359 současně Albert Nohaft z Thiersteinu a Tomáš řečený Winkler ze Sokolova.

⁴⁴ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D. *Zámek Sokolov. Stavebně historický průzkum*. Praha: Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů, 1971, s. 3.

jihovýchodně od vznikajícího sídliště. Někteří autoři tuto prvotní stavbu označují též jako hrádek⁴⁶.

Vznik tvrze je podle nalezeného střepevého materiálu kladen do 3. čtvrtiny 13. stol. Bažinatý terén, ve kterém se nacházel kruhový pahorek o průměru necelých 50 m, tvořil přirozenou ochranu tvrze. Jednalo se o tzv. vodní (blatný) typ tvrze. Po vnějším obvodu byla vyvýšenina ohrazena kamennou kruhovou hradbou, která se směrem vzhůru mírně zužovala (šířka při jejím základu byla 150 cm, 120 cm pod úrovní nádvoří). Vysoká byla více než 4 m (což je rozdíl mezi jejím základem a úrovní vnitřního prostoru tvrze), aspoň 6 m⁴⁷. Hradba byla vně obehána 4 m hlubokým vodním příkopem⁴⁸, jehož šířka je však neznámá. Před vnitřní lící hradby se nacházel ještě suchý příkop hluboký přibližně 2,5 m a široký 2 m. Bez vnějšího příkopu byl průměr plochy tvrze asi 42 m⁴⁹. Vstup do areálu tvrze bývá již pro první vývojovou fázi situován směrem k městu, ačkoli se jedná jen o hypotézu (viz příloha č. 13 a č. 15).

Na základě archeologického výzkumu z let 1993 - 1994 je známo, že vnitřní zástavbu tvrze tvořila obdélná budova o rozměrech přibližně 12,5 x 22 až 25 m orientovaná ve směru západ - východ, jejíž východní zeď se blížila kruhové hradbě (nestála tedy ve středu plochy). Tuto část nebylo možné blíže prozkoumat kvůli pozdějším barokním úpravám. Díky síle zdiva (2 m) se dá usuzovat, že tento zřejmě věžový palác měl 2 až 3 podlaží⁵⁰. Suterén měl trojprostorovou dispozici, střední díl byl užší a pravděpodobně propojoval budovu s nádvořím. Druhotně byly obě okrajové prostory zaklenuty. Ve všech třech prostorách byla objevena dobře

⁴⁵ Slovník pojmů z ději umění na s. 212 charakterizuje tvrz jakožto opevněné sídlo drobné šlechty zpravidla menších rozměrů, jednodušší dispozice a opevnění než hrad, budované blízkosti vesnice, situované na výšině nebo obehnané vodním příkopem (vodní tvrz), vyskytující se od 13. do 16. stol. v nemnoha typech, odvozených od hradního stavitelství.

⁴⁶ HOLÍK, L. *Kapitoly z dějin Loketska ve 13. až 16. století*. Diplomová práce. Praha, 2005, s. 8.

⁴⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Po stopách šlechtického rodu Notthaffů*, s. 120.

⁴⁸ Tamtéž, s. 143.

⁴⁹ KLSÁK, J. Sokolovský hrad ve světle archeologického výzkumu. In: *4. historický seminář Karla Nejdla*. Karlovy Vary, 1995, s. 58.

⁵⁰ Tamtéž.

zachovalá valounová dlažba⁵¹. V průběhu vývoje stavby získala podlaží keramickou dlažbu, ale není bohužel známo, kdy tomu tak bylo.⁵²

Z jižní strany paláce vystupovala obdélná jímka prevétu, která již v 15. stol. zanikla. Podle nálezů v jejím zásypu se zjistilo, že palác byl vytápěn kachlovými kamny. Průvodní nálezy nasvědčují tomu, že budova byla zastřešena prejzy a v místnostech ve vyšších podlažích byla položena čtvercová cihlová dlažba. Palác zanikl zřejmě až za třicetileté války. *„Zajímavostí je, že základy tvrze byly nalezeny jen několik decimetrů pod úrovní dnešního nádvoří, ačkoli řada okolností napovídala, že zde můžeme očekávat mohutné násypy.“*⁵³

V době, kdy se Sokolov dostal do správy královské komory, přestala být tvrz trvale obývána a pravděpodobně z ní bylo pouze spravováno panství.

4.3 Rod Šliků

Rod Šliků pocházející z Chebska (přesněji Voigtlandu) byl původně patricijského, později hraběcího stavu. *„Původní erb má červené pole dělené stříbrným klínem a v každém poli kroužek. V dalším, modrém poli je znak hrabství Holíče – zlatý lev držící kostel a uprostřed štítek s červenými lvy, kteří podpírají sloup.“*⁵⁴

Roku 1395 je jako chebský měšťan uváděn zámožný obchodník a člen městské rady Jindřich Šlik († 1425), který se stal zakladatelem české větve rodu. Prvním významným představitelem této větve se stal jeho syn Kašpar Šlik (kolem 1390 – 1449). Ten se roku 1433 stal po delší úřednické dráze⁵⁵ jakožto oblíbenec Zikmunda Lucemburského říšským kancléřem, načež následovalo jeho jmenování uherským palatinem a povýšení do říšského hraběcího stavu. Roku 1434 získal panství Bassano Vicentino v severní Itálii, o tři roky později (1437) měl být povýšen na hraběte

⁵¹ KLSÁK, J., cit. d., s. 58.

⁵² HOLÍK, L., cit. d., s. 13.

⁵³ KLSÁK, J., cit. d., s. 58.

⁵⁴ HALADA, J. *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha: Akropolis, 1992, s. 153.

⁵⁵ Po studiu v Itálii se dostal do služeb Zikmunda Lucemburského, doprovázel ho na cestách do Kostnice či Basileje, svými diplomatickými schopnostmi si získal důvěru a stal se jeho sekretářem. Roku 1422 byl povýšen do panského stavu. V roce 1427 se stal protonotářem, potom vicekancléřem a nakonec 1433 říšským kancléřem.

z Bassana⁵⁶ a v roce 1439 od Albrechta Habsburského obdržel Holíč a Skalici⁵⁷. Jeho tituly „z Pasaunu a Holíče“ bývají zpochybňovány⁵⁸. V roce 1435 mu zastavil císař Zikmund Sokolov za jeho dlouholeté služby a půjčky⁵⁹. Listina ze 4. listopadu 1435, která to dokládá, je podle Otakara Vinaře falsum, ale protože Kašpar Šlik toto panství již předtím držel, dokládá jen soudobý stav, který jen nebyl z nějakých příčin zapsán. Kašpar Šlik zemřel roku 1449 bez potomků a jeho majetek zdědil jeho mladší bratr Matouš (po 1400 – 1487), někdy též nazývaný Matyáš, společně se syny svého bratra Mikuláše (kolem 1400 – před 1449).

Matouš stál loajálně na straně Jiřího z Poděbrad, čímž svůj majetek ochránil před válečným ničením. Zemřel roku 1487 a o majetek se podělili jeho synové následujícím způsobem - Loket získal Jeroným (před 1450 – 1491), Sokolov Mikuláš (po 1450 – 1522) a Ostrov Kašpar (po 1450 – před 1516)⁶⁰. Mikuláš převzal Sokolov ještě za života svého otce a nechal přestavět gotickou tvrz na zámek⁶¹. Rod Šliků po celé Evropě proslavily jejich tolary, ražené v Jáchymově, jenž byl nově založen Štěpánem Šlikem a kde byla roku 1516 objevena bohatá ložiska stříbrné rudy. Po Mikulášovi Šlikovi, který byl pohřben v Sokolově, zdědil Sokolov v roce 1522 jeho syn Volf (též Wolfgang; † 1556), avšak nejprve jen polovinu, druhá polovina náležela až do smrti v roce 1527 jeho mladšímu bratru Kryštofovi. Roku 1553, „v sobotu po svátku svatého Františka“, nechal Ferdinand I. Sokolov spolu s přikoupenými lény

⁵⁶ Listina, která toto uvádí, je pravděpodobně falsum, viz VINAŘ, O. *Pět století Šliků*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 1998, s. 124.

⁵⁷ *Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD-ROM*. Díl XXIV, pod heslem Šlik.

⁵⁸ HALADA, J., cit. d., s. 155.

⁵⁹ Viz LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 3; v knize Falkenau Stadt und Land je na s. 228 uveden jako datum zástavy panství Sokolov 1. říjen 1434, od roku 1435 měli Šlikové panství získat jako dar a tím se vymanilo z majetku koruny.

⁶⁰ Rok, kdy k rozdělení majetku mezi tři syny došlo, se v různých publikacích liší. Rok 1489 uvádí např. Gaspar Bruschi (s. 21), avšak spíše převažují roky 1485 a 1487.

⁶¹ Viz *Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD-ROM*. Díl XXIV, pod heslem Šlik; některé prameny mluví o hradu, některé o zámku, avšak jednalo se spíše o hrad.

jakožto svobodný dědičný majetek zapsat do Desk zemských v Praze⁶². V úryvku opisu zápisu v Deskách zemských z roku 1553 se píše, že se tato změna stala na „poníženou prosbu“ Volfovu a vše, co k zámku a městu Sokolovu dříve patřilo a náleželo a zároveň lidi a vesnice manské k němu přikoupené byly Volfu Šlikovi i jeho dědicům a budoucím k jeho dědictví za jeho služby věrné, pilné a platné do Desk zemských vloženy.⁶³

Podle Volfovy závěti z roku 1553 získala po jeho smrti roku 1556 do užívání statek Sokolov jeho manželka Anna Šliková, rozená Pluhová z Rabštejna. Volfovým přáním bylo, pokud se jí neznelíbí vdovský úděl a znovu se neprovdá, aby po zbytek života zůstala v Sokolově a aby se věrně poručila boží milosti a starala se o dobro svých poddaných.⁶⁴ Anna Šliková, která byla dobrou hospodářkou, žila v Sokolově v nejlepší shodě s místními obyvateli, a to až do své smrti v roce 1584. Za ní došlo k celkovému odpadnutí od katolické církve k učení Martina Luthera, roku 1562 za faráře v Sokolově dosadila protestanta Sebastiana Schlegela.⁶⁵ Je však pravděpodobné, že k přestupu na protestantství došlo již dříve. Na zámku v Sokolově zemřel u své dcery Anny Kašpar Pluh z Rabštejna, který se účastnil povstání vůči Ferdinandovi I.⁶⁶

Volf Šlik ve své závěti určil za dědice své tři synovce, s podmínkou že majetek se nebude dělit a že zbylým dvěma bude majitel ročně vyplácet ne více než 100 tolarů zlatých grošů⁶⁷. Dědicem se stal nakonec Kryštof Šlik (1523 – 1615), syn Volfova bratra Albína Šlika (před 1500 – kolem 1550), avšak hned od počátku se vyskytly neshody s měšťany kvůli vaření piva. Za Kryštofa Šlika je poprvé roku 1573 zmiňován kamencový minerální závod ve Starém Sedle, kde se poprvé začalo

⁶² Desky zemské větší sv. 11 (kvatern modrý trhový), lit. C 21, opis z roku 1750 uložen v SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuku, fond RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 136, sign. AB 2, i. č. 726, N 3. Zapsáno též v kvaternu relací bílém pod lit. G, že Volf Šlik obdržel výše zmíněné statky dědičně na vlastní rozkaz krále Ferdinanda (opis z roku 1750 uložený tamtéž pod číslem 4).

⁶³ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 136, sign. AB 2, i. č. 726, N 4.

⁶⁴ PELLETER, M., cit. d., s. 59 – 60.

⁶⁵ Tamtéž, s. 95.

⁶⁶ BERNAU, F. *Čechy*. 10. díl. Praha: J. Otto, 1896, s. 98.

⁶⁷ PELLETER, M., cit. d., s. 64.

dolovat a chemicky využívat místní hnědé uhlí⁶⁸. Jednalo se zároveň o první těžbu (hnědého) uhlí na našem území.⁶⁹

Kryštof Šlik je představován jako osoba násilnické povahy, což má dokládat i následující příběh, pocházející z Register komorního soudu: „Roku 1612 poslal Jan Jindřich z Pisnice do Lokte pro ječmen k setí. Tu u Melchara, pekaře a purkmistra 14 korců ječmene naložili a jeli domů na Falknov. Když vjeli branou do ulice, zastoupil jim purkmistr Egidius cestu a kázal jim, aby na zámek jeli, že jest poručení pana hraběte. Ačkoli prosili dosti, nic jim nepomohlo; jeli tedy nahoru a hned za nimi most vyzdvihli. Když do brány vjížděli, hrabě již tu smál a smál se. ...Tu řekl: ... Váš pán mého poddaného Hyble obstavil, a protož vás také zase obstavuji; kdyby vás ještě tolik bylo, že bych vás chtěl vždy zdržeti, tak abych mohl svého poddaného dříve vymoci. ... Poslal pro městského rychtáře a tomu museli slíbiti, že ze závazku nevyknou. Dovedl je k jednomu sousedu, který jim stravu a koním obrok dával. ... Tedy jich 10 osob a 17 koní s vozy bylo na závazku pět neděl. Potom učinili počet s hospodářem, co protrávili, a našlo se 241 fl. a některý groš. Čtyři z nich vsadil Kryštof do šatlavy a ostatní s koňmi a vozy propustil. Ti seděli v šatlavě proto, poněvadž nebylo hospodáři zapláceno. ... A tak tu seděli 23 neděl a 3 dni. Každou noc je s šesti zámky uzamykali a biřic tak velice v létě topil a pečeně v prsku pekl, že horkem umřítí mohli. Potom, když hospodáři a 80 fl. biřici zapláceno bylo, byli propuštěni.“⁷⁰

Po Kryštofově smrti roku 1615 se majitelem stal jeho syn Jan Albín Šlik (1579 – 1640), který již 27. října toho roku slavnostně vjel do Sokolova. Byl horlivým protestantem, roku 1618 byl přítomen pražské defenestraci a stal se jedním ze třiceti direktorů. Roku 1621 byl za účast na stavovském povstání odsouzen ke ztrátě hrdla, cti a statků, byl dán do klatby a jeho jméno bylo přibito na šibenici. Všechno jeho jmění včetně zámku v Sokolově bylo okamžitě zkonfiskováno. Jeho o deset let starší příbuzný Jáchym Ondřej Šlik (1569 – 1621) byl 21. června 1621 na Staroměstském náměstí v Praze popraven.

⁶⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 4. díl. Praha: Svoboda, 1985, s. 312.

⁶⁹ VLČEK, P. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. Praha: Libri, 1999, s. 453.

⁷⁰ SEDLÁČEK, A., cit. d., s. 155.

4.4 Šlikovský hrad

Roku 1480 došlo podle tradice k přestavbě gotické tvrze do podoby dnešní čtyřkřídlé dispozice, kterou Brych a Rendek v knize České hrady a zámky nazývají „zámkem pevnostního typu“⁷¹, avšak častěji tato nová stavba bývá označována jako hrad⁷², popřípadě hrádek. Pelleter uvádí, že hrabě Mikuláš již ve zmíněném roce 1480 započal se stavbou nového zámku a od té doby zaměřoval svou pozornost na odpovídající opevnění a rozšíření své rezidence.⁷³ Je pravděpodobné, že majitel potřeboval na svém nově zformovaném panství reprezentační sídlo. „*Nadto přestavba časově zapadá do řady panských opevňovacích podniků (Pardubice, Švihov, Rábí a další), jimiž se mnozí velmoži zabezpečovali před hrozbou vleklé domácí války.*“⁷⁴ Při této přestavbě zaniklo nejstarší opevnění tvrze, avšak nohaftovský palác byl i nadále využíván.

Tehdy šlikovská, pravděpodobně čtverhranná stavba obemkla obvodovou hradbu předcházející tvrze (viz příloha č. 14). Během archeologického výzkumu v roce 1993 byla v jižní části východního křídla odkryta kruhová kamenná jímka, která sloužila pouze pro shromažďování spodní vody; její datace spadá do doby po roce 1480 (byla připojena z vnější strany k obvodové středověké hradbě, vznikla tedy až po šlikovské přestavbě, navíc tomu nasvědčuje materiál v ní nalezený)⁷⁵ (viz příloha č. 51).

Hrad se pomalu rozrůstal, což korespondovalo se stoupající důležitostí sokolovského vrchnostenského sídla. Do této doby by mohly spadat stavební úpravy jižního a východního křídla, kde se do dnešní doby dochovaly gotické klenby, podle kterých je možné přibližně určit dobu, ve které k těmto úpravám došlo. V místnosti ve východní části přízemí jižního křídla (23)⁷⁶ (viz příloha č. 60) se dochoval tesaný sloupek, který je datován do první třetiny 16. stol. Je vyloučeno, aby vznikl již roku

⁷¹ BRYCH, V. - RENDEK, J., cit. d., s. 679.

⁷² Např. KLSÁK, J., cit. d., s. 58.

⁷³ PELLETER, M., cit. d., s. 41; v originálu je použito slovo „Schloss“, avšak toto označení mohlo znamenat i hrad.

⁷⁴ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 4.

⁷⁵ HOLÍK, L., cit. d., s. 8.

⁷⁶ Číslo v závorce za názvem místnosti vždy udává číslo prostory podle Stavebně historického průzkumu, aby byl usnadněn popis její lokace.

1480, jako analogie se uvádí např. klenby z hradu v Lokti, kde Šlikové též do roku 1513 prováděli stavební úpravy.⁷⁷ Shodují se také typy bastionů. Jednopatrová obytná křídla měl tento pozdně gotický hrad patrně na jižní a severní straně. V rozích byla větší koutová stavení, která přesahovala do nádvoří, mezi nimi bylo užší východní křídlo, které sloužilo jako spojovací. Dá se předpokládat, že po jeho obvodu vedla dřevěná pavlač, která sloužila jako komunikace při jednotraktové dispozici všech křídel. Tu by dokládal i zachovaný vstupní otvor na vnější části jižního křídla, objevený při opravách fasád na podzim roku 1993 (viz příloha č. 52). Západní křídlo v této době ještě neexistovalo, byla zde pouze hradba s obranným ochozem, která uzavírala celé nádvoří. Kromě vzniku již zmíněných kleneb se tato starší část dnešního zámku projevuje i menší výškou, oproti pozdějším barokním prostorám jsou tyto pozdně gotické přibližně o 40 až 50 cm nižší.⁷⁸

V souvislosti s rozšiřováním sokolovského panství (v roce 1553 byly k Sokolovu připojeny další statky) se dá předpokládat, že došlo k dalším drobným stavebním úpravám sídla. *„Renesanční přestavba, jež zanechala stopy v interiéru zámku, se klade do průběhu druhé poloviny 16. století.“*⁷⁹. Stavba, která takto vznikla, již bývá označována jako zámek⁸⁰. Ve Stavebně historickém průzkumu se s dalšími úpravami sídla po třetině 16. stol. nepočítá, protože již předchozí přestavba zanechala hrad v takové podobě, že jej nebylo nutno dále přestavovat a že docházelo pouze k udržovacím pracím či dílčím úpravám⁸¹. Drobné úpravy by se týkaly např. jižního křídla, kde jsou v přízemí pozdně renesanční místnosti.⁸²

V roce 1547 byl za šmalkaldské války Sokolov obsazen saským kurfiřtským velitelem Vilémem Thumshirnem. Pelleter uvádí, že hrabě Volf nechal opevnit město a všechny poddané vzal k obraně zámku, ale svému pánu zachoval věrnost⁸³. Zámek tehdy snad poškozen nebyl⁸⁴.

⁷⁷ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 36.

⁷⁸ Tamtéž, s. 37.

⁷⁹ BRYCH, V. - RENDEK, J., cit. d., s. 679.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 37.

⁸² Tamtéž, s. 27.

⁸³ PELLETER, M., cit. d., s. 55.

⁸⁴ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 4.

V předchozí kapitole byl uveden příběh o krutosti Kryštofa Šlika. Z něj je možné se dozvědět též několik údajů o zámku - z města do zámku se jelo „nahoru“, město od zámku odděloval padací most a teprve poté se branou vjždělo do zámku samotného. Navíc zde byla umístěna šatlava, ve které se dodnes dochovaly vrypy v omítce od vězňených, znázorňující např. prostitutky, horníka či záznamy o délce pobytu. Vedle tohoto vězení byl umístěn velký krb na vytápění spodní části zámku. Ve výše zmíněném příběhu pomocí něj mořili vězně horkem.

Jan Albín Šlik, poslední majitel Sokolova z tohoto rodu, zde roku 1619 hostil Fridricha Falckého, jak se o tom zmiňuje i Pavel Skála ze Zhoře ve své *Historii české*⁸⁵. Fridrich Falcký jel se svou manželkou Alžbětou Stuartovnou a celým doprovodem z kláštera ve Waldsassenu na korunovací do Prahy, přičemž tato cesta byla direktoriem do detailu naplánována tak, aby se královský pár zastavil na statcích některých členů direktoria, takže trasa jinak nepříliš dlouhá trvala manželskému páru týden. Z 25. na 26. října 1619 byl nocleh naplánován právě na zámku v Sokolově.

Dne 5. února 1621, mezi šestou a sedmou hodinou ranní, vtáhlo 600 mušketýrů z regimentu tvořeného Angličany do Sokolova, když se Loket den předtím bez odporu vzdal. Tomu již Jan Albín Šlik nezabránil, sám 5. února v pět hodin ráno, ještě před vstupem Mansfeldova⁸⁶ vojska, Sokolov i své najaté žoldnéře opustil, zámek přenechal zámeckému správci (Schlosshauptmann) a úřednímu písaři (Amtschreiber). 23. února odešel do vyhnanství, odkud se již do Sokolova nikdy nevrátil.⁸⁷

Císařští se snažili Sokolov získat zpátky, ale v březnu 1621 byli poraženi mimo hradby města u Göllnerského rybníka, od té doby nazývaného Krvavý (Blutteich)⁸⁸. Na konci března 1621 následovalo z nedaleké Lví hory ostřelování města, Bavorům přišli na pomoc Sasové v čele s generálem Volfem Vřesovcem. Sokolovští ještě před

⁸⁵ SKÁLA ZE ZHOŘE, P. *Historie česká od r. 1602 – 1623*. 3. díl. Praha: nákladem knihkupectví I. L. Kober, 1867, s. 354.

⁸⁶ Hrabě Petr Arnošt Mansfeld (1580 – 1626) byl šlechtického původu z Lucemburska, jeden z vojevůdců ve třicetileté válce, od roku 1594 byl v císařské armádě, ale roku 1610 přešel k Protestantké unii a později sloužil ve stavovském vojsku, roku 1623 pronikl do Nizozemí (*Universum. Všeobecná encyklopedie*. 3. díl – pod heslem Mansfeld, Petr Arnošt).

⁸⁷ PELLETER, M., cit. d., s. 100 – 101, 106.

⁸⁸ PROKOP, V. *Sokolov. Z dějin města a jeho škol*. Sokolov: Město Sokolov, 1994, s. 14.

jejich příchodem vypálili domy na předměstí, aby je nepřítel nemohl využít. 5. dubna se v táboře před Sokolovem objevil generál Grotte a ostřelování města bylo opět obnoveno. 9. dubna⁸⁹ se anglický velitel Ondřej Grey vzdal na akord. Přitom se 50 žoldnů, kteří bránili město, okamžitě přidalo na stranu císařských.

⁸⁹ Toto datum uvádí Pelleter, Bernau v 10. díle Čech na s. 98 však píše, že císařské vojsko se Sokolova zmocnilo až 10. dubna 1621.

5 Zámek v držení Nostic-Rienecků

5.1 Rod Nosticů (Nostic-Rienecků)

Nosticové byli původně rodem rytířským, později hraběcím, pocházeli z Lužice a nazývali se po svém prvotním sídle Nosticích u Budyšína. Z Lužice se pak rozvětvili do Slezska, Kladska i Čech. Rodovou posloupnost je možné sledovat od Fridricha Nostice, který je doložen k letům 1420 - 1425, avšak počátky rodu sahají až do 12. stol. V 17. stol. jeho potomci vytvořili tři rodové větve, z nichž protestantská zůstala v Budyšínsku a dvě katolické se usadily v Čechách. Označení Rieneck používaly pouze české větve podle vlastnictví stejnojmenného říšského hrabství.

Původní erb rodu tvořil modrý štít a na něm dva červeno-stříbrně šachované kančí zuby; klenot tvořily dva červeno-stříbrně šachované buvolí rohy a červeno-stříbrná příkrývadla.⁹⁰ Při povýšení do hraběcího stavu byl polepšen i erb, podle listiny z 10. července 1675 vypadal následovně: „*Štít je čtvrcený; v pravém horním poli (modrém) je zlatý půlměsíc a na něm dva proti sobě obrácené kančí zuby, šachované červeno-bílé; v levém horním poli (stříbrném) je černé křídlo se zlatým břevnem; pravé dolní pole je stříbrné a levé dolní modré. Do středu štítu je položena kotva, a to tak, že její rukojeť leží na rozhraní dvou horních polí a háky pokrývají obě dolní pole. Její barvy – zlatá a modrá – jsou voleny tak, že tam, kde zasahuje do stříbrného pole, je kotva modrá, tam, kde do modrého pole, je kotva zbarvena zlatě. Klenot tvoří dvě helmice, na pravé je křídlo, na levé dva rohy červeno-bíle kostkované, a mezi nimi pera v barvě modré, zlaté a modré.*“⁹¹ Příkrývadla jsou červeno-stříbrná. Po koupi dílu říšského hrabství Rieneck získal erb části rodu (obě české větve) navíc srdeční štítek s červenými a zlatými pruhy a nad ním byla zlatá koruna. Mezi dvě přilby s klenoty přibyla třetí, klenot tvořila stříbrná labuť a příkrývadlo bylo červeno-zlaté.⁹²

⁹⁰ BERANOVÁ VAICOVÁ, R. *Nosticové. Nostitz*. Sokolov, Krajské muzeum Karlovarského kraje, p. o., Muzeum Sokolov, 2007, s. 18.

⁹¹ HAUBERTOVÁ, K. *Rodinný archiv falknovské větve Nostitz – Rienecků. (1240) 1364 - 1945. Inventář*, 1979, s. 1.

⁹² BERANOVÁ VAICOVÁ, R., cit. d., s. 18.

Prvním Nosticem v Čechách byl Hanuš, který se roku 1528 usadil v Praze a později držel statek Rudu. Jeho syn Burjan ji vyměnil za Kounov (1581), který byl roku 1622 zkonfiskován Janu Adamovi Nosticovi, avšak později mu byl navrácen. Tato větev Nosticů vymřela Janem Ferdinandem a její majetek byl v roce 1719 kvůli dluhům prodán⁹³.

Důležitým členem rodu byl z hlediska jeho dalšího vývoje Ota Nostic († 1630), „zakladatel bohatství a moci Nosticů“⁹⁴. Byl roku 1606 radou při apelacích na Pražském hradě, pak říšským dvorním radou, posléze tajným radou a roku 1610 povýšil na německého místokancléře Království českého. Podílel se na tvorbě Obnoveného zřízení zemského v roce 1627. V roce 1622 koupil jako konfiskát po Janu Albínu Šlikovi panství Sokolov a svou držbu rozmnožoval i v dalších letech. Roku 1623 byl povýšen do panské stavu, stal se pak svobodným říšským pánem, navíc onoho roku získal též palatinát. Ve své poslední vůli z 16. dubna 1630 ustanovil na svých panstvích a statech fideikomis. Ota Nostic zemřel neženatý, zřejmě v prosinci roku 1630 ve Vídni. Jeho dědicem se nakonec stal Jan Hartvík, syn Otovy sestry Žofie, druhé manželky Jana Nostice na Rokytnici. Bratr Jana Hartvíka, Ota Nostic na Rokytnici, pak založil starší linii rokytnicko-planskou (zdědil statky po svém otci), Jan Hartvík mladší linii sokolovskou.

Jan Hartvík Nostic (1610 – 1683), který se kvůli svému dědictví přestěhoval z Lužice do Čech, byl v letech 1638 – 1642 přisedícím dvorského a komorního soudu, v roce 1644 se stal nejvyšším sudím, o 7 let později (1651) nejvyšším zemským komorníkem. Roku 1652 byl jmenován nejvyšším kancléřem Království českého, a tento úřad zastával až do své smrti. Ferdinand III. ho roku 1646 povýšil nejprve do hraběcího stavu Království českého, o pět let později (1651) do stavu hrabat říšských. 24. listopadu 1673 obdržel od mohučského arcibiskupa Lotara Friedricha jako léno část hrabství Rieneck a tím nabyl práva sedat v hrabské lavici kolegia franckého kraje. Od té doby se též objevilo jméno Rieneck ve jméně příslušníků této části rodu. Stav pozemkové držby byl za jeho života velmi proměnlivý a stabilizoval se až za jeho nástupců. Jan Hartvík, rytíř zlatého rouna, byl

⁹³ KOLEKTIV AUTORŮ. *Průvodce po archívních fondech*. Sv. 3, s. 168.

⁹⁴ *Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD-ROM*. Díl XXVIII, pod heslem z Nostic.

dvakrát ženatý, dědicem fideikomisu se stal Antonín Jan, nejstarší syn z druhého manželství s Marií Eleonorou Popelovou z Lobkovic, ovdovělou Berkovou z Dubé.

Antonín Jan Nostic-Rieneck (1652⁹⁵ – 1736) byl v letech 1684 – 1689 činný jako mimořádný vyslanec ve Švédsku, od roku 1695 byl dvorským sudím, v červenci 1706 povýšil do hodnosti nejvyššího maršálka a v letech 1708 – 1732 zastával úřad nejvyššího hofmistra. S manželkou Marií Terezií Herbersteinovou měl syna Karla Josefa⁹⁶, kterého však přežil stejně jako svého mladšího bratra Václava Desideria, proto se roku 1736 stal jeho dědicem syn Václava Desideria a Marie Alžběty Kinské z Vchynic a Tetova František Václav.

František Václav (1697 – 1765) opět pozemkovou držbu poněkud rozšířil. S manželkou Kateřinou Alžbětou Schönbornovou-Buchheimovou měl dva syny, dědicem fideikomisu se stal starší František Antonín (1725 – 1794). Mladší syn Bedřich Mořic (1728 – 1796) byl generálem a prezidentem dvorské válečné rady a z rodinného majetku získal statky Žďár, Trmice a Velké Žernoseky - Libochovany. František Václav získal právnické vzdělání a též se snažil rodinný majetek rozmnožovat. Roku 1758 se stal soudcem zemským, 1764 guberniálním radou, 1781 nevyšším zemským hofmistrem a v letech 1782 – 1787 nejvyšším purkrabím a prezidentem zemského gubernia. Byl „osvíceným mužem“, přívržencem josefínských reforem, snažil se prosazovat proti vídeňskému centralismu zemský patriotismus. V roce 1781 nechal v Praze stavět stavovské divadlo, kde se již roku 1783 hrálo první představení. Vychovateli jeho synů byli Josef Dobrovský, František Martin Pelcl a Jaroslav Schaller⁹⁷. S manželkou Alžbětou Krakovskou z Kolovrat měl 13 dětí⁹⁸, z nichž se delšího věku dožili pouze dva synové a dcera. Vzešly z nich

⁹⁵ Některé zdroje též uvádí jako rok narození 1646, např. Haubertová v Inventáři Rodinného archivu falknovské větve Nostitz-Rienecků na s. 5, kde Antonín Jan umírá už v roce 1730, či na <http://www.genealogy.euweb.cz>.

⁹⁶ Některé zdroje uvádí, že zemřel roku 1703 (např. katalog Nosticové), jiné 1706 (např. Inventář Rodinného archivu falknovské větve Nostitz-Rienecků).

⁹⁷ Schaller byl v nostických službách od roku 1766, Pelcl od roku 1769 a Dobrovský od roku 1776.

⁹⁸ Počet dětí se podle různých zdrojů rozchází, např. v Inventáři Rodinného archivu falknovské větve Nostitz-Rienecků se na s. 7 uvádí, že spolu měli pouze 6 dětí. Je to dáno tím, že hodně z nich zemřelo ve velmi mladém věku. Z dětí uvedených v rodokmenu rodu Nosticů v příloze je možné, že Marie Terezie je totožná s Terezií, potom by dětí bylo „pouze“ 12.

nadále dvě linie – mladší linie (sekundogenitura) od Jana Nepomuka vymřela v roce 1929, starší linii založil Bedřich Jan Chrysogon.

Bedřich Jan Chrysogon (1762 – 1819) byl v pořadí pátý držitel nostického fideikomisu od smrti Oty Nostice. S manželkou Annou Periez de Burdet-Esquire měl 13 dětí⁹⁹. Robert, dědic fideikomisu, a Matylda zemřeli roku 1820 spolu s matkou v Měšicích na tyfus. Čekatelem fideikomisu se tak stal Robertův mladší bratr Ervín (1806 – 1872), jehož poručníkem byl nejprve Jan Nostic-Rieneck a od roku 1822 Jan Prokop Hartmann hrabě z Klarsteinu. Po nabytí plnoletosti roku 1829 se ujal správy svých panství. K roku 1850 držel panství Sokolov, Jindřichovice (Heinrichsgrün), Kraslice, Pakoměřice - Měšice, komplex Štířín – Lojovice - Velké Popovice a panství Řehlovice – Hliňany. Byl předsedou Společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze, a c. k. tajným radou. Oženil se se svou sestřenicí Marií Filipínou Nosticovou.

Jeho syn Bedřich Maria (1835 – 1866) mu ponechal právo doživotního užívání statků. Sám se majetku neujal, protože zemřel dříve než jeho otec (ve 31 letech). Poručnicí nejstaršího syna Ervína Felixe (1863 – 1931) se stala jeho matka Terezie Thun-Hohensteinová (1837 – 1908), rodinného majetku se ujal až po nabytí plnoletosti. Po pozemkové reformě klesla výměra půdy, kterou vlastnil, přibližně na polovinu, tedy na 6 587 ha z původních 13 459 ha. Z průmyslových podniků zbyly na velkostatku Sokolov pouze pivovar a pila. Ervín Felix byl politicky činný v ústavověrné straně, byl členem panské sněmovny. Dále byl předsedou Společnosti vlasteneckých přátel umění, Moderní galerie Království českého a Červeného kříže. Za manželku měl Amálii Podstatskou-Liechtensteinovou.

Jeho mladší syn Ervín Leopold zdědil velkostatek Pakoměřice – Měšice, zbytek, tedy velkostatky Sokolov a Jindřichovice s Kraslicemi a palác na Malé Straně v Praze (kde se nacházela obrazárna, knihovna, sbírka rytin a ostatní sbírky), zdědil starší Bedřich Leopold (1893 – 1973). Za manželku měl Žofii z Hohenbergu, dceru následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Bedřich Leopold se stal posledním příslušníkem tohoto rodu, který Sokolov vlastnil, a to až do jeho konfiskace československým státem roku 1945. Rodina pak odešla do Rakouska.

⁹⁹ Počet dětí se podle zdrojů opět liší, v Inventáři Rodinného archivu falknovské větve Nostitz-Rienecků se na s. 8 uvádí, že spolu měli dětí „jen“ 10.

Nástupcem Bedřicha Leopolda se stal jeho třetí syn Alois (1925 – 2003) a po něm jeho syn Bedřich (1963).

V příloze č. 4 je uveden rodokmen sokolovské větve Nosticů. Sestaven je na základě více zdrojů¹⁰⁰, které se místy značně lišily, a má sloužit především pro lepší orientaci.

5.2 Zámek v době Oty Nostice a Jana Hartvíka Nostice

Za třicetileté války zámek v Sokolově velmi utrpěl. Nacházel se na trase směřující z této oblasti do Saska a Falce, kvůli čemuž se dostal do jednoho z ohnisek válečných akcí a často se zde střetávaly nepřátelské strany. Výše již byla zmíněna snaha císařských získat stavovskou posádkou hájený Sokolov na počátku roku 1621, což se značně podepsalo na stavu zámku.

Sokolovské panství bylo od královské komory dne 4. července 1621 dáno¹⁰¹ zástavou Heřmanovi Černínovi z Chudenic, císařskému hejtmanu Starého Města pražského, který se ho ale pro jeho špatný stav brzy vzdal, „*neboť (dle odhadu l. 1622) zámek celý byl vydrancovaný a vytlučený, tak že v něm ani oken, ani kamen, ani dveří nezůstalo, dvory byly pusté a vypálené a mnoho dědin neosetých.*“¹⁰² Královská komora pak nabídla panství Sokolov dalšímu císařovu věřiteli, císařskému radovi a českému podkancléři, rytíři Otovi Nosticovi.

Odhadní popis panství Sokolov k 10. červnu 1622 sděluje o jeho stavu následující: „*Zámek Falknov od kamene a částečně od lepenic vystavěný, cihlou krytý, v němž je dosti mnoho pokojů, však co v něm bylo všecko vyplundrováno, skla na větším díle ve všech pokojích vytlučená, kamna pobořená, dveře posekané a zámky zodnímané, tak že se to zase leda na 600 kop míšeňských i více spraviti moci bude, pokládá se za něj 1 400 kop míšeňských. ... Suma sumarum ... 52 204 zlatých 5 grošů 3 denáry vše míšeňských.*“¹⁰³ Příbuzný¹⁰⁴ Oty a zároveň jeho plnomocník

¹⁰⁰ HAUBERTOVÁ, K., cit. d.; BERANOVÁ VAICOVÁ, R., cit. d.; POUZAR, V. *Almanach českých šlechtických rodů*. Praha: Martin, 2007; HÁS, J. – TOVAČOVSKÝ, J. *Genealogie Nosticů z Nostic*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 2002; <http://www.genealogy.euweb.cz>.

¹⁰¹ BÍLEK, T. V. *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618*. 2. část. Praha: František Řivnác, 1882, s. 601; ve Stavebně historickém průzkumu se na s. 4 uvádí, že mu panství bylo nabídnuto v květnu, ale on že jej nepřijal.

¹⁰² BÍLEK, T. V., cit. d., s. 601.

¹⁰³ SM, C 215/S/65, folio 111 a 115.

Kryštof Nostic se obrátil na Karla z Lichtenštejna¹⁰⁵ se žádostí o snížení ceny „zpusťoseného a zplundrovaného“ panství Sokolov. Uvádí, že zámek Sokolov, odhadnutý na 1 400 kop míšeňských, dopadl stejně jako celé panství a nemůžte být tedy oceněn podle „běžného zvyku“ jinak než na 1 000 kop míšeňských.¹⁰⁶ V žádosti je podobně zdůvodněno snížení ceny u více objektů, výsledná částka za celé panství Sokolov činí 36 270 kop míšeňských. Včetně mlýna a pivovaru pak Kryštof Nostic nabízí jménem Oty 45 000 míšeňských grošů.¹⁰⁷ Tomuto požadavku vyšel vstříc i přibližný komorní odhad panství Sokolov se vším příslušenstvím, ve kterém je zámek, ležící u města, nanejvýš zohavený a zpusťosený, oceněn na 1 000 kop míšeňských.¹⁰⁸ Jako původní celková suma požadovaná za celé panství se vším příslušenstvím je na konci uvedena částka 97 560 míšeňských.¹⁰⁹ Jak se uvádí ve Stavebně historickém průzkumu, u stavby palácového typu byla tato odhadnutá částka i v době platnosti tzv. dlouhé mince hodně nízká, ačkoli vojenští podnikatelé uměli cenu konfiskátů snižovat nejrůznějšími způsoby¹¹⁰.

Dne 7. července 1622¹¹¹ psal Jaroslav Bořita z Martinic Karlu z Lichtenštejna, že obdrželi „dekret i taxu neboli šacuňk“ statku Sokolova, konfiskovaného Janu Albínu Šlikovi, a prodali ho rytíři Otovi Nosticovi z Nostic (v zastoupení rytíře

¹⁰⁴ V žádosti je označován jako „Vetter“, což může znamenat bratrance, strýce či vzdáleného příbuzného. Na základě informací z publikace Genealogie Nosticů z Nostic se domnívám, že se mohlo jednat o Kryštofa z Nostic na Gottě, manžela Hedviky z Nostic, sestry Jana Mikuláše Nostice (1562 - 1629). Ota a Kryštof by tak byli vzdálenými bratrance.

¹⁰⁵ Kníže Karel z Lichtenštejna (1569 – 1627) pocházel ze štyrské luteránské rodiny usazené od konce 16. stol. na Moravě, roku 1599 přestoupil od jednoty bratrské ke katolictví, vyšvihl se půjčkami císaři Rudolfovi II., v listopadu 1620 ho Ferdinand II. pověřil správou Čech; předsedal mimořádnému soudnímu tribunálu, stál v čele komise pro konfiskaci a rozprodej majetku všech skutečných i domnělých účastníků povstání; byl též iniciátorem mincovního konsorcia, které přivedlo zemi k finančnímu rozvratu; z konfiskací získal značný majetek (*Universum. Všeobecná encyklopedie*. 2. díl – pod heslem z Lichtenštejna, Karel).

¹⁰⁶ SM, C 215/S/65, folio 46.

¹⁰⁷ Tamtéž, folio 47.

¹⁰⁸ Tamtéž, folio 105.

¹⁰⁹ Tamtéž, folio 106.

¹¹⁰ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 5.

¹¹¹ Haubertová v Inventáři Rodinného archivu falknovské větve Nostitz – Rienecků na s. 2 toto datum uvádí též jako datum koupě panství Sokolov, ale uvádí chybnou částku 40 000 zlatých.

Kryštofa Nostice z Nostic). Ale protože kupující předložil „mezi mnohými jinými příčinami také i tuto, že týž statek je všečen od lidu vojenského nanejvýš zplundrovaný, popálený a tak pustý, že se již na něm nachází velmi málo lidí poddaných, kteří by voly využívali, a že také svršků dokonce tam žádných není, a tak nakonec za něj nechtěl dáti ne více nežli 45 000 kop míšeňských.“¹¹² Kromě Oty Nostice se jiný kupec, ochotný za panství Sokolov nabídnout větší sumu, nenacházel. Byla s ním tedy uzavřena koupě a smlouva byla odeslána Karlovi z Lichtenštejna k vyrozumění a zpečetění.

*„Z těch příčin dotčené panství od komory l. 1622 poprvé za 97 560 kop, po druhé toliko za 52 204 kopy míš. odhadnuté, prodáno bylo téhož roku jenom za 45 000 kop míš. cizozemci Otovi Nosticovi ryt. z Nostic, jemuž ze summy trhové poraženo darem 25 000 zl. vedle cís. resoluce z dne 20. září 1622, pak 15 833 zl. platu zadržalého za jeho službu dvorního rady říšského.“*¹¹³

To, že Ota za panství Sokolov zaplatil, dokazuje kvitance z 15. dubna 1623¹¹⁴, kde se píše o tom, že panství Sokolov bylo Otovi Nosticovi přenecháno za 45 000 kop míšeňských aneb 52 500 zlatých rýnských. Z jeho zadržného platu za služby říšského dvorního rady, což byla částka 40 833 zlatých a 20 krejcarů, mu bylo jako milost uděleno 25 000 zlatých ke splacení panství Sokolov¹¹⁵. Kvitance potvrzuje, že celá suma za panství Sokolov je již zaplacená, neboť na ni byl použit zadržný plat a k tomu bylo již dříve (roku 1622) zaplaceno 10 000 kop míšeňských (11 667 zlatých rýnských)¹¹⁶.

Panství Sokolov tedy Ota Nostic koupil roku 1622¹¹⁷. Dne 17. března 1626 Ferdinand II. vydal ve Vídni listinu na přání Oty Nostice, která byla též doslovně zapsána do nového kvaternu proměnné barvy pro cizince pod lit. C 22, kde stojí, že

¹¹² SM, C 215/S/65, folio 101.

¹¹³ BÍLEK, T. V., cit. d., s. 601.

¹¹⁴ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 136, sign. AB 17, i. č. 741.

¹¹⁵ Jako plat měl za své služby obdržet ještě 15 833 zlatých a 20 krejcarů (40 833 – 25 000 = 15 833).

¹¹⁶ Na zaplacení byl použit tedy zadržný plat Oty Nostice, tedy 52 500 – 40 833 = 11 667 zlatých rýnských).

¹¹⁷ Sommer v 15. svazku díla Das Königreich Böhmen na s. 20 uvádí, že Otovi Nosticovi bylo panství prodáno až roku 1627; Körbl v knize Gedenkbuch der Stadt Falkenau 1841 uvádí jako datum koupě 7. únor 1625.

Otovi Nosticovi bylo roku 1622 za panství Sokolov odpočítáno 10 000 míšeňských a za ně mu bylo panství přenecháno dědičně. Tato listina je pak vydána z toho důvodu, aby Ota Nostic ani jeho dědicové a následovníci kvůli ceně zruinovaného statku Sokolova, který měl dříve vyšší hodnotu, nebyli napadáni a proti právu obtěžováni.¹¹⁸ Oněch 10 000 míšeňských grošů jsou tedy peníze, které Ota Nostic za panství fakticky zaplatil.

Již výše bylo uvedeno, jak zámek vypadal podle odhadu z roku 1622. To mimo jiné nasvědčuje i tomu, že v době vrcholné renesance na zámku neproběhly žádné výraznější úpravy. Dá se předpokládat, že Ota Nostic zahájil rekonstrukci budovy již po jejím získání, neboť byla poškozena obléháním Sasů¹¹⁹. Ve Stavebně historickém průzkumu se uvádí, že by tomu nasvědčovaly některé klenby, které se od pozdější barokní přestavby liší – jsou mladší než klenby z 1. třetiny 16. stol., avšak starší v porovnání s pozdější barokní výstavbou¹²⁰. Jedná se např. o klenbu druhého prostoru vlevo od hlavního vjezdu, ovšem zde se nabízí otázka, zda zdejší mohutná klenba na pilířích nepochází již z konce 16. stol. Dále se jedná o výsečovou klenbu s vysokými čely výsečí v místnosti ve východním křídle vedle severovýchodního rondelu, která je typická pro dobu kolem roku 1600 či mladší a odlišuje se nejen od dispozice vzniklé v prvním patře nad ní, ale též od ostatních raně barokních kleneb. Proti tomu, že by mohla vzniknout ještě před barokní přestavbou, hovoří však její výška, která se shoduje s výškou barokních prostor. Úpravy zřejmě proběhly i ve sklepech pod jižním křídlem, které se liší svým rozložením nosných zdí od dispozice v přízemí, což by nasvědčovalo změně projektu během pozdější velké barokní přestavby v 60. letech 17. stol.

Po Otovi Nosticovi panství zdědil roku 1630 synovec Jan Hartvík Nostic, syn jeho sestry Žofie, protože Ota neměl vlastní potomky. V závěti je jako podmínka uvedeno, že dědic musí být katolické víry. Jako první univerzální dědic fideikomisu

¹¹⁸ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 136, sign. AB 1, i. č. 725.

¹¹⁹ Rund v knize Proměny města Sokolov na s. 40 uvádí, že k přestavbě došlo v roce 1633. Na toto datum pravděpodobně usuzuje z toho důvodu, že po dobytí zámku v roce 1632 byl jeho stav zřejmě velmi špatný. Avšak rok 1633 není jako rok přestavby v dostupných pramenech doložen.

¹²⁰ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 37.

byl uveden Jan Hartvík Nostic a Ota Nostic teprve po něm, ačkoli podle zásad primogenitury by měl dědit první on, Ota však nesplňoval podmínku katolického vyznání¹²¹.

V letech 1631 – 1632 se Sokolov musel bránit za pomoci císařských vojsk proti Sasům. Ti město i zámek obsadili na podzim 1631, když se vraceli z prohrané bitvy u Lipska¹²². Spolu s nimi sem přišli i evangeličtí emigranti, „*mezi nimi i hraběnka Šliková*“¹²³. Již 24. února 1632 císařští získali Sokolov zpět, avšak později odtáhli a na zámku zanechali pouze posádku o 200 mužích. Protože se však Sasové udrželi v sousedním Lokti, opět se jim podařilo dobýt Sokolov, nejprve bez zámku, o který se pak 18. května 1632 urputně bojovalo. Tehdy bylo město posádkou zanechanou zde k obraně zapáleno, následkem čehož zcela vyhořelo, neboť bylo zakázáno hasit a do těch, kdo se o to pokusili, se střílelo. To přinutilo Sasy k ústupu a vyklizení Sokolova, nebylo totiž možno střílet na zámek¹²⁴. Velitelem na zámku byl tehdy rytmistr Neßlinger a byl to právě on, kdo dal příkaz k založení ohně kvůli záchraně zámku¹²⁵.

Císařští po požáru vyplundrovali ze sklepa zámku to, co zde zbylo, a odtáhli. V následujícím roce (1633) Sokolov postihla morová epidemie, která si vyžádala vysoký počet obětí. „*Vrchnost i městská správa se však staraly především o opravu kostela a fary a zejména o dokončení rekatolizace panství a kraje.*“¹²⁶ I nadále byl Sokolov v centru šarvátek mezi oběma stranami. Jak již bylo výše zmíněno, novým majitelem se stal roku 1630 Jan Hartvík Nostic. Zřejmě kvůli válečným událostem nepříjel do Sokolova okamžitě po nabytí majetku, Körbl uvádí, že nový pán vjel slavnostně do Sokolova až 24. května 1638¹²⁷.

¹²¹ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 136, sign. AB 1, i. č. 725, pozdější opis z Desk zemských větších, v. 144 (zlatý třetí kvatern), lit. D 5.

¹²² KOLEKTIV AUTORŮ. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 4. díl, s. 312; Heber však v 1. dílu *Českých hradů, zámků a tvrzí* na s. 233 uvádí, že Švédové se Sasy Sokolov ovládli až 6. prosince 1631.

¹²³ KOLEKTIV AUTORŮ. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 4. díl, s. 312.

¹²⁴ SM, F 29/5, dopis datovaný 5. dubna 1637.

¹²⁵ Tamtéž, dopis datovaný 7. ledna 1637.

¹²⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 4. díl, s. 313.

¹²⁷ KÖRBL, J., cit. d., s. 19.

Na jaře roku 1647 byl Sokolov dobyt švédským generálem Wranglem, jehož jednotky byly součástí švédské armády generála Wittenberga a „po několikadenním ostřelování z těžkých děl se jej 9. července zmocnila. K poškozenému zámku přitáhli již 23. července císařští a po silné dělostřelbě, po které se měla zřítit věž na jižním nároží u tzv. mlýnské louky, přinutili Švédy ke kapitulaci.“¹²⁸ Heber se liší v datu, uvádí, že Ferdinand III. zámek Sokolov opět ovládl 25. července 1647, a aby zabránil pronikání Švédů do Čech, nechal Loket a Sokolov v říjnu toho roku silně osadit plzeňským velitelem, plukovníkem de la Corona¹²⁹. Den poté švédský velitel odevzdal zámek do rukou císaře¹³⁰. „Město nakonec znovu dobyt (spolu s většinou země) švédský generál Koenigsmark¹³¹ a 4. července 1648 dal vypálit zámek.“¹³²

Protože panství se musela po třicetileté válce nejprve obnovit, mohl Jan Hartvík Nostic začít se stavebním podnikáním teprve na konci padesátých let. V článku P. Rožmberského¹³³ je možno se dočíst, že sokolovský zámek podstoupil „boření“, jak přikazovalo nařízení Ferdinanda III. některým hradům po třicetileté válce. V knihách městských počtů poddanského městečka kladrubského klášteřa Touškova nad Mží je zaznamenáno, že „za purkmistra Martina Trečky (zastával úřad od 5. března do 4. června 1659) bylo z městských peněz zaplaceno jednomu nejmenovanému nádeníku, který byl vyslán k boření zámku Falknova. 13. září 1659 pak bylo zaplaceno „šancíři“ vyslanému k Falknovu.“¹³⁴

¹²⁸ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 5; věž se však nezřítla, byla pouze značně poškozena, jak dokázal pozdější výzkum (viz kapitola 6).

¹²⁹ HEBER, F. A. *České hrady, zámky a tvrze*. 1. díl. Praha: Argo, 2002, s. 234.

¹³⁰ THEISINGER, H., cit. d., s. 238.

¹³¹ Hans Christoffer Königsmarck (1600 – 1663) – švédský polní maršál, roku 1630 přestoupil z císařských služeb do vojska švédského krále Gustava II. Adolfa, roku 1648 se zmocnil nočním útokem Hradčan a Malé Strany, které vyloupil, odvezl též většinu rudolfínských sbírek; 1651 hrabětem (*Universum. Všeobecná encyklopedie*. 2. díl – pod heslem Königsmarck, Hans Christoffer).

¹³² KOLEKTIV AUTORŮ. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 4. díl, s. 313. Ve Stavebně historickém průzkumu je tato událost uváděna již k 1. červenci 1648.

¹³³ ROŽMBERSKÝ, P. *K boření hradů po třicetileté válce*. Dostupné na: <<http://hlasky-kas.wz.cz/cas3/h93/h93-04.html#bor>>.

¹³⁴ Tamtéž.

Jan Hartvík se stal iniciátorem řady staveb v Sokolově. Roku 1663 započala výstavba kapucínského kláštera, kde byla umístěna rodinná hrobka Nosticů, a arciděkanství kostela, dokončeného roku 1671. K přestavbě značně poškozeného zámku se žádné záznamy nenašly, běžně bývá nový barokní zámek datován do roku 1665 či 1663. Přestavba zřejmě probíhala současně s výstavbou dvou výše zmíněných objektů, nebo jim, což je pravděpodobnější, o málo předcházela. Tomu by nasvědčoval i letopočet při portálu v západním křídle zámku udávající rok 1663 (viz příloha č. 18), který by mohl znamenat rok ukončení přestavby¹³⁵.

Představu o tom, jak mohl po přestavbě zámek zvnějšku vypadat, si můžeme udělat na základě anonymní nedatované olejomalby (viz příloha č. 16), vystavené v současnosti ve stálé expozici muzea v Sokolově, která stylově spadá do 2. pol. 17. stol. Jsou na ní zachyceny stavby postavené v Sokolově z iniciativy Jana Hartvíka Nostice, ovšem bez krajinného a prostorového kontextu. Obraz byl pravděpodobně namalován jako oslava jeho stavební činnosti, spadá tedy nejpozději do roku 1683. „*Viditelné křídlo má dvě podlaží s vysokými okny, jeho průčelí vrcholí třemi jednoduchými trojúhelnými štíty, z nichž střední je poněkud vyšší. Nárožní věže jsou třípodlažní, křídla však zřetelně nepřevyšují. Každá je kryta helmou s vysokou lucernou a makovicí, vrcholící tyčí s koulí a paprscitou hvězdou. Vpravo pokračující boční, snad východní průčelí má uprostřed jediný trojúhelný štít se stupňovitými rameny. V té době snad vznikla i západně od zámku pětiúhelná francouzská zahrada.*“¹³⁶ O francouzské zahradě se sochařskou výzdobou se mluví pak i v dobách pozdějších¹³⁷.

Zámek měl zřejmě červenou barvu, čemuž nasvědčují výrazné stopy červených nátěrů při pravé straně východního průčelí i na průčelí západním¹³⁸. Věže přilehlé k jižnímu křídle byly kruhového půdorysu pouze v přízemí, patra byla polygonální, s rohy vysazenými na krakorcích. Z doby o něco málo pozdější, z roku 1695, se též

¹³⁵ Na webových stránkách města Sokolov (<http://www.sokolov.cz/scripts/detail.php?pgid=60>) je uvedeno, že přestavba zámku probíhala v letech 1659 – 1663, avšak nepodařilo se mi zjistit konkrétní zdroj této informace.

¹³⁶ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 6.

¹³⁷ *Památky – Sokolovský zámek*. Dostupné na: <<http://www.sokolov.cz/scripts/detail.php?pgid=60>>.

¹³⁸ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D. *Zpráva o výsledku hloubkového průzkumu části průčelí zámku v Sokolově*, 1972.

dochoval nákras zachycující zámek¹³⁹, který se od výše uvedeného obrazu příliš neliší (viz příloha č. 17).

Vnější vzhled zámku tedy nebyl v podstatě příliš odlišný od současného stavu, nejvýraznější změnu zaznamenaly střechy, zejména na věžích, které byly po přestavbě v 17. stol. kryty barokními báními. Během dalšího vývoje zanikly pravděpodobně i některé plastické prvky na fasádě jako lizény či kordonové římsy a bosovaný vstupní portál na straně od města (zanikl po roce 1863)¹⁴⁰.

Jak již bylo výše zmíněno, velká barokní přestavba proběhla v 60. letech 17. stol. Jejím výsledkem byla budova splňující vysoké nároky na reprezentaci. Stavebně historický průzkum¹⁴¹ přestavbu charakterizuje následujícím způsobem: nejprve byly nahrazeny zničené části předchozí stavby, což se týkalo zejména jihovýchodní věže zničené při ostřelování zámku, která byla ovšem obnovena v pozdně gotické formě, a věže severozápadní, která byla patrně vybudována zcela nově - nemá totiž již charakter bastionu a její zdivo je výrazně tenčí než u věží původních. Zcela nově bylo postaveno západní křídlo, které svým vnějším traktem vystupovalo mimo rámeček původního hradu do bývalého příkopu. Od počátku se u západního křídla počítalo s arkádami, arkádový trakt byl následně přidán i k protějšímu křídlu východnímu. Zřízení arkád na jižním křídle nebylo původně plánováno, neboť zkracují boční průčelí, která byla zamýšlena jako symetrická. Byly tedy navrženy až při změně projektu a vznikly teprve po vybudování arkád na křídle západním a východním. Kvůli těmto arkádám musela být navíc zmenšena i okna na jižním křídle.

Uprostřed západního křídla vznikl průjezd, který *„fixoval velkou pohledovou osu procházející nově budovanou zahradou. Tato osa křížící dosavadní hlavní komunikaci ve směru od města a daleko ji svými rozměry převyšující dodala kompozici celého areálu výrazně podélný charakter. ... V rozsahu zámku navazovala zahradní osa na portál v západním průčelí, kde byla zdůrazněna vikýřem podkroví, procházela křídlem do nádvoří, kde jako pohledový cíl vznikla kašna. Osa končila v křídle východním, kde v jeho průčelí se nacházel osový pilíř arkád, v patře pak nika*

¹³⁹ Velkostatek Sokolov, karton 3, i. č. 336.

¹⁴⁰ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 40.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 38 - 39.

původně bez pochyby s plastikou, ve střeše pak vikýř, korespondující s vikýřem na protější straně dvora.“¹⁴²

Dispozice prvního patra se nelišila příliš od dnešní, došlo v ní jen k několika úpravám v křídle severním a jižním. Ve Stavebně historickém průzkumu se píše, že *„nemáme jistoty, zda původnímu konceptu přestavby náleží také kruhový a oválný pokoj v severovýchodním koutě areálu. Výrazně mladší jsou štukatury těchto místností stejně jako sousední pokoje původně s alkovnou při dvorním průčelí. ...Kruhové pokoje samy o sobě nejsou vyloučeny v době třetí čtvrtiny sedmnáctého století.*“¹⁴³ Osobně se přikláním k názoru, že tyto místnosti vznikly později, po smrti Jana Hartvíka, neboť v inventáři z roku 1683 o nich není zmínka, ačkoli je toto patro popsáno celkem podrobně, zatímco inventář z roku 1736 je již zachycuje. Je tedy pravděpodobné, že je nechal vybudovat po smrti předchozího majitele Antonín Jan Nostic.

„Svým charakterem se [zámek – pozn. aut.] zařazuje mezi stavby průměrné výtvarné kvality, spíše konservativní, aplikující bez vyšší invence dobové motivy velmi často podle obvyklých předloh. ... V celkové úrovni i v detailech spatřujeme podobnost s některými domovními architekturami Chebu, kde nejspíše byl také činný architekt přestavby zámku.“¹⁴⁴ Autoři Stavebně historického průzkumu hodnotí jako originální konzolu niky (viz příloha č. 46) ve východním dvorním průčelí¹⁴⁵. *„Typické jsou také obdélné výplně parapetů pravoúhle vykrajované v rozích, jaké bychom mohli opět spatřit na mnoha objektech v Chebu z okruhu tvorby Abrahama Leutnera.*“¹⁴⁶ Jako vzácný je hodnocen rytmus arkád na jižním křídle, kdy se střídají široké a úzké oblouky. Možná do jiné etapy barokní přestavby spadá členění východního rizalitu, které se odlišuje od ostatních. Je pravděpodobné, že v tomto stavu zůstal zámek téměř nezměněn až do doby okolo roku 1800, kdy proběhla další významná přestavba budovy.

¹⁴² LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 39.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 40.

¹⁴⁵ Stejná se vyskytuje na domě čp. 449 v Chebu z roku 1682.

¹⁴⁶ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 40.

Dokladem toho, že zámek sloužil jako správní sídlo celého panství, je např. to, že sem v roce 1669 povolal hrabě Nostic vesnické rychtáře s městským písařem Laurencem Edelmannem a nechal se informovat o stavu zádušního majetku (Kirchenvermögen). Sdělil jim, že stávající kostel v Sokolově s výjimkou věže musí být stržen, neboť se rozhodl postavit kostel nový.¹⁴⁷

Jan Hartvík Nostic zemřel (pravděpodobně) 24. března 1683 ve Vídni, následně byl pohřben v měděné rakvi v rodinné hrobce v kapucínském klášteře v Sokolově, kterou sám nechal předtím zřídit. Již 2 roky před ním, 11. září 1681, sem byla jako první příslušnice rodu převezena a 17. září téhož roku pohřbena jeho manželka Eleonora.

Po smrti Jana Hartvíka byl sepsán inventář¹⁴⁸ jeho majetku a schválen úřadem Desk zemských 3. července 1683. Část inventáře týkající se přímo zámku v Sokolově je rozdělena podle pater zámku – na horní patro (in dem oberm Stockh), následují pokoje pod střechou, které však od předchozích pokojů nejsou odděleny a nakonec přízemí (im untern Stockh) se sklepem. Pokoje jsou popisovány podle toho, jak jdou za sebou, avšak půdní prostory a přízemí nejsou zřejmě popsány kompletně. Za soupisem majetku v pokojích zámku následoval inventář věcí v sýpkách, pivovaru se sladovnou, zahradě, ve správních budovách a statcích, které patřily k panství Sokolov.

Inventář není příliš podrobný, všímá si především obrazů (v některých pokojích jsou popsány pouze ony), stolů, židlí, postelí a případně popisuje, co je v některých kusech nábytku uloženo. Více je popsáno zařízení kaple, kuchyně a tzv. garderoby, která podle věcí zde uložených sloužila jako skladiště.

Místnosti byly na zámku v Sokolově rozmístěny v souladu s dvorským ceremoniálem. Rohr¹⁴⁹ ve své knize uvádí, že v přízemí se nacházely většinou služební prostory jako klenotnice, kuchyně a cukrářství, místnosti pro ohřev vody, tedy např. kuchyně, včetně zahrady s potravinami pro kuchyni. Pod těmito prostorami měly být sklepy na víno a pivo a sklepy se zásobami.

¹⁴⁷ THEISINGER, H., cit. d., s. 239.

¹⁴⁸ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 146, sign. AH 2, i. č. 934.

¹⁴⁹ ROHR, J. B. von. *Einleitung zur Ceremonielwissenschaft der grossen Herren*. Leipzig: Edition Leipzig, 1990, s. 71.

V přízemí zámku bylo v inventáři popsáno osm prostor, sklep a nádvoří, což však neodpovídá skutečnému počtu místností, které se zde nacházely¹⁵⁰. Je možné, že některá označení platila pro více místností najednou, např. u tzv. garderoby je to celkem pravděpodobné. Na základě uvedených údajů nejsem schopna určit, kde se která místnost s určitostí nacházela. Zaznamenána je zde kuchyně (28), světnice lokaje (39), komora vedle ní (40), pokoj sekretáře (38), vedlejší pokoj (37), pokoj naproti (35), lázeň (33, 34) a již zmíněná garderoba (9, 12, 15, 17). Domnívám se, že kromě garderoby a kuchyně se těchto 6 pokojů nacházelo v západním křídle zámku a že jsou popsány tak, jak jdou za sebou ze severu na jih. Do komory vedle světnice lokaje (39), umístěné ve věžním pokoji, se pravděpodobně vcházelo z předsíně (40). Na umístění pokojů usuzuji např. podle „pokoje naproti“ (34) či podle počtu místností v tomto křídle zámku. Kuchyně se nacházela, stejně jako v pozdější době, v jižním křídle zámku. Dá se též předpokládat, že některé ze zbylých místností v jižním křídle zámku sloužily, jak je doloženo z pozdější doby, např. jako dřevník nebo spíž.

V garderobě, o které se domnívám, že se nacházela v prostorách východního křídla a že ji tvořil komplex místností, byly podrobně popsány zde uložené zbraně, nádobí, obrazy, látky, koberce, matrace apod., je tedy vidět, že sloužila jako skladiště. Některé předměty jsou rozděleny na ty používané denně a ostatní. Ve Stavebně historickém průzkumu¹⁵¹ je tzv. garderoba na základě mobiliáře určena jako zbrojnice s převážně stělnými zbraněmi. Autor textu tím ukazuje, že nevzal v úvahu další popisované příslušenství. V inventáři není tato pasáž jasně oddělena a domnívám se, že do tzv. garderoby patřil i mobiliář následující, který končí až uvedením kuchyně a jejího zařízení. V přízemí zámku se z nádvoří vcházelo do sklepa, kde bylo uloženo pivo a víno (podle soupisu se zde nacházelo hlavně víno rakouské). Zajímavé jsou některé údaje zachycené v souvislosti s nádvořím zámku – nacházel se zde vymalovaný osel s nápisem „*daß er Anno 1574 zu Brieqckh ist*

¹⁵⁰ Určování přesné polohy místností je na základě inventáře (u tohoto stejně jako u pozdějších) vždy problematické, často chybí záchytné body. Zejména je tento problém patrný u pokojů východního křídla. Může se tedy stát, že určená poloha pokoje se od té skutečné místy liší.

¹⁵¹ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 7.

*gewoget worden, undt hat gewogen 2 792 lib. Jußelt.*¹⁵². Mimo jiné zde byla umístěna i železná váha včetně závaží.

Po popisu přízemí následuje výčet majetku, který se nacházel na zámku. Dá se předpokládat, že byl uskladněn právě v blíže neurčených prostorách přízemí – jedná se o kůže, ovčí vlnu, omastek, kovy, hřebíky, prkna, rybářské potřeby atd.

V první patře je popsáno 24 prostor, popis začíná v severní části západního křídla a končí jídelnou v severním křídle zámku. Prvním popsáním pokojem byl hraběcí rondelový pokoj (gräfliches Rundelzimmer) (136), kde se podle inventáře nacházely portréty (Brustcontrafe), následoval popis věcí v obou psacích stolecích (v prvním z nich, uzavíratelném, se uchovávaly nádoby a zvonky používané při mších v kapli), dále zde bylo šest křesel s bílým stolkem a zřejmě zde (podle zaznamenaného příslušenství) stála kamna. Následoval tzv. druhý pokoj (135), ve kterém se nacházela vestavěná skříň (eingemauerte Almer), u níž musela být při sepisování inventáře zlomena na ní umístěná pečeť (opět se jednalo o mešní pomůcky), mimo jiné zde měla být v jiné zapečetěné skříni i velká mapa Sokolova, Jindřichovic a Kraslic od zemského měřiče Samuela Globice. Za ním byl tzv. třetí pokoj (134) zařízený pouze stolky a židlemi, na něž navazovala ložnice (133), kde bylo lůžko a na zdi malá krajinka. Dalším pokojem byl dámský pokoj (132) se stolky a křesly a komora vedle (131)¹⁵³ s francouzskou postelí, posuvnou postelí a třemi židlemi. Podél těchto pokojů na straně k nádvoří vedla tzv. galerie (x140), kde bylo umístěno pět obrazů koní, deset krajinek, šest obrazů s kuchyňským zátiším (Kuchelstuckh) a bicí hodiny.

Obrazy koní visely též na chodbě u velkého sálu (x141) v jižním křídle zámku. Popis tohoto křídla začíná rondelem proti oboře (129, 130), v němž byly umístěny portréty panovníků (např. Ferdinanda IV. či polského krále), velká krajina a různá zátiší. Mimo to zde bylo jedno lůžko, paraván, stolky a křesla. V komoře vedle rondelu (128) visely opět drobné krajinky, obrazy bitev, z nábytku zde byl mimo jiné paraván a skříň na lůžkoviny. Vedle tohoto pokoje byl tzv. velký sál (124 – 127), kde viselo dvacet šest obrazů s nejrůznější tematikou. Stála zde také kamna s příslušenstvím a dva hnědé stoly. Z tohoto sálu se dalo vstoupit na balkón, ačkoli

¹⁵² RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 146, sign. AH 2, i. č. 934.

¹⁵³ Prostory 131 až 135 byly spojeny enfiládou, dveře do jednotlivých pokojů byly umístěny v linii.

o tom v inventáři zmínku nenajdeme. Dále následuje popis předsíně (121), která se nacházela mezi velkým sálem a rondelem (Vorhauf, zwischen dem Saal und der Rundellen), tato místnost ovšem nemohla být podle Stavebně historického průzkumu skutečně mezi rondelem a velkým sálem, proto předpokládám, že se nacházela před nimi – dnes se jedná o prostor u schodiště¹⁵⁴. Ve zmiňované předsíni byl umístěn servírovací stůl se sklenicemi na víno a pivo. V rondelu naproti domu rybáře (Fischhaus)¹⁵⁵ (122, 123) se nacházel paraván, dvě postele, stolky a židle potažené plátnem.

Východní křídlo sloužilo ženskému osazenstvu zámku. Nejsm v něm bohužel schopna určit přesné umístění pokojů, na základě inventáře je možno vyslovit několik interpretací. Za nejpravděpodobnější považuji možnost, že popis pokojů začal ve dvorním traktu jižní části křídla, pokračoval na jeho severní konec a skončil v jižní části vnějšího traktu. V jižní části křídla bylo v této době šnekové schodiště vedoucí ze sklepa do prvního patra a dále do půdních prostor. První místností byla předsíň u dámského pokoje (117), na ni navazovala dámská světnice (Frauenzimmerstuben), jejíž zařízení tvořila postel, stolky a křesla. Ve druhém pokoji vedle (anderes Zimmer darneben) byla opět kromě dalšího vybavení postel, skříň na lůžkoviny a paraván. V přední komoře vedle dámského pokoje (fördere Cammer neben dem Frauenzimmer) bylo zařízení poněkud více, nacházely se zde obrazy s různou tematikou, dva paravány a postel. U dámského pokoje byla černá zapečetěná skříň, která sloužila pro ukládání látek, přehozů a koberců. Vedle byla umístěna druhá komora (andere Cammer darneben) s postelí a značným počtem křesílek a černá skříň k ukládání látek a ložního prádla. Stará dámská světnice byla zařízena stolky a potaženými křesly. V předpokoji kaple (Capellen Zimmer) se nacházely obrazy s náboženskou tematikou, zapečetěné skříně s plátnem, ubrusy, koberci, křížky a dalšími věcmi, malý oltář z kamínků a postel. V samotném prostoru kaple (107) byly dva obrazy Panny Marie, Stětí sv. Jana a šest malých křesel

¹⁵⁴ Obdobně tomu je i u pozdějších inventářů, kde je tato předsíň zmiňována. Stavebně historický průzkum totiž u místnosti s číslem 124, která by danému popisu odpovídala, zachycuje na její západní stěně klasicistní zdivo. Případně zde mohla být v barokní době pouze jakási přička, která byla při klasicistní přestavbě nahrazena zdivem.

¹⁵⁵ Slovo „Fischhaus“ je možno též přeložit jako dům porybného či rybárna, autoři Stavebně historického průzkumu jej překládají jako „rybářský domek“.

potážených plátnem. V ložnici při předpokoji kaple (Schlaffcammer ahn Capellen Zimmer) se nacházely dvě postele, paraván a další drobné zařízení.

V severním křídle existovaly v této době dva pokoje, a to druhý pokoj při jídelně (104) a jídelna (101 – 103, 105, 138, 139). V pokoji byl rošt s příslušenstvím, stolky a křesla, paraván a portréty (Brustcontrafe) římských císařů a arcivévodů domu rakouského. Také v jídelně byly zaznamenány portréty s panovnickou tematikou, stoly a dvanáct židlí. V prostoru u pokoje při jídelně se nacházela alkovna.

Na půdu se zřejmě vstupovalo po točitém schodišti umístěném v prvním patře ve východním křídle. Inventář zde uvádí následující místnosti - rondel, druhý rondel naproti oboře, třetí pokoj, třetí rondel a předsíň u dámského pokoje. Pokoje jsou zřejmě popisovány směrem od točitého schodiště přes jižní křídlo a končí křídlem východním. Není zde zaznamenán poslední z rondelů, ve kterém nemohl být kvůli zvýšené klenbě v kapli pokoj. Všechny tyto pokoje byly zařízeny velmi podobně – postelemi, stolky a křesly, pouze v předsíni u dámského pokoje byla zapsána jako jediný kus nábytku černá skříň.

5.3 Zámek v době Antonína Jana Nostice

Po Janu Hartvíkovi zdědil majetek jeho syn Antonín Jan Nostic, který se na zámku zdržoval mnohem méně než jeho předchůdce. To mohlo být způsobeno i jeho zaměstnáním – jak bylo již výše uvedeno, byl činný jako mimořádný vyslanec ve Švédsku a později zastával řadu vysokých zemských úřadů. Antonín Jan přijel poprvé do Sokolova s celým svým dvorem až 18. května 1684.¹⁵⁶ Z dochovaných materiálů je těžké určit, kdy v Sokolově pobýval. Zřejmě sem zajížděl na sv. Havla (tedy kolem 16. října) k výběru daní.

Mezi zachovanou korespondencí¹⁵⁷ se nacházely tři dopisy odeslané hraběti ze Sokolova - dva z nich byly napsány v říjnu, jeden v polovině června. První z nich, z 12. června 1703¹⁵⁸, se týká peněz pro město Sokolov. Druhý dopis, z 1. října 1705¹⁵⁹, je žádostí malíře Františka Antonína Brambacha¹⁶⁰ o výplatu. Zmíněný

¹⁵⁶ THEISINGER, H., cit. d., s. 240.

¹⁵⁷ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 151, sign. AL 3, i. č. 1000.

¹⁵⁸ Tamtéž, folio 409.

¹⁵⁹ Tamtéž, folio 215.

malíř měl pobírat plat na základě dekretu vydaného 1. října 1705, a to až do roku 1709, nyní mu Antonín Jan Nostic dlužil 300 zlatých, ke kterým malíř žádal dalších 23 zlatých. Třetí dopis, z 1. října 1729¹⁶¹, se týká platu architekta Jarolíma Costy¹⁶², který téhož roku vstoupil do služeb hraběte. Bohužel není jasné, ve kterém místě pro něj pracoval. Zřejmě se nejedná o Sokolov, ale o Prahu. Dochovaná korespondence Antonína Jana Nostice se často týká uměleckých děl, ať už se jedná v různých souvislostech o obrazy, řemeslnické práce či podobné záležitosti. Např. v jednom z dopisů¹⁶³ František Antonín Brambach hraběte informuje, že na zakázku vytvořil obrazy, uvedené v přiloženém seznamu, v hodnotě 23 zlatých 7 krejcarů.

Zajímavé jsou dopisy¹⁶⁴ psané dědičnými poddanými - truhlářem Johanem Seidlem, Davidem Haanlem (případně později jeho dědicem) a duchovním Johanem Matthesem, kteří pro hraběte pracovali v zámecké laboratoři. Dopis datovaný v Sokolově 30. ledna 1720¹⁶⁵ je žádostí o zaplacení za jejich práci vykonávanou po 1 rok, 3 měsíce a 10 dní. Jak se v něm uvádí, na rozkaz hraběte setrval Johan Seidl se svými tovaryši placenými z vlastního platu a dvěma dalšími společníky u „Tritterni“¹⁶⁶ díla, tvořeného osmi soudky a šesti hmoždíři. Za práci jim náleželo 80 zlatých, ze kterých jako zálohu obdrželi 30 zlatých, ale 44 zlatých jim byl hrabě stále dlužen. Kromě toho Johan Seidl s Davidem Haanlem na tomto díle pracovali dnem i nocí, za což každému za den náležely 4 krejcare, tedy 69 zlatých za výše

¹⁶⁰ Malíř František Antonín Brambach se narodil v Sokolově. Jeho podpis byl nalezen i na jednom z obrazů v pražské majorátní knihovně v Nostickém paláci, kde též spolupracoval na stropní výzdobě.

¹⁶¹ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 151, sign. AL 3, i. č. 1000, folio 135.

¹⁶² Hieronymo Costa (asi 1671 – 1741 v Praze) – italský inženýr, malíř a architekt; v Čechách zaznamenán poprvé v Červeném Hrádku (zde zaměstnán snad 1700 – 1707), roku 1720 se s ním setkáváme v Praze, kolem roku 1726 zde na Malé Straně vlastnil dům; jeho vysoký výdělek 600 zl. ročně nasvědčuje, že byl zaměstnán jako šlechtický architekt; ve 30. letech také pracoval pro knížete Lobkovicze; roku 1737 navrhl nový zámek v Lipové u Rumburku pro Leopolda Antonína Salma-Reifferscheida.

¹⁶³ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 151, sign. AL 3, i. č. 1000, folio 213.

¹⁶⁴ Tamtéž, folio 278, 279.

¹⁶⁵ V dopise je napsáno 1770, avšak pravděpodobně se jedná o rok 1720.

¹⁶⁶ Slovo „Tritterni“ nejsem schopna vhodně přeložit. Toto slovo může být odvozeno od počtu tři a mohlo jít o propojené nádoby, mezi kterými mohlo něco protékat (tím pádem by to taktéž souviselo s pohybem, obsaženým v německém slově „Tritt“). „Tritternen“ v němčině znamená „triterny, tři ku vkládání do sebe vyřazené archy“, což by taktéž nasvědčovalo předchozímu vysvětlení.

uvedenou dobu, ze kterých po odečtení stravy měli dostat dalších 60 zlatých. Celkem jim mělo být tedy vyplaceno ještě 104 zlatých. Jejich práce sestávala mimo jiné z doplňování látek do zlaté tinktury v osmi soudcích, a to někdy i dvakrát za hodinu. Kromě toho, jakmile to bylo nutné, dílo na vlastní náklady opravili a udržovali v chodu. U této práce pobývali na vlastní náklady a museli kvůli ní zanedbávat i svá řemesla.

Na základě těchto dopisů se dá usuzovat, že se hrabě Antonín Jan Nostic zajímal o místní nerosty a možnosti jejich zpracování. V jeho příruční knihovně se nacházely mimo jiné knihy týkající se mineralogie a těžby.

V době držení sokolovského panství hrabětem Antonínem Janem se v Sokolově zastavil i tehdejší český král. Roku 1702 se na zámku na dva dny a dvě noci ubytoval císař Josef I. s manželkou Vilemínou Amálií Brunšvicovou, když cestovali z Čech do Říše¹⁶⁷.

Antonín Jan zemřel v Praze 30. října 1736¹⁶⁸ ve věku 84 let, do rodinné hrobky v kapucínském klášteře v Sokolově byl uložen 24. listopadu. Po jeho smrti byl sepsán inventář fideikomisního majetku¹⁶⁹ a 14. prosince 1736 bylo Františku Václavovi Nosticovi uděleno povolení od úřadu Desk zemských k jeho převzetí. Kromě inventáře se dochovala ve dvou opisech Separace fideikomisu od alodu pro panství Sokolov z roku 1737¹⁷⁰, která je s inventářem shodná, pouze u některých předmětů je uvedena poznámka, že nejsou součástí fideikomisu, ale alodu.

Tento inventář je oproti předchozímu z roku 1683 podrobnější. Neodděluje výslovně jednotlivá patra, i když jejich pořadí je zachováno stejně jako u předchozího inventáře. Nejdříve jsou uvedeny pokoje v prvním patře, následují pokoje pod střechou a na závěr je popsáno přízemí. Zprvu je vypsáno zařízení jednotlivých pokojů, za ním následuje soupis obrazů v jednotlivých místnostech. Na jeho základě je možné říci, že se na zámku tehdy nacházelo celkem 340 obrazů, což

¹⁶⁷ KÖRBL, J., cit. d., s. 124.

¹⁶⁸ Datum úmrtí bylo uvedeno v úvodu k inventáři z roku 1736 (RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 160, sign. AP 2, i. č. 1114).

¹⁶⁹ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 160, sign. AP 2, i. č. 1114.

¹⁷⁰ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 163, sign. AR 1, i. č. 1141.

je nejvyšší počet za celé 17. a 18. stol.¹⁷¹ V závěru inventáře se nachází soupis zbraní.

Pokoje v prvním patře byly popisovány od jihovýchodního rondelu přes jižní a západní křídlo a končily ve křídle východním. Většina pokojů měla podle inventáře na oknech záclony se závěsy, někdy i ozdobené věnci; často byly uvedeny i barvy jednotlivých doplňků. První místností byl hraběcí pokoj (S. Exc. Grafenszimmer) (122, 123), který se nacházel v jihovýchodním rondelu, čímž došlo oproti předchozímu stavu ke změně. Domnívám se, že důvodem mohlo být to, že tento rondel byl prostornější a lépe tak vyhovoval množství nábytku, které v něm mělo být umístěno. Hrabě zde měl mimo jiné dvě postele a několik stolků. Doplňky v pokoji byly laděny do zelena. Na zdech viselo patnáct obrazů s různou tematikou. V inventáři je uvedena zajímavá poznámka, že po smrti Jeho Hraběcí Milosti [Antonína Jana – pozn. aut.] se neznámý pachatel oknem vloupal do pokoje, násilím otevřel jeho psací stůl a ukradl z něj v inventáři dále popsané věci, které však někdo našel na jiném místě a vrátil je (mezi ukradené předměty patřil např. pozlacený kompas)¹⁷². Hrabě měl v tomto pokoji také umístěné knihy, rozdělené v inventáři podle velikosti na tři formáty, a rodinné listiny a instrumentáře. Celkem zde bylo uloženo 216 knih, 2 privilegia a 25 listin, psaných německy, latinsky či francouzsky. Nacházely se mezi nimi různé lexikony, Bible, knihy věnující se těžbě a historické či lékařské spisy. Našli bychom zde ale též Ezopovy bajky nebo Kroniku českou.

U hraběcího pokoje byl předpokoj (121)¹⁷³, ve kterém se nacházela postel, stůl, tři modrá křesla, dvě skříňe, deska na hraní dámy (Dame Breth) a další kusy nábytku. Následovala tzv. malá retiráda (119), která je ve Stavebně historickém průzkumu označována jako „malý záchod“, avšak podle zařízení pokoje mi toto označení

¹⁷¹ V roce 1683 zachycuje inventář 206 obrazů, v roce 1765 je to 187 obrazů a v posledním inventáři 168 obrazů v roce 1794 a 155 v roce 1796.

¹⁷² RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 160, sign. AP 2, i. č. 1114, folio 4b – 5a.

¹⁷³ Nedá se s určitostí říci, že se předpokoj nacházel v prostoru 121, je též možné, že se jednalo o prostor 124, která mohla být od velkého sálu oddělena pouze jakousi příčkou. Jižní křídlo zámku by tak získalo na symetričnosti. Stavebně historický průzkum však v těchto místech zaznamenal klasicistní zdívo, datované shodně s ostatním zdívem z doby rozdělení velkého sálu, proto se nedá s určitostí tato domněnka potvrdit. Z tohoto důvodu jsem i pro pozdější období umisťovala předpokoj do prostoru 121.

nepřipadá výstižné - byl zde sice umístěn cínový nočník, ale kromě něj také papírové mapy na plátně, portrét, laboratorní měděná kamínka a další. Byla to spíše malá soukromá místnost, slovo retiráda se někdy překládá též jako toaletní místnost či malá odpočívárna. Rohr¹⁷⁴ uvádí k místnosti označované jako retiráda tolik, že se jednalo o prostor, kam nebylo dovoleno vstoupit většině lidí, ale jen knížecím nebo vysoce postaveným osobám. Byl to tedy jakýsi kabinet či místo, kde měl být člověk sám a neměl být rušen. Předchozí tři místnosti, tedy hraběcí pokoj, předpokoj a malá retiráda, tvořily společně apartmá¹⁷⁵, jak bylo v této době módní.

Další místností byl velký sál (124 - 127), kde stál kulečníkový stůl, dlouhá hra (Langes Spiehl), jídelní stůl, železná kamna s příslušenstvím a další, doplňky byly v modré barvě. Viselo zde pět obrazů s bitevní tematikou, čtyři obrazy s námětem honitby, které však byly vzaty do Prahy, dva s namalovanými doly a patnáct dalších výtvarných děl. Vedle sálu se nacházel malý pokoj (128), kde se nalézala postel, pět křesel, židle s nočníkem (Nachtstuhl) a dvacet jedna různých obrazů. V inventáři následuje popis věžního pokoje vedle zahrady (131), ve kterém bylo umístěno kanape, osm křesel, dva stoly, postel se závěsy, černý stolek s lavorem a zrcadlo. Mezi ním a předchozím malým pokojem byl rondel (129, 130), kde stálo sedm křesel, stůl a stolek s lavorem. Na zdech zde viselo šest obrazů lidských neřestí, blíže neurčený portrét, dva obrazy s kuchyňským zátiším a tři krajinky.

Popis pokračuje v západním křídle pokojem naproti zahradě (132), kde byl mimo jiné stolek s lavorem, zrcadlo, čtyři křesla, polní lůžko (Feldbettstadt) s bílou matrací, čtrnáct obrázků s rolnickou tematikou a čtyři různé další. Předpokládám, že v tomto pokoji spal někdo ze služebnictva. V pokoji nad branou do zahrady (133) byla registrována křesla s červenou látkou a postel s červeně vyšívaným přehozem, na zdech viselo jedenáct různých obrazů. V následujícím pokoji vedle (134) bylo zařízení podobné, z nábytku zde navíc byly stolky, zrcadlo, paraván a jedenáct obrazů s různou tematikou. V rohovém pokoji proti střelnici (Eckzimmer gegen den

¹⁷⁴ ROHR, J. B. von, cit. d., s. 78.

¹⁷⁵ KUBEŠ, J. Vývoj obytné jednotky v sídlech vyšší šlechty z českých zemí (1550 – 1750). In: *Svorník 6/2008...* Praha: Sdružení pro stavebněhistorický průzkum, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, Unicornis, 2008, s. 81 - 83. Kubeš ve své studii doplňuje, že se tato skladba bytu pána (paní) běžně nacházela za sálem či jídelnou, což můžeme potvrdit i v tomto případě.

Schübstand) (135) se nacházelo zařízení podobné předchozím pokojům, jen poněkud honosnější, postel měla damaškové závěsy, dále zde byl černý stůl s lavorem, na oknech visely dvojité červené závěsy s věnci a záclony ve stejné barvě. Na zdech visely čtyři portréty, osm zátiší s květinami, Diana v lázni a Orfeus s harfou. V rondelu naproti hlídačovu domku (136) byly dvě malé postýlky, obyčejná (Ordinari) postel, šest křesel s bílým přehozem a devět obrazů.

V severním křídle následuje popis tzv. velké jídelny nad přední branou (101 – 103, 105, 138, 139), zařízené třemi stolky a osmnácti křesly (oproti předchozímu stavu jich bylo více), dále tam byly velké hodiny, na oknech visely dvojité závěsy s věnci a zelené záclony. Na zdech bylo možno spatřit obrazy císaře, císařovny a arcivévody Josefa, císaře Ferdinanda a císařovny, královny Kristiny a devatenácti kurfiřtů ve stejné velikosti. Vedlejší pokoj (104) byl zařízen zelenými špalíry (Spalier)¹⁷⁶ holandské práce, dvojitými zelenými závěsy s věnci, deseti zelenými křesly a dalšími doplňky. Z obrazů, které bychom zde mohli vidět, jmenuji Svatbu v Káni Galilejské, portrét současného císaře a císařovny, portrét majitelů zámku, portréty hraběte Františka Václava a paní hraběnky, které však byly vzaty do Prahy, dva obrazy mladých pánů a padesát dva dalších. Je tedy pravděpodobné, že tento pokoj sloužil jako galerie. V inventáři následuje popis pokoje označeného jako „pokoj proti jízdárně“ (Zimmer gegen der Reith-Schule), u kterého nejsem schopna určit, kde se nacházel, podle pořadí v inventáři a zařízení byl pravděpodobně v blízkosti kaple¹⁷⁷. Na oknech v něm visely dvojité závěsy s věnci a červené záclony, v pokoji bylo šest červených damaškových křesel, tři špalíry ze stejného materiálu, tři zavřené skříňky s relikviemi, postel a černý stůl s lavorem.

Oproti předchozímu inventáři najdeme v roce 1736 zmínku o tzv. rondelu u kaple (106), ve kterém byla postel a zařízení v červené barvě. Na zdech visel obraz sv. Šebestiána, sv. Brunona, sv. Františka, obraz Matky boží s Ježíškem a Mojžíše, jak prutem udeřil o skálu. Druhý nově vzniklý rondel, označovaný jako „rondel nad

¹⁷⁶ Zvolila jsem překlad slova „Spalier“ jako „špalír“ místo novějšího výrazu „tapeta“.

¹⁷⁷ V dostupné literatuře a pramenech je toto jediná zmínka o jízdárně. Zde se tedy nabízí otázka, kde se nacházela a zda se jednalo o budovu či spíše jen o ohrazený prostor, který v pozdější době zanikl a o němž nemáme žádných jiných dokladů. Pro názor, že to byla budova, by hovořilo i to, že na konci inventáře se při popisu dřevin a rostlin v Sokolově setkáváme s popisem pomerančů v prostoru označeném jako „Reithaus“.

Tafeldeckerei¹⁷⁸ (109), byl vybaven pouze železným roštem. Velmi podrobně je rozepsáno zařízení kaple (107), kde je již zaznamenán oltářní obraz Proměnění Páně (na rozdíl od inventáře předchozího). Ve Stavebně historickém průzkumu se uvádí, že oltář pochází z doby kolem roku 1700, je tedy pravděpodobné, že v této době sem byl umístěn i výše zmíněný obraz. Zařízení kaple si dovoluji vypsát kompletně podle inventáře, neboť se do dnešní doby nedochovalo. Přímo v kapli se nalézal obraz krásenské Matky Boží, dva skleněné relikviáře, lemovaný krucifix, dva obrázky na černých podstavcích, šest cínových svícňů, poduška z červeného damašku, oltářní dečky, krumplovaný přehoz, tři antependia, misál, kalich a socha Krista Pána v životní velikosti. Po levé straně oltáře stála skříň s mešním nádobím, mešními rouchy a dalšími pomůckami. Navíc zde byly dva závěsné svícny, dvojitý závěs na dveře, zeleně potažené klekátko a dvě zeleně potažené lavice. V prostoru při kapli (auß der Capellen) (108) byla umístěna čtyři klekátko, tři lavice s klekátky a mešní zvonek.

Následně je popisován pokoj u schodiště ke kapli (111), kde byly podle inventáře pouze dvojitě závěsy na oknech, čtyři zátiší s květinami a portrét. V druhém pokoji vedle naproti nádvoří (113, 115) byly čtyři staré špalíry a křesla, záclony byly modré. V dalším popsaném pokoji (Zimmer darneben) (110) byly pouze dvě kostry křesel a tři špalíry připravené k opravě. Na zdech visely obrazy znázorňující sv. Jeronýma a zasnoubení sv. Josefa. Vedlejší pokoj (Zimmer gleich daran) (112) byl zařízen pouze čtyřmi špalíry a dlouhým zrcadlem. Následoval dámský pokoj (Frauenzimmer) (114), jehož zařízení tvořilo šest starých špalírů, paraván, zrcadlo, postel, pět různých křesel, dva bílé stolky a červené záclony, z obrazů pak portrét dámy na španělský způsob. V předpokoji ze strany dámského pokoje (116) byla pouze bílá skříň, modré křeslo, stůl s velkým plátnem, obraz sv. Jeronýma a malé zátiší s květinami. Vedle něj byl dámský pokoj vedle kabinetu¹⁷⁹ (118), kde bylo evidováno pět zelených plyšových špalírů, zrcadlo, pět křesel potažených zeleným plyšem, závěsy na dveře s věnci stejné barvy, stolek s lavorem, postel potažená bílým barchetem s červenými květinami, stolky a skříň se

¹⁷⁸ Slovo „Tafeldeckerei“ má dvě možnosti překladu, mohlo se jednat buď o místnost s táflováním, nebo – což je v tomto případě pravděpodobnější - se jednalo o místnost sloužící stolníkovi (Tafeldecker). Tomu by nasvědčovala též přítomnost jídelny v prvním patře.

¹⁷⁹ Tento kabinet je ve Stavebně historickém průzkumu označen jako alkovna.

zásuvkami. Na zdech visel obraz Krista Pána s učedníky v Emauzích a Stětí sv. Jana. Dále byla zachycena zimní jídelna (117), vybavená pěti špalíry, kulatým stolem, dvěma modrými křesly, sedmi židlemi s opěradly, svítidlem (Latherne) a třemi obrazy. Na oknech visely dvojité závěsy a modré záclony. Poslední popsanou prostroru na tomto patře představovala galerie (x140) nacházející se v západním křídle, ve které bylo umístěno třináct jeleních hlav a hodiny (Saal Uhr). Bylo zde též sedm obrazů koní, poetický obraz nad dveřmi vedle schodiště a tři obrazy znázorňující jaro, léto a zimu.

Pod střechou bylo zaznamenáno pět pokojů, avšak vzhledem k pozdějším úpravám je těžké určit, kde přesně se nacházely, neboť podkroví doznalo značných změn. Inventář zde popisuje horní pokoj, altán proti zahradě, vedlejší pokoj, horní věžní pokoj a altán proti nádvoří (Schloßhof). Zařízení se skládalo většinou z křesel, případně stolku nebo skříně, celkem zde byly dvě matrace a stejný počet postelí. V altánu proti zámeckému dvoru se mimo jiné nacházel dřevěný mlýn. V altánu naproti zahradě byly dva obrazy, ve vedlejšímu pokoji jeden a v altánu naproti nádvoří jich bylo uváděno čtyřicet pět.

Prostory v přízemí nebyly pravděpodobně popsány všechny, navíc se poněkud odlišují zaznamenané prostory v první části inventáře a prostory uváděné u seznamu lůžkovin. Jako první bylo popsáno zařízení garderoby, nacházející se pravděpodobně ve východním křídle, následoval popis místností křídla západního, severního a jižního. Garderoba (9, 12, 15, 17) zřejmě opět zabírala více místností, odhaduji, že se nacházela v centrální části východního křídla. Byla zde umístěna řada nejrůznějších věcí od kuchyňského nádobí přes porcelán zdobený terpentýnem (Terpentin), staré látky, mramorový krb až po starý nábytek a měděnou koupací vanu. Kromě jiného zde byl i dřevěný model zámku, zelená skřínka s rekonstrukcí dobového dolu (grün kleines Schranckel mit einem Bergwerck), kytara, turecký bubínek či různé hry. Vedle brány do zahrady byl pokoj pokladníka (35) se železnou pokladnou, malými železnými kamínky a dalším zařízením. Vedle něj se nacházel „vedlejší pokoj tamtéž“ (33, 34) s postelí, skříní na lůžkoviny, paravánem a vestavěnou skříní. V rondelu (32) byla umístěna pokladníková kancelář, vybavená opět železnými kamny, třemi policemi na spisy, postelí, stolkem s lavorem, konstrukcí (Gestell) na pověšení šatů, třemi stolky a třemi křesly. V druhé části západního křídla se nacházel dolní pokoj proti bráně do zahrady po pravé ruce (37),

kteřý byl vybaven zrcadlem, paravánem, dvěma křesly, postelí, dvěma stolky, stolkem s lavorem a černou skříní. Následoval dolní pokoj vedle (38), doplněný v části inventáře týkající se lůžkovin o informaci, že se nacházel naproti střelnici, což napomáhá též určení jeho polohy. Nacházely se v něm dvě postele, paraván, stolec s lavorem a kulatý stůl.

Dalším uvedeným pokojem, umístěným pravděpodobně již v severním křídle, byl důstojnický pokoj (Officierzimmer) (2, 3) a komora (4), které byly poměrně dobře vybaveny. Byly zde umístěny mimo jiné čtyři postele, dvacet jedna židlí s opěradly, dvě křesla, měděná vana, dřevěné bicí hodiny, barometr, zrcadlo, stolky a mezi nimi i servírovací stolec, deset sklenek na víno a stejný počet sklenic na pivo, příbory a jedna desková hra. Na polohu těchto dvou místností usuzuji mimo jiné podle toho, že v části inventáře zachycující lůžkoviny je vedle důstojnického pokoje zmiňována kancelář (1), která bývala i v pozdějších dobách v první místnosti nalevo od hlavního vjezdu do zámku. Dalším pokojem byl tzv. dolní pokoj hejtmana (8). Ve Stavebně historickém průzkumu je na tomto místě uváděn horní hejtmanův pokoj a komora vedle, avšak domnívám se, že došlo k chybnému překladu, osobně bych spojení Ober Hauptmanns Zimmer přeložila jako pokoj vrchního hejtmana, mohlo by tedy jít o zmiňovaný dolní pokoj hejtmana. Komora vedle se opět uvádí pouze v části inventáře týkající se lůžkovin, zřejmě se jednalo o prostor v rondelu (7), označenou v první části inventáře jako pokoj pod kaplí aneb „Tafeldeckerei“, tedy pokoj stolníka. Jeho zařízení tvořila střední tabule, šest stolků a postel.

Dále v inventáři následuje soupis předmětů a chemikálií umístěných se v laboratoři (24), která se pravděpodobně nacházela v severním křídle. V části inventáře zaznamenávající lůžkoviny je zmíněn ještě pokoj komorníka (22), který se pravděpodobně nacházel v jihovýchodním rondelu. Stejně tak se v jižním křídle nalézal kuchyňský pokoj (Kuchelzimmer) (26, 27) s vestavěnou skříní, kromě dalšího zařízení zde byly i dvě postele. Ve vedlejší místnosti byl kuchyňský kvelb (Kuchel Gewölb) (28) se čtyřmi různými stoly, nádobím a jiným kuchyňským náčiním a jednou postelí. Posledním pokojem byl pokoj lokaje (29) se čtyřmi lavicemi, třemi postelemi, starou skříní, židlí s opěradlem a dvěma stoly.

V přízemí zámku byly umístěny obrazy pouze ve dvou pokojích, a to v důstojnickém pokoji a pokoji hejtmana. V prvním z nich byl starý portrét, obraz

Mojžíše a obraz s pecí. Ve druhém se nacházely tři krajinky, tři různá zátiší, tři portréty muže a ženy a obraz Sibylly.

V tomto inventáři se také poprvé setkáváme se záznamem o skleníku v zahradě. Podle údajů v seznamu pěstovali Nosticové v Sokolově různě velké pomerančovníky, vavřík, myrtu, ve staré pomerančovně (Pommeranzen Haus)¹⁸⁰ citrusy, v předním novém skleníku (Treibhaus) pomeranče a velkou aloe, v horním skleníku byly opět pomeranče a různě velké ananasy. Často je možné se v literatuře dočíst, že nostické skleníky byly proslulé právě díky pověstnému pěstování ananasů¹⁸¹.

5.4 Zámek v době Františka Václava Nostice

Jak již bylo uvedeno, 31. října 1736 převzal všechny statky a panství po Antonínu Janovi jeho synovec, syn jeho mladšího bratra Václava Desideria, František Václav Nostic. Údajně došlo ke sporu měšťanů kvůli nevolnické přísaze, avšak nakonec mu byli nuceni hold vzdát¹⁸². Tento majitel sokolovský zámek vůbec nenavštěvoval a nechal ho zpustnout. To mohlo být způsobeno též válečnými akcemi, které se Sokolova v této době týkaly, či spory s obyvateli města o jejich práva. Možná i z toho důvodu je pro toto období vývoje zámku velmi málo pramenů.

Za válek o rakouské dědictví měli Francouzi svůj opěrný bod v této oblasti v Chebu. „V listopadu 1741 zplundrovali francouzští granátníci Vnější dvůr nedaleko soutoku Ohře se Svatavou a ze zbrojnice sokolovského zámku odvezli všechna děla. Sokolov byl na čas obsazen francouzskou posádkou a v pramenech té doby je řada záznamů o tisících „porcí“ chleba, masa, piva, ale i pytlích ovsu, otepích slámy a sena, které muselo obyvatelstvo Francouzům odevzdávat.“¹⁸³ Ke konci roku 1742 přitáhla k Sokolovu francouzská armáda znovu a během svého pobytu značně

¹⁸⁰ V tomto případě bych slovní spojení „Pommeranzen Haus“ nepřekládala jako „oranžerie“, neboť se nemuselo nutně jednat o budovu, kterou si pod tímto pojmem dnes představíme. Mohlo jít pouze o dřevěnou konstrukci, kterou zahradníci postavili na podzim jako ochranu před mrazem a sněhem a která byla na jaře opět odstraněna. Tomu by v tomto případě nasvědčovalo i to, že v pozdějším inventáři z roku 1765 se již o pomerančovně nemluví a zmiňován je pouze skleník.

¹⁸¹ Např. HIEKE, K. *České zámecké parky a jejich dřeviny*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1984, s. 353.

¹⁸² THEISINGER, H., cit. d., s. 242.

¹⁸³ PROKOP, V., cit. d., s. 19 – 20.

poškodila okolí města včetně chmelnic, neboť promrzlí vojáci pálili u svých ohňů i chmelové tyče. Navíc byla během obléhání zničena část původní zástavby, když 25. prosince 1742 vypukl v Sokolově požár¹⁸⁴. Francouzský maršál Mořic Saský¹⁸⁵ se tehdy měl ubytovat právě na zámku.

V době sedmileté války zůstalo sice Sokolovsko přímých bojů ušetřeno, ale roku 1758 se Sokolov stal vojenským lazaretem pro rakouskou armádu. „26. srpna 1762 večer přepadlo Sokolov na tři sta Prusáků z hlavního ležení v Chebu. Tito tzv. černí husaři s označením umrlčí lebky plenili město a sousední vesnice osm dní. Vyloupili nejen chlévy, sklepy, sklady a stodoly ve městě, zámku a okolí, ale vybili i všechnu zvěř v zámecké oboře. Měšťané navíc zaplatili i 1 100 zlatých výpalného.“¹⁸⁶

František Václav zemřel 23. září 1765, jeho tělo bylo převezeno do Sokolova a 23. října pohřbeno v rodinné hrobce kapucínského kláštera. Po jeho smrti byl 28. listopadu 1765 sepsán inventář¹⁸⁷ majetku, nacházejícího se na fideikomisních panstvích Sokolov a Jindřichovice v době před 19. zářím 1765. K jeho sepsání, jak se v jeho úvodní části uvádí, bylo úřadem královských Desk zemských uděleno povolení 30. září 1765. Ve Stavebně historickém průzkumu pracoval autor s inventářem z fondu RA Nostitz-Rieneck Sokolov (sign. L 14), avšak já jsem pod touto signaturou získala ke studiu pouze knihu č. 71, což byl inventář pražského majetku z roku 1765. Inventář uložený ve fondu Sběrka fideikomisů, ze kterého jsem čerpala, se v detailech nepatrně odlišuje, neboť se jedná pouze o opis. Např. pokoj číslo dva není označen jako „vedlejší pokoj nad červenou branou“, ale pouze jako „vedlejší pokoj“.

Inventář neodděluje jednotlivá patra zámku, je ale zřejmé, že nejprve bylo popisováno první patro, následně půdní pokoje a jako poslední přízemí. Zařízení je popsáno podrobně, nejvíce prostoru je věnováno vybavení panské zbrojnice

¹⁸⁴ PROKOP, V., cit. d., s. 20.

¹⁸⁵ Mořic Saský (1696 – 1750), nemanželský syn Fridricha Augusta I. Saského a Marie Aurory von Königsmarck, byl německý vojevůdce ve francouzských službách.

¹⁸⁶ PROKOP, V., cit. d., s. 20.

¹⁸⁷ Sběrka fideikomisů, karton 1100, číslo 2554 VII E/41.

(herrschaftliche Gewöhr-Cammer) a staré garderoby (alte Quatrobe). Následuje soupis mobiliáře v úradovně (Amtshauß) a v jednotlivých sklenících.

V prvním patře je popsáno dvacet dva pokojů, jedna předsíň a galerie. Popis začíná v jižní části západního křídla a končí v západní části křídla jižního. Pokoje jsou kromě pojmenování také číslovány. Obrazy jsou v jednotlivých místnostech zaznamenány vždy až po sepsání nábytku a jiného zařízení, u něhož je často uvedena barva a materiál.

Prvním pokojem byl hraběcí pokoj číslo jedna (S. Excellenz Zimmer) (132), ve kterém bylo kanape s osmi křesly, tři různé stoly, velké švédské hodiny v nové skřínce, zrcadlo, čtyři velké mapy, na zdech viselo šestnáct obrazů, z nichž čtrnáct bylo v černých rámech a týkaly se rolnické tematiky (Bauern Stücke), na oknech byly umístěny bílé plátěné závěsy s věnci, které byly i v následujících třech pokojích, tedy až po pokoj číslo čtyři. Ve vedlejším pokoji číslo dva (133) byly umístěny dvě postele se závěsy, čtyři křesla, sedmnáct obrazů s různou tematikou a další věci. Ve vedlejším pokoji číslo tři (134) se nacházelo zrcadlo, kanape, stolec a psací stůl, na němž stála prázdná skříňka od hodin, na zdech visely dva velké obrazy s motivem mořeplavby a šest portrétů. Ve vedlejším pokoji číslo čtyři (135) stála postel se závěsy, starý paraván o šesti křídlech, židle s nočníkem, stará hnědá skříň se dvěma křídly, v níž bylo uchováváno stříbrné psací náčiní, porcelán a majolika, např. zde byly šálky na kávu a čokoládu či porcelánové figurky. Na zdech visely čtyři portréty v černých rámech, obrazy Diany v lázni a Orfea s harfou. V rondelovém pokoji číslo pět (136) byly dvě skříně, starý stolec a křeslo potažené červenou látkou, na zdech viselo šest starých krajinek bez rámu.

Číslem šest byla označena velká jídelna (101 – 103, 105, 138, 139), nacházející se již v severním křídle zámku. Její zařízení tvořilo pouze jedenáct mosazných nástěnných svícňů, šestnáct portrétů bez rámu a dlouhá šňůra na prádlo (langes Wäsch-Sail), je tedy pravděpodobné, že místnost již nesloužila svému původnímu účelu. Ve vedlejším pokoji číslo sedm (104) bylo sedm starých velkých a malých špalířů holandské práce, železný podstavec s mosazným nástavcem pro oheň (Feuer Bock mit messingenen Aufsatz) s příslušenstvím, sedm starých křesel bez potahů, na zdech visela Svatba v Káni Galilejské a obraz Máří Magdalény myjící Kristovi

nohy¹⁸⁸. V pokoji číslo osm (111) bylo umístěno zrcadlo, dvě postele, šest starých křesel s potištěným plyšem a čtyři stolky. Na zdi visely portréty hraběte a hraběnky a obou mladých pánů (pravděpodobně Františka Václava Nostice, jeho ženy Kateřiny Alžběty Schönbornové-Buchheimové a synů Františka Antonína a Bedřicha Mořice) a portrét (Brust Stück) císaře Karla. V rondelu u kaple pod číslem devět (106) byla postel, stůl, lavice s klekátkem potažená zelenou látkou a obrazy Mojžíše, jak prutem udeřil o skálu, a Matky Boží s Ježíškem.

Zařízení kaple (107) se příliš nezměnilo od předchozího inventáře z roku 1736, oba inventáře se však liší tím, že ten pozdější nerozlišuje kapli a prostor při kapli a veškeré zařízení uvádí jako součást kaple. Navíc zde jsou některé relikviáře a obrazy (sv. Sebastián, sv. František, sv. Bruno), které sem byly přesunuty z rondelu u kaple, a vyřezávaný obraz Matky Boží z Heiligen Bluthu.

V pokoji u kaple číslo jedenáct (109) byl uveden pouze obraz kardinála, v pokoji číslo dvanáct (110) staré špalíry. U následujících pokojů ve východním křídle nejsem schopna s jistotou určit jejich polohu. Dámský pokoj číslo třináct (114) byl vybaven starými špalíry z červeného plyše, rozbitým starým zrcadlem, španělským portrétem dívky v životní velikosti, mosazným zvonkem a židlí s nočníkem. Ve staré zimní jídelně číslo čtrnáct (117) byly opět špalíry, šest různých křesel, čtyři stolky, dvě postele, poloviční stůl s lavorem, starý paraván o šesti křídlech a tři obrazy s různou tematikou. Ve vedlejším pokoji číslo patnáct (113, 115) stála postel a křeslo, na zdi visel obraz sv. Jeronýma a zátiší s květinami. Šestnáctý pokoj, označený jako pokoj mladého pána (Jungen Herr Zimmer) (118), byl vybaven zrcadlem, šesti křesly, skříní, psacím stolem se zásuvkami, postelí pro mladého pána a obyčejnou (Ordinari) postelí, zřejmě pro vychovatele, rohovým stolem s lavorem a obrazy Krista Pána s učedníky v Emauzích a Stětím sv. Jana. Ve vedlejším malém pokoji číslo sedmnáct (119) byl dlouhý stůl pod okno potažený kůží, čtyři plechové krabičky na čaj, čtyři dřevěné police a portrét v černém rámu.

Pokoj číslo osmnáct (122, 123) se nacházel v jihovýchodním rondelu. Byla v něm umístěna postel, velké zrcadlo s pozlaceným rámem, malovaná zástěna před velšským krbem, čtyři křesla, stůl, skřín, psací stůl, šest sošek horníků, malý důl a pět obrazů. V malém předpokoji číslo devatenáct (121), který se zřejmě nacházel

¹⁸⁸ Tento obraz se v roce 1949 ocitl mezi svozem, deponovaným na zámku Kynžvartě.

při schodišti do prvního patra, byla rozkládací postel, dvě skříně, zvonek na stěně a obraz s namalovanou štikou. Dvacátou popsanou místností byl velký sál (124 – 127), kde je zmiňována stará zástěna před velšským krbem, stejně jako v předešlém inventáři zde byl umístěn kulečník a dřevěný dlouhý stůl nazývaný kapucínský biliár. Kromě dalšího se zde nacházelo šest velkých map a dvacet osm obrazů s různou tematikou. V pokoji číslo dvacet jedna (128) byl hrací stůl (Spiel-Taffel) potažený zelenou látkou bez koulí, starý servírovací stůl a v něm uložené nádoby, dvě křesla a postel. V rondelu byla umístěna jídelna číslo dvacet dva (129, 130), v níž se nacházelo rozbité zrcadlo, hrací hodiny (Sing-Uhr) včetně skříňky od mistra Michla Lampertha z Londýna, deset starých křesel a dva stolky, z nichž oválný byl potažený červeným damaškem. Na zdi viselo sedm královských portrétů v životní velikosti, čtyři obrazy s motivy bitev, dvě velké mapy a tři další obrazy. Dá se předpokládat, že již v této době sem vedlo zdvižné zařízení z přízemí zámku, zmiňované až v roce 1872. Přípravna v prostoru pod jídelnou byla jevem celkem běžným, zmiňuje se o ní i Rohr¹⁸⁹. V vedlejším pokoji číslo dvacet tři (131) byla postel, taburet a dva stolky, na zdi viselo šest obrazů sedmi smrtelných hříchů a šest dalších obrazů s různou tematikou. Poslední popsanou prostrou prvního patra byla galerie (x140), kde se stejně jako v předchozím inventáři nacházelo třináct jeleních hlav, z hodin zde zůstal jen podstavec (byly odvezeny do Prahy), místo nich zde byly umístěny velké zámecké hodiny a navíc i starý obraz krále Davida na útěku (König David in der Flucht).

Pod střechou byly uvedeny pouze dva pokoje, a to altán naproti rybářskému domu a altán naproti zahradě. Dřevěný mlýn, který byl zaznamenán již v předchozím inventáři, byl tentokrát popsán jako starý a rozbitý a nacházel se v altánu naproti rybářskému domku. Další zařízení této místnosti tvořilo několik obrazů, staré křeslo a prázdné rámy. Druhý z altánů uskladňoval pouze starý černý rám. Je vidět, že v této době zřejmě prostory pod střechou nebyly příliš využívány.

Následně bylo zachyceno vybavení přízemí zámku. Zde opět není možné s určitostí říci, kde se dané místnosti přesně nacházely. Pravděpodobně bylo nejprve popsáno křídlo východní a na závěr křídlo jižní. Popis přízemí začíná zbrojnicí (Rüst-Cammer) (17), ve které byly uchovávány střelné zbraně - muškety zemské

¹⁸⁹ ROHR, J. B. von, cit. d., s. 74.

milice a bajonety (celkem 116 kusů), k tomu též závěsy, pouzdra na nábojnice, rohy na střelný prach a buben bez řemenů. Jak již bylo výše zmíněno, velmi podrobně je popsáno vybavení panské zbrojnice (Gewöhr-Cammer) (9, 12, 15) – detailně jsou rozepsány zde uložené krátké ručnice (Pürst-Stutzen), křesadlové pušky (Flinten), různé terčovky s německými zámky (Scheibenröhr mit Teutschen Schlössern), pistole (Pistolen), kapesní bambitky (Tertzrollen), různé další zbraně a nakonec poboční zbraně (Seiten Gewehr). Celkový počet zbraní byl 226 kusů, kromě toho se zde nacházela ještě řada kusů dalšího vybavení. Poprvé se setkáváme s podrobnějším popisem jednotlivých zbraní, neboť po smrti Antonína Jana byla sbírka zbraní na zámku v Sokolově zahrnuta do soupisu fideikomisu, ačkoli k němu výslovně nepatřila¹⁹⁰. Dozvídáme se, že mezi jednotlivými vyjmenovanými kusy se nalézaly též dvě zbraně ze Sokolova, z nichž jedna pocházela od mistra Davida Hannla. Nejstarší datovaná zbraň pocházela z roku 1622.

Následoval popis staré garderoby (7, 8), kde se uchovávala opět řada nejrůznějších věcí – např. nábytek, měděná koupací vana, sklenky, věci z cínu a železa, nádobí, prostírání či povlečení. Další místností byl kuchyňský pokoj (4), ve kterém bylo umístěno pouze zrcadlo, stůl a skříň. Následoval malý pokojík vedle (6), který byl zařízený podobně, a poté kancelář (1), zařízená zrcadlem, skříní, dvěma křesly, stolem, železnou pokladnou a krucifixem, byl zde také rošt v kamnech a jedna vidlice do kamen v kuchyni.

V pokoji důchodního dole naproti zahradě (Rendtschreibers Ziemmer unten gegen dem Garten) (38) bylo zrcadlo, tři stolky, starý zvonek, postel, několik obrazů a na oknech bílé plátěné závěsy včetně věnců. Dále byl uveden dolní pokoj po pravé ruce naproti zahradě (37), obdobně zařízený jako předchozí. V pekárně cukroví (35) byly dvě postele, dvě skříně, stůl, nádobí používané při výrobě a servírování sladkého jídla a rošt s plechem. V pokoji sekretáře (33, 34) uvádí soupis zrcadlo, starý paraván, dva stolky, obraz a panské znamení pro posly (Bothen-Zeichen). V důstojnickém pokoji (Officierziemmer) (32) byla stará postel a tři horní a dolní postele, staré zrcadlo, hnědá lavice, čtrnáct židlí s opěradly, visací zámek u pivního sklepa, nože a vidličky, deska na dámu bez kamenů, žejdlík, pivní sklenice a další. Ve starém pokoji lokaje (31) stály nadále tři horní a dolní postele a stolky. Venku na

¹⁹⁰ Viz kapitola 5.6.

zámecké chodbě (41, 43) byla čtyřkolová požární stříkačka, velká litá železná nádoba na vodu (Feuer Mörschel), stará zaječí tenata, lovecké zrcadlo a další.

V pokoji lokaje (29) byla postel, tři dolní postele s plátěnými dekami a oválný stolek. V kuchyni (28) byly pouze stůl a skříň, v kvelbu vedle (26, 27) podstavec na pečení, čtyři staré stolky a vahadlo s miskami. Ve staré laboratoři (24) bylo laboratorní náčiní, tři stará železná křesla, mlýnek na sklo (Maschier zum Glasschleiffen), lano k vypouštění vína ve sklepě a další. Ve vinném sklepě (19) byly zapsány servírovací stolek, půlvědra a tříčtvrteční vědra, plechový zvedák (Heeber), železné sudové obruče a víno k nalévání. Poslední zaznamenanou prostoru přízemí představoval úřední archiv (22, 23). V něm se nacházely církevní účetní knihy (Kirchen Raittungs Büchern), pozemkové knihy pro jednotlivé vsi, úřední zápisy (Amts Protocolla), formuláře a schémata, úřední korespondence, obecní účty města Sokolov, privilegia a další.

Stejně jako v předchozím inventáři přišla v závěru řada i na popis skleníků (Glaßhaus, Treibhaus a Feigenhaus). Je tedy vidět, že jejich označení i počet se od minulého soupisu liší. Pěstované rostliny byly však velmi podobné - velké pomerančovničky (je jich zaznamenáno 156 velkých, 65 středních a 8 úplně malých, divokých), vavříň, aloe, nově se zde objevil kávovník, datle, olivy a fíky, zatímco ananasy nyní v záznamech chyběly.

V inventáři z roku 1765 se též dozvídáme, kterým hospodářským zaměstnancům byly vypláceny peníze. Jednalo se o lenního ředitele, důchodního písaře (Rentschreiber), dva písaře, polesného (Waldbereiter), vrchního náhončího zajíců (Oberer Hasen Jäger) a jeho podřízeného, tři zahradníky, lazebníka, dvevníka, pokrývače, komorníka (Kammer Warther), domácího sluhu (Hauß Knecht), bednáře, porybného, několik pacholků a další.

5.5 Zámek v době Františka Antonína Nostice

Po svém otci majetek sokolovský i jiný zdědil František Antonín Nostic. Hold mu byl vzdán 29. listopadu 1765. Protože vrchnost v Sokolově pobývala jen občas, řídili chod panství, někdy i značně svévolně, panští úředníci. V roce 1765 došlo na popud Františka Antonína Nostice k vytvoření komise, která sesadila starého lenního a hospodářského ředitele Georga Felixe Lutze ze Strahlenfelsu poté, co se proti němu

v roce 1762¹⁹¹, tedy ještě v době, kdy Sokolov vlastnil František Václav Nostic, objevily stížnosti ze strany města Sokolova. Důvodem jeho sesazení bylo zejména jeho chování za sedmileté války, kdy si přivlastnil značnou částku peněz¹⁹².

Stejně jako téměř celé Čechy zasáhla i Sokolovsko v 70. letech 18. stol. vlna poddanských nepokojů. *„Na Sokolovsku se projevilo protirobotní hnutí poddaných, vedené Johannem Steidlem z Hruškové a Laurenzem Fenklem z Jehličné, již v roce 1774. Když přestali Hruškovští a s nimi i poddaní z dalších vesnic konat roboty na panském, byl Steidl uvězněn. Jeho další osudy jsou neznámé a nic nevíme ani o osudech Fenkla.“*¹⁹³ Velké nevolnické povstání v následujícím roce zasáhlo zdejší oblast spíše okrajově. Nepokoje se začaly projevovat v dubnu 1775. *„Ve zprávě ze 7. dubna se hovoří o tom, že Sokolov, a to město i zámek, jsou silně stráženy vojskem.“*¹⁹⁴ Dne 8. srpna 1775 se v Sokolově a okolních panstvích nedostavil nikdo na robotu. O dva dny později, 10. srpna, byli rolníci po mši zadrženi vojskem z města a přinuceni k žňovým pracím. Dalšího dne sem přišlo na vyžádání krajského hejtmana 200 vojáků z Chebu, kteří byli nasazeni do vesnic a měli dohlížet na to, aby se rolníci už nesrocovali. Důstojníci byli ubytováni v zámku, kam se též 12. srpna dostavila komise pod vedením hraběte Thuna, která začala prošetřovat písemně podané stížnosti. Někteří z rolníků byli posláni do arestu do Lokte. Dne 17. srpna se vojsko vrátilo do Chebu a též místní vojáci byli odveleni z polí. Následujícího dne byli rolníci povoláni zpět ke žnám, ovšem s menší přísností. Výjimku tvořili pouze ti, kteří se navrátili z Lokte - těm byla robotu přísně nařízena.¹⁹⁵

Zřejmě z roku 1794 pochází opis odhadu panství Sokolov, jehož originál byl vytvořen pravděpodobně na konci 80. let 18. stol., snad po roce 1787. Mimo jiné se v něm uvádí, že při přejímání panství Sokolov Jeho Hraběcí Milostí nemohly být do odhadu ceny započítány mobilie ze zámku ani jeho dvorů, protože zde žádné nebyly, stejně tak zde nezůstaly ani žádné písemnosti. Ovocné zahrady náležící k zámku a dvorům byly ve velmi špatném stavu, bylo zde velmi málo ovoce a spíše zde rostla

¹⁹¹ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 165, sign. AS 13, i. č. 1163.

¹⁹² THEISINGER, H., cit. d., s. 245.

¹⁹³ PROKOP, V., cit. d., s. 21.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 21.

¹⁹⁵ THEISINGER, H., cit. d., s. 248.

tráva a byly proto ohodnoceny na 200 kop míšeňských. Celé panství bylo tehdy odhadnuto na 52 204 kop 5 grošů a 1 denár míšeňských¹⁹⁶. Tento popis dokazuje, že předchozí majitel nejevil o sokolovský zámek příliš velký zájem.

František Antonín zemřel v Měšicích v roce 1794 a byl taktéž pochován v Sokolově. Inventář z let 1795 – 1796¹⁹⁷, zachycující stav majetku v obou letech, byl dokončen dva roky po smrti Františka Antonína Nostice, 31. prosince 1796. Inventář, který má oproti předchozím již číslovaná fólia, není detailně podrobný, ale je to bezesporu zajímavý pramen. Autoři Stavebně historického průzkumu s ním nepracovali, což je škoda, neboť se na jeho základě domnívám, že přestavba zámku, datovaná běžně do roku 1800 či 1805, začala již dříve¹⁹⁸. To by mohlo vysvětlovat i zpoždění při jeho sepisování a skutečnost, proč je v něm zachycen stav existující v rozmezí dvou let. Inventář již nezaznamenává velký sál, který byl pravděpodobně nedlouho před jeho sepsáním rozdělen na čtyři pokoje. V prvním patře je totiž popsáno dvacet osm prostor a galerie, v předchozích třech inventářích bylo popisováno vždy prostor méně (mezi dvaceti čtyřmi a dvaceti osmi prostorami včetně galerie). Autoři Stavebně historického průzkumu argumentují svůj názor na rozdělení velkého sálu až v pozdější době tím, že ještě v roce 1819 je velký sál zaznamenán, s tímto tvrzením však nesouhlasím. V Protokolu k sepsání inventury z roku 1819¹⁹⁹ je sice „sál“ zvlášť uveden, ale nenese přídomek „velký“, stejně tak popis uvedený v knize č. 1²⁰⁰ k roku 1821 pokoje pouze čísluje a první prostora je označena za „sál číslo jedna“. Nemusí se tedy jednat o „velký sál“, mohl to být kterýkoli z pokojů. Znamenalo by to, že s klasicistní přestavbou bylo započato snad hned po smrti Františka Antonína Nostice, tedy těsně před rokem 1795 či na jeho počátku, a Bedřich Jan ji pak dokončil. Tomu by nasvědčoval i letopočet zachovaný při portálu v západním křídle uvádějící rok 1800 a zaznamenávající zřejmě rok

¹⁹⁶ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 175, sign. AZ 7, i. č. 1313.

¹⁹⁷ Velkostatek Sokolov, karton 124, i. č. 615.

¹⁹⁸ Této přestavbě zámku se podrobněji věnuji v následující kapitole 5.6.

¹⁹⁹ Sbírka fideikomisů, karton 1101, číslo VII E41 / LXXI.

²⁰⁰ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, kniha č. 1.

dokončení hlavních úprav.²⁰¹ Je možné, že se drobnější stavební úpravy protáhly ještě po roce 1800.

V inventáři je nejdříve popisováno první patro, pokoje jsou pouze číslované, výjimku tvoří kaple číslo pět a jídelna číslo dvacet dva, které jsou navíc i pojmenované. Popis začíná v severním křídle a končí v křídle západním. Prvním popsáním pokojem byla bývalá jídelna (101 – 103, 105, 138, 139), kde se nacházel pouze starý kulečník. Je možné, že sem byl přesunut z velkého sálu, kde byl umístěn podle předchozího inventáře z roku 1765, neboť velký sál byl, jak jsem uvedla výše, pravděpodobně již rozdělen na více pokojů, zatímco bývalá jídelna na přestavbu teprve čekala. Usuzuji to i podle popisu zařízení následujících pokojů, které se, zejména co se týče obrazů, příliš nezměnilo, což podporuje domněnku, že se v této části zámku k úpravám přikročilo až později. V pokoji číslo dva (104) se oproti předchozímu stavu zařízení trochu změnilo, podle inventáře se zde nacházela bílá skříňka, dva stolky, postel, židle s nočníkem a dvě křesla. Obrazy zůstaly stejné, přibyl pouze obraz s námětem Bakchovy slavnosti (Bakchusfest). V pokoji číslo tři (111) zůstaly obrazy opět zachovány, změny doznal nábytek, zaznamenána byla postel se závěsy, židle s nočníkem, prádelník se třemi zásuvkami, dvě křesla a kanape, skříňka a dva černé stolky. Čtvrtým pokojem byl rondel u kaple (106), kde oproti stavu z roku 1765 ubyla postel a přibyl krucifix a vyřezávaný obraz Matky Boží. Pátým pokojem byla kaple (107), jejíž zařízení se též příliš nezměnilo, ubyly však obrazy svatých. Pokoj číslo šest (108) označoval zřejmě prostor před kaplí, nacházel se v něm pouze stolek a židle s nočníkem.

Následoval popis pokojů ve východním křídle, u kterých opět nemohu s jistotou určit jejich polohu. Pokoj číslo sedm (109) byl vybaven portrétem kardinála a dvěma obrazy s bitevní tematikou. Stolek a postel se závěsy zde byly zachyceny pouze pro rok 1795, v následujícím roce se zde již nenacházely. V pokoji číslo osm (110) se nacházel zelený závěs na dveře, tři postýlky se závěsy, křeslo, stolek, na zdech visely čtyři obrazy s různou tematikou. V devátém pokoji (112) byla umístěna postel, stolek a dvě křesla, na zdech visely čtyři různé obrazy. Desátý pokoj (113, 115) byl zařízen dvěma černými skříněmi, stolkem a na zdech visely čtyři obrazy.

²⁰¹ Stejně tomu je i u prvního dochovaného letopočtu 1663, u něž se též nedá s jistotou říci, zda znamenal začátek či konec přestavby, avšak pravděpodobnější je první možnost.

V jedenáctém pokoji (114) byl ve zdi upevněný mosazný zvonek, postel se závěsy, dva stolky, černá skříň a šest křesel, na zdi visely čtyři obrazy s různou tematikou. Pokoj číslo dvanáct (117) byl zařízen věšákem na šaty, postelí, stolkem a křeslem, na zdech visely čtyři obrazy, z nichž tři zde byly již dříve. Zařízení pokoje číslo třináct (116) tvořila postel, stolec, křeslo, věšák na šaty a na oknech visely dva bílé plátěné závěsy. V pokoji číslo čtrnáct (118), označovaném v inventáři z roku 1765 jako pokoj mladého pána, se nacházelo velké zrcadlo, postýlka, noční stolec, dvě křesla, stolec, dva věšáky na šaty, židle s nočníkem a záclona k ní (Blenden). Na zdi viselo Stětí sv. Jana, Kristus s učedníky v Emauzích a tři zátiší s květinami. Pokoj číslo patnáct (119) byl zařízen podobně jako dříve, nacházel se v něm malý stolec, židle s nočníkem, čtyři dřevěné police na spisy a na stěně portrét.

Pokoj číslo šestnáct (122, 123) se nacházel v jihovýchodním rondelu, zařízení zde oproti předchozímu inventáři ubylo, je zde zaznamenáno pouze zrcadlo v pozlaceném rámu a postel, z obrazů jsou uvedeny dva staré portréty, obraz Matky Boží s Ježíškem a krucifix malovaný na plátně. Je to možná způsobeno přestavbami týkajícími se této části jižního křídla a je možné, že tento pokoj nebyl ještě nově zařízen. Ve všech předchozích inventářích následuje na tomto místě popis předsíně mezi velkým sálem a rondelem, ale jak jsem již výše uvedla, domnívám se, že v době, kdy byl tento inventář sepisován, byl již velký sál rozdělen na čtyři menší pokoje, označené nyní pořadovými čísly sedmnáct až dvacet. Pro změny v této části zámku hovoří i přestěhování kulečníku do prostor staré jídelny nad branou. Pokoj číslo sedmnáct (124) byl zařízen starou bílou skříňkou, dvěma olověnými svícny na zeď a dvěma obrazy. V sousedním pokoji číslo osmnáct (125) bylo nábytku více – dvě postýlky, dva různé stolky, tři věšáky na šaty, skříňka, tři křesla potažená látkou a židle s nočníkem. Na zdech visely tři mapy a Příběh (Histori) krále Šalamouna. V pokoji číslo devatenáct (126), ve kterém se nacházel vstup na balkón, byly dva dlouhé stoly, dřevěná židle, postel, věšák na šaty a osm plechových tácků na psací náčiní (Schreibzeugtazeln). Na zdech visely dva velké obrazy dolů, dva malé obrazy generálů sedících na koni a jedna mapa. V pokoji číslo dvacet (127) byly umístěny dvě postýlky, stolec a židle s nočníkem, na zdi visely čtyři mapy a zátiší s ovocem. Zařízení pokoje číslo dvacet jedna (128) tvořila dvě křesla, postel, servírovací stolec, černý stolec s lavorem a osm menších map. Posledním pokojem jižního křídla byla jídelna číslo dvacet dva (129, 130) umístěná v rondelu. Její zařízení se oproti

předchozímu inventáři nepatrně změnilo: nadále zde byly hrací hodiny včetně skříňky, velké zrcadlo, obrazy zůstaly, přibyly však stolky, takže jich bylo nyní pět, křesel bylo dvanáct a na oknech visely čtyři bílé závěsy s věnci.

Pokoj číslo dvacet tři (131) se nacházel v západním křídle zámku. Obrazy v něm zůstaly stejné, nábytku však přibylo, byly odstraněny dva malé taburety, zůstaly zde dva stolky, postel, přibyl paraván, židle s nočníkem, dva věšáky na šaty a dvě dřevěné židle. Pokoj číslo dvacet čtyři (132) byl v předchozím inventáři označen jako hraběcí pokoj, jeho zařízení též nedoznalo velkých změn. Z obrazů přibyla jedna krajinka a obraz s hudebními nástroji, zůstalo zde kanape, tentokrát však již jen se šesti křesly, švédské hodiny, zrcadlo, počet map se zmenšil na dva kusy, přibyl psací stůl, dva další stolky a stříbrný kalamář. Zařízení pokoje číslo dvacet pět (133) se oproti předchozímu stavu z roku 1765 změnilo, nyní se zde nacházela pouze pohovka s osmi křesly, vše potažené látkou potištěnou šachovnicovým vzorem, deska na hraní dámy, dva stolky na noční prádlo, na oknech visely bílé závěsy, na zdech pak velká mapa, dva obrazy s tematikou mořeplavby a čtrnáct obrazů s rolnickou tematikou. Ve vedlejším pokoji číslo dvacet šest (134) zůstaly obrazy stejné, nábytku přibylo, navíc je zde psací stůl, černý stolek s lavorem, bílý stolek se zámkem, dvě postele se závěsy na všech čtyřech stranách, šest křesel a malé křesílko. Zařízení pokoje číslo dvacet sedm (135) též doznalo drobných změn, místo paravánu se zde nacházel stolek se zámkem a křesílko, obrazy zůstaly nezměněny. V posledním pokoji tohoto křídla číslo dvacet osm (136), nacházejícím se v rondelu, se zařízení též změnilo, zůstaly zde dvě skříňe a stolek, avšak přibylo zrcadlo, postel, paraván, postýlka a dvě křesla potažená modrou látkou, na zdech viselo šest krajinek. Poslední popsanou prostrou prvního patra byla galerie (x140), kde se, stejně jako v předchozím inventáři, nacházelo třináct jeleních hlav a velké zámecké hodiny, kromě toho zde byla umístěna i kapucínská hra.

Pod střechem byl zaznamenán pouze altán naproti rybářskému domu, kde jediné zařízení tvořilo deset portrétů. Podkroví se tedy zřejmě i nadále příliš nevyužívalo.

Přízemí zámku je v tomto inventáři popsáno celkem podrobně, opět je však problém s určením polohy jednotlivých místností. První byl popisován byt lékaře (1 – 3), u nějž je zapsaná poznámka, že zařízení se nacházelo v tzv. důstojnickém pokoji u přední brány (Offizierzimmer beym fordern Thor). To naznačuje, že se tento

byt nacházel v severním křídle zámku. Zařízení tvořilo pouze zrcadlo, dlouhý stůl a plechová roura od kamen. Další popsanou prostorou byl byt zámeckého sluhu (Schloßknechts Wohnung) (4, 6), ve kterém se nacházelo osm židlí s opěradly, čtyři stolky, osm lavic a řada drobnějších věcí jako např. dva visací zámky či šest sklenic na pivo. Následoval popis zařízení v pokoji lokaje (8) a rondelu (7), které tvořilo celkem osm postelí, skříň, stůl a dvě židle. Ve vinném a pivním sklepě (19) stály za zaznamenání pouze dva visací zámky, lano na víno (Weinseil) a zařízení pro manipulaci se sudy (Schrottleiter). Značně se snížil počet zaznamenaných předmětů ve staré garderobě (17), kde byla nyní zaznamenána pouze skříň a čtyři kusy mramoru na dveřní zárubně, které zde byly již podle předchozího inventáře. V kuchyni (28) byly dvě skříně, dva dlouhé stoly, dvě javorové desky na krájení (Transchierbretter), jedenáct kozlíků²⁰² a nová roura ke kamnům. V kuchyňském kvelbu (26, 27) byla pouze stará skříň. V kuchyňském pokoji (29) byly dvě postele, podlouhlé zrcadlo, dvě dřevěné židle, police na nádobí, kuchyňská skříň, stůl, tři věšáky na šaty, čtyři háky na věšení prádla, čtyři svítilny a plechová roura od kamen. V malém pokojíku vedle (31) se nacházely dvě postele, zrcadlo, stůl a železná kamínka.

Dále byly pravděpodobně popisovány místnosti západního křídla, zde je však problém s určením jejich polohy a zařazení zde uváděné je spíše orientační. V inventáři následovala prostora, u níž je zajímavé, že v roce 1795 byla zařízená, ale v roce 1796 se v ní již nic nenacházelo. Jednalo se o byt ředitele správy pokojů (Direktors Zimmersamt Wohnung) (38 - 40). V roce 1795 se v něm nacházel bílý stůl, dva obrazy, zvonek venku u červené brány, visací zámek na červenou bránu, židle s nočníkem a železná kamna včetně roštu a plechové nasazovací roury. Podle zařízení se dá s jistotou říci, že se nacházel buď nalevo nebo napravo od brány do zahrady, která byla i v dřívější době někdy nazývána „červená brána“. Navíc je možné se domnívat, že tento byt zabíral pouze jednu místnost, neboť nábytku zde není zaznamenáno mnoho. V kanceláři (37) bylo několik různých stolků, krucifix, přihrádka na spisy, čtyři pulpity, dvě postele, deset židlí, železná kamna, Zákoník Josefa II., ocelové úřední pečetidlo a další. V pekárně cukroví (35) byl pouze stůl

²⁰² Německý výraz „Feuerhund“ bylo zařízení používané v kuchyni s otevřeným ohněm na odstavení hrnců, lze jej přeložit taktéž jako „železná třínožka“.

a černá skříň. Následoval popis toho, co se nacházelo venku v zámku (im Schloß herraußen), tedy v prostorách, které byly v předchozím inventáři označeny jako „venku na zámecké chodbě“ (43). Opět to byla požární stříkačka, dvacet dva železných nádob na vodu, podlouhlý stůl k oltáři, stůl z měkkého dřeva do zahradního domku (Gartenhaus) a několik dalších drobností. Podrobně sepsány byly předměty nacházející se v rondelovém kveľbu (32) vedle pokoje lokaje (33, 34), některé věci byly označeny spojením „pod zvláštním dohledem“, jako např. bílé prostírání, povlečení či matrace. Na polohu tohoto pokoje usuzuji na základě zde uloženého prostírání, které by se mohlo využívat pro jídelnu umístěnou o patro výše.

Předměty uchovávané v garderobě (9, 12, 15) se příliš nezměnily, opět zde byl uložen porcelán, majolika, sklo, cínové, měděné, plechové a železné předměty. Poslední prostorou popsanou v inventáři byla černá skříň číslo dvacet osm, u níž však nedokážu určit, kde se nacházela. Byly v ní uloženy mimo jiné některé obrazy, čajové konvice či poháry na čokoládu.

Na základě tohoto inventáře byl též vypracován seznam obrazů nacházejících se na zámku²⁰³, který zaznamenával číslo pokoje, ve kterém se jednotlivé obrazy nacházely, jejich název, velikost a to, jestli byly v rámu či nikoli.

5.6 Zámek v době Bedřicha Jana Chrysogona Nostice

Roku 1794 zámek i s dalším majetkem zdědil po Františku Antonínu Nosticovi jeho syn Bedřich Jan, který na rozdíl od svých předchůdců na zámku sídlil častěji.

V literatuře bývá často uváděno, že Bedřich Jan přistoupil v roce 1800 ke zřejmě nutné renovaci zámku, o které jsem se zmiňovala již v předchozí kapitole. U portálu v západním křídle zámku se dochoval záznam o provedené opravě – nápis „Renoviert 1800 F. G. N. R.“ (Friedrich Graf Nostitz Rieneck) (viz příloha č. 18). Některé prameny kladou tuto rekonstrukci až do roku 1805²⁰⁴, k tomuto roku mají být datovány některé štukové stropy v interiéru zámku²⁰⁵. Je pravděpodobné, že přestavba trvala více let a že započala před rokem 1800, snad hned po smrti

²⁰³ Velkostatek Sokolov, karton 124, i. č. 615.

²⁰⁴ Např. VLČEK, P., cit. d., s. 453.

²⁰⁵ Datace v tomto případě není nikdy možná zcela přesně, pokud neexistují pramenné doklady, o které by se bylo možno opírat. Není tedy vyloučeno posunutí celé datace přestavby o pět let dříve, tedy místo let 1800 a 1805 na roky 1795 a 1800.

předchozího majitele, jak bylo již zmíněno výše. Domnívám se, že rok 1800 udává datum ukončení hlavních úprav, stejně jako tomu bylo v roce 1663. Bohužel se o této úpravě ve zlomcích dochovaných účtů nenašel žádný doklad.

Hlavní změny nastaly v interiérech. Zámek získal klasicistní dveře, které se místy dochovaly dodnes i s ostěním. Zásahy do dispozice jednotlivých pater zřejmě neproběhly naráz, ale nejpozději roku 1863 byly již hotové, jak dokládají zachované plány²⁰⁶ (viz příloha č. 22 a č. 23). Změny se týkaly nejvíce severního a jižního křídla zámku. „Vzniklo zřejmě schodiště [v západní části severního křídla – pozn. aut.] v dnešní prostorové úpravě, nemyslitelné v třetí čtvrtině sedmnáctého století, kdy existovalo nejspíše schodiště pilířové.“²⁰⁷ Nově vznikla dvoutraktová dispozice prvního patra tohoto křídla, na kterou navázalo také ono nově vzniklé schodiště. Tím zanikla jídelna nad vstupní branou. Stalo se tak ještě před rokem 1819, neboť v záznamech²⁰⁸ již jídelna chybí. V přízemí severního křídla došlo k rozdělení druhé místnosti vlevo od hlavního vjezdu do zámku. Další změny v dispozici se týkaly jižního křídla, kde došlo k rozdělení velkého sálu na čtyři pokoje. Tato změna nastala podle autorů Stavebně historického průzkumu až po roce 1819, ale jak jsem již uvedla výše, podle mého názoru bylo jeho rozdělení realizováno před tímto datem. Navíc se domnívám, že dříve došlo k úpravám velkého sálu a až následně byla rozdělena i jídelna nad vstupní branou. Klasicistní úprava se dotkla i arkád východního křídla budovy, které byly během ní zrušeny, a zároveň pravděpodobně došlo k úpravám přilehlého schodiště, na které se předtím nastupovalo z prostoru arkád východního křídla a které při přestavbě získalo dnešní prostorovou úpravu se vstupem z jižních arkád. Původní barokní bání na věžích byly nahrazeny nízkými zploštělými kuželovými střechami.

Při této klasicistní přestavbě zůstal zachován vodní příkop kolem zámku, přes nějž vedly tři kamenné můstky. Sommer se o něm zmiňuje ještě v roce 1847²⁰⁹.

²⁰⁶ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 20.

²⁰⁷ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 41.

²⁰⁸ Inventární kniha č. 1 sepsaná po smrti Bedřicha Jana Nostice k roku 1821, uložená v SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuku, fond Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, kniha č. 1.

²⁰⁹ SOMMER, J. G. *Das Königreich Böhmen. Statistisch-topographisch dargestellt*. Bd. 15. Prag: Friedrich Ehrlich, 1847, s. 25.

Podle Schallera v něm byly chovány zlaté rybky²¹⁰ a byl zkrášlen čtyřmi kaskádami. Jisté je, že v záznamech z roku 1872²¹¹ se již o příkopu nehovoří.

Z tohoto období se dochovala zajímavá korespondence členů rodiny, která je označena jako „dopisy Josefa Dobrovského“, avšak dopisy od něj zde byly pouze dva. Tyto materiály napomáhají k utvoření představy o tom, jaký vztah měli Nosticové ke svému sokolovskému sídlu a jak zde byl rozdělen jejich denní program či kdo je navštěvoval. Zároveň se více dozvídáme o jejich vzájemných vztazích, které byly velmi vřelé. Na základě životopisu Josefa Dobrovského je možné udělat si ucelenější představu o životě Nosticů. Píše se zde např. následující: *„Nejstaršímu synovi bylo roku 1820 na dvaadvacátý rok a byl výtečnými svými vlastnostmi tak oblíben, jak druhdy otec jeho hrabě Bedřich. Bydlel na Falknově, kdežto ostatní rodina zůstávala v Měšicích.“*²¹²

V dochované korespondenci²¹³ jsem se zajímala zejména o dopisy odesílané ze Sokolova, kterých zde však ve srovnání např. s těmi odeslanými z Měšic bylo méně. V dopisech je popisován denní program, často se zde mluví o honech či kapucínské hře. Nostickou korespondencí, avšak ve vztahu k Josefu Dobrovskému, se již zabýval ve dvou studiích Josef Volf²¹⁴, který měl k dispozici pravděpodobně ještě další rodinné dopisy, se kterými jsem se při studiu nesetkala.

Volf se mimo jiné zmiňuje o tom, že *„v roce 1816 se Robert zabýval výlučně honitbou, jeho dopisy líčí podrobně jeho úspěchy i neúspěchy, které při honbě měl. Ráno se chodilo ve Falknově do kostela ke kapucínům a večer se vypravovalo tu i v Jindřichovicích o loveckých trofejích, nebo se hrála oblíbená kapucínská hra.“*²¹⁵

²¹⁰ SCHALLER, J. *Topographie des Königreichs Böhmen*. Teil 2. Praha: Normalbuchdruckerey, 1785, s. 40. Tzv. zlaté rybky byly chovány ještě v Lobežském potoku, a to snad až do roku 1948, jak je zaznamenáno v Kronice města Sokolova z let 1966 – 1974 na s. 38.

²¹¹ Fdk, karton 1106, Komisní protokol o inventuře a separaci hraběcího nostického fideikomisu v roce 1872.

²¹² BRANDL, V. *Život Josefa Dobrovského*. Praha: Neklan, 2003, s. 154.

²¹³ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 39, sign. FA IX ZZ 38, i. č. 273.

²¹⁴ VOLF, J. *Příspěvky k životu a dílu Jos. Dobrovského*. Praha: Komise pro vydávání spisů Josefa Dobrovského při královské české společnosti nauk, 1934.

²¹⁵ VOLF, J., cit. d., s. 110.

14. července 1816 psal ze Sokolova Ervínovi Robert²¹⁶ a informoval ho o stavu sokolovského revíru – mluvil prý s místními myslivci, v revíru nemají žádné srnce, zajíce ani koroptve, pouze lišky. Píše mu též o návštěvě hraběte a hraběnky Schulenburg včetně dcer a syna z předchozího dne, kteří se v Sokolově zdrželi dva dny. Domáci je provedli, hráli s nimi kapucínskou hru a večer se hrály až do osmi hodin čtyřručně klavírní sonety, hra byla velice energická a Robert obracel noty. 29. srpna²¹⁷ Robert bratrovi píše, že v pondělí bude ještě jeden hon v Horních Milířích a v úterý se již opět pojede do Sokolova, kde si nechal připlatit nějaké lišky a již se těší, že zde snad již bude dost bekasín (sluk travních).

10. července 1816 se Nosticové setkali s Dobrovským v Karlových Varech, když se stěhovali do Sokolova, kam přijeli v 8 hodin večer. Dobrovský za nimi měl přijet 16. července²¹⁸, jak se dovídáme v dopise ze 14. července. 22. července 1816 se pak Robert v jednom z dopisů zmiňuje, že Dobrovský do Sokolova skutečně dorazil a pochutnával si zde na zvěřině.²¹⁹

17. července 1816 psala ze Sokolova Matylda svému bratru Ervínovi a popisovala mu, jak vypadal předešlého dne velký večerní lov na rybníce – střelci zastřelili pět velkých kachen, tři menší a jednu kahajku²²⁰. Robert odjel i přes špatné počasí na hon do Vranova. Na zámku měli ohlášenou návštěvu - na oběd měl přijít hrabě z Klebelsbergu z Karlových Varů, odpoledne měl však jet dále do Františkových Lázní²²¹. Jeho návštěvu pak popisuje v dopise z dalšího dne. Matylda dále uvádí vše, co se v Sokolově dělo, mimo jiné zmiňuje, že 17. července byla strašná bouřka a blesk zapálil hostinec U Zlatého slunce, avšak požár byl brzy uhašen²²². Matylda psala Ervínovi ze Sokolova i 7. září²²³ (zřejmě téhož roku, rok

²¹⁶ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 39, sign. FA IX ZZ 38, i. č. 273, folio 72 – 73.

²¹⁷ Tamtéž, folio 78b – 79.

²¹⁸ Pokud se Josef Dobrovský zdržoval v Sokolově, nebyval ubytován na zámku, ale v tzv. barokním domku. Tato budova sloužila původně jako obydlí zahradníka, ale později byla využívána právě pro pobyt vychovatelů hraběcí rodiny.

²¹⁹ VOLF, J., cit. d., s. 110.

²²⁰ Slovo „Blaßente“ znamená v překladu ka(ha)jku krásnou (Somateria Stelleri), ale může se jednat též o lysku černou.

²²¹ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 39, sign. FA IX ZZ 38, i. č. 273, folio 29.

²²² Tamtéž, folio 30b.

²²³ Tamtéž, folio 37b.

zde není uveden), a tehdy bratrovi sdělila, že včera večer Robert na rybníce zastřelil tři lysky a že je škoda, že páni nemají možnost v oboře skolit tolik jelenů, kolik by bylo potřeba, neboť jich zde je málo. Další dopis bratrovi psala Matylda 22. září²²⁴ 1816. Z dopisu je zřejmé, jak se už těšila, až přijedou za Ervínem do Měšic - ze Sokolova měli odjet 2. října. Zároveň se v něm dozvídáme, že ji těší vidět v Sokolově spousty ananasů ve skleníku stejně jako celou zahradu. Kromě toho předešlého dne podnikli s abbé Dobrovským procházku po Vítkovském údolí, kde Matylda sbírala květiny a abbé je určoval.

V dopise z 24. září 1816 psala Anna Periez de Burdet-Esquire svému synovi Ervínovi, že „ona zpívá a sestry tančí samou radostí, že ze Sokolova za osm dní odcestují a že konečně Ervína brzy uvidí“²²⁵. V této době zde pobýval i abbé Dobrovský. V dopise se totiž uvádí, jak všichni litují, že tento host bude muset pozítří odcestovat, neboť má v Praze ještě něco na práci²²⁶. Robert měl v Sokolově zůstat o den déle, všichni se pak měli setkat 6. října v Měšicích.

Zřejmě z roku 1819²²⁷ je dopis matky Anny synu Ervínovi, ve kterém ho informuje o tom, že lidé z komise jsou velmi pilní a že by téhož dne měli dokončit prohlídku dvorů i zámku a pan Steidl by měl dokončit zámecký inventář²²⁸.

17. června, zřejmě též roku 1819²²⁹ psala Matylda Ervínovi ze Sokolova²³⁰. Píše mu, že je zřejmě Ervín chce překvapit brzkým příjezdem z Prahy, avšak má si pro svůj příjezd objednat lepší počasí, jinak si zdejší krásnou oblast nebude moci vychutnat, stejně jako jeho „zkroušené“ sestry. V Sokolově jsou již deset dní a za tu dobu podnikli teprve jednu procházku kolem oblíbeného Sedelského potoka, návštěvy v oboře u milovaných zlatých rybek do toho nepočítá. A jak sama píše, když už i ona si na nedostatek procházek stěžuje, tak je to špatné. Lituje, že jsou na zámku zavření jako v nějakém klášteře, a když třeba půl dne neprší, tak je tak mokro,

²²⁴ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 39, sign. FA IX ZZ 38, i. č. 273, folio 38 – 39b.

²²⁵ Tamtéž, folio 16.

²²⁶ Tamtéž, folio 17b.

²²⁷ Na rok usuzuji podle obsahu dopisu.

²²⁸ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 39, sign. FA IX ZZ 38, i. č. 273, folio 18b.

²²⁹ Rok zde není uveden, usuzuji tak podle následujících dopisů.

²³⁰ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 39, sign. FA IX ZZ 38, i. č. 273, folio 44 – 45b.

že nemohou ani vystrčit nos ven. Ervín prý pochopí, že ze zoufalství všichni hrají kapucínskou hru, dokonce i Menti a Hugo již zkouší své síly a šikovnost.

Matka Anna psala synu Ervínovi ze Sokolova 10. června 1820²³¹. Dopis je vcelku obsáhlý a informuje o úspěšném absolvování cesty i přes špatné počasí (navštívili Slaný, Hořesedly a Bochov, kde se k nim připojil Robert) a o následném přivítání v Sokolově. Píše, že dorazili až na hranice Sokolova, kde je očekával ředitel Drdina, důchodník, lesmistr Kellerman a několik písařů na koních, před kterými jelo čtyřicet dobře oděných rolníků na koních. Celý průvod šel až k mostu, kde bylo Anně velmi úzko, protože jeden z mostních pilířů vypadal příliš nebezpečně. Došli na náměstí, kde již stáli střelci a hudba, kteří je doprovodili až k zámku. Obě brány byly vyzdobeny smrčky a květinovými girlandami a doplněny pěknými nápisy. Vlevo byla seřazena jízda, vpravo střelci, na nádvoří stála dvojitá řada bíle oblečených dívek, které na ně sypaly květiny a jedna jim předala báseň. Na schodech je očekávali úředníci, duchovenstvo i magistrát. Anna píše, že kvůli lítosti a smutným vzpomínkám jim mohla poděkovat jen několika slovy. Ráno druhého dne jim kvardián četl mši svatou. Počasí bylo ale pořád velmi špatné, takže nemohli jít pěšky dále než do zahrady nebo obory. Odpoledne se hrála kapucínská hra, po večerech hrál Robert na kytaru a Matylda zpívala, Robert se zdál být spokojený, že má tolik společnosti. Dále si Anna posteskla, že pokud se počasí nezlepší, bude tento rok pro zdejší oblast špatný, neboť toto deštivé počasí trvá již po tři týdny, pole jsou plná vody a ovoce žloutne.²³²

Příčinou popsaného přivítání mohlo být snad holdování, obdobně je popisuje i Rohr²³³ ve své knize. Ulice města při něm bývaly vyzdobeny, na hlavních místech se stavěly triumfální oblouky a slavobrány, ulice zdobily jedlové stromy, květiny, obrazy či jiné věci. Měšťané a cechy byli oblečeni v čistých šatech a s prapory, stavy se shromáždily podle svého stavu na různých místech. Panstvo bylo doprovázeno až na zámek. Městská vrchnost odevzdala klíče od městské brány na sametovém polštáři, které panstvo opět vracelo zpět, a přivítala je srdečným blahopřáním. U městských hradeb stávali po stranách ulice rolníci, aby i oni panstvo přivítali.

²³¹ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 39, sign. FA IX ZZ 38, i. č. 273, folio 22 - 24.

²³² Tamtéž, folio 22b – 23b.

²³³ ROHR, J. B. von, cit. d., s. 661 - 663.

Bedřich Jan Nostic zemřel v Praze 9. dubna 1819, v rodinné hrobce kapucínského kláštera byl pohřben 13. dubna. Hrobka v této době nebyla pravděpodobně již v nejlepším stavu, jak dokládá „Posudek hrabecí nostické rodinné hrobky pod kapucínským klášterem v Sokolově“²³⁴ z 9. září 1816, sepsaný Josefem Dobrovským a nostickým stavebním inspektorem H. Müllerem. Syn Bedřicha Jana Robert zemřel 1. prosince 1820, 15. prosince zemřela jeho sestra Matylda a 31. prosince i matka Anna Periez de Burdet-Esquire, která byla v rodinné hrobce pohřbena 5. ledna 1821. Robertův mladší bratr Ervín byl v té době ještě příliš malý, proto se správy panství ujali jeho poručníci. Nejprve to byl Jan Nostic-Rieneck a následně mezi lety 1822 - 1829 Jan Prokop Hartmann hrabě z Klarsteinu, dokud nebyl Ervín uznán za plnoletého.

O rodinné tragédii z konce roku 1820 se dovídáme i v Životopise Josefa Dobrovského. „*Ve Falknově zuřil tehdy tyfus. Hraběnka vrátivši se z cesty do Lipska meškala několik dní na Falknově; jakmile odtud do Měšic přišla onemocněla komteska Amálie, pak po ní ostatní děti Mathilda, Bedřich a Erwein, a konečně hraběnka sama, všichni tyfem. Hrabě Robert spíchal k nemocným, onemocněl však sám a umřel koncem listopadu* [ve skutečnosti až 1. prosince, v knize se vyskytuje více špatných datací – pozn. aut]. *Listy, které kněz Jan Fišer, vychovatel mladého hraběte Erweina, Dobrovskému psal, líčí věrně hrozné neštěstí, které rodinu Dobrovskému tak milovanou zastihlo.*“²³⁵

Právě kvůli rychlému vystřídání majitelů po smrti Bedřicha Jana nastaly i menší komplikace při sepisování fideikomisního majetku. Po Robertově smrti 1. prosince 1820 byly nakonec k již proběhlé inventuře pouze doplněny nové informace a potvrzeny ty staré, v jejichž případě nedošlo ke změně.

Z krátké doby, kdy byl majitelem fideikomisu Robert Nostic, se dochoval v opisu z roku 1820 seznam knih a map nacházejících se v tzv. věžním pokoji na zámku v Sokolově²³⁶, původně sepsaný po smrti Bedřicha Nostice 4. září 1819²³⁷. Oba seznamy se liší pouze tím, že v roce 1819 je ke knihám uvedena cena 51 zlatých 55 krejcarů. Seznam knih obsahuje celkem čtyřicet šest položek, z nichž naprostá

²³⁴ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 185, sign. BF 13, i. č. 1440, folio 1 – 2.

²³⁵ BRANDL, V., cit. d., s. 155.

²³⁶ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 36, sign. O 38, i. č. 260.

²³⁷ Fdk, karton 1101.

většina jsou knihy psané latinsky. Seznam map je zajímavý z toho důvodu, že všech dvanáct podrobně popsaných map různých částí světa, v roce 1819 oceněných na 11 zlatých 40 krejcarů, bylo svěřeno 5. prosince 1949 Národní kulturní komisí, do jejíhož majetku byly převedeny, „jako depositum“ Státní mapové sbírce²³⁸. Tehdy byly mapy oceněny na 12 000 Kčs.

3. září 1819 byl též vypracován seznam knih nacházejících se v jedné skříni v pokoji po zesnulém majiteli²³⁹. Jednalo se většinou o různé příručky, spisy a další, v celkovém počtu osmdesát osm kusů.

Po smrti Bedřicha Jana bylo pořízeno několik dalších dokumentů. Prvním z nich byl Protokol k sepsání inventury a oddělení fideikomisního majetku od alodu²⁴⁰, uzavřený k 1. říjnu 1819, který je ve Stavebně historickém průzkumu označen jako soudní prohlídka. Dále byla sepsána Inventura a oddělení fideikomisu od svobodného majetku po pánu Bedřichu hraběti Nostic-Rieneck²⁴¹ v roce 1819, uzavřená v Praze k 30. lednu 1821, jejíž část týkající se panství Sokolov se nacházela ve 2. svazku. Totožný dokument představuje Kniha č. 1²⁴² z Ústřední správy nostických statků Jindřichovice. Pokračování této inventury týkající se doby po smrti Roberta Nostice lze pro panství Sokolov nalézt v Knize č. 4²⁴³, podpisy bylo stvrzeno v Sokolově 10. července a v Praze 15. července 1822. Dne 28. listopadu 1830 byl v Praze sepsán další dokument, který stanovil, jakou část majetku měl každý z Bedřichových dosud žijících potomků dostat²⁴⁴.

Protokol k sepsání inventury z října 1819²⁴⁵ celkem detailně popisuje rozmístění pokojů v přízemí zámku, avšak s popisem rozmístění pokojů v prvním patře je to horší. V inventární Knize č. 1²⁴⁶ není zahrnut popis všech místností v přízemí a při určování polohy pokojů prvního patra se též objevuje řada nejasností.

²³⁸ SPS/D, karton 145, složka Sokolov, č.j. 8123/1949.

²³⁹ Fdk, karton 1101.

²⁴⁰ Tamtéž, VII E41 / LXXI.

²⁴¹ Fdk, karton 1100, 2. svazek inventury z roku 1819.

²⁴² Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, kniha č. 1.

²⁴³ Tamtéž, kniha č. 4.

²⁴⁴ Tamtéž, kniha č. 3.

²⁴⁵ Dále jen „Protokol“.

²⁴⁶ Dále jen „inventář“.

Novou informací oproti předchozím inventářům je určení ceny každého zaznamenaného předmětu v konvenční měně, jak bylo nařízeno zemským rozhodnutím z června 1819.

V části Protokolu, která se týká vrchnostenského zámku, je nejprve popsána budova samotná a její okolí, až poté bylo přistoupeno k popisu rozmístění místností. Dozvídáme se, že střecha byla kryta cihlovými taškami a na zastřešení samém byly umístěny bleskosvody. Kolem zámku se nacházelo volné prostranství, ohraničené zděným příkopem z kamene a cihel, který byl na straně naproti zahradě 24 sáhů dlouhý a 2 sáhy široký, přilehlá delší strana měřila 60 sáhů o hloubce 1 sáh a 6 stop. Na straně k městu vedl přes příkop zděný most k vjezdu do zámku, další dva mosty se nacházely naproti oboře a zahradě. Nádvoří bylo v té době dlážděné kamenem, v jeho středu stála žulová kašna ozdobená dvojitým reliéfem Neptuna. Před hlavním vjezdem a branou do zahrady byly dvě cesty z tesaných zahradních kamenů. Na konci zápisu týkajícího se zámku najdeme doplňující poznámku, že „celá tato solidní budova se nachází v nejlepším stavebním stavu“²⁴⁷.

Výše zmíněný Protokol uvádí k prvnímu patru jen tolik, že k němu vedly z každého rohu nádvoří schody, přičemž schody v severozápadní a jihovýchodní části byly hlavní. V patře se nacházela zaklenutá kaple ve věži, sál, jídelna a dvacet tři větších a menších obytných pokojů, všechny s rákosovými stropy a prkennými podlahami. Jak bylo již v předchozí kapitole uvedeno, domnívám se, že v této době již velký sál neexistoval. Tuto domněnku podporuje mimo jiné i soupis pokojů v inventáři, neboť v žádném z dostupných materiálů nebyl velký sál popisován na prvním místě a odděleně od pokojů s ním sousedících. Jídelna, která je též uvedena zvlášť, mohla znamenat jídelnu v jihozápadním rondelu.

Podle mého názoru popis místností prvního patra započal v severním křídle v místech bývalé velké jídelny, následoval popis prostor křídla východního, západního a nakonec jižního. Pro určení směru popisu mi sloužilo několik záchytných bodů, jako vestavěný kapličkový pokojík, pokoj číslo sedmnáct s předpokojem, pokoj číslo osmnáct, ve kterém se stejně jako dříve nacházela jídelna, a přilehlý pokoj číslo devatenáct.

²⁴⁷ Fdk, karton 1101, VII E41 / LXXI.

Popis zámeckého mobiliáře začíná v inventáři opět prvním patrem. K nábytku a doplňkům je zaznamenána často řada podrobností, např. z jaké dřeva či látky je co vyrobeno či barva daných věcí. Ve většině pokojů, přesněji ve dvou třetinách, bylo umístěno plivátko. Domnívám se, že pokoj s označením sál prvního patra číslo jedna (139, 101) se nacházel v části bývalé velké jídelny nad přední branou. Zařízení tvořilo pouze osm slámou vypořstovaných lavic potažených červeným plátnem a skleněný lustr. V pokoji číslo dva (102, 103) bylo kanape, čtyři křesla, židle s opěradlem, šatní skříň, oválný stolek a police (Gestell). V pokoji číslo tři (104) se nacházela postel, komoda se třemi zásuvkami, dva různé stolky, pět křesel, staré poškozené nástěnné zrcadlo v černém rámu se zlatými lištami a čtyři závěsy. K tomuto pokoji též patřil vestavěný kapličkový pokojík (Kapellenzimmerchen) (106), v němž byla umístěna postel, dvě křesla, stůl, okrouhlá lavice a klekátko. Domnívám se, že dříve se do této místnosti vstupovalo z kaple, ale po klasicistních úpravách byl proražen vchod ze sousedního pokoje a v chodbičce spojující kapli s pokojíkem vznikla malá sakristie. O kapli (107), která se nacházela v severovýchodním rondelu, se tento inventář zmiňuje až za výčtem pokojů, v rubrice pod písmenem N, kde je vypsáno její zařízení. Protože zařízení kaple sloužilo ke „svatým“ účelům, nebylo oceňováno. Zařízení se od předchozích inventářů příliš nelišilo, nad oltářem visel velký obraz Proměnění Páně, který zde však nebyl pojmenován a popis uvádí jen to, že představuje život Krista.

V pokoji číslo čtyři (109), nalézajícím se již ve východním křídle, byla pouze stará skříň (Kasten) s nástavcem s dveřmi zdobenými basreliéfem a židle s opěradlem. Pokoj číslo pět (110) byl opatřen postelí s nebesy, dvěma různými stolky, čtyřmi křesly, šatní skříň a nočním stolkem. U následujících místností je opět problém s určením jejich přesnější polohy. V pokoji číslo šest (112) bylo zařízení obdobné jako v pokoji předchozím, navíc se zde nacházel moderní čtyřrohý hrací stolek z olšového dřeva a hrací skříňka (Spielkästchen). V pokoji číslo sedm (114) se zařízení opět podobalo onomu v pokoji číslo pět, ale postele byly dvě a bylo zde i více křesel, na oknech visely závěsy z červeného plátna. V pokoji číslo osm (116) bylo nábytku méně, a to postel, šatní skříň, noční stolek, dvě křesla a dva různé stolky. V pokoji číslo devět (118) bylo kanape, čtyři křesla, komoda se třemi zásuvkami, dvě postele, noční stolek a dva další různé stolky. V pokoji číslo deset (117, x143) se nacházelo podobné zařízení, navíc zde bylo nástěnné zrcadlo, postel

byla jen jedna. Zařízení pokoje číslo jedenáct (113, 115) se podobalo tomu z předchozího pokoje, pouze křesel bylo osm. V pokoji číslo dvanáct (111) bylo zařízení méně, a to postel, pět křesel, starý dýhovaný stůl a šatní skříň.

V západním křídle začal popis pokojem číslo třináct (136). Nacházelo se v něm žlutě natřené kanape s hnědým červeně květovaným potahem, sedm hnědě natřených křesel, dva stolky k pohovce (Sofatisch), komoda, čtyřhranný hrací stůl (Spieltisch) se čtyřmi zásuvkami, šatní skříň, starý stůl, dva noční stolky, dva různé postele, velké nástěnné zrcadlo, klavír a další. Vedlejší pokoj číslo čtrnáct (135) byl zařízen obyčejnou postelí (ordinari Bettstätte), starým stolkem, dvěma starými křesly a knihovnou. V pokoji číslo patnáct (134) byla umístěna chaise longue, pět starých křesel, komoda, tři různé stolky, moderní postel, noční stůl a nástěnné zrcadlo. V pokoji číslo šestnáct (133), který byl umístěn nad branou do zahrady, se nacházela stará skříň na šaty, šatní skříň, malý stůl, tři křesla, dvě postele a zástěny k nim (Bettblende), malá lavice, dva stojací věšáky na šaty a noční stůl. V pokoji číslo sedmnáct (132) stála pohovka, šest křesel, knihovna s prosklenými dveřmi, různé psací stoly a pulty, komoda, paraván, postel a další. V sousedství byl předpokoj (131) vybavený starým kanapem, čtyřmi různými křesly, postelí a několika dalšími drobnostmi.

Pokoj číslo osmnáct (129, 130), označovaný v předchozích inventářích jako jídelna, se nacházel již v jižním křídle. Jeho zařízení se oproti předchozímu příliš nezměnilo, bylo v něm sedmnáct křesel, velký podlouhlý jídelní stůl, skládající se z deseti částí, velké anglické nástěnné hrací hodiny, zástěna ze zelených tapet (Tapettenschirm) a čtyři podložky pod okno ze zelené látky. V sousedním pokoji číslo devatenáct (128) byl umístěn servírovací stůl, dvě lavice, starý stůl, postel, šatní skříň, dvě stará křesla, truhla na uchovávání stříbra a držák na ubrousky (Serviettenpresse). V pokoji číslo dvacet (127), který vznikl z rozděleného velkého sálu, byla komoda, postel, noční stůl, šest křesel, tři stolky, psací pult, barometr s podstavcem a malé zrcadlo. Následující čtyři pokoje byly kromě pořadového čísla i pojmenovány. To může též nasvědčovat tomu, že zde vznikly nově a bylo třeba přesněji určit, o jaký pokoj se jedná. V kulečnickém pokoji číslo dvacet jedna (126) byl, jak již název napovídá, kulečník s vybavením a dva stolky. V sedacím pokoji (Sitzzimmer) číslo dvacet dva (125) bylo kanape, malá pohovka a k ní dvanáct křesel, lenoška, kulatý společenský stůl, velká kulatá klec na papouška ze silného

železného drátu²⁴⁸, malý dětský stolek, sekretář, knihovna s prosklenými dveřmi a police na knihy, hodiny (Stockuhr), deska na dámu a další. V ložnici číslo dvacet tři (124) byly dvě skříně na prádlo, velká postel, dvě menší postele, toaletní stolek a dva malé toaletní stolky se zrcadly, dva malé stolky, noční stolek, velká knihovna se dvěma prosklenými dveřmi a jedna menší, čtyři dětská křesla, paraván a další. Posledním popsáním pokojem na tomto patře byl dámský pokoj číslo dvacet čtyři (122, 123), zařízený psacím stolem, postelí, čtyřmi starými křesly, plechovou vanou, zrcadlem s černým rámem, dětským stolem a několika dalšími drobnostmi.

Následoval popis prostor pod střechou, u nichž je opět problém určit, kde přesně se nacházely. V půdním pokoji číslo dvacet pět byly dvě postele, dvě křesla, stolek, lenoška a klekátko. V půdním pokoji číslo dvacet šest nebyl žádný nábytek. Věžní půdní pokoj číslo dvacet sedm sloužil jako dětský pokoj, byly zde čtyři dětské postýlky, dvě dětské stolky, čtyři dětská křesílka, stará tabule, sedm židlí s nočníkem a další drobnosti, z nichž některé patřily k divadelnímu šatníku (Theatergarderobe). V půdním pokoji číslo dvacet osm byla velká postel, dva staré dlouhé stoly, starý prádelník, šatní skříň a staré křeslo. Ve věžním půdním pokoji číslo dvacet devět se nacházela postel, stolek, starý posuvný psací stůl, dva sekretáře, police na knihy, sedm starých rámců k postelím s nebesy, další drobnější nábytek a k tomu zeleně natřený dětský kočárek, dva malé kanóny na kolečkách a dětský koš na kolečkách. Na půdě byly uskladněny staré postele, stoly, lavice, štafle a bednění pro zabalení fortepiana.

Jako poslední bylo popisováno přízemí zámecké budovy. V severním křídle se nacházela místnost číslo třicet, označená jako kancelář báňské správy (Bergamtskanzleý), jejíž zařízení však nepodléhalo ocenění a seznam nábytku byl proto uveden v příloze č. 48, kterou jsem bohužel neměla k dispozici. Vedle této kanceláře se nacházela předsíň, z níž se vstupovalo do světnice číslo třicet jedna (4), zařízené skříní a třemi různými stoly. Tato místnost byla v Protokolu z roku 1819 označena jako kuchyňský pokoj, neboť z předsíně se vstupovalo ještě do kuchyně (3), která však není v inventáři zmíněna. V kvelbu číslo třicet dva (8) byla pouze postel, dva různé stoly a židle s opěradlem. V jídelně služebnictva číslo třicet tři (7),

²⁴⁸ V jednom z fotoalb Kary Nosticové z 90. let 19. stol. je pravděpodobně v této, či podobné kleci vyfocen papoušek žako šedý (RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 29, i. č. 676, fotografie č. 25).

označené v Protokolu jako věž, byl starý servírovací stůl, dvě staré skříně, starý dlouhý stůl a dvanáct židlí s opěradly. V komoře číslo třicet čtyři (6), v Protokolu označené jako vedlejší komora, byly dvě staré postele, stará šatní skříň, stůl a tři židle s opěradly.

U následujících místností je opět problém s určením jejich přesné polohy. V předsíni (10, 11) a kvelbu číslo třicet pět (9) se nacházel mandl na prádlo, tři podélné stoly, police na spisy, uzavíratelná truhla (Verschlagküste), dvě skříně, police na nádobí, dvě prkna na nošení jídel, vana ze dřeva a dvě lopaty. V kávové kuchyni číslo třicet šest (12) stála skříň, truhla a stůl. Ve vedlejším pokoji číslo třicet sedm (15) byl pouze stůl. V kvelbu číslo třicet osm (16) byl nízký stůl sloužící jako police na spisy, půlkulatý stůl a dvanáct truhel k balení. Protokol vedle tohoto kvelbu uvádí ještě zbrojnici (Gewehrhammer) (13).

Domnívám se, že kuchyňský kvelb číslo třicet devět (24) se nacházel již v jižním křídle zámku. Byly v něm umístěny dvě truhly na mouku, dlouhý stůl, velká stará skříň a dvě další truhly. Předpokládám, že právě truhly na mouku byly potřebné poblíž kuchyně. V Protokolu je tato místnost pravděpodobně označena jako spíž. Dále je zde uvedeno zařízení dřevěného kvelbu číslo čtyřicet (26, 27), v němž se nacházel pekařský stůl (tato místnost sloužila podle pozdějších inventářů jako pekárna cukroví), dvě staré skříně, starý stůl, dvě postele a židle s opěradlem. Vedle této místnosti se podle záznamů v Protokolu nacházel ještě jeden dřevník. Ve velké kuchyni číslo čtyřicet jedna (28), označované v Protokolu jako panská, byly tři dlouhé stoly, dva stolky, stará skříň, dvě lavice, tři staré židle, lopata a konev. V kuchyňském pokoji číslo čtyřicet dva (29), v Protokolu označeném jako pokoj pro kuchaře, byl jeden dlouhý a tři jiné stoly, postel, dvě skříně, šest židlí s opěradly a staré podélné zrcadlo. Posledním popsáním pokojem v inventáři je kancelář číslo čtyřicet tři (35), o které se domnívám, že se nacházela v západním křídle zámku, neboť i Protokol se zde zmiňuje o tzv. úřední kanceláři. Zařízena byla prádelníkem, zbytek nábytku nepodléhal ocenění a jeho seznam byl připojen v příloze č. 49, kterou jsem ale bohužel také neměla k dispozici.

Protokol popisuje spodní patro zámku podrobněji. Navíc uvádí archiv, který se nacházel v jihovýchodní věži a přilehlé místnosti (22, 23), v jižním křídle se podle něj měly nacházet dvě spíže a dva dřevníky. Z předsíně (30) v jihozápadní části přízemí se vcházelo do kvelbu (32) a ložnice (31). V západním křídle se kromě výše

zmíněné kanceláře nacházela navíc registratura (33, 34, x47). V severozápadní části budovy byl umístěn byt správy pokojů (Zimmersamt Wohnung), sestávající z předsínky, věžního a obytného pokoje, na který zřejmě navazoval pokoj pro služebníky.

Za soupisem mobiliáře v jednotlivých prostorách zámku následoval v inventáři seznam věcí z mědi, cínu, majoliky a jiných materiálů, zvlášť je též uveden soupis obrazů, kterých je však zaznamenáno pouze šest, vyznačujících se určitou finanční hodnotou, a osmnáct bezcenných. Pod číslem 4 následuje seznam zbraní, u nichž je napsána poznámka, že se zakladatel fideikomisu Ota svobodný pán z Nostic o sbírce zbraní v závěti nezmínil, stejně tak jeho následovníci Jan Hartvík a František Václav. Teprve po jeho smrti v roce 1765 byla při sepisování inventury a popisu zámeckého mobiliáře do tohoto fideikomisního inventáře z pověření úřadu Desk zemských zahrnuta i sbírka zbraní nacházející se v Sokolově. Komise zřízená pro sepsání majetku po smrti hraběte Bedřicha Nostice však tuto sbírku nemohla chápat jako součást fideikomisu, neboť chybělo Bedřichovo výslovné prohlášení. Z toho důvodu jsou zbraně v inventáři sepsané chápány jako součást alodu a jsou oceněny ve vídeňské měně. Pod číslem 5 následovala kolonka věnující se knihám. Za součást fideikomisu byly podle ní považovány pouze knihy nesoucí hraběcí nostický fideikomisní znak. Tyto knihy měly hodnotu 63 zlatých 33 krejcarů vídeňské měny. Knihy patřící k alodu byly oceněny na 89 zlatých 25 krejcarů vídeňské měny a byly sepsány v samostatném soupisu.

5.7 Zámek v době Ervína Nostice

V roce 1829 byl Ervín Nostic již plnoletý a ujal se zděděného majetku. Podal přitom k zemskému soudu žádost o soudní ocenění panství Sokolov, Jindřichovice, Řehlovice a Hliňany kvůli vyměření daně z dědictví, která byla vyřízena v Praze dne 14. července 1829. Zároveň byl žadatel vyzván, aby se obrátil na příslušné úřady, v případě Sokolova tedy na magistrát v Lokti, kvůli poskytnutí nutných záloh²⁴⁹.

V roce 1829 byl tedy pro panství Jindřichovice a následujícího roku pro panství Sokolov vytvořen Protokol k sepsání inventury a oddělení fideikomisního majetku od alodu²⁵⁰. V Sokolově byl tento dokument vytvořen v době od 3. do 29. května

²⁴⁹ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 199, sign. S 18, i. č. 1627.

²⁵⁰ Fdk, karton 1105, VII E41 / 1227, čj. 2506.

1830. Popis zámku v něm není příliš podrobný, z větší části se podobá popisu v Protokolu z roku 1819. Nově jsou uvedeny pouze jedny kamenné schody vedoucí do prvního patra, dnešní hlavní schodiště bylo tedy v této době ještě dřevěné.

V Protokolu se dále uvádí, že pokoje prvního patra měly prkennou podlahu a rákosové stropy částečně se štuky. Zvenčí byl zámek obehnan trávnickem a příkopem, přes který vedly tři kamenné mosty. V podzemí se nacházelo deset zaklenutých sklepních prostor se třemi vstupními kamennými schodišti.

Popis pokojů začal ve vstupním severním křídle, v jehož přízemí se nacházelo pět pokojů, z nichž dva sloužily jako úřední kancelář (1 a 4) a dva byly obývány zámeckým a pokojovým správcem (Schloß und Zimmerwärter), dále předsín (2) a kuchyně (3). Do prvního patra odtud vedly dubové schody, u nichž se nacházela cihlami vydlážděná předsín (108) a čtyři pokoje (101 + 139, 102 + 103, 104, 106), z nichž jen ve třech bylo možné topit. Odtud se vycházelo po dubových schodech na půdu.

Následoval popis západního křídla – na jednu stranu od vjezdu byla v přízemí předsín (40) a dva cihlami vydlážděné kvelby (37 a 38), na druhou stranu byly čtyři pokoje, z nichž jeden sloužil jako úřední kancelář (35) a tři jako byt ředitele (33 + 34, x47, 32). Z toho se dá usuzovat, že v této době byla již místnost před rondelem rozdělena příčkou na dva menší pokoje. Do prvního patra vedly dubové schody²⁵¹, kde se nacházela předsín (131) a chodba vydlážděná cihlami (x140) a pět pokojů (132, 133, 134, 135, 136), z nichž jen ve čtyřech bylo možné topit. Pod střechou se v tomto křídle nacházely dva pokoje s prkennou podlahou a rákosovými stropy a jedna komora.

Zadní strana zámku, tedy jižní křídlo, měla v přízemí pokoj pro kuchaře (29), velkopanskou kuchyni (28) včetně dvou spíží (x44 a 24) a dřevěného kvelbu (26, 27), které byly stejně jako podloubí na nádvoří vydlážděné cihlami. Do prvního patra vedly kamenné schody v jihovýchodním rohu nádvoří, kde se nacházela opět vydlážděná předsín (121), chodba (x141) a šest pokojů s možností vytápění (122 + 123, 125, 126, 127, 128, 129 + 130). V levém rondelu, jež měla zámecká budova podle Protokolu čtyři, se nacházela zaklenutá kaple (107).

²⁵¹ Pravděpodobně se jedná o dnes již zrušené jihozápadní schodiště.

Východní křídlo zámku mělo v přízemí dvě předsíně (10 + 11 a 18), sedm kvelbů (9, 13, 15, 16, 17, 22, 23) a kuchyni (12) s vydlážděnou podlahou. Schody z dubového dřeva v severovýchodní části budovy vedly do prvního patra, kde bylo uvedeno pět pokojů, z nichž jen tři bylo možné vytápět²⁵².

Pod střechou, jejíž prostory byly vydlážděny cihlami, bylo pět komor s prkennými podlahami a rákosovými stropy a pokoje ve třech rondelech, opět s rákosovými stropy.

Stav zámecké budovy byl podle popisu dobrý, stavební stav příkopu byl ohodnocen jako průměrný. Hodnota celé budovy byla odhadnuta na 6 019 zlatých konvenční měny, což je podle autorů Stavebně historického průzkumu ocenění nápadně nízké²⁵³. Hodnota celého panství Sokolov byla spočítána na 116 810 zlatých 26 krejcarů konvenční měny, z čehož 8 921 zlatých byla hodnota budov na tomto panství.

Do doby, kdy zámek vlastnil Ervín Nostic, spadá sepsání rukopisné a později tiskem vydané Pamětní knihy města Sokolova místním kaplanem Josefem Körblem. V ní se autor místy zmiňuje i o zámecké budově - zajímavé jsou např. informace vztahující se ke kapli. Körbl²⁵⁴ tuto kapli řadí mezi tzv. veřejné a zavřené kaple, ve kterých bývá v určité době čtena mše svatá²⁵⁵. Kaple byla veřejně přístupnou i v roce 1825²⁵⁶, ale pravděpodobně ještě dříve. Byla postavena a zasvěcena na počest Proměnění Páně, proto zde sokolovský arciděkan za asistence obou kaplanů každý rok 6. srpna, kdy je svátek Proměnění Páně, četl slavnostní mši. Taktéž se zde četla mše svatá v době přítomnosti panstva o nedělích a svátcích nebo když to bylo nařízeno jindy, mši pak sloužili většinou kapucíni z nedalekého kláštera. Pozlacený stříbrný kalich a misál, které ke kapli patřily, byly uchovávány v budově zámku. Zároveň tato kaple sloužila jako místo, kde bývaly vystaveny mrtvoly zemřelých Nosticů, čekající na slavnostní uložení do rodinné hrobky v kapucínském klášteře.

²⁵² Toto číslo však nesouhlasí, pokojů zde bylo více.

²⁵³ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 10.

²⁵⁴ KÖRBL, J., cit. d., s. 93 - 94.

²⁵⁵ Kromě zámecké kaple Proměnění Páně to byla v Sokolově ještě kaple sv. Barbory, kaple sv. Jana a kaple Nejsvětější Trojice.

²⁵⁶ Eichlerova topografická sbírka G, karton č. 47, složka 46 - Falknov.

Körbl se dále zmiňuje o tom, že na zámku kromě panstva měl svůj byt i hospodářský ředitel (Wirtschaftsdirektor) a zároveň se zde nacházela jeho kancelář²⁵⁷. V této době byla střecha zámku kryta cihlovými taškami a zároveň byla opatřena bleskosvodem. Stáje se nacházely mimo zámek samotný, a to převážně v úřadovně a v budově přiléhající k domku rybáře. Dále se zde dozvídáme, že v roce 1831 došlo ke sloučení zahrad, které obklopovaly zámek, tedy okrasné zahrady (Ziergarten) a obory (Tiergarten), a zároveň byly obě zpřístupněny veřejnosti²⁵⁸. Sommer²⁵⁹ k oboře poznamenává, že v ní byli dříve chováni daňci, ale že za jeho doby byla využívána pouze jako lesní plocha, louka a prostor pro pěstování ovocných stromů.

Z doby okolo roku 1830 se dochoval situační plán města Sokolov²⁶⁰, podepsaný F. Reisenauerem (viz příloha č. 20). Na něm je ještě zakreslen vodní příkop kolem zámku, přes nějž vedl v místě u tzv. hlídačova domku (pozdější „myslivny“) mostek, stejně jako na protější, tedy jižní straně. Na západ se rozkládala zahrada o tvaru pětiúhelníku, obehnaná pravděpodobně zdí. Na vzdálenějších koncích zahrady byly umístěny nízké živé plůtky vytvářející různé ornamenty. V zahradě se též nacházely ozdobné záhony s květinami. Na straně u západního křídla zámku protékal volně Lobežský potok. Za touto zahradou jsou ještě vidět chmelnice, později zrušené. Tento plán byl vytvořen nedlouho před tím, než došlo k zasypání vodního příkopu kolem zámku (snad ve 40. letech 19. stol.) a k jeho úpravě do podoby anglického parku.

Na plánu J. N. Fischera z roku 1860²⁶¹ je zachyceno město Sokolov včetně vodovodů. Zámek byl, stejně jako kašny na Starém náměstí a další, napojen na zdroj užitkové vody, která sem byla přiváděna z Dolního Rychnova dřevěným vrtaným potrubím. Zdroj pitné vody pro zámek představoval pramen nacházející se v parku,

²⁵⁷ KÖRBL, J., cit. d., s. 108.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ SOMMER, J. G., cit. d., s. 25.

²⁶⁰ Velkostatek Sokolov, i. č. 983, mapa č. 4.

²⁶¹ RUND, J., cit. d., s. 23.

jak se dovídáme z pozdějších pramenů²⁶². Dochoval se taktéž plán vodovodu zámku²⁶³.

Körbl se ve své Pamětní knize města Sokolova zmiňuje též o zbrojnici, která se měla nacházet ve věži pod kaplí v přízemí zámku a na kterou dohlížel puškař Franz Hainl²⁶⁴. Dne 24. října 1852 byl vydán Nejvyšší zbrojní patent (Waffenpatent), proto Ervín Nostic 26. prosince 1852 podal žádost o povolení sbírky zbraní v Sokolově. 11. února 1853 mu z místodržitelství odpověděli, že nemají nic proti tomu, aby povolení k dalšímu držení sbírky zbraní nacházející se na fideikomisním panství Sokolov bylo vydáno. Tato sbírka měla být nadále pod dohledem zákonných předpisů v souladu s již zmíněným patentem. O tomto rozhodnutí mělo být zároveň vyrozuměno také c. k. sokolovské okresní velitelství, kterému měl být zaslán seznam zbraní zařazených do sbírky²⁶⁵.

O sbírce zbraní umístěné v zámku se zmiňovali i soudobí průvodci s tím, že je velmi krásná²⁶⁶. Jistě by si proto zasloužila větší pozornost. Na základě inventářů je vidět, že počet uchovávaných zbraní postupně rostl. V roce 1683 je zde připomínáno pouze třicet sedm předmětů včetně stříbrného pouzdra na kord, uchovávaných v tzv. garderobě. V inventáři následujícím, z roku 1736, již zaznamenáváme samostatný soupis jednotlivých zbraní (Gewöhr Extract). Dá se z něj vyčíst, že v této době zde bylo uchováváno 391 kusů zbraní a věcí s nimi souvisejících, řada zbraní byla označena jako „turecké“. V inventáři z roku 1765 jsou jednotlivé zbraně poprvé podrobně popsány²⁶⁷, avšak stále ještě nebyly součástí fideikomisu.

Inventář z let 1795 – 1796 se o zbraních nezmiňuje vůbec, což je pravděpodobně dáno tím, že v této době byly zbraně evidovány zvlášť. V předešlých letech byl totiž sepsán inventář zbraní ze zámecké zbrojnice²⁶⁸ jakožto součást spisů

²⁶² Viz Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, karton 24, fascikl 12.

²⁶³ RUND, J., cit. d., s. 128.

²⁶⁴ KÖRBL, J., cit. d., s. 108.

²⁶⁵ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 36, sign. O 5, i. č. 244.

²⁶⁶ CARTELLIERI, P. *Karlsbad, die Stadt und ihre Umgebung*. Karlsbad: Rudolf Stark's Buchhandlung, 1888, s. 67.

²⁶⁷ Viz kapitola 5.4.

²⁶⁸ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 185, sign. BF 4, i. č. 1431.

týkajících se odevzdání palebných zbraní hrabětem Bedřichem Nosticem ze zbrojnice zámku v Sokolově k obraně země. U inventáře z 20. května 1799 je napsáno, že se týká garderoby se zbraněmi (Gewehr-Quadroba), která byla předána novému správci zbrojnice, puškaři Františku Antonínu Hainlovi. Inventář zaznamenává následující informace: počet zbraní nacházejících se ve zbrojnici v roce 1773, jejich pojmenování, počet včetně přírůstků a úbytků a současný počet zbraní. Vyčteme z něj, že v roce 1773 se zde nalézalo 424 zbraní, zatímco počet zbraní v roce 1799 činil jen 244 kusů. U zbraní, které se ve zbrojnici už nenacházely, byly připsány poznámky o jejich osudu. Tento stav byl potvrzen i 9. srpna 1802, záznam z předchozího dne doplňuje, které zbraně (celkem 17 kusů) se do Sokolova vrátily z Prahy. Další dochovaný inventář, podepsaný úředním ředitelem Janem Kryštofem Böhmem, lesmistrem Johanesem Güßübelem a Františkem Hainlem 20. února 1785, je podobný, zachycuje rozdíl mezi stavem z roku 1779 a 1785. K roku 1779 zde bylo zaznamenáno 428 zbraní, k roku 1785 se tento počet snížil na 416 kusů. Součástí složky se spisy byl i dopis od loketského krajského úřadu z 29. srpna 1797, děkující za dodání 69 palných zbraní a 39 bajonetů c. k. pevnostnímu komandu do Chebu.

Po smrti Bedřicha Nostice byly zbraně sice do inventáře zahrnuty, avšak s poznámkou, že on ani jeho předchůdci nezanechali žádnou zprávu o tom, že by zbraně patřily k fideikomisu, byly tudíž i nyní chápány jako součást alodu. Všech 217 položek seznamu (264 zbraní), u kterých byl zaznamenán druh zbraně, mistr, pažba, zámek, montování (Montierung) a cena, bylo oceněno ve vídeňské měně na 1 469 zlatých 41 krejcarů. Tento stav byl potvrzen i v roce 1830.

Je pravděpodobné, že zbrojnice byla v době sepsání prvních tří zámeckých inventářů umístěna v přízemí východního křídla. V roce 1819 se nacházela pravděpodobně taktéž ve východním křídle, tentokrát však ve dvorním traktu (13). V Protokolu z roku 1830 se o ní nemluví a v roce 1872 se tzv. sál se zbraněmi nacházel v severní části západního křídla (37, 38). Je tedy možné, že v době sepisování Körblovy Pamětní knihy byla zbrojnice skutečně umístěna v přízemí severovýchodní věže. V plánech z roku 1913 však na zámku zachycena není, ačkoli se o ní mluví v roce 1923 v souvislosti s možností vytvoření dvou tříd české menšinové školy v prvním patře jižního křídla zámku. Jako zdůvodnění, proč zde škola nemůže být umístěna, uváděli zástupci majitele mimo jiné i to, že se v jedné z místností, označené jako sál se zbraněmi, nachází zbraně ve speciálních skříních

vyrobených na míru, které nemohou být umístěny na žádném jiném místě na zámku²⁶⁹.

O zbraních ve sbírce se dovídáme po roce 1945 ve svozových zprávách. 2. dubna 1949 byly některé vojenské muzeálie, tehdy jako součást Národního pozemkového fondu v Sokolově, prohlášeny za státní kulturní majetek a přejety do správy Národní kulturní komise. Jednalo se o dvě děla, jedenáct pušek, dvanáct pistolí, dvacet šest sečných zbraní (mezi nimi byla i čepel z obřadního meče či popravní meč), sedm různých zbraní, pět jezdeckých sedel a dvacet jedna součástí stejnokrojů a výstroje. Jako deposit byly tyto předměty svěřeny Vojenskému historickému muzeu v Praze.²⁷⁰

Roku 1846 si nechal Ervín Nostic po smrti svého bratra Roberta vystavit c. k. českým zemským soudem odevzdací dekret (Einantwortungsdekret) pro Dr. A. M. Pinkase²⁷¹. Pod ním se nachází poznámka, ve které jsou mimo jiné vypsány všechny součásti zděděného fideikomisu. Je možné, že tak učinil kvůli změnám v držbě způsobeným nákupem a prodejem statků. K roku 1850 vlastnil šest panství.

V roce 1863 byl vytvořen fideikomisní výkaz (Fideicommiss-Tabelle)²⁷², ve kterém je jako majitel fideikomisu zmiňován Ervín Nostic a jako kurátor hrabě Johan z Kolovrat Krakovský. Ve výkazu jsou popsány jednotlivé náležitosti fideikomisu. Kromě dalšího zde jako jeho součást byly zaznamenány knihy nacházející se na zámku v Sokolově v hodnotě 63 zlatých 35 krejcarů konvenční měny. Zařízení pokojů a domácího nářadí (Hausgeräthe) bylo ohodnoceno na 1 392 zlatých 4 krejcarů konvenční měny (nebo 1 461 zlatých 61 krejcarů rakouské měny).²⁷³ Hodnota realit na panství Sokolov včetně statku Milfře byla oceněna na 59 571 zlatých konvenční měny (62 549 zlatých 55 krejcarů rakouské měny).

²⁶⁹ SPS, karton 531, složka Sokolov.

²⁷⁰ SPS/D, karton 145, složka Sokolov, č.j. 2554/1949.

²⁷¹ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 35, sign. VIII N48, i. č. 238.

²⁷² RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 100, sign. BQ 21, i. č. 611.

²⁷³ Výše uvedená hodnota knih a zařízení byla shodná s cenou určenou již v roce 1820 po smrti Bedřicha Jana a nezměnila se ani po smrti Roberta Nostice ve stejném roce; byla potvrzena českým zemským soudem v prosinci roku 1824 – viz RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 197, sign. R5, i. č. 1554.

Celková hodnota nemovitostí fideikomisu byla 626 590 zlatých 16 $\frac{3}{4}$ krejcaru rakouské měny.

Je možné, že se Ervín Nostic chystal zámek renovovat, aby lépe vyhovoval dobovým požadavkům. Z této doby se totiž dochovaly první plány zámecké budovy. Toto dochované zaměření zámku²⁷⁴, zhotovené k 14. dubnu 1863 hraběcím zednickým mistrem Karlem Mayerem bylo snad zamýšleno jako podklad pro stavební úpravy, ke kterým pak nedošlo²⁷⁵. Jednalo se o zaměření přízemí, prvního patra a podkroví (viz příloha č. 22 a č. 23). K tomu byly vypracovány nákresy průčelí zámku, a to pohled proti parku (jižní křídlo), proti městu (severní křídlo) (viz příloha č. 21), opět proti parku (západní křídlo) a pohled proti předměstí (východní křídlo). Dále se dochovaly dva profilové řezy budovou - první z pohledu směrem na jižní arkády, kdy je vidět řez východním a západním křídlem (označeno jako „Profil nach AB“) a druhý z pohledu na západní arkády, kdy je vidět řez jižním a severním křídlem (označeno jako „Profil nach CD“).

Je to pramen bezesporu zajímavý. Lze na něm doložit několik skutečností, které jinak z dochovaných inventářů nejsou zcela zřejmé. Na severním průčelí proti městu je ještě vidět původní barokní bosovaný vstupní portál, který byl během následných úprav na konci 70. let odstraněn a nahrazen novým. Okna v přízemí zámku byla podle nákresů opatřena mřížemi, což je pak doloženo i později, roku 1872²⁷⁶. Dále můžeme s určitostí říci, že v této době ještě existovala obě šneková schodiště ve východním křídle, z nichž jedno vedlo až do podkroví. Hlavní schodiště vedoucí z průjezdu do prvního patra mělo v této době již svou současnou podobu, vchod k němu byl již po klasicistních úpravách z počátku století rozšířen. V plánech jsou taktéž zakresleny v přízemí nově vzniklé záchody, a to na severním konci západních arkád (41) a v severním křídle se vstupem z nádvoří (5). V přízemí je možno na základě těchto nákresů potvrdit rozdělení místnosti nacházející se v jižní části západního křídla (33, 34 a x47), o kterém bylo možno na základě Protokolu z roku 1830 pouze usuzovat. Plány též dokládají vznik nové prostory v přízemí,

²⁷⁴ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 20.

²⁷⁵ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D., cit. d., s. 10.

²⁷⁶ Fdk, karton 1106.

vzniklé zazděním jednoho oblouku jižních arkád (x44). Pro první patro je na nich možné doložit, že klasicistní stavební úpravy z doby kolem roku 1800 byly v této době již dokončeny, zachyceno je jak rozdělení velkého sálu a jídelny nad přední branou, tak změna ve vstupu do rondelového pokojíku u kaple (106) a rozdělující příčka v místnosti 117. V půdních prostorách jsou zaznamenány čtyři místnosti v jednotlivých věžích, v altánech ve východním a západním křídle bylo po dvou pokojích.

To, že bylo nutno některé části zámku renovovat, ať už se jednalo o exteriéry či interiéry, dokládá mimo jiné i dochovaný účet (Notta) z května 1865. Je v něm zaznamenáno, že byla provedena renovace starého oltářního obrazu Proměnění Páně ze zámecké kaple. Za jeho přemalování, nové potažení a nalakování rámu v barvě dubového dřeva dostal malíř Anton Steidler zapláceno 16 zlatých rakouské měny²⁷⁷.

Drobné stavební úpravy proběhly pravděpodobně již v roce 1870, jak dokládá nápis dochovaný v prostoru nad vstupem do sklepa z nádvoří. Je v něm zaznamenáno následující: „*zugemauert Anno 1870, den 22. Aprillus*“²⁷⁸ (viz příloha č. 19). Při odkrývání tohoto zazděného prostoru na podzim roku 1993 v něm byly nalezeny ošatky s obilím a naházené dřevo.

Ervín Nostic zemřel 7. února 1872 v Praze a stejně jako jeho předci byl následně převezen do rodinné hrobky v Sokolově. Jeho manželka Filipína zemřela v Praze o 4 roky později, 18. února 1876, a byla pohřbena 20. února taktéž v Sokolově²⁷⁹. Protože z jejich synů již žádný nežil, stal se roku 1872 dědicem fideikomisu vnuk Ervín Felix, v té době teprve osmiletý. Poručnicí byla ustanovena jeho matka Terezie „Zita“ Thun-Hohensteinová.

Stejně jako v roce 1819 byl i nyní sepsán Komisní protokol o inventuře a separaci hraběcího nostického fideikomisu v roce 1872²⁸⁰. K němu byly připojeny přílohy, z nichž příloha č. 8 byla inventárním seznamem pro panství Sokolov s účetní

²⁷⁷ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 40, sign. FA IX, i. č. 276.

²⁷⁸ Text dále pokračoval, v současné době však již není dostatečně čitelný. Zdá se, že se týkal toho, co bylo v prostoru zanecháno před jejím zazděním. Navíc čtení textu ztěžují jiné vrypy, náležející snad jinému textu.

²⁷⁹ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 36, sign. IX O27, i. č. 258.

²⁸⁰ Fdk, karton 1106; dále jen „Protokol“.

uzávěrkou k 7. únoru 1872 (dále jen „inventář“), příloha č. 9 se týkala obrazů a byla sepsána k 11. listopadu 1872 a přílohou č. 18, sepsanou k 10. listopadu téhož roku, byl Popis objektů sokolovského panství (dále jen „Popis objektů“).

V úvodu Protokolu jsou sepsány dějiny fideikomisu, kde je možné mimo jiné se dozvědět, že v roce 1738 František Václav Nostic ustanovil řád části fideikomisu sestávající z mobiliáře a rozšířil počet šperků v užívání manželek držitele fideikomisu. Ve vyjmenovaných částech dědictví po smrti Ervína Nostice je zajímavá poznámka, že nový majitel tak získal i knihovnu, která se nacházela kromě dalších dvou míst i v sokolovské zámecké věži²⁸¹.

V inventáři je možné zjistit k jednotlivým místnostem řadu informací, a to číslo místnosti na daném patře, její pojmenování, popis, množství a cenu zařízení v konvenční měně a někdy i poznámku navíc, např. pokud je něco bezcenné (ohne Wert) nebo již staré. Nejpodrobněji bylo popsáno přízemí zámku, z místností prvního patra máme informace jen o patnácti, podle jejich pořadových čísel tedy dalších šestnáct nebylo zaznamenáno. Pod střechou byl zmíněn pouze jeden pokoj. Je možné, že se již počítalo s opravou půdních prostor, proto zde se nacházející místnosti nebyly využívány v dřívějším rozsahu. Velmi detailně je rozložení jednotlivých prostor zaznamenáno právě ve zmiňovaném Popisu objektů.

Je zajímavé porovnat informace z inventáře a tohoto Popisu objektů, neboť se v detailech liší či doplňují. Popis objektů zaznamenává též zámecké sklepy, které měly tři oddělení a byly přístupné po třech schodištích, z nichž jedno se nacházelo v přístavku na nádvoří. Navíc se dozvídáme, že hlavní vjezd do zámku byl opatřen kostkovou dlažbou. Za zmínku stojí též uvést, že v Popisu objektů jsou špatně označena křídla zámku podle světových stran, např. jižní křídlo je uváděno jako východní atd. Nemluví se v něm již o příkopu kolem zámku.

Jak jsem výše uvedla, nejpodrobněji popsanou částí zámku je přízemí. S pomocí plánů z roku 1863²⁸² tak lze poměrně dobře určit rozložení místností v přízemí v této době včetně způsobu jejich využití. V inventáři je popsáno nejprve severní křídlo, kde se nacházel byt správce zámku (Schlohswarders Wohnung) (1 – 6), jehož zařízení představovalo celkem čtrnáct kusů jednoduchého nábytku.

²⁸¹ Jednalo se pravděpodobně o věž severozápadní.

²⁸² Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 20.

V Popisu objektů byl tento byt popsán následovně: vlevo od severního vjezdu²⁸³ je velký pokoj s prkennou podlahou se dvěma stejnými, cihlami dlážděnými prostory²⁸⁴ (Behältnisse), které jsou plně zaklenuté a na něž se napojují další dvě cihlami vydlážděné prostory a prevet naproti nádvoří. V inventáři byl následně uveden věžní pokoj (7), nacházející se v severovýchodním rondelu, zařízený velkou šatní skříní a pěti ručními věšáky na šaty. V pokoji číslo tři (8) bylo mimo jiné umístěno šest postelí, stejný počet křesel a tři různé stoly. Prostora číslo čtyři v inventáři zaznamenána není, domnívám se však, že se jednalo o místnost v Popisu objektů označenou jako zaklenutá místnost (9).

Pokoj číslo pět (13) byl žehlírnou (Biegelzimmer), označenou v Popisu jako mandlovací místnost (Mangelkammer). Nacházel se v ní velký stůl se šestnácti zásuvkami, žehlicí prkna a jiné zařízení. Další uvedenou prostorem byla prádelna (Waschhaus) (16), v níž byly umístěny dvě konve na vodu, dvě koupací vany a další věci. V kveľbu číslo sedm (15) byla skříně na nádobí, dva nočníky do retirády, pánve, nože, háky na maso atd. Jeho zařízení by tedy odpovídalo umístění vedle kuchyně, která zde není výslovně uvedena, ale mohlo by se jednat o místnost 12. Pokoj číslo osm (17), označený v Popisu objektů jako dlážděná místnost, byl zařízen jednoduše, pouze třemi křesly, kanapem a stolem. Popis v tomto křídle navíc připomíná i dvě předsíně a dvojce schody vedoucí do prvního patra a uvádí, že prostory 9, 12 a 15 měly prkenné podlahy.

V jihovýchodním rondelu a přilehlém pokoji byl i nadále umístěn archiv (22, 23). Jeho veškeré zařízení, které tvořilo především sedm starých archivních skříní, tři police na knihy a stůl, bylo shledáno bezcenným. Kveľb číslo deset (24) byl zařízen starým kulečnickem, velkými hodinami, velkou plynovou lampou, předměty k zaopatření mrtvých atd. Sousední místnost (25) sloužila jako sklad dřeva. Vedle něj se nacházela pekárna (26, 27) a dále kuchyně (28), v Popisu objektů označovaná jako „zámecká“, obě s cementovou podlahou. Pravděpodobně poměrně novým kusem zařízení v kuchyni byl nový železný úsporný sporák (Sparherd) za 120 zlatých konvenční měny. V pokoji číslo čtrnáct (29) stály dvě postele, tři stoly, kanape, pět křesel, šest židlí, dále byly uvedeny přístroje a další předměty. Ve spíži číslo patnáct

²⁸³ Jedno ze dvou správných určení světové strany v Popisu objektů.

²⁸⁴ Tyto dvě místnosti byly v Protokolu z roku 1819 označeny jako předsíně a kuchyně.

(x44) byla umístěna truhla na mouku a skříň na potraviny. Podle Popisu objektů by se v této části zámku měla nacházet ještě jedna spíž. Následovala předsíň (30), vybavená pouze skříní na šaty. V pokoji číslo sedmnáct (31) byla postel, skříň na prádlo, toaletní stolek se zrcadlem, dámský nočník, lavor včetně porcelánové konvice a další. Pravděpodobně tato místnost je v Popisu objektů označena jako kuchyňský pokoj se zdvižným zařízením (Hebenraum). V pokoji číslo osmnáct (32), označeném v Popisu jako věžní pokoj, bylo zařízení obdobné.

V pokoji číslo devatenáct (x47), nacházejícím se již v západním křídle, byly uloženy předměty pro oltář ke svátku Božího těla (oltářní obraz, sochy, tabernákl), u nichž nebyla určována cena, dvě zrcadla a stůl. K popisu zařízení byla připojena poznámka, že starý pokojový oltář nebyl oceněn. Ve vedlejším pokoji (33, 34) stála pouze postel, věšák na šaty a visely v něm dva skleněné lustry, dvacet tři obrazů se zlatým lemem a čtyři větší v hnědých rámech. Pokoj číslo dvacet jedna (35) byl větší, a tedy i více zařízený, zařízení se podobalo tomu v pokojích číslo 17 a 18. Další zachycenou prostorou byl sál se zbraněmi (Waffensaal) (37 + 38), který pravděpodobně zaujímal dvě místnosti, protože i v Popisu objektů je zmínka o vedlejším oddělení. Jeho zařízení však bylo velmi jednoduché, představoval ho starý stůl, štafle, čtyři portréty, štítky (Schildern) se srnčími parohy a jelení parohy. V pokoji číslo dvacet tři neboli věžním pokoji (39) se nacházely dvě postele, dva stoly, kanape, pět křesel, lavor včetně konvice z porcelánu a další. Popis se u západního křídla navíc zmiňuje o sala terreně²⁸⁵.

Následoval popis některých pokojů v prvním patře. Začal schodištěm a zavřenou chodbou, tedy prostorou v předchozích inventářích běžně označovanou jako galerie (137, x140). Kromě dalšího se zde nacházela kapucínská hra, kanape a otěrka nohou (Fußputzer). Popis objektů uvádí, že toto patro bylo přístupné po čtyřramenném schodišti, sestávajícím z dvaceti pěti schodů, tří odpočívadel a opatřeném železným zábradlím. Kromě této chodby zaznamenává ještě dvě další, z nichž pouze ta v severním křídle byla kryta kamennými deskami, zbylé dvě byly dlážděné. Pokoje s čísly dva až dvanáct v inventáři popsány nejsou, jedná se však

²⁸⁵ Pokud vyjdeme z definice, že sala terrena je „místnost v přízemí otevřená přímo do zahrady, zpravidla v úrovni nebo mírně nad úroveň terénu či samostatná zahradní stavba“, jednalo by se pravděpodobně o prostor průjezdu (36). Avšak toto označení zde není příliš vhodné a zůstává otázkou, z jakého důvodu jej autor textu zvolil.

o prostory západního a většiny jižního křídla. Popis objektů k pěti pokojům západního křídla a pokoji v (severní) věži uvádí, že byly částečně vytapetované.

V jižním křídle Popis objektů zaznamenává sedm pokojů s tvrdými parketami, z nichž dva byly propojené s věžemi a ve dvou byly umístěny velšské krby. V prostředním z nich (126) se nacházel balkon opatřený železným zábradlím, na jehož podlaze byly žulové desky a na který se vcházelo přes perské prosklené dveře. V inventáři byla evidována až tzv. kredenc pod číslem třináct (124), ve které bylo umístěno kanape, skříně na nádobí, čtyři křesla a různé pomůcky pro servírování jídla. Je tedy celkem pravděpodobné, že ve vedlejším pokoji (125) se nacházela jídelna, která je zde zachycena i v roce 1913²⁸⁶. V jihovýchodní věži se nacházel tzv. kulečnickový pokoj číslo čtrnáct (122, 123), jehož hlavní součástí, jak již název napovídá, byl kulečník a příslušenství k němu, dále staré fortepiano, velká skřín na poháry se čtyřmi prosklenými křídly, obrazy, zrcadla, křesla i kanape k sezení a další drobnější doplňky. Cena zařízení tohoto pokoje značně převyšovala všechny ostatní a činila 271 zlatých a 17 krejcarů konvenční měny.

Následoval popis schodiště číslo patnáct (121), kde byly umístěny čističe bot a kartáče na boty, a chodby číslo šestnáct (x141) se starým stolem, lavicí, židlí s otvorem pro nočník, který zde však chyběl, a kbelíkem na led (Eiskübel). Popis objektů se zde zmiňuje o tzv. záchodové chodbě (119), která by snad mohla být též označena jako retiráda.

U následujících pokojů ve východním křídle je opět problém s určením jejich přesné polohy, a to i z toho důvodu, že až na dva nejsou v inventáři vůbec popisovány. Více sdílný je zde právě Popis objektů, který hovoří o pokoji se štukovým přehrazením (Stuckbalken) (118, 120) a prkennou podlahou, který se stejně jako čtyři další stejné pokoje (116, 114, 112, 110) a šatna (109) nacházely ve vnějším traktu. Ve dvorním traktu pak byly další čtyři pokoje (117, x143, 115 + 113, 11). V prvním inventáři zaznamenaném pokoji číslo osmnáct byl umístěn psací stůl, sedm křesel a další zařízení. Ve druhém uvedeném pokoji číslo devatenáct se mimo jiné nacházela mapa panství Sokolov, Jindřichovice a Kraslice, zouvák (Stiefelzieher), psací náčiní, pravítko, kanape, čtyři křesla, plivátko atd. Domnívám

²⁸⁶ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 20.

se tedy, že tento pokoj obýval některý z mužských členů rodiny, snad právě malý Ervín Felix.

Inventář se pak zmiňuje až o kapli číslo dvacet tři (107). Zaznamenané zařízení je obdobné jako v předchozích inventářích, není však sepsáno tak podrobně. Popis ke kapli dodává, že předsíň k ní (108) byla obložena mramorem stejně jako kaple samotná, navíc vybavená dvěma lavicemi k sezení. V části Protokolu týkající se kaple bylo poznamenáno, že oproti stavu z roku 1819, případně z roku 1820 byl nahrazen mezitím již značně poškozený obraz v kupoli novým, představujícím Nanebevstoupení Krista.

V předsíni číslo dvacet čtyři (pravděpodobně prostor u schodiště) bylo pouze plivátko a čistič bot. Dále v inventáři opět chybí popis dvou pokojů, snad se může jednat o výše zmíněnou garderobu (109) a chodbu (105). Popis objektů se navíc zmiňuje o prevetu, který se nacházel, stejně jako dnes, v prostoru před rondelovým pokojem u kaple. Předpokoj číslo dvacet sedm (108) tvořila dvě oddělení, vybavená skříní, křesly, stolem, plivátkem a dalším zařízením. V kulatém pokoji číslo dvacet osm (106), nazývaném v Popisu objektů „kabinet se štukovou výzdobou“, stálo sedm křesel, kanape a stůl. Ve vedlejším pokoji číslo dvacet devět (104), ve kterém byly kazetové stropy a špalety, stála postel, stará skříňka na sladkosti (Naschkasten), stůl, noční stolek, police na ručníky (Handtuchstallage), bidet, kanape, křesla a další věci. V pokoji číslo třicet (102, 103), označeném v Popisu objektů jako „menší pokoj“, bylo zařízení podobné, postele byly ale dvě a jako součást vybavení byla jmenována i chaise longue. Zařízení pokoje číslo třicet jedna (100, 101) neboli „většího pokoje“ bylo přibližně stejné jako u pokoje číslo dvacet devět. Nakonec byl popsán prostor u schodiště na půdu.

Půdní pokoje již možná nebyly v tak dobrém stavu, aby byly běžně obývány (na konci sedmdesátých let bylo již nutno střechu rekonstruovat), nebo jich nebylo právě zapotřebí. Byl zde uveden jeden pokoj ve věži, který zřejmě sloužil, podobně jako zbytek půdy, jako skladiště. Nacházelo se zde prostírání, ubrousky, povlečení, ručníky a staré ubrousky s monogramy R. G. N. a E. N. F. Ve střešním arkýři vpravo byly uloženy polštáře, stříbro, porcelán, skleněné předměty a další. Střešní arkýř vlevo sloužil též jako skladiště, byla zde truhla na knihy (Bücherkasten), postele, starý nábytek, rolety atd.

Zámecká budova se podle záznamu v Popisu objektů nacházela v celkem dobrém stavu, pouze bylo poukázáno na nutnost sešroubování krovu. Celková částka za výše uvedené předměty v celkovém počtu 9 574 kusů byla 1 504 zlatých 79 krejcarů konvenční měny. Navíc pověřená komise v Protokolu z roku 1872 poznamenala, že sokolovský zámek vykazoval s ohledem na zařízení pokojů a domácí náradí (Hausgeräthe) dobrou kvalitu i dostatečné množství zařízení, přiměřené původu hraběcího dědice fideikomisu.

5.8 Zámek v době Ervína Felixe Nostice a Bedřicha Leopolda Nostice

V roce 1872 zdědil majetek Ervín ml. Felix, který však nebyl v té době ještě plnoletý, proto za něj majetek spravovala jako poručnice jeho matka Terezie „Zita“ Thun-Hohensteinová²⁸⁷. Byla to poměrně energická žena, která vzala správu majetku pevně do rukou.

Zajímavá je její osobní korespondence s příbuznými²⁸⁸. Kromě dopisů jsou zde zařazeny i telegramy, z nichž většinu Zitě poslala korunní princezna Stefanie. 13. července 1887 Stefanie zvala Zitu k sobě do Františkových Lázní druhý den na oběd. 20. července téhož roku Stefanie psala znovu z Františkových Lázní do Sokolova a děkovala za milé přijetí ze strany Zity i jejích synů, které jí udělalo velikou radost, zároveň posílala pozdravy všem obyvatelům zámku v Sokolově. V této době zřejmě Zita s dětmi v Sokolově pobývala a častěji se se Stefanií navštěvovaly. Psaly si často i dopisy²⁸⁹, avšak většina z nich není adresována do Sokolova, ale na jiná místa v držení rodu Nosticů. 15. října 1897 psala Stefanie Zitě ze Sokolova telegram, že se v Sokolově setkala se Zitiným synem a že by též ráda viděla jeho matku. Do této doby spadá též dopis psaný ze Sokolova²⁹⁰ Amálií jejímu

²⁸⁷ Od roku 1881 byla Zita Thun-Hohensteinová palácovou dámou a do roku 1883 vrchní hofmistryní korunní princezny Stefanie, téhož roku požádala o zbavení úřadu, neboť měla dosti povinností spojených se správou svěřeného majetku.

²⁸⁸ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 47, sign. EK 16, i. č. 304.

²⁸⁹ Např. 22. února 1890 Stefanie poslala Zitě z Vídně do Sokolova telegram s poděkováním za dopis.

²⁹⁰ Na dopise není jednoznačně uvedeno místo, avšak na Sokolov usuzují na základě dopisního papíru s hlavičkou zámku v Sokolově.

manželovi Ervínu Felixovi z roku 1891²⁹¹, ve kterém jej informuje mimo jiné o tom, že byla se Zitou nakupovat ve městě u košíkáře a zlatníka.

Z další dochované korespondence je možné pouze zlomkovitě rekonstruovat přítomnost některých osob na zámku v Sokolově. Zita zde pobývala v době kolem 20. a 28. srpna 1900, zřejmě i v první polovině června roku 1901²⁹² a 3. listopadu 1907²⁹³. V červnu a snad i v červenci roku 1901 trávil čas v Sokolově malý Bedřich s otcem Ervínem Felixem²⁹⁴. 22. června 1913²⁹⁵ psala Terezie svému otci Ervínu Felixovi, jak je šťastná, že je opět v Sokolově, neboť je to velmi krásné místo, ačkoli počasí v té době bylo velmi chladné, takže se muselo topit. Ervín Felix byl v Sokolově k zastížení i v době okolo 13. září 1913²⁹⁶. Dne 14. srpna 1902 psal Ervínu Felixovi do Sokolova jeho bratr Leopold, stejně jako 13. března a 15. srpna roku 1904²⁹⁷.

Z let 1872 – 1884 se dochovaly záznamy o správě a údržbě parku v Sokolově²⁹⁸, které sestávají z rozpočtů nákladů na park, parkových projektů (Parkprojekt) a výkazů. Na jejich základě je možné říci, že parku byla v této době věnována nemalá pozornost. Zita sama vše kontrolovala, jak dokazují její podpisy na těchto dokumentech.

Soubor materiálů začíná dopisem psaným 8. prosince 1872 z Prahy Centrální správou nostické domény, určeným pro městskou správu v Sokolově. Zita v něm jakožto poručnice nezletilého Ervína sděluje, že zamýšlí uzavřít část parku, která se stáčí na jedné straně vítkovské okresní silnice a ve které stojí sokolovský zámek, a za tímto účelem přeložit současný průchod pro pěší. Správě města měla být poskytnuta skica s popisem zamýšlených úprav. V dopise se upozorňovalo na to, že náklady

²⁹¹ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 73, sign. X 14, i. č. 406.

²⁹² Pohled sem poslaný jí ale v Sokolově již nezastihl, neboť se vrátila do Prahy.

²⁹³ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 47, sign. EK 16, i. č. 303.

²⁹⁴ Bedřich ze Sokolova psal své babičce Zitě dopis na počátku června, Ervínu Felixovi sem byl 8. července téhož roku doručen dopis.

²⁹⁵ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 73, sign. X 14, i. č. 408.

²⁹⁶ Tamtéž, i. č. 407 – dopis Ervínu Felixovi od syna Bedřicha.

²⁹⁷ Tamtéž, i. č. 415.

²⁹⁸ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, karton 24, fascikl 12.

samozřejmě hradí majitel a že nová cesta bude zčásti vydlážděná. Obyvatelům města zamýšlenou úpravou neměla vzniknout žádná nevýhoda, někteří měli mít po úpravě cestu i kratší. Centrální správa tuto žádost povolila a sokolovská městská správa se zmíněným přeložením cesty taktéž souhlasila²⁹⁹, ale bylo navrženo vydláždít delší úsek cesty, protože se zde očekával velký provoz.

Zita plány na úpravu cesty šíře objasnila v dopise datovaném v Měšicích 15. ledna 1873, adresovaném sokolovskému hospodářskému ředitelství. Musela být vydlážděna i odvodňovací strouha u silnice a údržbu do budoucna měl převzít majitel panství. Píše se zde také o tom, že k uzavření parku podél linie „abc“³⁰⁰ se má vytvořit čtyři stopy vysoký plot z přírodních tyčí. Starostenskému úřadu se k těmto úpravám mělo dodat dobrozdání (Erklärung) zahradníka. To bylo sepsáno v Praze 18. ledna 1873 a podepsáno kromě dvou svědků Zitou hraběnkou Nosticovou a Zikmundem hrabětem Thunem. Píše se v něm, že došlo ke shodě centrální správy domény a městské správy Sokolova a že nová cesta pro pěší povede podél hraběcí stáje a dále po vítkovské okresní silnici a oba tyto úseky budou náležitě vydlážděny. Pro lepší evidenci směru nové cesty byla zhotovena skica, nová cesta měla být i do budoucna spravována na náklady hraběcího majitele panství.

Když bylo vyjednáno toto povolení, mohlo se začít přímo se zamýšlenými úpravami, které se týkaly zámeckého parku. První rozpočet nákladů byl datován 18. června 1874, vyhotovil ho Karel Mayer a týkal se přeložení vedení potrubí od pramene pitné vody v parku. Celkové náklady byly spočítány na 240 zlatých 4 krejcary a byly v nich zahrnuty následující práce - výkop pro nové vedení, nové součástky (roury apod.), výkop odvodňovacího příkopu, vykopání pramene včetně jeho dalších úprav (vyložení, osazení schody), osazení zdí žulovými deskami, vytvoření plotu kolem pramene a vytvoření mostku přes odvodňovací příkop včetně natření zábradlí.

Další projekt úprav parku se týkal roku 1878. Datovaný byl 31. prosince 1877 a podepsal ho zámecký zahradník Anton Paul a správce F. Reisenauer. Týkal se údržby skleníků v parku, pařenišť, kuchyňské zahrádky (Küchengarten), ovocné aleje, ovocné a lesní školky. Materiál obsahoval sedmnáct bodů, počítalo se v něm

²⁹⁹ Dopis starosty Sokolova Janoty z 20. prosince 1872.

³⁰⁰ Bohužel se nedochoval nákres, který by mohl určit, o jakou linii se jedná.

s vysazením nových stromků v parku, jejich podepřením, přeřazením a vyčištěním skupin dřevin, opravou cest (po vykopaných uhnílych rourách), vyčištěním cest, údržbou luční zahrádky, údržbou květin v parku kromě těsného okolí zámku, údržbou skleníků, údržbou skladiště zeminy, obstaráním květináčů, údržbou obou truhlíků s ananasy, údržbou kuchyňské zahrádky, sekáním trávníku a péčí o lesní školku. Celkové náklady činily 237 zlatých a 30 krejcarů rakouské měny, nejdražší bylo právě čištění cest.

Dále se zachovaly projekty týkající se úprav parku pro roky 1879 – 1884, které jsou ve své podstatě velmi podobné, liší se spíše v drobnostech. Oproti předchozímu roku se v roce 1879 počítalo se srovnáním zrytých luk u zámecké budovy, úpravou divokého vína (Wildwein) na zámecké budově³⁰¹, odstraněním kalu v mlýnském náhonu (Mühlgraben), přesazením vysokokmenných stromů do luční zahrádky, se sekáním trávníku v oboře, posypáním cest v oboře pískem a jejich údržbou přes celé léto. Projekt pro rok 1880 počítal navíc oproti předešlému se zrušením pískového záhonu (Sandbeet) u zámecké budovy (tento písek se měl rozsypat na cesty v parku), dále se mělo osadit divokým vínem prázdné místo na zámecké budově, počítalo se i s údržbou ananasů, obstaráním květináčů, hnojiva a vyčištěním nádvoří zámku. Vše mělo stát 259 zlatých 20 krejcarů, včetně hnojiva pak 304 zlatých 20 krejcarů. Projekt pro rok 1881 byl opět podobný, podepsal se pod ním zahradník A. Paul. Mimo jiné se plánovalo zastřížení topolů balzámových (Balsampappele) v zámecké zahradě a vyčištění nádvoří zámku. Projekt na rok 1882 byl podepsaný zahradníkem A. Paulem a Zitou hraběnkou Nosticovou. Náklady v tomto roce byly spočítány na 239 zlatých 50 krejcarů, včetně hnojiva pak 284 zlatých 50 krejcarů. V oboře se měly zkrátit a prořezat stromy stojící u zdi poškozené požárem a topoly černé (Schwarzpappel) u Habermannovy restaurace, měly se opravit skupiny dřevin nejen v parku, ale též v oboře a vylepšit divoké víno na zámecké budově, zbytek byl obdobný jako v předchozích letech. Nejvíce se mělo zaplatit za údržbu cest. Projekt na rok 1883 počítal s částkou 238 zlatých a 50 krejcarů. Plánovalo se vylepšení skupin dřevin v oboře nad pivním sklepem, vypískování nádvoří a cest v parku, na což se měl použít písek z Lobežského potoka, zbytek byl opět podobný jako

³⁰¹ Jedná se o loubinec, lidově někdy nazývaný psí víno. Teprve od této doby bylo tedy přízemí zámku obrostlé divokým vínem na laťových konstrukcích, což zachycují i dobové fotografie.

v předchozích letech. Poslední projekt pro park byl na rok 1884 byl podepsán zahradníkem A. Paulem a jeho kontrolu provedl vrchní lesník Eppinger a Zita Nosticová. Celková částka za tento rok určená pro park byla 298 zlatých 30 krejcarů. Kromě podobných položek jako v předchozích letech se v něm počítalo s opravením a odstraněním starého divokého vína ze zámecké budovy (Auslagerung des wilden Weines) a s vypískováním cest pískem z Ohře.

Kromě těchto výše zmíněných parkových projektů se dochovaly i výkazy, zaznamenávající spotřebu paliva pro dva skleníky a pokoj pomocníka, který se zřejmě nacházel u jednoho z nich a uváděl celkovou spotřebu dřeva a uhlí na vytápění. Pro představu uvádím, že v roce 1878 činily tyto náklady 77 zlatých 68 krejcarů, následujícího roku 102 zlatých 3 krejcare, v roce 1880 pak 80 zlatých 74 krejcarů. Roku 1884 byly náklady na dřevo a uhlí 72 zlatých 71 krejcarů, po připočtení výdajů za svíčky, prostěradla a další věci byla celková částka 79 zlatých 71 krejcarů.

Tyto dokumenty doplňuje rozpočet nákladů (Kostenanschlag) pro rok 1879, který se týkal nejnutnějších stavebních počinů a oprav v parku včetně domku zahradníka a skleníku³⁰². Doplnoval zřejmě projekt pro park na tento rok. Počítalo se s opravou březních teras a kamenné dlažby u Lobežského potoka v parku, opravou parkové zdi, opravou mostů přes Lobežský potok a mlýnský náhon a dalšími úpravami. Celkové náklady měly činit 466 zlatých 86 krejcarů.

Posledním materiálem této složky byl dopis z 30. prosince 1884, ve kterém Eppinger předkládal výkazy o využití (Verwendung – Ausweise) sestavené zahradníkem Paulem k nahlédnutí a schválení, není z něj ale jasné, zda je předkládal Zitě Nosticové nebo Centrální správě nostické domény v Praze.

12. listopadu 1873 byl učiněn zápis³⁰³ u c. k. zemského soudu v Praze v důsledku soudního výnosu z 26. června 1873 č. 12740, týkajícího se fideikomisní pozůstalosti po hraběti Ervínu Nosticovi a přijetí dvou Protokolů o inventuře a separaci z předchozího roku. Jeho součástí byl i na základě obou Protokolů

³⁰² Skleník v severozápadní části „okrasné“ zahrady podlehl demolici v roce 1945, neboť na plánu demolic budov po roce 1945 je tento objekt označen jako „zbořená stavba“ – viz RUND, J., cit. d., s. 111.

³⁰³ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, karton 24, složka 1.

sestavený Hlavní inventář pozůstalosti, dokončený v Praze k 31. říjnu 1873. V něm byl nemovitý majetek na panství Sokolov včetně statku Milíře oceněn na 360 847 zlatých 50 krejcarů. Celková čistá hodnota fideikomisního jmění činila 1 145 129 zlatých 35 ²/₈ krejcaru rakouské měny.

K tomuto dokumentu pak byl připojen opis Výpočtu majetku z 11. listopadu 1872, v němž je možné se mimo jiné dočíst, že zámek v Sokolově byl v této době zařazen mezi objekty vyžadující opravu. To bylo zdůvodněno tím, že ačkoli se celá budova nacházela v dobře zachovalém stavu, byly vidět prolákliny ve střešním ztužení. To se mělo z preventivních důvodů kvůli stabilitě sešroubovat železy. Tyto práce byly odhadnuty na 105 zlatých.

Následujícího roku, tedy v roce 1874, vypukl v Sokolově požár, který však zámek nepostihl. V letech 1877 – 1880 byly realizovány další úpravy, navazující na ty z poč. 19. stol. (viz příloha č. 26). V roce 1877 došlo k vypracování rozpočtu na různé stavební úpravy zámku od smíchovského stavitele Františka Havla, zřejmě na popud Zity Nosticové. V Rozpočtu nákladů na adaptaci zámku v Sokolově z roku 1877 (dále jen „Rozpočet“)³⁰⁴ se nejdříve objevuje rozpočet nákladů na demolici a následné opětovné vystavění dvou nárožních věží³⁰⁵, ve kterém byly zahrnuty tyto práce: sundání podlah, vytrhání cihlové dlažby v přízemí a kamenné dlažby ve sklepech, demontáž zdí na půdě, v prvním patře, v přízemí a ve sklepech, vylomení základů pod sklepními místnostmi, demontáž kleneb v přízemí a ve sklepech, zašpičatění schodů, vykopání zeminy pro sklepení, vykopání základů v hloubce jedné a dvou stop a jejich nové vyzdění, vyzdění sklepních prostor, zednické práce v přízemí, cihlová vyzdívka v prvním, druhém i třetím patře, cihlová zaklenutá vyzdívka ve sklepech, v přízemí a zde i včetně následného dozdnění, vytvoření říms, suchá navážka šterku v přízemí a prvním patře a osazení osmnácti schodů do sklepa a tří dvířek na čištění kamen (Kaminputzthür). Z původních plánů bylo nakonec uskutečněno pouze vyzdění cihlami ve třetím patře, vytvoření říms, i když pouze

³⁰⁴ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, karton 409, složka č. 1, příloha č. 4.

³⁰⁵ Ve Stavebně historickém průzkumu se na s. 10 píše, že se jednalo o věže při severním křídle. Toto není v Rozpočtu výslovně uvedeno, věže jsou označeny pouze písmeny A a B, na severní věže se však dá usuzovat podle toho, že se v nich měly vyhloubit sklepní prostory.

v rozsahu $\frac{2}{3}$ z původní plánované délky³⁰⁶ a stažení obou věží třinácti kusy železných kleští. Na plánované práce se původně počítala částka 14 807 zlatých 26 krejcarů rakouské měny, ale z toho důvodu, že se řada prací nakonec neuskutečnila, stála oprava věží nakonec pouze 2 117 zlatých a 28 krejcarů³⁰⁷.

Dále byl v celkovém Rozpočtu zahrnut Rozpočet na snesení starého krovu a horních stropů a jejich následné obnovení³⁰⁸. Nejprve se měl snést starý krov, cihlové krytí, příčné podlahy a trubkovnice, navézt štěrk a dlažba, mělo se též přerušit zdivo v podkroví a udělat v něm otvory pro kouřovody. Následovat mělo vyzdívání cihlami v prvním patře a v podkroví, cementová omítka na kouřovody, omítka na trubkovnice včetně osazení rourami, suchá navážka štěrku do podkroví, vydláždění podkroví, okrasná omítka na fasádě, adaptace štítu a nakonec začištění a omytí stěn včetně malířských prací. Počítalo se též s pořízením bleskosvodů, hlaviček střech (Turmknöpfe) a jejich pozlacením, se snesením nábytku, vysazením všech oken v prvním patře a dalšími pracemi. Na střechu měla přijít břidlicová krytina a nové pozinkované a měděné okapy. Na toto vše bylo počítáno s částkou 25 918 zlatých 73 krejcarů, avšak nakonec stály více, tedy 38 594 zlatých 86 krejcarů. Prodražily se totiž tesařské i zednické práce, naopak na klempířských pracích se značně ušetřilo.

V následné rekapitulaci³⁰⁹ je možné se dočíst, že všechny výše uvedené práce, včetně honoráře za technické práce (plán, rozpočty, vedení stavebních prací a cestovní diety), činily po přepočítání 42 014 zlatých 92 krejcarů³¹⁰. Zůstatková částka byla 39 650 zlatých 92 krejcarů (oproti plánované sumě 40 529 zlatých 21 $\frac{1}{2}$ krejcarů). Tento dokument byl uzavřen k 16. dubnu 1877, výsledné částky byly potvrzeny ještě v Přehledu k rozpočtu pro zámek Sokolov³¹¹ z 8. června 1877. Dne 4. února 1880 bylo stavitelem Havlem sepsáno Režijní stavební vyúčtování

³⁰⁶ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, karton 409, složka č. 1, část 1, folio 20; z plánované délky 3 sáhy 1 stopa 10 palců byly zhotoveny pouze 2 sáhy 1 stopa 8 palců.

³⁰⁷ Tamtéž, folio 21.

³⁰⁸ Tamtéž, složka č. 1, část 2.

³⁰⁹ Tamtéž, složka č. 1, část 2, folio 35.

³¹⁰ Původně se počítalo s ještě jinou částkou, a to 42 029 zlatých 21 $\frac{1}{2}$ krejcaru rakouské měny.

³¹¹ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, karton 409, složka č. 1, část 2, folio 39.

o přestavbě hraběcího zámku v Sokolově patřícího Ervínu Nosticovi³¹², na jehož konci je možno se dočíst, že náklady na přestavbu překročily plánovanou částku 42 014 zlatých 92 krejcarů o 12 453 zlatých 94 ½ krejcaru rakouské měny.

Kromě těchto rozpočtů a postupů stavebních úprav se též dochovaly účty za jednotlivé práce a partikuláře (Particulare), tedy podrobné výkazy. Za zmínku stojí, že většina účtů byla vystavena na pražské firmy. Zajímavým materiálem je účet za malířské práce³¹³ ze 7. října 1879, vypracovaný malířem Janem Srautmannem. Jsou v něm vypsány pokoje, ve kterých se prováděly malířské úpravy. Na jeho základě se tedy dá doložit, že názvy pokojů prvního patra, zaznamenané v plánech z roku 1913³¹⁴, existovaly z větší části již v této době a že tedy pokoje sloužily stejným nebo podobným účelům. Účet začal u pokojů v jižním křídle, kde byl zachycen starý věžní pokoj (122, 123), dále kredenc (124), jídelní salon (125), salon u terasy (126), druhý salon (127), pracovna (Schreibzimmer) (128), ložnice (129, 130), následovaly dva pokoje mladých pánů (131, 132), pokoj hofmistra (133), pokoj pokojské (134), šatna (135), modrý věžní pokoj (136), první hraběcí pokoj u schodiště na půdu (101, 139), druhý pokoj navazující na předchozí (102, 103), pokoj se štukovým stropem (104), rondelový pokoj (106), kaple (107) včetně předsíně (108), první pokoj naproti dvoru (111), druhý velký pokoj (113, 115), předsín s poloviční stěnou (x143), pět pokojů naproti předměstí (109, 110, 112, 114, 116), předsín tamtéž (121), schodiště, otevřená chodba (x141), velká chodba (x140), hlavní schodiště (137), chodba v křídle naproti městu (105) a předsín a schody u kaple (108). Zajímavá je též poznámka na konci účtu od Zity hraběnky Nosticové, která sem napsala, že s provedením práce byla velmi spokojená. Podobně informativní je i Výměr o provedených natěračských pracích v červnu 1879³¹⁵, sepsaný k 7. říjnu 1879 stavitelem Mayerem.

V srpnu roku 1885 byl na žádost Ervína Felixe z dubna téhož roku komisí zemského soudu sepsán „Komisní protokol o soudní prohlídce nemovitostí patřících

³¹² Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, karton 409, složka č. 1, část 2, složka č. 5.

³¹³ Tamtéž, složka č. 3, folio 35 – 36.

³¹⁴ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 20.

³¹⁵ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, karton 409, složka č. 3, folio 37 – 38.

k hraběcímu fideikomisu Oty Nostice v chebském okrese v roce 1885³¹⁶. V tomto protokolu se můžeme dočíst, že budovy na panství Sokolov, pod čísly 1 – 11 v příloze č. 4 z června roku 1885, mezi něž patřil i zámek, byly oceněny na 94 437 zlatých 41 krejcarů. Cena celého panství Sokolov se statkem Milíře a vším příslušenstvím činila 702 670 zlatých 93 krejcarů rakouské měny.

Ve výše zmíněné příloze č. 4 je zachycen Soupis a popis objektů patřících k fideikomisnímu panství Sokolov³¹⁷. Dozvídáme se z něj, že oproti stavu z roku 1872 byly u zámecké budovy zvýšeny všechny čtyři nárožní věže a střední rizalit jižního a severního vnějšího traktu o výšku jednoho podlaží. Přitom věže získaly kuželové střechy pyramidálního tvaru pod břidlicovou krytinou s bleskosvody, rizality byly korunovány římsou a špičatými frontony. Celá stará střecha byla sejmuta, tašky byly nahrazeny břidlicovou krytinou na prkenném bednění, okolo byla v celém rozsahu udělána nová římsa. Též byly na více místech na zámku instalovány bleskosvody (viz příloha č. 27). V jižním křídle prvního patra bylo nahrazeno cihlové dláždění chodby mozaikovitým obložením s cementovými deskami. S výjimkou západní věže byla ve třech zbylých věžích každá v podkroví trochu prohloubena a byl v nich zřízen přístupný pokoj s prkennou podlahou a rákosovým stropem. V obou nově postavených půdních arkýřích byly zřízeny dvě přepažené komory, z části s prkennou, z části s cihlovou podlahou. Přízemí v této době obsahovalo dvacet pět obytných či užitkových místností, do čehož nebyly započítány záchody v přízemí a schodiště, v prvním patře se pak nacházelo dvacet šest obytných pokojů a kaple. Místnosti v prvním patře východního a jižního traktu byly opatřeny parketami, zbylá dvě křídla prkennou podlahou. Stavební stav celé budovy byl označen za dobrý.

Dalším materiálem kromě výše uvedeného Soupisu, který spadá do doby po těchto rozsáhlejších stavebních úpravách, je zaměření prvního patra z roku 1894³¹⁸ (viz příloha č. 24). Tento plán je více schematický než předchozí z roku 1863. Není v něm zachycena příčka v místnosti 117, která se zde však s největší pravděpodobností nacházela. Některé prostory jsou na tomto plánu pojmenovány –

³¹⁶ Fdk, karton 1109.

³¹⁷ Tamtéž, příloha č. 4.

³¹⁸ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 20.

jedná se o schodiště, červený věžní pokoj (122, 123), otevřenou chodbu (x141), velkou širokou chodbu (x140), modrý věžní pokoj (136), velké schodiště (137), úzkou chodbu (105), pokoj číslo šestnáct se štuky (104), pokoj číslo sedmnáct se štuky (106), schodiště a kapli (107).

V Hlavní hospodářské účetní knize z roku 1890³¹⁹ je možné se dočíst řadu informací o běžných výdajích i příjmech spojených s chodem zámku. Např. na stavební výdaje pouze pro zámek se v roce 1890 utratilo 1 121 zlatých 39 krejcarů. Mimo jiné se v červnu v Praze nakoupily čtyři kompletní splachovací záchody za 87 zlatých 60 krejcarů a jeden litinový pisoár za 7 zlatých. Kromě toho zde můžeme vyčíst, že většina řemeslníků provádějících různé drobné úpravy pocházela ze Sokolova. Pobyt v Sokolově si Nosticové různě zpřijemňovali - v Ohři byly postavené dřevěné lázně (Badhaus), poblíž zámku se nacházelo hřiště (Spielplatz), v jednom z rybníků byly chovány zlaté rybičky atd. Podle dochovaných výdajů je též možno doložit, že v této době byl ještě používán výtah (Thurmfahnenufzug), umístěný v jihozápadním rondelu.

Srovnáme-li dobové fotografie ze 3. čtvrtiny 19. stol. (viz příloha č. 28) a fotografie z doby (snad) po roce 1900 (viz příloha č. 29), zjistíme, že se fasády zámku v některých detailech liší. Na vnější fasádě severního křídla není nad vjezdem v dolní části zaslepeného okna (schovaného dříve pod omítkou) na starších fotografiích vidět novodobá reliéfní erbová kartuš majitele zámku. Též vjezd samotný se odlišuje od pozdějšího. Barokní bosovaný portál pravděpodobně zanikl již při úpravách v 70. letech 19. stol., avšak vjezd samotný si nejprve zachoval svou původní výšku. Na pozdějších fotografiích je již vidět oválně zaklenutý vjezdový portál z tesané žuly. Tyto úpravy mohly proběhnout kolem roku 1900, kdy mělo být nahrazeno též původní železné zábradlí u schodiště za nové, litinové.

Za zmínku stojí též fotografie z roku 1890, na níž jsou zachyceni medvědi na nádvoří zámku v Sokolově (viz příloha č. 34). Skolil je Leopold Nostic v únoru téhož roku v novgorodské gubernii, jak je možné se dočíst v jeho *Vzpomínkách*³²⁰. Hlavní

³¹⁹ Velkostatek Sokolov, i. č. 576, kniha č. 340.

³²⁰ NOSTITZ-RIENECK, L. *Erinnerungen eines alten Jägers*. Berlin: Verlag von Paul Parey, 1930, s. 48.

medvěd vážil 12 liber, tedy skoro 200 kg. Kromě toho se můžeme v těchto Vzpomínkách dočíst také to, že mu jeho bratr, tedy Ervín Felix, v roce 1886 přenechal honbu (Jagd) na panství Sokolov v severozápadních Čechách. Ta zde byla do té doby poměrně zanedbávaná, ale on se jí společně s vrchním lesníkem Eppingerem ujal a pozvedl její úroveň³²¹ (viz příloha č. 37). Toto navíc vysvětluje, proč se na zámku v Sokolově narodily jeho první čtyři děti s Karou Chotkovou, Ervín Jan (1887), František Antonín (1888), Wolfgang Hubert (1890) a Heřman (1892)³²² a zároveň proč je právě ve fotoalbech patřících Kaře možno nalézt fotografie ze Sokolova. V roce 1893 pak Leopold odkoupil od svého bratra statek Chlumek, kde žil až do své smrti a kde též zemřela jeho první manželka Kara.

Fotografie interiérů zámku v Sokolově (viz příloha č. 30 – 33, č. 38, č. 40) jsou poměrně cenné, publikovány dosud nikde nebyly a nebylo zcela jasné, jestli se nějaké vůbec dochovaly. Navíc ve fotoalbech patřících Kaře jsou jednotlivé fotografie popsány, víme tedy, kdo je na nich zachycen a známe přibližnou dobu jejich pořízení. Bohužel se nedá s jistotou říci, o které konkrétní místnosti zámku se jedná, jejich určení je pouze přibližné. Za zmínku stojí též fotografie nejbližšího okolí zámku, na kterých je zachyceno např. hřiště (viz příloha č. 35), záhony (viz příloha č. 36), rodinní příslušníci v parku (viz příloha č. 41) apod.

Na základě fotografií si též můžeme udělat představu o zámeckém služebnictvu (viz příloha č. 39). V létě 1891 zde byla zaměstnána prادلena, dva kočí a jeden podkoní, služebník a služebná, kuchařka s pomocnicí, dvě chůvy, komorník a komorná, tedy celkem dvanáct osob.

Do doby na samém konci 19. stol. spadá též příhoda související se zámekem. Dne 23. června 1899 se v nedalekém Starém Sedle měla konat slavnostní mše, již měl sloužit kardinál a pražský arcibiskup František de Paula Schönborn (1844 – 1899). Ten se však nachladil, onemocněl zápallem plic a krátce na to, 25. června, na zámku v Sokolově zemřel³²³.

³²¹ NOSTITZ-RIENECK, L., cit. d., s. 297.

³²² Přibližně ve stejné době se v Sokolově narodily ještě 2 děti Ervína Felixe, Terezie (1892) a Ervín Leopold (1898). O jiných příslušnících rodu Nosticů není možné říci, že by se v Sokolově narodili.

³²³ BERAN, J. – BERANOVÁ-VAICOVÁ, R. *Obec Staré Sedlo*. Svatava: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, s. 30.

Ve fondu Ústřední správy nostických statků Jindřichovice se dochoval situační plán sokolovského zámeckého parku³²⁴ (viz příloha č. 25), datovaný 16. července 1901 v Jindřichovicích. Dá se z něj vyčíst, kde se v parku nacházely jaké stromy a je na něm vidět i zakreslené hřiště, doložené na výše zmíněných fotografiích z konce 19. stol. Zajímavé je tento pramen porovnat s výše zmíněným situačním plánem města Sokolov³²⁵ z doby okolo roku 1830. Na jejich srovnání je vidět, že za dobu přibližně sedmdesáti let doznalo okolí zámku značných změn. Lobežský potok byl ve svém toku usměrněn, kolem zámku byl v této době již zrušen vodní příkop. Vysázené ornamenty byly zrušeny, uprostřed bývalého pětiúhelníku vznikla oválná plocha, která bývá označována jako okrasná zahrada (Ziergarten). Přibylo zde stromů na úkor záhonů s květinami, okolí zámku získalo podobu anglického parku. Tyto změny byly pravděpodobně dány mimo jiné náročností francouzské zahrady na údržbu.

Avšak ani náklady na údržbu anglického parku nebyly zanedbatelné. Z 19. září 1933³²⁶ se dochoval soupis vyúčtování nákladů na údržbu zámku a parku z let 1911 – 1927. Je z něj možno vyčíst, že náklady se postupně zvyšovaly, nejvyšší částky jsou uvedeny pro léta 1925 a 1927. Za dané období sedmnácti let činily tyto náklady celkem 947 051 Kčs 19 h. Pro léta 1928 – 1931 jsou náklady více rozepsány, zachycují především stavební výdaje, z nichž nejvyšší položku tvořily v letech 1928 a 1929 pokrývačské a klempířské práce. Celkové náklady tehdy byly 159 325 Kčs 52 h.

Ze srpna roku 1911 se ve fondu Ústřední správy dochovaly mimo jiné dva nákresy R. Krautmanna (viz příloha č. 43 a č. 44), zobrazující dvorní průčelí východního a severního křídla³²⁷. Nákresy jsou zajímavé tím, že jsou na nich zaznamenány sluneční hodiny, které nejsou zachycené na žádné známé dobové fotografii. Na východním křídle se nacházely napravo od niky mezi dvěma okny, na severním křídle mírně napravo od okna nad vjezdem.

³²⁴ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 21.

³²⁵ Velkostatek Sokolov, i. č. 983, mapa č. 4.

³²⁶ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, karton 150, složka 4.

³²⁷ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 27.

Z roku 1913 se dochovalo zaměření přízemí (viz příloha č. 45) a prvního patra zámku³²⁸. Tento materiál přináší řadu zajímavých informací. Zaznamenává totiž stav před tím, než byl zámku zdevastován po konfiskaci v roce 1945 a následných úpravách. Zajímavý je i z toho důvodu, že jsou v něm jednotlivé prostory popsány. Víme tedy, že v této době se v přízemí nacházely tyto místnosti: pokoj (1), předsíň (2), kuchyně (3), pokoj (4), spíž (6), pokoj pro sloužící (8), pokoj pro sloužící ve věži (7), předsíň (10, 11), kuchyně Jeho Milostivé Excelence (9), spíž (12), pokoj služebnictva Jeho Excelence (13), prádelna (16), mandlovací pokoj (15), žehlárna (17), předsíň (18) ze které vedl vstup do sklepa a do sklepa na uhlí (19), tři zásobárny (22, 23, 24), dřevník (25), velká spíž (26, 27), kuchyně (28), kancelářský pokoj (29), předsíň (30), malá spíž (x44), pokoj kuchaře (31), pokoj pokojské (Kammerjungferzimmer) (32), šatna (x47), malý (33, 34) a velký (35) pokoj pro služebné, průchod (36), pokoj komorníka Jeho Excelence (37), kancelář (38), pokoj správce zámku (Haushofmeisterzimmer) (39), předsíň (40) a dvojce záchody (5, 41).

V prvním patře se nacházel velký pokoj pro služebníky (101, 139), jídelní a hlavní pokoj (Menagen und Kardinal Zimmer) (102, 103), velký pokoj se štukaturou (104), pokoj se štukaturou (106), kaple (107), předsíň (108), malý předpokoj (109), pokoj pana hraběte Ervína juniora (110), pokoj pana hraběte Bedřicha (112), bílý pokoj (114), průchozí pokoj (116), hvězdný pokoj (118, 119), lampový pokoj (Lampenzimmer) (120), záchod (x142), předsíň (121), průchozí pokoj (117), pokoj pokojské (x143), dvě bílé dětské pokoje (115, 113 + 111), pokoj Jeho Excelence (122, 123), předpokoj (124), jídelna (125), balkónový salon (126), klavírový salon (127), malá ložnice (128), velká ložnice Její Excelence (129, 130), pokoj pokojské (Stubenmädchenzimmer) (131), malý dětský pokoj (132), jídelna Její Milostivé Excelence (133), salon aneb psací pokoj Její Excelence (134), ložnice Její Milostivé Excelence (135), věžní pokoj (136), malířská chodba (105), velká chodba (x140), otevřená chodba (x141).

³²⁸ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 20; v době, kdy jsem v archivu bádala, nebylo již zaměření prvního patra ve složce umístěno, získala jsem ho v podobě fotokopie v Muzeu Sokolov.

Jak je na základě popsaných pokojů vidět, východní křídlo sloužilo mužské části osazenstva zámku, západní pak ženské. V jižním křídle se nacházely spíše společenské místnosti.

Zámek v Soklově byl propuštěn ze záboru podle §20 přidělového zákona č. 81/20 rozhodnutími Státního pozemkového úřadu v Praze z let 1925 a 1929. Na jejich základě a též dalšími rozhodnutími z let 1926 a 1932 byly stanoveny podmínky, za nichž si mohl Ervín Felix majetek ponechat. *„Podmínkou stanoveno zvláště, že zámky budou řádně udržovány a zabezpečeny proti ohni, že veškeré opravy a adaptace budou se díti výhradně se souhlasem Státního památkového úřadu, že parky budou udržovány v řádném stavu, že plochy jim věnované nebudou zmenšeny ani přeměněny v jiný kulturní pozemek ani zastavěny, že stromy vynikající stářím, rozměry neb památností budou všemožně šetřeny a odborně ošetřovány atd.“*³²⁹

Dne 20. září 1920 bylo informováno Ministerstvo školství a kultury, že zámek v Sokolově by měl být zabrán vojenskou správou za účelem ubytování místní posádky, neboť byl již z části armádou obsazen³³⁰. Počítalo se, že stálá posádka ubytovaná v Sokolově měla čítat v době míru 900 mužů. Ubytovaní takového počtu vojáků by znamenalo nutně adaptace zámku (např. zde byl nedostatek záchodů), navíc by jeho prostory zamýšlenému počtu ani nedostačovaly. Dr. Hönigschmid ze Státního památkového úřadu v tomto dopise informoval o historické a umělecké hodnotě zámku. Mimo jiné se zde dovídáme, že na zámku bylo umístěno, pokud nebylo zabrán armádou již v prosinci roku 1918, cenné zařízení, četné rodinné obrazy a historicky zajímavá sbírka zbraní. Z tohoto důvodu bylo nakonec obsazení zámku vojenskou správou zamítnuto. Ale na počátku roku 1922 zamýšlela okresní správa politická v Sokolově znovu vyzvat vojenskou správu, aby zabrala dvě křídla zámku za účelem ubytování vojska. Tomu Ministerstvo školství a kultury hned v lednu téhož roku opětovně zabránilo.

³²⁹ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, karton 150, složka 4.

³³⁰ SPS, karton 531, složka Sokolov; jednalo se o přízemí a jednu část prvního patra, usazení armády však bylo chápáno památkovou správou jako provizorní.

Přesto se zde i nadále objevovaly snahy o nové využití zámku. V roce 1923 se jednalo o tom, zda nemá být v prvním patře zámku umístěna česká škola alespoň o dvou učebnách a kabinetu. Protokol o tomto jednání z 2. srpna³³¹ uvádí, že komise, která se na zámku sešla, shledala původně zamýšlené místnosti ve východním křídle jako nevyhovující, avšak místnosti křídla jižního by se k daným účelům hodily. Mělo se jednat o „obytnou místnost, sál se sbírkou zbraní, obrazárnu, konferenční či přijímací pokoj a dámský salon“³³². V místnostech se měly vybourat příčky, čímž by vznikly dvě učebny, v dámském salonu by vznikl kabinet. Ve všech místnostech bylo zavedeno elektrické osvětlení³³³ a stála zde kachlová kamna. Sál, obrazárna a konferenční síň měly 1 m vysoké dřevěné obložení a umělecky provedené dřevěné stropy. Chyběly zde pouze vodovod a záchody, nutné pro chod školy. Dozvídáme se též, že všechny dveře z chodby se otevíraly dovnitř, což by muselo být změněno, stejně tak by byla nutná řada dalších stavebních adaptací. Proti umístění školy se však zástupci majitele ohradili, neboť se předpokládalo, že v budoucnosti se zde usadí syn majitele Bedřich Nostic, který v té době sídlil v Jindřichovicích. Výhrad byla celá řada, např. místnosti, které byly pro školu vybrány, patřily k obytným místnostem, které majitel potřebuje, a jejich adaptací by byl poškozen historický ráz i umělecká hodnota budovy. Otevření školy by navíc budovu veřejně zpřístupnilo. Zástupci Ervína Nostice se též odvolávali na výnos ze 17. ledna 1922, neboť *„zámek falknovský jest v základě pozdně středověká stavba jednotně upravena v roce 1663, uvnitř vkusně zařízena a obsahující sbírky umělecké a historické (obrazy, zbraně, porcelán, nábytek) a poněvadž by se jí nemohlo využití bez pronikavých adaptací stavebních za kasárna, prohlašuje ministerstvo, že vzhledem k historickému a uměleckému významu zámku nedá souhlasu k zabránění této budovy k ubytování*

³³¹ SPS, karton 531, složka Sokolov.

³³² Pokud srovnáme názvy těchto místností se stavem zachyceným na plánu z roku 1913, vidíme, že došlo k určité změně. Nynější obytná místnost byla pravděpodobně dřívější „malá ložnice“, sál se zbraněmi pak „klavírový salon“, obrazárna „balkónový salon“, přijímací pokoj „jídlna“ a dámský salon býval „předpokoj“. Nákladné zařízení těchto místností, o nichž se v dokumentu z roku 1923 hovoří, tedy bylo skutečně nové.

³³³ Elektrickým proudem byl Sokolov zásobován od roku 1910 z elektrárny Dolní Rychnov, někdy v této době byl tedy pravděpodobně elektrifikován i zámek.

vojska“³³⁴. Zámek podléhal státní ochraně památek a zabrání zmiňovaných místností nebylo tedy možné. Pro budovu školy byly nakonec nabídnuty pozemky v parku, na kterých byla česká menšinová škola postavena³³⁵.

Státní památkový úřad se ve 20. letech 20. stol. snažil zachovat původní ráz zámku i jeho okolí, zejména bývalé obory (dnešní Husovy sady). Ta byla chápána jako jediné odpočinkové místo pro místní obyvatele³³⁶, neboť okolí města bylo značně poznamenáno těžbou hnědého uhlí a jeho zpracováním. Navíc se mohlo pyšnit vysokou historickou hodnotou, stoletými stromy a rybníky osazenými zlatými rybkami. Roku 1921 stanovil tedy Státní památkový úřad podmínky pro postavení cvičiště německého tělocvičného spolku v pronajaté části obory, který do té doby park svými zásahy spíše ničil. V dubnu 1929 se jeden ze sokolovských spolků obrátil na Státní památkový úřad s tím, aby zakročil proti plánovanému spojení mezi Lobežskou cestou (Lobsweg) a cestou na Hard (Hartweg), které by ohrozilo klid v oboře a též by jeho realizaci padla za oběť řada cenných stromů. Toto spojení se nakonec neuskutečnilo z toho důvodu, že by městská rada musela nejprve zregulovat tok samotného Lobežského potoka. V roce 1928 byla část obory prodána Prvnímu chebskému akciovému pivovaru (Die Erste Egerer Aktionbrauerei), který zde začal v polovině roku 1930 se zásahy narušujícími vzhled obory (měli zde sklad piva), proti kterým se městská rada ohradila a obrátila se opět s prosbou o pomoc na Státní památkový úřad.

Ve Výkazu jmění³³⁷ podle stavu ke dni 2. února 1928 byl zámek o rozloze 1 901 m² ohodnocen na 240 000 Kčs. Z doby po smrti Ervína Felixe, z 27. září 1933, pochází Podklad pro výpočet dědické daně, v němž je zařízení zámku v Sokolově ohodnoceno na 35 000 Kčs³³⁸.

³³⁴ SPS, karton 531, složka Sokolov.

³³⁵ Jedná se o dnešní střední odborné učiliště v Komenského ulici, stavba probíhala v letech 1924 – 1925, ke slavnostnímu otevření došlo 19. září 1926.

³³⁶ Obyvatelům města Sokolova byla obora zpřístupněna v této době již déle než 100 let, právo na její užívání získali roku 1885.

³³⁷ Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, karton 150, složka 1.

³³⁸ Dopis z 18. září 1933 uvádí, že Úřad pro vyměřování poplatků požadoval navýšení hodnoty zařízení zámku z 25 000 Kčs na 40 000 Kčs. Pouze pro zajímavost uvádím, že zařízení paláce v Praze i zámečku Favorit činilo po 150 000 Kčs.

Ervín Felix Nostic zemřel 3. listopadu 1931 a byl jako poslední člen rodu pochován v rodinné hrobce. Pozůstalostní inventář mobiliáře zámku jsem v dostupných pramenech nenalezla³³⁹. Zde bych chtěla poznamenat, že ze všech osob, pohřbených v kryptě sokolovského kapucínského kláštera, pravděpodobně pouze tři zemřely přímo v Sokolově (dcera Bedřicha Jana Nostice Amálie, dcera Ervína Nostice Helena a syn Františka Antonína Nostice Jan Nepomuk)³⁴⁰.

Fideikomisní majetek zdědil po Ervínu Felixovi jeho syn Bedřich Leopold, poslední držitel zámku z rodu Nosticů. Bohužel pro poslední období zámku v držení tohoto rodu je k dispozici málo informací. Víme pouze, že v roce 1938 byl na zámku v Sokolově umístěn archiv Ústřední správy nostických statků v Sokolově. Celkem 48 beden a svazků knih sem bylo dopraveno z Prahy dne 6. června, další dvě krabice převzal hrabě osobně 30. listopadu³⁴¹ téhož roku. Za druhé světové války nechal Bedřich Leopold ve sklepích zámku zbudovat dva protiletectké kryty³⁴².

³³⁹ Ve fondu Ústřední správa nostických statků Jindřichovice v kartonu 150 jsem našla několik ocenění hodnoty zámečku Favorit a zámku v Jindřichovicích, zámek v Sokolově samostatně v daných dokumentech oceňován nebyl. Pro oba zmiňované zámky se inventář z roku 1931 ve složce dochoval, pro Sokolov však nikoli.

³⁴⁰ Kronika města Sokolova z let 1993 – 1998, s. 278 – 282.

³⁴¹ RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 214, sign. JJ 34, i. č. 1869.

³⁴² *Památky – Sokolovský zámek*. Dostupné na: <<http://www.sokolov.cz/scripts/detail.php?pgid=60>>.

6 Zámek po roce 1945

Zámek v Sokolově se stal konfiskátem podle § 7 odstavce 4 dekretu č. 12/1945 Sb. Rodina Nosticů následně odešla do Rakouska. *„Za předsednictví v MSK Jana Mencla byl však přidělen místní posádce a museum, které v něm bylo umístěno, muselo býti přemístěno. Zámek byl přidělen místní posádce v červenci 1945 a tím i část zahrady, která je obehnána plotem.“*³⁴³ Kromě toho na zámku několik měsíců sídlilo velitelství americké armády, která Sokolov osvobodila³⁴⁴. Na základě vzpomínek některých vojáků víme, že do zámku vojáci ze Sokolova chodili na jídlo. Oldřich Lajpert popisuje, jak 1. října 1945 narukoval do Kralovic, odkud byli hned převezeni do Sokolova. Mimo jiné vzpomíná: *„Ze stráží na zámku, kde bylo velitelství, jsem byl osvobozen na žádost pana lékárníka a faráře panem plukovníkem, abych mohl pravidelně zpívat v neděli v kostele.“*³⁴⁵

V dopise ze 13. listopadu 1947, určeném Vojenskému historickému ústavu v Praze, sděluje Ministerstvo národní obrany, že *„museální místnosti v zámku ve Falknově n. O. jsou zapečetěny a vojenským orgánům přístupny toliko se souhlasem a za přítomnosti zástupce místního národního výboru. ...nachází se v nich sbírka starých zbraní upevněných na zdi a dále sbírka různých neuskladněných předmětů, které jsou přeházeny, takže teprve při vyklizení místností bude možno zjistiti, zdali se mezi nimi nacházejí též památky historicky cenné.“*³⁴⁶ V tomto roce došlo též k přestěhování zámeckého archivu ze Sokolova do oblastního archivu v Horšovském Týně, za který zodpovídalo posádkové velitelství v Sokolově, v jehož držení zámek byl.

Část zámeckého mobiliáře byla nakonec převedena do jiných kulturních institucí. Na zámek Kynžvart, spadající pod Národní památkový ústav Plzeň, byly odvezeny zbraně, tisky, grafické listy, portréty Nosticů, lovecké motivy a další obrazy. Další část sbírek se ocitla v Národním památkovém ústavu Praha, a to na zámku Slatiňany ve východních Čechách (obrazy s koňskou tematikou) a zámku Krásný Dvůr (knihy). Zbraně a obrazy s vojenskou tematikou byly převezeny do

³⁴³ Kronika města Sokolova z let 1947 – 1964, s. 27.

³⁴⁴ *Památky – Sokolovský zámek*. Dostupné na: <<http://www.sokolov.cz/scripts/detail.php?pgid=60>>.

³⁴⁵ LAJPERT, O. *Vzpomínky zůstávají...* (autobiografické vyprávění), 1. díl, s. 31.

³⁴⁶ SPS, karton 531, složka Sokolov, č.j. 70.446 – III/8.

Vojenského historického muzea v Praze. Řada předmětů pak přešla do správy Národního muzea v Praze, Náprstkova muzea všeobecného národopisu v Praze, Národní galerie v Praze, Ústředního státního archivu Praha, Akademie věd (kabinetu pro kartografii), Oblastního státního archivu Plzeň a Státní památkové správy Praha.³⁴⁷

Při svozech zabaveného majetku docházelo často ke ztrátám převážných předmětů. Takto zmizela i řada věcí umístěných původně na zámku v Sokolově. To dokládá např. kontrola uskutečněná v roce 1951, při níž byl sepsán úhrnný záznam svozů vytríděných pro sběrnou na zámku Kynžvart³⁴⁸. Podle dokladu z 3. září 1949 se zde mělo nacházet 260 předmětů ze zámku v Sokolově, bylo jich však nalezeno o 30 méně. Kromě podobných ztrát byla část sokolovského zámeckého mobiliáře rozkradena. Navíc došlo ke spálení části zámecké knihovny a vybavení kaple³⁴⁹.

Přípisem Ministerstva zemědělství v Praze ze dne 8. prosince 1947 č. 88007/47-IX/A-3 byl zámek společně s dalšími nemovitostmi přidělen do vlastnictví „Okresnímu národnímu výboru ve Falknově nad Ohří“ (dále jen ONV). Tento převod byl však zrušen výměrem z 21. května 1948 č.j. 2474/48-IX/Z-21, v němž Ministerstvo zemědělství přidělilo budovu zámku s dalšími nemovitostmi do vlastnictví obce Sokolov, tedy místnímu národnímu výboru (dále jen MNV), s podmínkou, že budova i park budou udržovány v dobrém stavu pod dohledem Státního památkového úřadu.

MNV v Sokolově se v roce 1950 rozhodl, že *„konečně důstojně umístí archiv a museum města a to v zámku býv. hraběte Nostitze. Celé stěhování bude provedeno ihned, jakmile bude MNV moci zadati provedení malířských, natěračských aj. prací, které jsou rozpočteny na 80 000 Kč.“*³⁵⁰ Vojenská správa prováděla na zámku jen běžnou údržbu, proto stavba i přilehlý park chátraly. Prohlídka z února roku 1950 upozorňovala především na značně sešlou střechu zámku.

Již v roce 1956 bylo rozhodnuto požádat Ministerstvo národní obrany, v jehož nájmu zámek byl, o jeho uvolnění jednak pro kulturní potřeby města, jednak pro potřeby pionýrů, dokud nebude vybudován „nový okresní pionýrský dům“. Rada

³⁴⁷ SPS, karton 531, složka Sokolov.

³⁴⁸ Tamtéž.

³⁴⁹ Tyto informace pocházejí z interních materiálů Muzea Sokolov.

³⁵⁰ SPS, karton 531, složka Sokolov, dopis č.j. 946 z 21. ledna 1950.

MNV měla v úmyslu v zámku umístit knihovnu s čítárnou, v několika místnostech zřídit technické muzeum a několik místností využívat pro stálé výstavy výtvarných prací.³⁵¹ Zámek byl předán 27. září 1957 odboru školství a kultury rady ONV v Sokolově, do té doby byl v užívání vojenské správy. Bylo tedy potřeba zajistit stav objektu tak, aby mohly být vyčísleny náklady na jeho nutnou opravu, která by umožnila přítomnost plánovaných kulturních zařízení. Zástupce Státní památkové správy provedl 12. listopadu téhož roku prohlídku objektu. *„Na místě bylo zjištěno, že první patro budovy se zařizuje pro ubytování brigádníků sokolovských dolů. Toto využití – jak bylo zjištěno dotazem na ONV v Sokolově – je však pouze přechodné, a to jen na dobu zimy. ONV, který je v současné době majitelem objektu, má v úmyslu zámek využít (počínaje 1. dubnem 1958) jako pionýrský dům, zřídit zde knihovnu, klubovní a přednáškové místnosti a upravit i park.“*³⁵²

Od 3. května 1958 je zámek v Sokolově zapsán do státního seznamu památek, dnešního Ústředního seznamu kulturních památek České republiky³⁵³. Z této doby též pocházejí fotografie zámku uložené v Národním památkovém úřadu, ústředním pracovišti Praha, které zachycují jeho žalostný stav. Na fotografii dvorního průčelí západního křídla (viz příloha č. 47) je k vidění zazděný oblouk jižní arkády v přízemí, stejně jako zazděný prostor nad vstupem do sklepa. Tyto vyzdívky jsou v současnosti již vybourané.

Na přelomu 50. a 60. let 20. stol. sídlily na zámku některé organizace, např. Červený kříž a Svazarm³⁵⁴. V průběhu 60. let se započalo s již velmi nutnou opravou budovy (viz příloha č. 48). Ze 4. listopadu 1960 pochází přidělová listina č.j. Zem8-618-46/60, na jejímž základě převedl ONV v Sokolově vlastnické právo na zámek v Sokolově společně s dalšími pozemky na Městský národní výbor v Sokolově (dále jen MěNV). Listina stejného obsahu č.j. Zem8-214/46/61 pochází z 16. června 1961. Oba dokumenty se liší pouze tím, že v roce 1960 bylo MěNV přiděleno spolu se

³⁵¹ SPS, karton 531, složka Sokolov, dopis rady MNV adresovaný Státnímu památkovému úřadu v Praze z 13. března 1957.

³⁵² SPS, karton 531, složka Sokolov.

³⁵³ *Ústřední seznam kulturních památek ČR*. Dostupné na: <<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=129143&oKodOk=4103&oNazSidOb=Sokolov&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=03.08.2009&Limit=25>>.

³⁵⁴ Tyto informace pocházejí z interních materiálů Muzea Sokolov.

zámek více pozemků a zastavěných parcel, v roce 1961 došlo k odepsání zámku, zahrad, cesty a potoka z majetku ONV.³⁵⁵

10. září 1960 bylo otevřeno za přispění spisovatelky Marie Majerové Hornické muzeum Sokolovska, kterému předcházela rekonstrukce zámecké budovy. Exponáty sem byly přivezeny již v červenci 1945, ale následného roku musely být kvůli přítomnosti armády na zámku přesunuty na jiné místo. V městské kronice je možno se dočíst, že počty muzejních exponátů byly nejprve rozšiřovány o předměty, které sem přinášeli odsunovaní Němci. Našli se však odpůrci „této veteše“, kteří prosadili zrušení muzea, jehož exponáty pak byly převezeny do Lokte.³⁵⁶ Muzeum si na své znovuotevření muselo tedy 15 let počkat. V roce 1982 bylo Muzeum hornického Sokolovska přeměněno na Městské muzeum Sokolov a od roku 1984 na Okresní muzeum Sokolov, neboť Sokolov byl do té doby jediným okresem bez státního muzea v tehdejší Československu.

Před tím, než došlo k opravě fasád budovy, byl v roce 1971 proveden výše zmiňovaný Stavebně historický průzkum zámku. Jeho autoři došli k závěru, že se v jižním a zřejmě i ve východním průčelí zámku zachovala pod omítkou goticko-renesanční ostění. Kromě toho se v přízemí na vnějším průčelí severního křídla zachovaly starší vrstvy omítky s fragmentem černé malované bosáže. Na žádost investora se v roce 1972 přistoupilo k orientačnímu průzkumu z lešení, které zde bylo budováno za účelem opravy fasády zámku³⁵⁷. V přízemí jižního křídla byly skutečně zjištěny fragmenty raně renesančních střílnových ostění, v prvním patře se potvrdila přítomnost raně renesančních ostění po obvodě všech osmi okenních otvorů. Bylo též prokázáno, že se jihovýchodní bašta zachovala v téměř celé své výšce z dob gotiky, čímž se vyvrací zpráva o jejím zřícení v 17. stol. Na celém jižním průčelí zůstaly pod novějšími vrstvami zachovány gotické hrubé omítky. Průzkum na východním křídle nepřinesl významnější výsledky³⁵⁸.

Po tomto průzkumu se začaly opravovat fasády, v jejichž důsledku zámek získal věže ve žlutém odstínu a oranžová křídla (viz příloha č. 49). Zároveň došlo

³⁵⁵ Kopie obou přídělových listin jsou uloženy na Městském úřadě Sokolov.

³⁵⁶ Kronika města Sokolova z let 1947 – 1964, zápis z roku 1960.

³⁵⁷ LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D. *Zpráva o výsledku hloubkového průzkumu části průčelí zámku v Sokolově*, 1972.

³⁵⁸ Tamtéž.

k odstranění štukatur na fasádě vnějšího traktu jižního a východního křídla. V roce 1974 byla dokončena oprava obřadní síně na zámku v rámci akce Z, na níž se podílel jako projektant architekt Králík (viz příloha č. 58). První svatba zde proběhla 25. října 1974³⁵⁹. V roce 1975 bylo započato s úpravou východního křídla zámku pro účely okresní knihovny, která byla dokončena v roce 1978. Hlavním investorem se stal MěNV v Sokolově. „*Interiéry projektoval akad. architekt A. Polony, osvětlení architekt J. Dostál. ... První etapa, v níž vznikla čítárna a půjčovna pro děti, skončila v únoru 1977. 24. února 1978 bylo předáno oddělení pro dospělé, oddělení pro dospívající mládež, studovna a oddělení politické literatury.*“³⁶⁰ Bohužel tyto opravy byly provedeny nekvalitně a též necitlivě vzhledem k historickému významu budovy.

Chyby z této opravy částečně napravila generální oprava zámku z let 1993 – 1994. Ta již plně respektuje klasicistní architektonický výraz, který zámek získal na poč. 19. stol. Fasády získaly cihlovou barvu, některé architektonické prvky jako okenní ostění, portály či římsy byly zvýrazněny bílou barvou.

27. ledna 1993 podal Fridrich Nostic, vnuk posledního majitele panství Bedřicha Leopolda, žádost o restituci sokolovského zámku na základě zákona č. 243/92 Sb. Byla však zamítnuta, protože byla podána po zákonné lhůtě, která platila do 31. prosince 1992. Dříve ale z jeho strany žádost podána být nemohla, neboť československé státní občanství získal ministerskou výjimkou až 30. prosince 1992.³⁶¹ Na začátku září roku 2000 do Sokolova přijeli dva členové rodu Nosticů, Alois a Fridrich, kteří mimo jiné navštívili rodinnou hrobku v kapucínském klášteře. Péči o ni hodnotili velmi kladně³⁶².

V současnosti se v budově zámku nachází Městská knihovna Sokolov, obřadní síň užívaná Matričním úřadem Sokolov a výstavní prostory a depozitáře Krajského muzea Karlovarského kraje, p. o., pobočky Muzea Sokolov.

³⁵⁹ Kronika města Sokolova z let 1966 – 1974, s. 233.

³⁶⁰ Kronika města Sokolova z let 1975 – 1981, s. 72.

³⁶¹ Viz Nostitz požádal o restituci. In: *Týdeník Sokolovska*, roč. 3, č. 17, 29. 4. 1993, s. 1; Nostic podal žádost pozdě. In: *Týdeník Sokolovska*, roč. 3, č. 32, 12. 8. 1993, s. 1.

³⁶² Kronika města Sokolova z let 1999 – 2005, s. 83.

7 Závěr

Za hlavní přínos práce považuji shrnutí dosud známých poznatků o zámku v Sokolově a jejich určitou revizi. Zejména studiem archivního materiálu se mi podařilo získat nové poznatky opravující a obohacující dosavadní znalosti. Značnou pozornost jsem věnovala především zámeckým inventářům. Díky tomu bylo možno mimo jiné zpřesnit dataci a průběh klasicistní přestavby, uskutečněné již před rokem 1800, snad na počátku roku 1795, kdy nejprve došlo k rozdělení tzv. velkého sálu a následně jídelny v severním křídle. Stejně tak považuji za přínosné objevení fotografií interiérů zámku, případně jeho nejbližšího okolí, neboť tento materiál k jeho historii nebyl zatím odborně využit. Provedené sondy do rodinné korespondence, spadající zejména do 19. stol., naznačují, jaký vztah měli Nosticové ke zdejší oblasti, kdy zde pobývali či jak trávili čas. Tato korespondence nebyla doposud více využita, badatelé se o ni spíše zajímali ve vztahu k osobnosti Josefa Dobrovského.

Zámek v Sokolově stál z hlediska Nosticů poněkud ve stínu jejich paláce v Praze či zámku v Měšicích, nenacházely se zde ani jejich hlavní sbírky, jako např. sbírka mědirytin, obrazů či nostická majorátní knihovna. Do konce 18. stol. sloužil spíše jako správní centrum a členové rodu zde příliš času netrávili. Určitá změna nastala na poč. 19. stol., kdy byl zámek rekonstruován. Od této doby se Nosticové v Sokolově zdržovali více, na konci 19. stol. zde krátce sídlili i příslušníci vedlejší rodové linie. Objekt sloužil částečně i jako letní sídlo. Dá se tedy říci, že zejména 2. pol. 19. stol. znamenala pro zámek dobu rozkvětu. V 1. třetině 20. stol. se budova stala památkově chráněnou, majitel zde sice nesídlil trvale, počítalo se však s tím, že Bedřich Leopold bude mít v budoucnu na zámku své sídlo. Snad i z toho důvodu došlo k modernizaci budovy v podobě její elektrifikace či vylepšení zařízení.

Nostická éra skončila v roce 1945 konfiskací na základě Benešových dekretů, rodina odešla do Rakouska a jejich majetek přešel do vlastnictví československého státu. Následné období znamenalo devastaci zámku. Na přelomu 60. a 70. let byla budova poněkud necitlivě rekonstruována, chyby z této opravy pak byly odstraněny až na poč. 90. let 20. stol.

Bohužel je těžké zjistit, jaký vztah byl mezi zámek a městem, jak fungovala vzájemná komunikace a vůbec jak obyvatelé města tuto budovu a její obyvatele vnímali. Zdá se však, že zámek stál poněkud stranou jejich zájmu.

Jak jsem již výše uvedla, za důležitý zdroj informací, mimo jiné vzhledem k nedostatku jiných pramenů, považuji zámecké inventáře, jichž jsem měla k dispozici celkem šest. Dosud se nepodařilo objevit inventář zachycující zámecký mobiliář po smrti Ervína Felixe Nostice v roce 1931, ačkoli se dá předpokládat, že sepsán byl. Inventáře dokládají stavební změny proběhlé na zámku, změny ve způsobu využití jednotlivých místností a jejich zařízení. Vzhledem k tomu, že pocházejí z období přibližně dvou set let, je přirozené, že se liší rozsahem a přesností informací, které nám poskytují, ať už se jedná o způsob evidence místností (ne vždy byly zachyceny všechny, zvláště pokud se jednalo o předpokoj, schodiště či chodbu) či zařízení samotného. Obecně je možno říci, že v centru pozornosti stály místnosti obytné. Mimo jiné inventáře dokládají, že oba rondelové pokoje v severovýchodní části prvního patra vznikly až po roce 1683.

Na základě inventářů je možno říci, že s postupem času přibývalo množství zařízení v jednotlivých pokojích, které bylo postupně popisováno detailněji včetně barvy a materiálu (částečně již od roku 1736). Dá se též předpokládat, že na oknech visely záclony nebo závěsy, avšak inventáře z let 1683 a 1872 a částečně z roku 1819 se o nich nezmiňují. Inventáře se též odlišují způsobem evidence nábytku, obrazů a eventuálně dalšího zařízení. Pouze v roce 1683 byly obrazy zaznamenány pro jednotlivé místnosti spolu s nábytkem, ostatní inventáře je v pokojích zvlášť oddělovaly, případně byla obrazům vyhrazena samostatná kolonka (v roce 1736 a v letech 1819 a 1872 byl soupis obrazů v samostatné příloze). U inventáře z roku 1819 se poprvé setkáváme s cenou jednotlivých kusů zařízení.

První inventář z roku 1683 výslovně rozdělával, stejně jako soupisy z let 1819 a 1872, jednotlivá patra zámku (horní patro s půdou a přízemí se sklepy). Inventáře se též odlišují v označení jednotlivých pokojů – v letech 1795 – 1796 a 1819 byly místnosti prvního patra označeny téměř výhradně pořadovým číslem, nikoli slovním pojmenováním, jak tomu bylo v ostatních inventářích. Místnosti v přízemí byly vždy pojmenovány slovně. Poslední inventář z roku 1872 místnosti čísluje i pojmenovává zároveň. V něm se také kromě samotného soupisu mobiliáře dozvídáme více

i o vlastním fideikomisním majetku. Tento poslední inventář je zajímavý též tím, že se více věnuje přízemí zámku než prvnímu patru, jak bylo dříve běžné.

Diplomová práce může působit poněkud neuceleně, což je dáno nesourodostí materiálů, které jsem k této tematice studiem získala, a poměrně dlouhým obdobím, kterému jsem se v ní věnovala. Uvědomuji si, že téma není ani po sepsání této práce zcela vyčerpáno. Předpokládám, že další informace budou k dispozici po zpracování fondů Velkostatek Sokolov a Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, se kterými jsem mohla pracovat pouze v omezeném rozsahu, neboť k nim stále chybí inventární pomůcky. Pro období po roce 1945 se musí počkat na zpřístupnění jednotlivých fondů, které by též mohly přinést řadu doplnění. Kromě toho by bylo jistě přínosem získat informace o vývoji zámku v posledních šedesáti pěti letech od pamětníků, neboť některé události snad ani písemně zachyceny nebyly.

8 Resümee

Als Thema der Diplomarbeit habe ich das Schloss in Sokolov (ehemaliges Falkenau) und seine Geschichte gewählt. Den Schwerpunkt bildet der Zeitraum von 17. Jahrhundert bis zum Jahre 1945, in dem das Schloss der Familie Nostitz konfisziert wurde. Zu diesem Gebäude gibt es sehr wenige Informationen und mit dieser Arbeit habe ich versucht, diesen Mangel zu mildern. Es ist verwunderlich, dass es für diesen Zeitraum von fast 400 Jahren so wenige schriftliche Quellen gibt. Weil die Materialien zu unterschiedlich waren, kann die Arbeit uneinheitlich wirken.

Ich bin mir bewusst, dass das Thema nicht ganz ausgeschöpft ist. Leider konnte ich nicht auf alle Informationen der Fonds „Großgrundbesitz Falkenau“ (Velkostatek Sokolov) und „Zentraldomänenverwaltung Heinrichsgrün“ (Centrální správa nostických statků Jindřichovice) zugreifen, da diese Dokumente noch nicht in den Katalog aufgenommen wurden. Ich vermute, dass man noch mehr Hinweise nach dem Bearbeiten der Fonds finden kann. Im Moment ist es nicht möglich den Zeitraum nach 1945 zu bearbeiten, da die Materialien noch nicht zugänglich sind. Außerdem könnte es auch interessant sein, Auskünfte von Augenzeugen zu bekommen.

Der Zweck meiner Arbeit war vor allem mich dem Zeitraum zu widmen, indem die Familie Nostitz, eventuell Nostitz-Rieneck, Besitzer des Schlosses war. Leider ist der letzte Hausherr des Schlosses, Friedrich Leopold, schon gestorben. Wegen der archäologischen Forschungen aus den Jahren 1993 - 1994, die viele neue Erkenntnisse über die älteste Phase brachten, wurden nämlich viele Dokumente über die Zeit, in der das Gebäude im Besitz der Geschlechter Nothaft, Winkler und Schlick war, verfasst.

Diese Arbeit wird in Kapitel nach einzelnen Besitzern gegliedert. Am Anfang erwähne ich die Literatur zum Thema, die zur Verfügung steht und ich fasse auch die Archivmaterialien zusammen. Als Hauptbeitrag sehe ich vor allem, dass ich die bekannten Auskünfte sammelte und diese um neue, durch das Studium der Archivmaterialien erworbene Informationen ergänzte. Viel Aufmerksamkeit widmete ich vor allem dem Schlossinventar, deswegen war es möglich, die Datierung einiger Umbauten zu präzisieren. Es handelt sich vor allem um zwei Rundelzimmer, die erst nach dem Jahre 1683 entstanden, und um den klassizistischen Umbau, dessen

Anfang vorher in das Jahr 1800 (eventuell 1805) gelegt wurde, aber schon fünf Jahre früher statt fand und im Jahr 1800 schon zum größten Teil beendet war.

In der Zeit, als das Schloss im Besitz der Familie Nostitz war, geschah eine Reihe von Begebenheiten, die auch an dem Gebäude Spuren hinterließen. Es war vor allem der große Barockumbau in der 2. Hälfte des 17. Jahrhundert, der dem Schloss in Grundzügen seine heutige Struktur gab. Das klassizistische Aussehen erhielt das Gebäude durch den Umbau Ende des 18. Jahrhunderts. Die derzeitige Silhouette bekam das Schloss im Verlauf des Umbaus in den Jahren 1877 – 1880. Um die Hälfte des 19. Jahrhunderts kam es zu Änderungen im Schlosspark und in dem dazugehörigen Tiergarten.

Nach dem ersten Weltkrieg wurde die Armee übergangsweise im Schloss stationiert. Anschließend übernahm der Staat es 1920 und gab es kurz darauf seinen ursprünglichen Besitzern zurück. Aufgrund der Beneš-Dekrete wurde das Schloss 1945 wie viele andere auch vom Staat konfisziert. Unter der folgenden kommunistischen Regierung quartierte man hier die Armee ein, welche innerhalb der kommenden Jahre großen Schaden hinterlassen hat. Erst in den 60er und 70er Jahren wurde das Schloss restauriert, bevor man es Anfang der 90er Jahre komplett neu rekonstruierte.

Obwohl das Sokolover Schloss im Schatten des Nostitzischen Palastes in Prag oder des Schlosses in Měšice (Mieschitz) steht, besuchten es einige bekannte Persönlichkeiten, wie z. B. Friedrich V. von der Pfalz, Joseph I., Hermann Moritz Graf von Sachsen oder Josef Dobrovský. Auch die Hauptsammlungen (wie die Kupferstiche, Gemälde oder die Majoratsbibliothek) wurden an anderen Orten aufbewahrt. Trotzdem handelt es sich um ein historisch wertvolles Gebäude, welches auch auf der Zentralliste der Kulturdenkmäler der Tschechischen Republik steht.

9 Prameny a literatura

Prameny

Archiv Národního muzea, fond Eichlerova topografická sbírka G, karton č. 47, složka 46 - Falknov.

Archiv Národního památkového ústavu, ústřední pracoviště Praha, negativ i. č. 80 366, rok 1958, fotografoval V. Fyman.

AUBRECHT, R. *Vývoj českého regionálního dějepisectví na Sokolovsku a jeho představitelé. Od počátku po současnost*. Disertační práce. Praha, 2003. 251 s.

EMLER, J. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars 2 (1253 – 1310)*. Praha: Tiskárna Grégerianis, 1882. 1488 s.

GRADL, H. *Monumenta Egrana. I. Band (805-1322). Dekmäler des Egerlandes als Quellen für dessen Geschichte*. Eger: A. E. Witz, 1886. 301 s.

HAAS, A. *Privilegia nekrálovských měst českých z let 1232 – 1452*. Díl 4-1. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1954. 438 s.

HAUBERTOVÁ, K. *Rodinný archiv falknovské větve Nostitz – Rienecků. (1240) 1364 - 1945. Inventář*. 1979, 342 s., ev. č. 260.

HOLÍK, L. *Kapitoly z dějin Loketska ve 13. až 16. století*. Praha, 2005. 109 s. Diplomová práce. Praha, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jan Klápště, CSc.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Průvodce po archívních fondech*. Sv. 3. Praha: Archívní správa Ministerstva vnitra, 1976. 476 s.

Kopie Přídělové listiny č.j. Zem8-618-46/60 ze 4. listopadu 1960 a Přídělové listiny č.j. Zem8-214/46/61 z 16. června 1961, uložené na Městském úřadě Sokolov.

Kroniky města Sokolova z let 1947 – 1964, 1966 – 1974, 1975 - 1981, 1993 – 1998, 1999 - 2005, uložené na Městském úřadě Sokolov.

LAJPERT, O. *Vzpomínky zůstávají...* (autobiografické vyprávění). 1. díl. Praha: 1993, 37 s.

LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D. *Zámek Sokolov. Stavebně historický průzkum*. Praha: Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů, 1971. 44 s. + obrázky.

LANCINGER, L. - MUK J. - LÍBAL, D. *Zpráva o výsledku hloubkového průzkumu části průčelí zámku v Sokolově*. 1972.

Národní archiv v Praze, fond Sběrka fideikomisů (Fdk), karton 1100, 1101, 1105, 1106, 1109.

Národní archiv v Praze, fond Státní památková správa (SPS), karton 531, složka Sokolov.

Národní archiv v Praze, fond Státní památková správa, dodatky (SPS/D), karton 145, složka Sokolov.

Národní archiv v Praze, pracoviště Dejvice, fond Stará manipulace (SM), C 215/S/65, F 29/5.

SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuku, fond Rodinný archiv (RA) Nostitz-Rieneck Sokolov:

karton 35, sign. VIII N48, i. č. 238.

karton 36, sign. O 5, i. č. 244; sign. O 38, i. č. 260.

karton 39, sign. FA IX ZZ 38, i. č. 273.

karton 40, sign. FA IX, i. č. 276.

karton 47, sign. EK 16, i. č. 303, i. č. 304.

karton 73, sign. X 14, i. č. 406, i. č. 407, i. č. 408, i. č. 415.

karton 100, sign. BQ 21, i. č. 611.

karton 128, i. č. 716.

karton 129, i. č. 716.

karton 136, sign. AB 1, i. č. 725; sign. AB 2, i. č. 726; sign. AB 17, i. č. 741.

karton 146, sign. AH 2, i. č. 934.

karton 151, sign. AL 3, i. č. 1000.

karton 160, sign. AP 2, i. č. 1114.
karton 163, sign. AR 1, i. č. 1141.
karton 165, sign. AS 13, i. č. 1163.
karton 185, sign. BF 4, i. č. 1431; sign. BF 13, i. č. 1440.
karton 197, sign. R5, i. č. 1554.
karton 199, sign. S 18, i. č. 1627.
karton 214, sign. JJ 34, i. č. 1869.
kniha č. 12, sign. FA/B, i. č. 659, složka č. 1.
kniha č. 28, i. č. 675.
kniha č. 29, i. č. 676.
kniha č. 30, i. č. 677.
kniha č. 33, i. č. 680.

SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuku, fond Ústřední správa nostických statků
Jindřichovice:

karton 24, 150, 409.
kniha č. 1, č. 3, č. 4.
složka plánů č. 20, 21, 27.

SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuku, fond Velkostatek Sokolov:

karton 3, i. č. 336.
karton 124, i. č. 615.
kniha č. 340, i. č. 576.
mapa č. 4, i. č. 983.

TINGL, F. A. *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim nunc prima vice typis editus. Liber primus (1354 – 1362)*. Praha: Typis Gregerianis, 1867. 212 s.

Základní literatura - monografie

BAHLCKE, J. – EBERHARD, W. – POLÍVKA, M. *Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Argo, 2003. 811 s. ISBN 80-7203-402-2.

BERAN, J. – BERANOVÁ VAICOVÁ, R. *Obec Staré Sedlo*. Svatava: Mikroregion Sokolov – východ, 2007. 87 s.

BERANOVÁ VAICOVÁ, R. *Nosticové. Nostitz*. Sokolov: Krajské muzeum Karlovarského kraje, p. o., Muzeum Sokolov, 2007. 62 s. ISBN 978-80-86630-12-0.

BERNAU, F. *Čechy*. 10. díl [Krušné hory a Poohří]. Praha: J. Otto, 1896. 361 s.

BÍLEK, T. V. *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618*. 2. část [Seznam osob a měst pokutovaných a statků jim konfiskovaných]. Praha: František Řivnáč, 1882. 1472 s.

BLAŽÍČEK, O. J. – KROPÁČEK, J. *Slovník pojmů z dějin umění. Názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění*. Praha: Odeon, 1991. 246 s. ISBN 80-207-0246-6.

BÖHM, F. X. *Persönlichkeiten aus Stadt und Kreis Falkenau an der Eger. Festgabe zum 25jährigen Bestehen der Patenschaft Falkenau – Schwandorf*. Schwabach: Selbstverlag des Heimatverbands der Falkenauer, 1984. 97 s.

BRANDL, V. *Život Josefa Dobrovského*. 2. upr. vyd. Praha: Neklan, 2003. 254 s. ISBN 80-902759-1-5.

BRUSCHIUS, G. *Gründliche Beschreibung des Fichtelbergs, aus welchem vier schiffreiche Wasser, der Meyn, die Eger, die Rab und Sal entspringen, darinnen viel alter Historien erkleret werden. Item eine klare Beschreibung des Flusses Eger, und aller influssenden Wassern und anstosenden Flecken, besonders auch des Schlackewalderischen Zienbergkwercks, welches die Hueb genennet wird, wie dasselbe iziger Zeit zufinden*. Wittembergk: gedruckt bey Laurentio Sauberlichen, in Verlegung Herrn Samuels Seefischen, Buchführers, 1612. 86 s.

BRYCH, V. - RENDEK, J. *České hrady a zámky*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. 851 s. ISBN 80-7360-406-X.

CARTELLIERI, P. *Karlsbad, die Stadt und ihre Umgebung*. Karlsbad: Rudolf Stark's Buchhandlung, 1888. 288 s.

HALADA, J. *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha: Akropolis, 1992. 197 s. ISBN 80-901020-3-4.

HÁS, J. – TOVAČOVSKÝ, J. *Genealogie Nosticů z Nostic*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 2002. 34 s. ISBN 80-902907-3-6.

HEBER, F. A. *České hrady, zámky a tvrze*. 1. díl [Západní Čechy]. Praha: Argo, 2002. 532 s. ISBN 80-7203-424-3.

HIEKE, K. *České zámecké parky a jejich dřeviny*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1984. 461 s.

JANÁČEK, J. *České erby*. 2. rozš. vyd. Praha: Albatros, 1988. 367 s.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 4. díl [Západní Čechy]. Praha: Svoboda, 1985. 521 s.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Po stopách šlechtického rodu Notthafftů. Notthaffti v Čechách a v Bavorsku*. Cheb: Krajské muzeum Cheb, p. o., Egerland-Museum Marktredwitz, 2006. 692 s. ISBN 80-85018-57-8.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Universum. Všeobecná encyklopedie*. 2. díl [G - L]. Praha: Euromedia Group, Odeon, 2002. 780 s. ISBN 80-207-1115-5.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Universum. Všeobecná encyklopedie*. 3. díl [M - R]. Praha: Euromedia Group, Odeon, 2002. 800 s. ISBN 80-207-1116-3.

KORB, F. *Místní jména v sokolovském okrese*. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1957. 73 s.

KÖRBL, J. *Gedenkbuch der Stadt Falkenau 1841*. Falkenau: Deutscher nationaler Verein Falkenau a/E. – Verlag Adolf Zinner, 1922. 135 s.

KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 6. díl [Pro – Sto]. Praha: Libri, 2004. 880 s.

MYSLIVEČEK, M. *Erbovník, aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě*. Praha: Horizont, 1993. 159 s. ISBN 80-7012-070-3.

NOSTITZ-RIENECK, L. *Erinnerungen eines alten Jägers*. Berlin: Verlag von Paul Parey, 1930. 425 s.

Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD-ROM. Díl XVIII. str. 435 – 437, pod heslem z Nostic.

Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD-ROM. Díl XXIV. str. 673 – 676, pod heslem Šlik.

PELANT, J. *Znaky a pečetě západočeských měst a městeček*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985. 287 s.

PELLETER, M. *Denkwürdigkeiten der Stadt Falkenau an der Eger und ihrer nächsten Umgebung. Ein Beitrag zur Geschichte der Deutschböhmen*. Tachau: Neue Folge, 1882. 150 + 180 s.

POUZAR, V. et al. *Almanach českých šlechtických rodů*. Praha: Martin, 2007. 488 s. ISBN 80-85955-34-2.

PROKOP, V. *Sokolov. Z dějin města a jeho škol*. Sokolov: Město Sokolov, 1994. 157 s.

RIETSCH, K. F. *Das Stadtbuch von Falkenau (1483-1528). Ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Stadtrechtes in Böhmen*. Prag: Verlag des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1895. 66 s.

ROHR, J. B. von. *Einleitung zur Ceremonielwissenschaft der grossen Herren*. Leipzig: Edition Leipzig, 1990. 880 s. ISBN 3-361-00281-8.

RUND, J. *Proměny města Sokolov. Dějiny výstavby města Sokolova (Falknova)*. Sokolov: Fornica Publishing, 2007. 256 s. ISBN 978-80-903918-0-2.

SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého*. 13. díl [Plzeňsko a Loketsko]. Praha: F. Šimáček, 1905. 258 s.

SCHALLER, J. *Topographie des Königreichs Böhmen*. Teil 2 [Ellbogner Kreis. Darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlösser, Landgüter]. Praha: Normalbuchdruckerey, 1785. 248 s.

SKÁLA ZE ZHOŘE, P. *Historie česká od r. 1602 – 1623*. 3. díl [1619 až do března 1620]. Praha: nákladem knihkupectví I. L. Kober, 1867. 488 s.

SOMMER, J. G. *Das Königreich Böhmen. Statistisch-topographisch dargestellt.* Bd. 15 [Elbogner Kreis]. Prag: Friedrich Ehrlich, 1847. 382 s.

THEISINGER, H. *Aus dem Egerland. Falkenau Stadt und Land.* Buchloe: Hans Obermayer GmbH, 1983. 630 s.

VINAŘ, O. *Pět století Šliků.* Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 1998. 121 - 176 s. ISBN 80-902488-4-X.

VLČEK, P. et al. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách.* Praha: Academia, 2004. 761 s. ISBN 80-200-0969-8.

VLČEK, P. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků.* Praha: Libri, 1999. 623 s. ISBN 80-85-983-61-3.

VOLF, J. *Příspěvky k životu a dílu Jos. Dobrovského.* Praha: Komise pro vydávání spisů Josefa Dobrovského při královské české společnosti nauk, 1934. 171 s.

Články ve sbornících a časopisech

HAUBERTOVIÁ, K. O archivářské činnosti F. M. Pelcla. Příspěvek k vývoji rodinného archivu falknovských Nosticů. In: *Sborník archívních prací*, roč. XXV., č. 2, Praha, 1975. s. 339 – 358.

KLSÁK, J. Falknov, dnes Sokolov – tvrz, hrad a zámek ve světle archeologických objevů. In: *3. historický seminář Karla Nejdla*. Karlovy Vary, 1994. s. 33 - 34.

KLSÁK, J. Sokolovský hrad ve světle archeologického výzkumu. In: *4. historický seminář Karla Nejdla*. Karlovy Vary, 1995. s. 58.

KNOLL, V. Nothaft. Základní přehled o dějinách jednoho ministeriálního rodu. In: *Sborník Chebského muzea 1998*. Cheb: Chebské muzeum, 1999. s. 18 - 27.

KUBEŠ, J. Vývoj obytné jednotky v sídlech vyšší šlechty z českých zemí (1550 – 1750). In: *Sborník 6/2008. Sborník příspěvků ze 6. konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané v prostorách konferenčního centra v bývalém zámeckém pivovaru v Litomyšli. „Funkční a prostorové uspořádání budov“*. Praha: Sdružení pro stavebněhistorický průzkum, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, Unicornis, 2008. s. 79 – 90.

Nostic podal žádost pozdě. In: *Týdeník Sokolovska*, roč. 3, č. 32, 12. 8. 1993, s. 1.

Nostitz požádal o restituci. In: *Týdeník Sokolovska*, roč. 3, č. 17, 29. 4. 1993, s. 1.

ROŽMBERSKÝ, P. K boření hradů po třicetileté válce. In: *Zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka – Hláska*, 1993, roč. 4, č. 4, s. 46. Dostupné též na: <<http://hlasky-kas.wz.cz/cas3/h93/h93-04.html#bor>>.

ŠÍPEK, R. Pražská majorátní knihovna hrabat z Nostic a Rienecka. In: *Zprávy památkové péče*, roč. 65, č. 1, 2005. s. 28 – 33. Dostupné též na: <<http://www.npu.cz/download.php?FNAME=1165240503.upl&ANAME=zpp0501027033.pdf>>.

Elektronické zdroje

MAREK, M. *Nostitz family*. [online]. poslední aktualizace 14. 11. 2005. [cit. 2008-11-17]. Dostupné na: <<http://www.genealogy.euweb.cz/nostitz/nostitz1.html#JH>>.

MAREK, M. *Nostitz family*. [online]. poslední aktualizace 25. 4. 2008. [cit. 2008-11-17]. Dostupné na: <<http://www.genealogy.euweb.cz/nostitz/nostitz4.html>>.

MAREK, M. *Nostitz family*. [online]. poslední aktualizace 31. 8. 2007. [cit. 2008-11-17]. Dostupné na: <<http://www.genealogy.euweb.cz/nostitz/nostitz3.html>>.

Památky – Sokolovský zámek. [online]. Město Sokolov. [cit. 2009-09-17]. Dostupné na: <<http://www.sokolov.cz/scripts/detail.php?pgid=60>>.

Pomeranzenhaus im Schloß Ortenburg. [online]. c2006 – 2008. Landkreis Passau, Kulturreferat. [cit. 2009-10-18]. Dostupné na: <<http://www.pomeranzenhaus.de>>.

STARK, H. *Der Name Notthafft*. [online]. c2006, poslední aktualizace 15. 1. 2009. [cit. 2009-02-03]. Dostupné na: <<http://www.notthafft.de/geschichte/name.htm>>.

STARK, H. *Stammtafel der Nothafft von Wildstein und Falkenau*. [online – soubor ve formátu gif]. c2006, březen 2001. [cit. 2009-02-03]. Dostupné na: <http://www.notthafft.de/geschichte/egerland/stammbaum_wf.gif>.

STARK, H. *Von Wappen und Siegeln der Familie Notthafft*. [online]. c2006, poslední aktualizace 15. 1. 2009. [cit. 2009-02-03]. Dostupné na: <<http://www.notthafft.de/geschichte/wappen.htm>>.

Ústřední seznam kulturních památek ČR. [online]. Národní památkový ústav. [cit. 2009-08-03]. Dostupné na: <<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=12914>>.

3&oKodOk=4103&oNazSidOb=Sokolov&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=03.08.2009&Limit=25>.

Vedlejší prameny a literatura k tématu

AUTORENKOLLEKTIV. *Heimatkunde des politischen Bezirkes Falkenau an der Eger*. Falkenau: Bezirkslehrerverein Falkenau im Selbstverlage, 1898. 465 s.

BARTUŠEK, A. et al., redigoval Zdeněk Wirth. *Umělecké památky Čech*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957. 938 s.

BÍLEK, T. V. *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618*. 1. část [Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618]. Praha: František Řivnáč, 1882. 105 s.

HEREIT, P. *Sokolovsko a archeologie*. Sokolov: Okresní muzeum v Sokolově, 1994. 51 s.

JOHN, J. *Sokolov 1898 – 1948. Přes půl století*. Sokolov: Jan Bodrov, Oko, 2001. 158 s.

Kniha o městě Sokolov. Sokolov: Město Sokolov, 2005. 160 s.

Kronika města Sokolova z let 1982 - 1986, uložena na Městském úřadě Sokolov.

Město Sokolov [CD-ROM]. Sokolov: Městský úřad Sokolov, Sokolovské informační centrum, 2006.

PROKOP, V. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994. 273 s.

PROKOP, V. *Sokolov - historie a současnost*. 2. dopl. vyd. Sokolov: Městský úřad Sokolov, 1999. 42 s.

SCHLESINGER, L. *Deutsche Chroniken aus Boehmen*. 1. Bd. [Die Chronik der Stadt Elbogen (1471-1504)]. Praha: Trempsky, 1879. 202 s.

Sokolov. O historii a současnosti města Sokolova. Sokolov: Městský úřad Sokolov, 1996. 45 s.

Sokolov. Plzeň: Fraus, 2003. 10 s. ISBN 80-7238-262-4.

WIESSER, S. Zámek Sokolov. In: *Promenáda. Karlovy Vary - informační měsíčník*, 28. 5. 1999, roč. 8, č. 6, s. 64.

10 Seznam příloh

1. Přehled vlastníků panského sídla v Sokolově
2. Rodokmen Nothaftů (zdroj: STARK, H. *Stammtafel der Nothaft von Wildstein und Falkenau*)
3. Rodokmen Šliků
4. Rodokmen Nosticů
5. Přibližný plán přízemí zámku v době baroka, autor Jitka Beranová
6. Přibližný plán prvního patra zámku v době baroka, autor Jitka Beranová
7. Přibližný plán přízemí zámku v době klasicismu, autor Jitka Beranová
8. Přibližný plán prvního patra zámku v době klasicismu, autor Jitka Beranová
9. Erb Nothaftů (zdroj: MYSLIVEČEK, M. *Erbovník, aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě*)
10. Erb Šliků (zdroj: JANÁČEK, J. *České erby*)
11. Erb Nosticů (zdroj: JANÁČEK, J. *České erby*)
12. Erb Nosticů (zdroj: HÁS, J. – TOVAČOVSKÝ, J. *Genealogie Nosticů z Nostic*)
13. Plán zachycující pravděpodobný půdorys tvrze, vzniklý jako pracovní materiál z (nepublikovaného) výzkumu v letech 1993 - 1994 (zdroj: HOLÍK, L. *Kapitoly z dějin Loketska ve 13. až 16. století*)
14. Rekonstrukce půdorysu tvrze (čárkovaně) a šlikovského hradu (plnou čarou) (zdroj: HOLÍK, L. *Kapitoly z dějin Loketska ve 13. až 16. století*)
15. Rekonstrukce možné podoby tvrze ve 13. – 14. stol., autor ing. arch. Ondřej Semerák (zdroj: HOLÍK, L. *Kapitoly z dějin Loketska ve 13. až 16. století*)
16. Pohled na město Sokolov, 2. pol. 17. stol., olej na plátně (zdroj: obraz umístěn ve sbírkách Krajského muzea Karlovarského kraje, p. o., pobočky Muzea Sokolov)
17. Zámek v Sokolově v roce 1695 (zdroj: Velkostatek Sokolov, karton 3, i. č. 336)
18. Nápisy vyryté při průjezdu v západním křídle zámku (zdroj: foto Pavel Beran)
19. Nápis v prostoru nad hlavním vstupem do sklepa z nádvoří (zdroj: foto Pavel Beran)
20. Situační plán města Sokolov z doby kolem roku 1830, výřez se zámkem a přilehlou zahradou (zdroj: Velkostatek Sokolov, mapa č. 4)

21. Pohled na severní křídlo zámku v pohledu od města z roku 1863, nákres (zdroj: Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 20)
22. Zaměření prvního patra zámku z roku 1863 (zdroj: Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 20)
23. Zaměření podkroví zámku z roku 1863 (zdroj: Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 20)
24. Zaměření prvního patra zámku v roce 1894 (zdroj: Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 20)
25. Situační plán zámeckého parku v roce 1901 (zdroj: Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 21)
26. Fotografie zámku před opravou z konce 70. let 19. stol. (zdroj: THEISINGER, H. *Aus dem Egerland. Falkenau Stadt und Land*, str. 223)
27. Pohled na zámek po rekonstrukci, fotografie z poč. 80. let 19. stol. (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 12, sign. FA/B, i. č. 659, složka č. 1, fotografie č. 20)
28. Pohled na severní křídlo s vjezdem do zámku, fotografie kolem 3. čtvrtiny 19. stol. (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 129, i. č. 716)
29. Pohled na severní křídlo s vjezdem do zámku, fotografie po roce 1900 (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 128, i. č. 716)
30. Balkon v prvním patře jižního křídla zámku – Ervín Nostic, Jindřiška Chotková, Kara Nosticová, Leopold Nostic, Zdenka Chotková, fotografie kolem 3. čtvrtiny 19. stol. (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, karton 129, i. č. 716)
31. Ervín a Leopold Nosticové, snad v pokoji 135, duben 1890 (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 29, i. č. 675, fotografie č. 3)
32. Pravděpodobně klavírový salon v jižním křídle zámku (127), květen 1890 (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 29, i. č. 676, fotografie č. 19)
33. Kara, Wolfgang, „Mama“, jeden z pokojů, snad ve východním křídle zámku (110), květen 1890 (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 29, i. č. 676, fotografie č. 5)
34. Medvědi skolení Leopoldem Nosticem v únoru 1890 v Rusku na nádvoří zámku v květnu 1890 (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 29, i. č. 676, fotografie č. 18)

35. Hřiště v zámeckém parku, Leopold, Ervín, Jaroslav a Wolfgang Nosticové, květen 1890 (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 29, i. č. 676, fotografie č. 14)
36. Záhon na zahradě u zámku, červen 1890 (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 29, i. č. 676, fotografie č. 24)
37. Sokolovské hony 13. a 14. října 1890 (zleva: pes Sarko, Toto, Kara, Henriette Buquoy, Olga, Antoinette, za nimi Josef Wallis, Leopold Nostic, „Papa“, Ferdinand Buquoy, H. Clam, Wolfgang, ve předu pes Jach) (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 30, i. č. 677, fotografie č. 10)
38. Jeden z pokojů na zámku (zleva: Poldí, Antoinette, Johanna Rohanová, Anni Westphalen, Agläre Auesperg, Kuni Westphalen, Kara, Nesti Auersperg, Toto), duben 1891 (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 28, i. č. 675, fotografie č. 19)
39. Služebnictvo na nádvoří zámku (zleva: prادلena Nana, kočí Mathes, služebná Anna, kočí Postranecky, kuchařka Sophie, chůva Toja, komorník Johann Czepelak, komorná Louise, pomocnice v kuchyni Fanny, služebník Gottfried, chůva Marie, podkoní Pepík), v pozadí východní křídlo, léto 1891 (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 28, i. č. 675, fotografie č. 20)
40. Při fotografických pracích na jižních arkádách zámku, zřejmě v jejich východní části (Toto, Kara, Sophie, Antoinette), podzim 1891 (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 28, i. č. 675, fotografie č. 28)
41. Olga, Antoinette, Toto a Sofie v zámeckém parku u mostku přes Mlýnský potok, podzim 1891 (zdroj: RA Nostitz-Rieneck Sokolov, kniha č. 33, i. č. 680, fotografie č. 20)
42. Pohled ukazující park se skleníky, vydán v roce 1911 A. Zinnerem (zdroj: ze sbírek Krajského muzea Karlovarského kraje, p. o., Muzea Sokolov)
43. Pohled na severní křídlo z nádvoří v roce 1911, náčrt (zdroj: Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 27)
44. Pohled na východní křídlo z nádvoří v roce 1911, náčrt (zdroj: Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 27)
45. Zaměření přízemí zámku z roku 1913, náčrt (zdroj: Ústřední správa nostických statků Jindřichovice, složka plánů č. 20)

46. Pohled na východní křídlo zámku v roce 1947, v nice socha Panny Marie (zdroj: Kronika města Sokolov 1947 - 1964)
47. Pohled na dvorní průčelí západního křídla zámku v roce 1958 (zdroj: archiv Národního památkového ústavu, ústřední pracoviště Praha, negativ i. č. 80 366, fotografoval V. Fyman)
48. Zámek v 60. letech 20. stol. (zdroj: fotografie ze sbírek Krajského muzea Karlovarského kraje, p. o., Muzea Sokolov)
49. Zámek po opravě v 70. letech 20. stol. (zdroj: pohled ze sbírek Krajského muzea Karlovarského kraje, p. o., Muzea Sokolov)
50. Plán zachycující sklepy zámku (zdroj: součást Stavebně historického průzkumu)
51. Jímka ve sklepních prostorech východního křídla, archeologický průzkum v roce 1993 (zdroj: foto Petr Uhlík)
52. Vnější fasáda jižního křídla při opravě na podzim 1993 – odhalený vstup na pavlač ze šlikovské éry (zdroj: foto Petr Uhlík)
53. Celkový pohled na zámek od jihozápadu, v pozadí kostel sv. Jakuba Většího, současnost (zdroj: foto Pavel Beran)
54. Pohled na část severního a východního křídla, věž s kaplí je označena křížem na špičce střechy, současnost (zdroj: foto Pavel Beran)
55. Zámecká kaple, současnost (zdroj: foto Jitka Beranová)
56. Detail stropu v pokoji se štukaturou (104), současnost (zdroj: foto Jitka Beranová)
57. Detail stropu v kulatém pokoji se štukaturou (106), současnost (zdroj: foto Jitka Beranová)
58. Dnešní obřadní síň (37) v západním křídle s pohledem do průjezdu (zdroj: foto Jitka Beranová)
59. Pohled do pokojů prvního patra západního křídla směrem od severu k jihu, současnost (zdroj: foto Pavel Beran)
60. Místnost se středovým sloupkem (23) a pohled na vstup do jihovýchodní věže (22) v přízemí zámku, současnost (zdroj: foto Pavel Beran)
61. Nostická hrobka v kapucínské klášterce, současnost (zdroj: foto Pavel Beran)

11 Přílohy

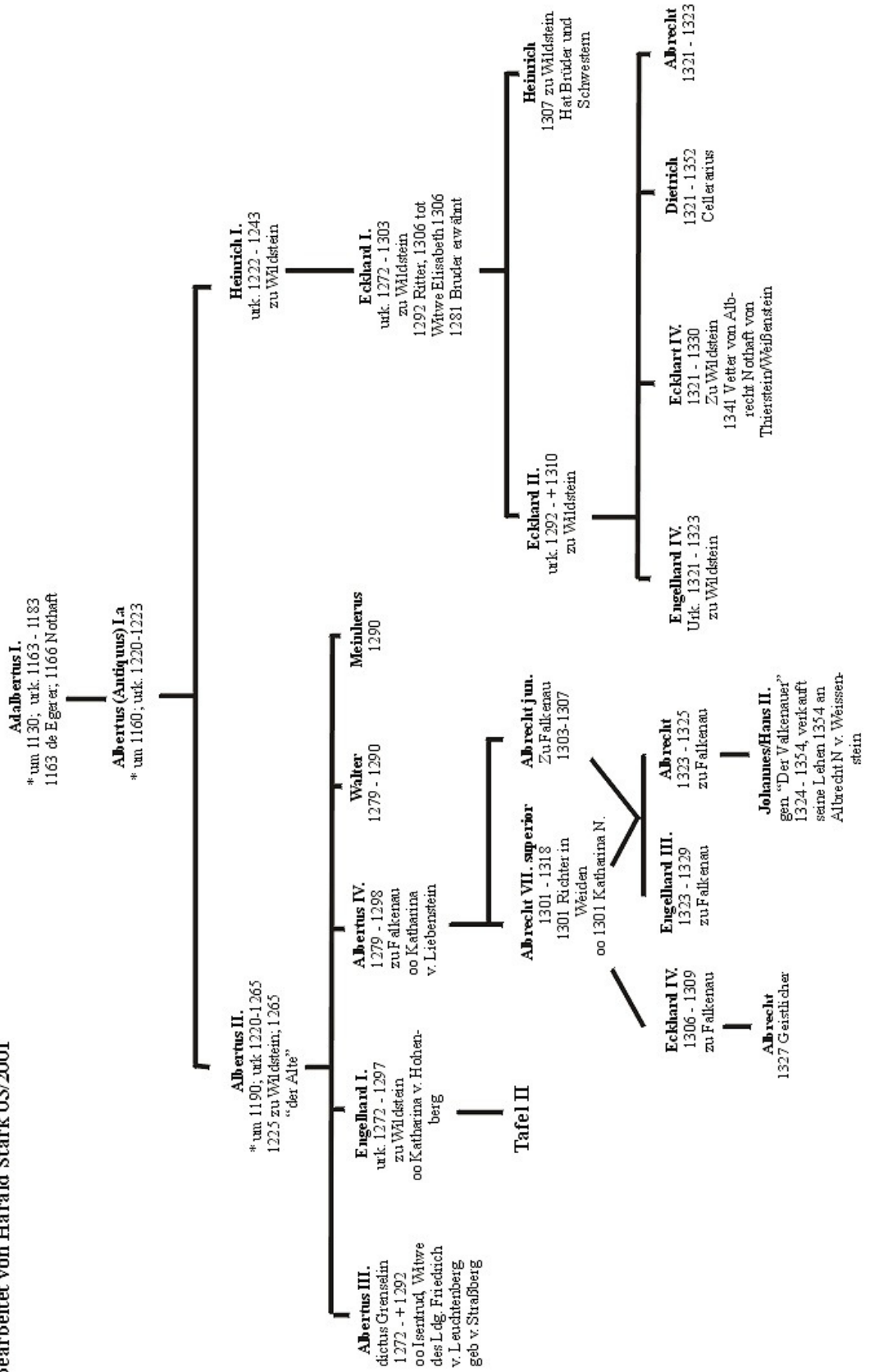
1. Přehled vlastníků panského sídla v Sokolově

Majitel	Období	Poznámky
Albert Nothaft	?1250 – 1282?	
Albert ml. Nothaft	?1282 - 1309	
Engelhard Nothaft?	1309 – 1339	
Mikuláš Winkler	1339 - 1348	
Tomáš Winkler	1348 - 1360	
Trost Winkler z Kynšperka	1360 - 1366	
Královská komora	1366 - 1435	
Kašpar Šlik	1435 - 1449	pouze zástavně
Matyáš Šlik	1449 - 1487	
Mikuláš Šlik	1487 - 1522	
Volf Šlik	1522 - 1556	1527 získal i druhou polovinu panství po bratru Kryštofovi 1553 Sokolov svobodným dědičným majetkem
Anna Šliková, roz. Pluhová z Rabštejna	1556 - 1584	vdova po Volfu Šlikovi
Kryštof Šlik	1584 - 1615	
Jan Albín Šlik	1615 - 1621	
Heřman Černín z Chudenic	1621	zástavně
Ota Nostic	1622 - 1630	1630 ustaven fideikomis
Jan Hartvík Nostic-Rieneck	1630 - 1683	velká barokní přestavba
Antonín Jan Nostic-Rieneck	1683 - 1736	
František Václav Nostic-Rieneck	1736 - 1765	
František Antonín Nostic-Rieneck	1765 – 1794	
Bedřich Jan Nostic-Rieneck	1794 - 1819	klasicistní přestavba
Robert Nostic-Rieneck	1819 - 1820	
Ervín Nostic-Rieneck	1820 - 1872	poručník: Jan Nostic-Rieneck, 1822 – 1829 Jan Prokop Hartmann hrabě z Klarsteinu
Ervín ml. Felix Nostic-Rieneck	1872 - 1931	poručník: Terezie Thun-Hohensteinová
Bedřich Leopold Nostic-Rieneck	1931 - 1945	1945 konfiskace majetku
stát	1945 - 2000	zámek svěřen do správy Ministerstva zemědělství, ONV v Sokolově, MěNV v Sokolově
Karlovarský kraj	2000 - současnost	

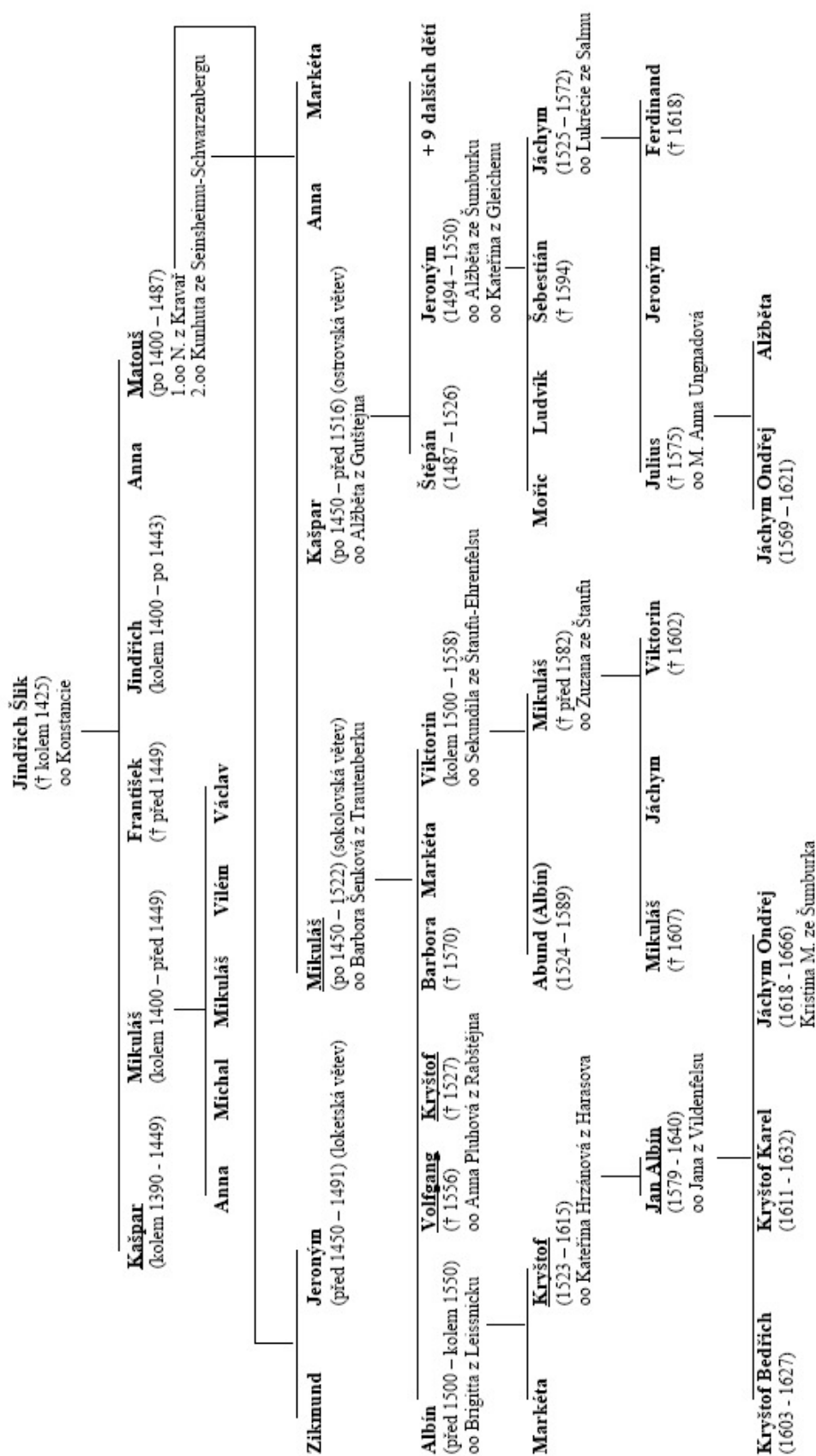
2. Rodokmen Nothaftů

Stammtafel der Nothaft von Wildstein
und d Falkenau
bearbeitet von Harald Stark 03/2001

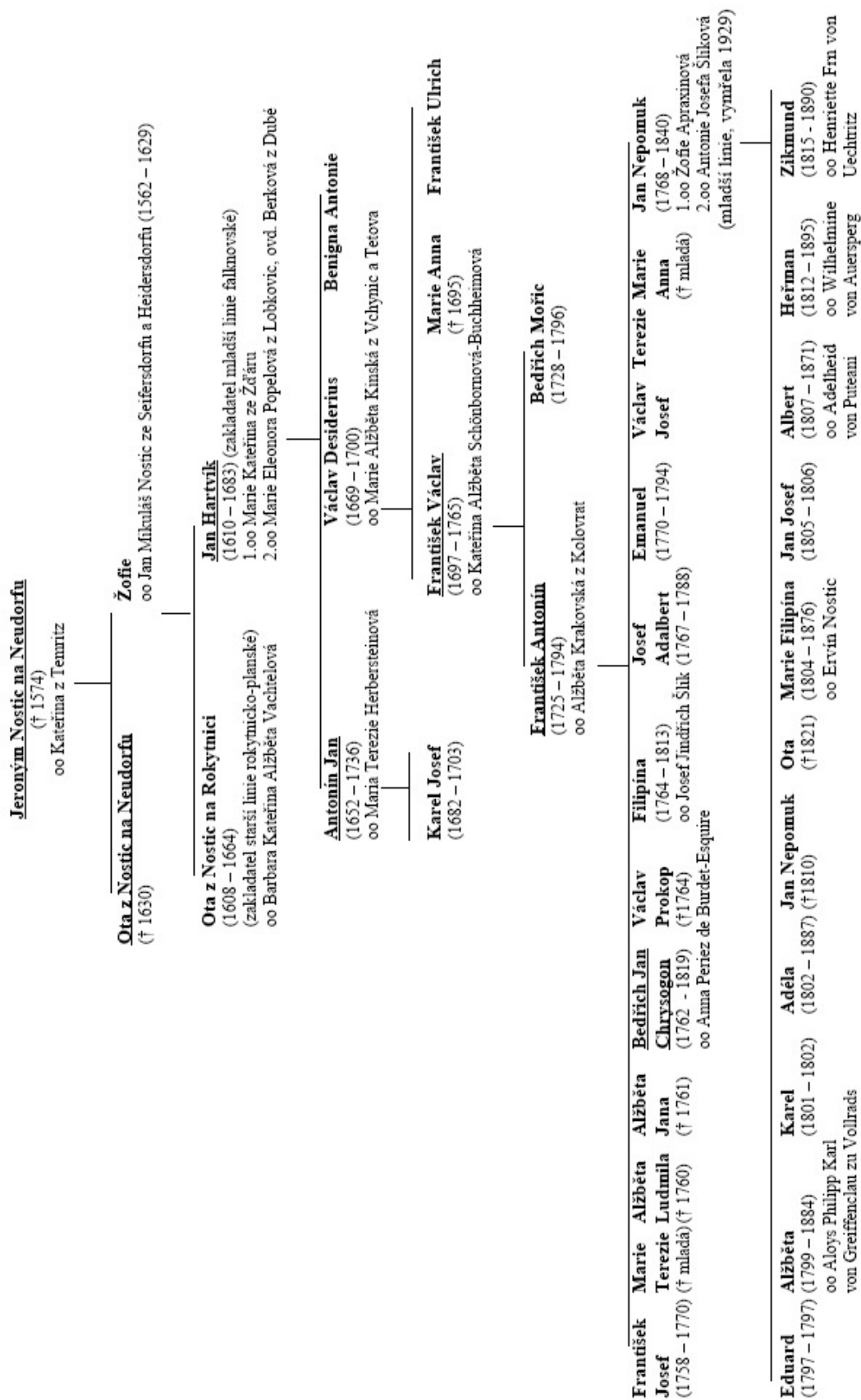
Tafel I.

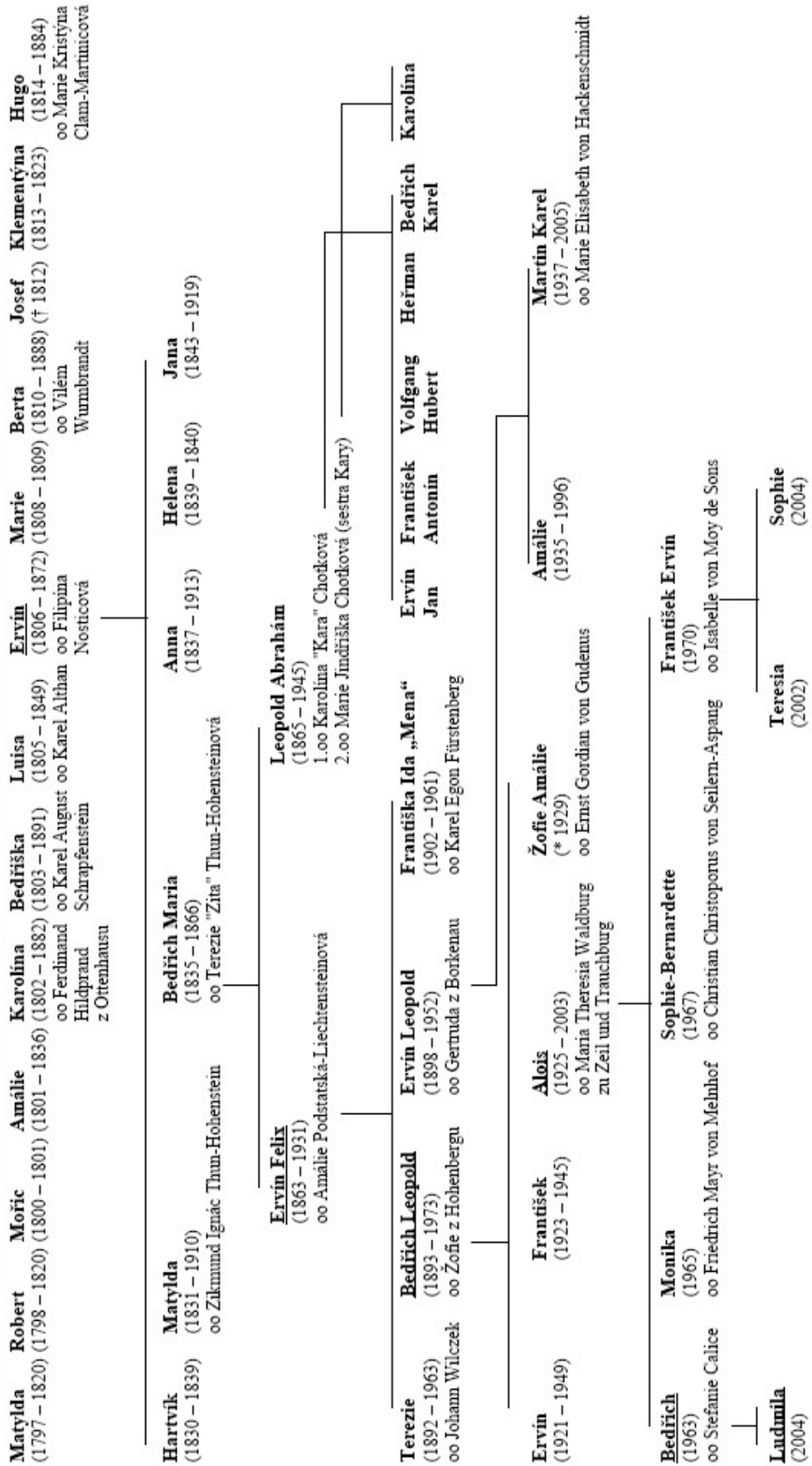
3. Rodokmen Šliků

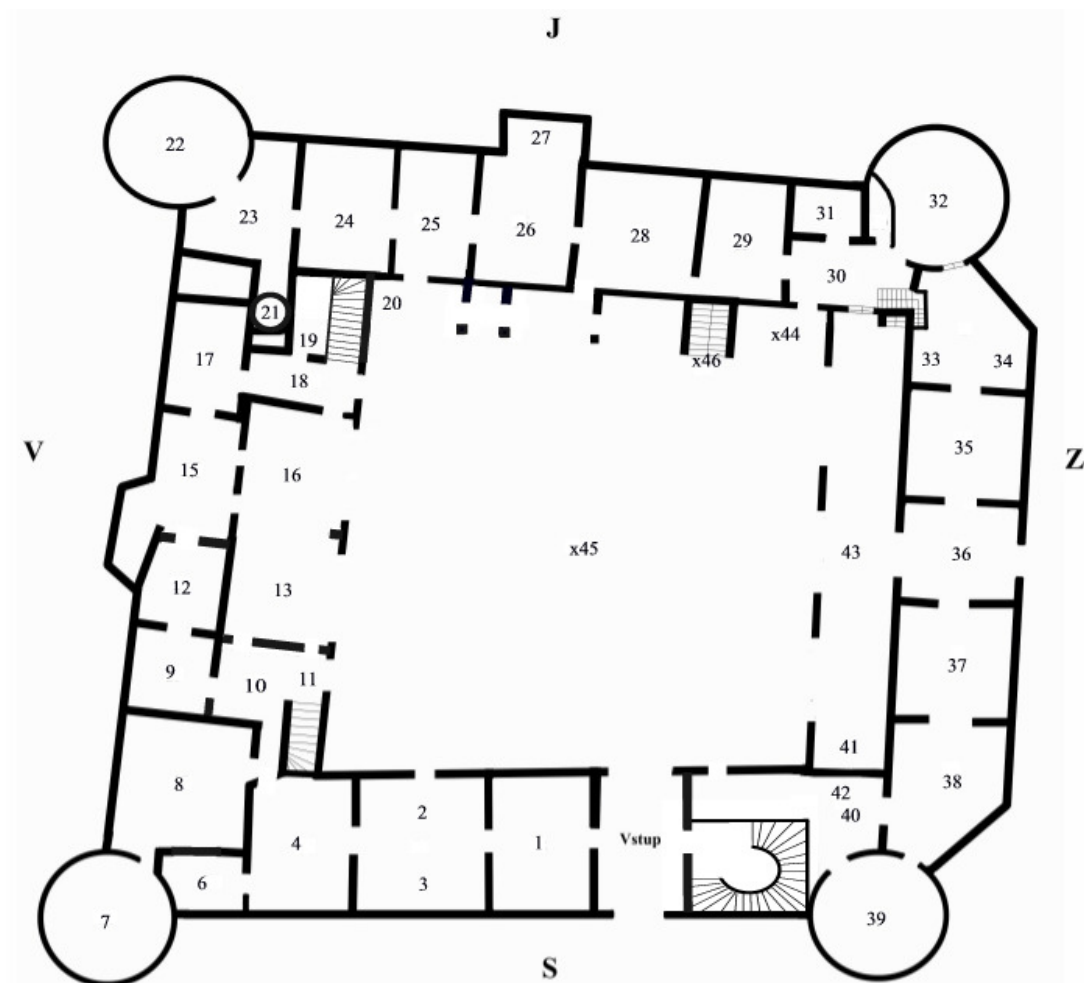
4. Rodokmen Nosticů

Bedřich Jan Chrysoгон

5. Přibližný plán přízemí zámku v době baroka

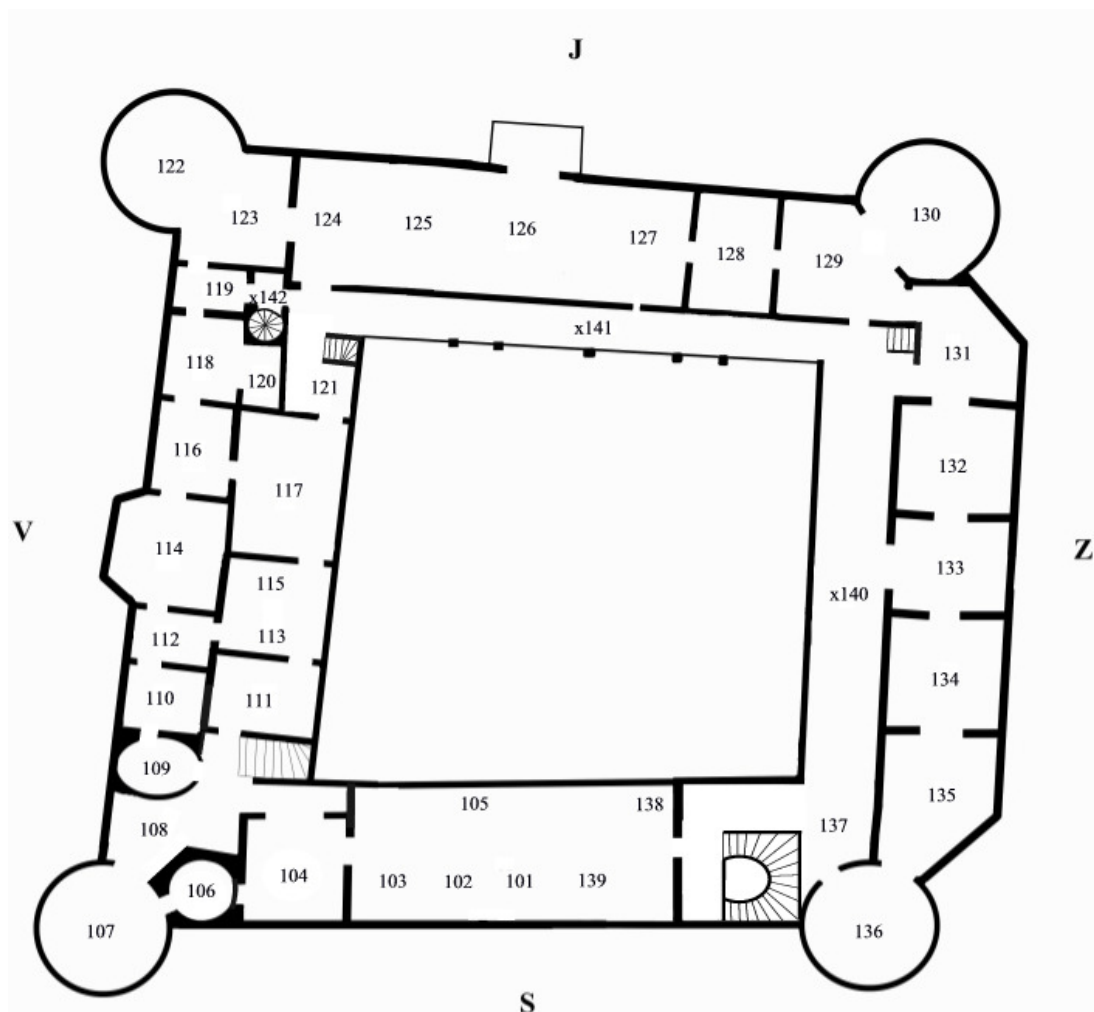
* **	1683	1736	1765	1795/6
1		kancelář vedle	kancelář (32)	byť lékaře (31)
2,3		důstojnický pokoj (40)		
4		komora (41)	kuchyňský pokoj (30)	byť zámeckého čeledína (32)
6			pokojík vedle (31)	
7		pokoj pod kaplí aneb pokoj stolníka (43)	stará garderoba (29)	rondel (34)
8		dolní pokoj hejtmana (42)		pokoj lokaje (33)
9	garderoba (36)	garderoba (34)	panská zbrojnice (28)	garderoba (47)

* čísla v závorce značí pořadí v inventáři

** zelená barva znamená, že prostor zde pravděpodobně byl, ale v inventáři zaznamenán výslovně není

10,11	předsíň	předsíň	předsíň	černá skříň č. 28 (48)
12	viz 9	viz 9	viz 9	viz 9
15			zbrojnice (27)	stará garderoba (36)
17				
18	předsíň	předsíň	předsíň	
19	sklep	sklep	vinný sklep (44)	vinný a pivní sklep (35)
20	schody	schody	schody	schody
22		pokoj komorníka	úřední archiv (45)	archiv
23				
24		laboratoř (44)	stará laboratoř (43)	
25		kvelb		
26,27		kuchyňský pokoj (45)	kvelb vedle (42)	kuchyňský kvelb (38)
28	kuchyně (37)	kuchyňský kvelb (46)	kuchyně (41)	kuchyně (37)
29		pokoj lokaje (47)	pokoj lokaje (40)	kuchyňský pokoj (39)
30	předsíň	předsíň	předsíň	předsíň
31			starý pokoj lokaje (38)	malý pokojík vedle (40)
32		pokladníková kancelář (37)	důstojnický pokoj (37)	rondelový kvelb (45)
33,34	lázeň (35)	vedlejší pokoj tamtéž (36)	pokoj sekretáře (36)	lokajský pokoj (46)
35	pokoj naproti (34)	pokoj pokladníka vedle brány do zahrady (35)	pekárna cukroví (35)	pekárna cukroví (43)
36	vjezd	vjezd	vjezd	vjezd
37	vedlejší pokoj (33)	dolní pokoj naproti bráně do zahrady po pravé ruce (38)	dolní pokoj po pravé ruce naproti zahradě (34)	kancelář (42)
38	pokoj sekretáře (32)	spodní pokoj vedle (39)	pokoj důchodního dole naproti zahradě (33)	byť ředitele správy pokojů (41)
39	světnice lokaje (30)			
40	předsíň + komora vedle (31)	předsíň	předsíň	
42	schody	schody	schody	schody
43	chodba	chodba	venku na zámecké chodbě (39)	ze zámku venku (44)
x45	nádvoří (39)	nádvoří	nádvoří	nádvoří
x46	sklep (38)	sklep	sklep	

6. Přibližný plán prvního patra zámku v době baroka

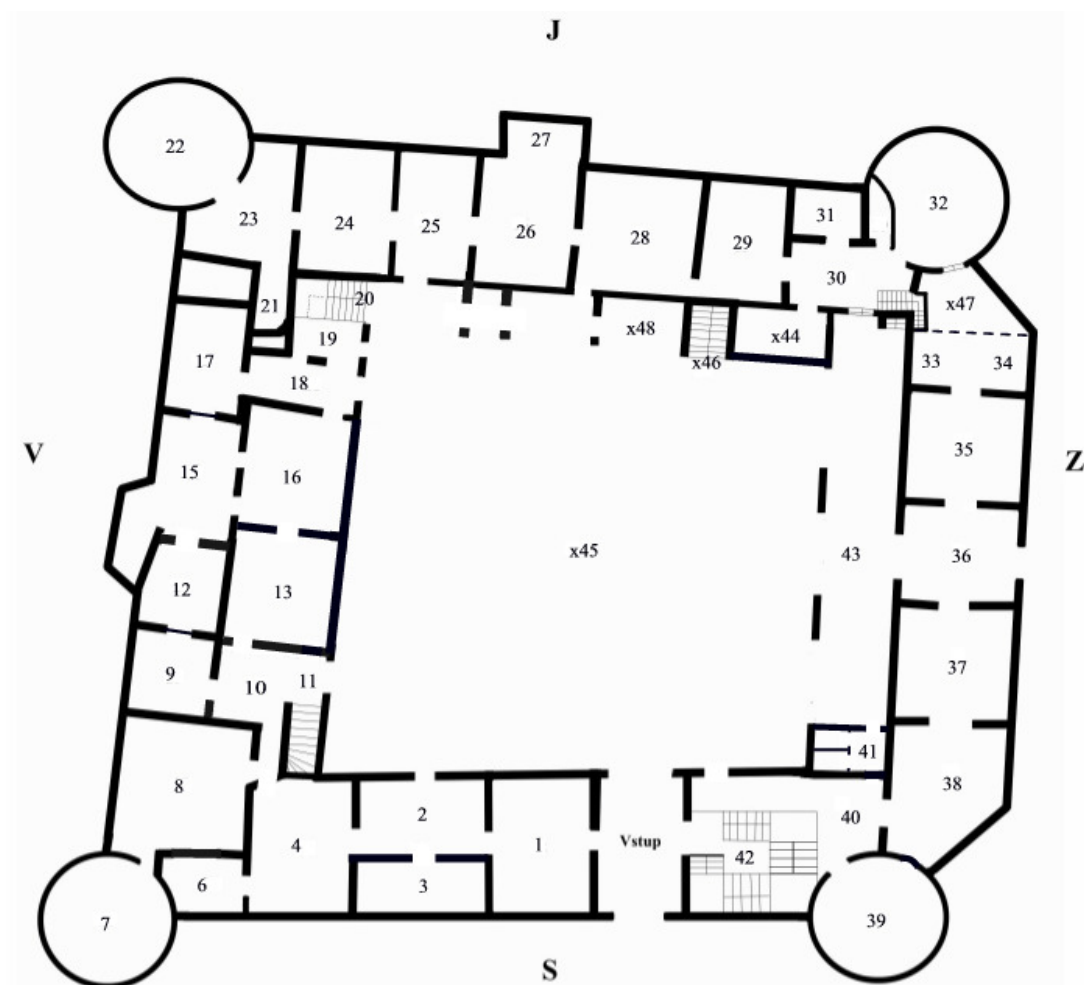
* **	1683	1736	1765	1795/6
101	jídlna (24)	velká jídelna nad přední branou (13)	velká jídelna č. 6 (6)	1. (1)
102				
103				
104	druhý pokoj při jídelně (23)	pokoj vedle (14)	vedlejší pokoj č. 7 (7)	2. (2)
105	viz 101	viz 101	viz 101	viz 101
106	předpokoj kaple (20)	rondel u kaple (16)	rondel u kaple č. 9 (9)	4. (4)
107	kaple (21)	kaple (17)	kaple č. 10 (10)	5. kaple (5)
108		prostor při kapli (18)		6. (6)
109	viz 106	rondel nad pokojem stolníka (21)	pokoj u kaple č. 11 (11)	7. (7)

* čísla v závorce značí pořadí v inventáři

** zelená barva znamená, že prostor zde pravděpodobně byl, ale v inventáři zaznamenán výslovně není

110	ložnice při předpokoji kaple (22)	pokoj vedle (22)	pokoj č. 12 (12)	8. (8)
111	druhý pokoj vedle (16)	pokoj u schodiště ke kapli (19)	pokoj č. 8 (8)	3. (3)
112	přední komora vedle dámského pokoje (17)	pokoj hned vedle (23)		9. (9)
113,115	dámská světnice (15)	druhý pokoj vedle naproti dvoru (20)	15. vedlejší pokoj (15)	10. (10)
114	druhý pokoj vedle (18)	dámský pokoj (24)	dámský pokoj č. 13 (13)	11. (11)
116	stará dámská světnice (19)	předpokoj ze strany dámského pokoje (25)		13. (13)
117	předsín u dámského pokoje (14)	zimní jídelna (27)	14. stará zimní jídelna (14)	12. (12)
118		dámský pokoj vedle kabinetu (26)	16. pokoj mladého pána (16)	14. (14)
119		malá retiráda (3)	17. malý pokoj vedle (17)	15. (15)
120	viz 118	kabinet	viz 118	viz 118
121	předsín mezi sálem a rondelem (12)	předpokoj (2)	malý předpokoj č. 19 (19)	
122,123	rondel proti rybářskému domu (13)	hraběcí pokoj (1)	pokoj č. 18 (18)	16. (16)
124	velký sál (11)	velký sál (4)	velký sál č. 20 (20)	17. (17)
125				18. (18)
126				19. (19)
127				20. (20)
128	komora vedle rondelu (10)	malý pokoj vedle sálu (5)	Pokoj č. 21 (21)	21. (21)
129,130	rondel naproti oboře (9)	rondel vedle (7)	jídelna č. 22 (22)	22. jídelna (22)
131	komora vedle (6)	věžní pokoj vedle zahrady (6)	pokoj č. 23 (23)	23. (23)
132	dámský pokoj (5)	pokoj naproti zahradě (8)	hraběcí pokoj (1)	24. (24)
133	ložnice (4)	pokoj nad branou do zahrady (9)	vedlejší pokoj č. 2 (2)	25. (25)
134	třetí pokoj (3)	pokoj vedle (10)	vedlejší pokoj č. 3 (3)	26. (26)
135	druhý pokoj s vestavěnou skříní (2)	rohový pokoj proti stělnici (11)	pokoj č. 4 (4)	27. (27)
136	kulatý hraběcí pokoj (1)	rondel naproti hlídačovu domku (12)	rondelový pokoj č. 5 (5)	28. (28)
137	schodiště	schodiště	schodiště	schodiště
138,139	viz 101	viz 101	viz 101	viz 101
x140	galerie (7)	galerie (28)	galerie (24)	galerie (29)
x141	chodba u sálu (8)	chodba	chodba	chodba

7. Přibližný plán přízemí zámku v době klasicismu

* **	1819	1830	1872	

1	kancelář báňské správy č. 30 (34) <i>kancelář báňské správy</i>	kancelář	<i>velký pokoj</i>	1. byt zámeckého správce (1)
2	předsíň k č. 30 (35) <i>předsíň</i>	předsíň	<i>stejná místnost jako č. 3</i>	
3	<i>kuchyně</i>	kuchyně	<i>stejná místnost jako č. 2</i>	
4	přílehlý pokoj č. 31 (36) kuchyňský pokoj	kancelář	<i>úschovna (Behältnis)</i>	
5	x	x	<i>záchod</i>	

* čísla v závorce značí pořadí v inventáři

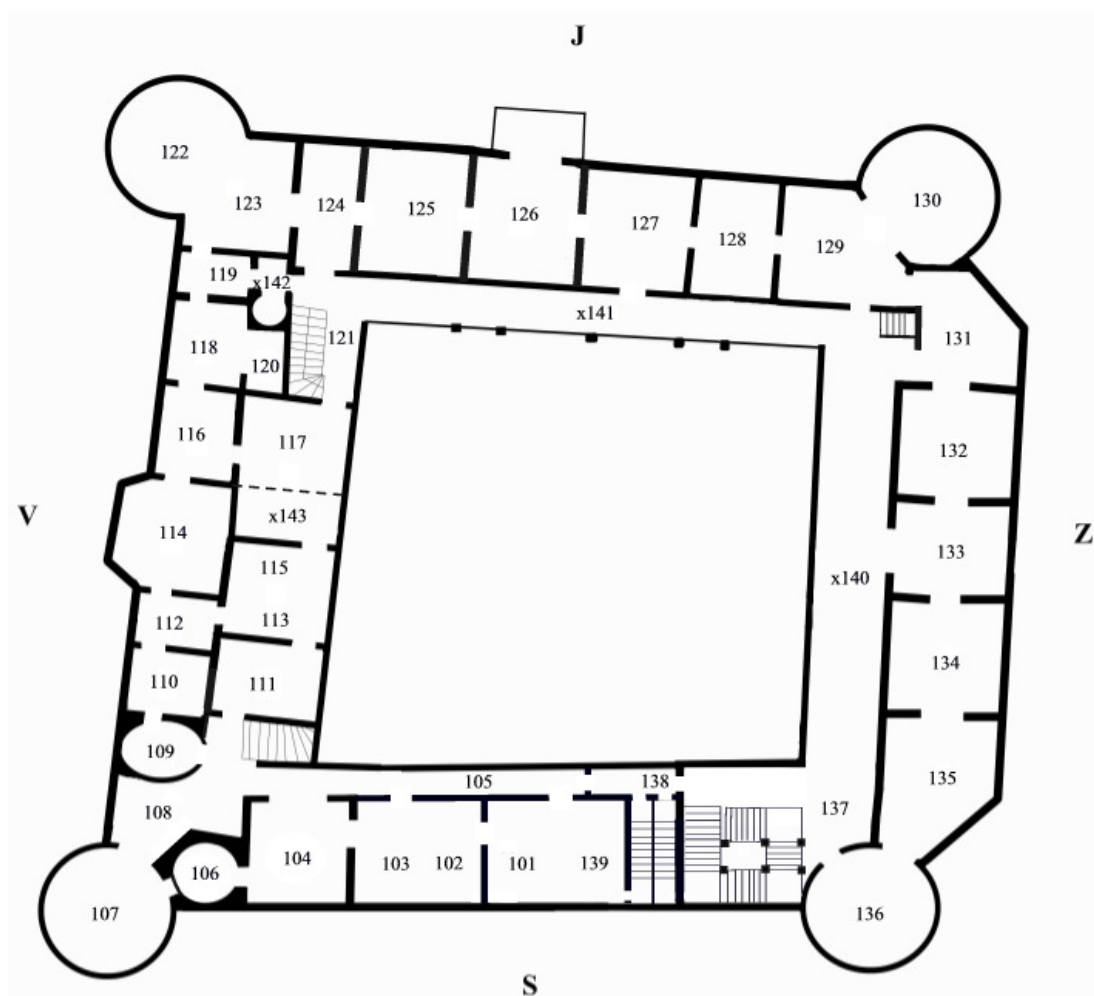
** zelená barva znamená, že prostor zde pravděpodobně byl, ale v inventáři zaznamenán výslovně není

*** kurzíva značí název místnosti v jiném dokumentu než inventáři, pokud se odlišují (1819 *Protokol*, 1872 *Popis objektů*)

6	komora č. 34 (39) vedlejší komora		úschovna (Behältnis)	
7	jídélna služebnictva č. 33 (38) věž		2. věžní pokoj (2) věž	
8	kvelb č. 32 (37) pokoj		3. pokoj (3) místnost	
9	kvelb č. 35 (41) kvelb	kvelb	zaklenutá místnost	
10,11	předsíň č. 35 (40) předsíň	předsíň	předsíň	
12	kávová kuchyně č. 36 (42) kvelb	kuchyně	zaklenutá místnost	
13	zbrojnice	kvelb	5. žehlírna (4) mandlovací místnost	
15	vedlejší pokoj č. 37 (43) kvelb	kvelb	7. kvelb (6) zaklenutá místnost	
16	kvelb č. 38 (44) kvelb	kvelb	6. prádelna (5) prádelna	
17	kvelb	kvelb	8. pokoj (7) dlážděná místnost	
18	předsíň	předsíň	předsíň	
19	sklep kvelb	sklep	vinný sklep (44)	
20	schody	schody	schody	
22	archiv	kvelb	9. archiv (8)	
23		kvelb	archiv a místnost ve věži	
24	kuchyňský kvelb č. 39 (45) spíž	spíž	10. kvelb (9) předsíň	
25	dřevník		11. dřevník (10) dřevník	
26,27	dřevěný kvelb č. 40 (46) dřevník	dřevník	12. pekárenský pokoj (11) pekárna	
28	velká kuchyně č. 41 (47) panská kuchyně	velkopanská kuchyně	13. kuchyně (12) zámecká kuchyně	
29	kuchyňský pokoj č. 42 (48) pokoj pro kuchaře	pokoj pro kuchaře	14. pokoj (13) pokoj	
30	předsíň	předsíň	16. předsíň (15) předsíň	
31	ložnice		17. pokoj (16) kuchyňský pokoj se zdvižným zařízením	
32	kvelb	byt ředitele	18. pokoj (17) věžní pokoj	
33,34	registratura		20. pokoj (19) stejný pokoj jako č. x47 a 35	
35	kancelář č. 43 (49) úřední kancelář	úřední kancelář	21. pokoj (20) stejný pokoj jako č. x47 a 33,34	

36	vjezd	vjezd	vjezd <i>sala terrena</i>
37	pokoj pro služebníky	kvelb	22. sál se zbraněmi (21) <i>sál se zbraněmi</i>
38	<i>obytný pokoj</i>	kvelb	<i>vedlejší oddělení sálu se zbraněmi</i>
39	<i>věžní pokoj</i>		23. pokoj (22) <i>věžní pokoj</i>
40	<i>předsíňka</i>	předsíň	předsíň
41	x	x	<i>záchod</i>
42	schody	schody	<i>schody</i>
43	chodba	chodba	<i>chodba</i>
x44	spíž	spíž	15. spíž (14) <i>spíž</i>
x45	nádvoří	nádvoří	<i>nádvoří</i>
x46	sklep	sklep	<i>sklep</i>
x47	viz 33,34	viz 32	19. pokoj (18) <i>stejný pokoj jako č. 33,34 a 35</i>

8. Přibližný plán prvního patra zámku v době klasicismu

*** **	1819	1830	1872
101,139	sál č. 1 (1)	pokoj	31. pokoj (36) <i>větší pokoj</i>
102,103	pokoj č. 2 (2)	pokoj	30. pokoj (35) <i>menší pokoj</i>
104	pokoj č. 3 (3)	pokoj	29. pokoj (34) <i>pokoj</i>
105	chodba	chodba	chodba
106	vestavěný kapličkový pokojík (4)	pokoj	28. rondelový pokoj (33) <i>kabinet</i>
107	kaple	kaple	23. kaple (30) <i>kaple</i>

* čísla v závorce značí pořadí v inventáři

** zelená barva znamená, že prostor zde pravděpodobně byl, ale v inventáři zaznamenán výslovně není

*** kurzíva značí název místnosti v jiném dokumentu než inventáři, pokud se odlišují (1819 *Protokol*, 1872 *Popis objektů*)

108	předsíň	předsíň	předsíň (31) předsíň se 2 odděleními (32) <i>předsíň + záchod</i>
109	pokoj č. 4 (5)		<i>šatna</i>
110	pokoj č. 5 (6)		<i>pokoj</i>
111	pokoj č. 12 (13)		<i>pokoj</i>
112	pokoj č. 6 (7)		<i>pokoj</i>
113	pokoj č. 11 (12)		<i>pokoj</i>
114	pokoj č. 7 (8)		<i>pokoj</i>
115	viz 113	viz 113	viz 113
116	pokoj č. 8 (9)		<i>pokoj</i>
117	pokoj č. 10 (11)		<i>pokoj</i>
118	pokoj č.9 (10)		<i>pokoj se štukovým přehrazením</i>
119	retiráda	retiráda	<i>záchodová chodba</i>
120	viz 118	viz 118	viz 118
121		předsíň	15. schodiště (26) <i>prostor u schodiště</i>
122,123	dámský pokoj č. 24 (26)	pokoj	14. kulečnickový pokoj (25) <i>pokoj</i>
124	ložnice č. 23 (25)	pokoj	13. kredenc (24) <i>pokoj</i>
125	sedací pokoj č. 22 (24)	pokoj	12. jídelna <i>pokoj</i>
126	č. 21 (23)	pokoj	11. <i>pokoj s balkonem</i>
127	č. 20 (22)	pokoj	10. <i>pokoj</i>
128	č. 19 (21)	pokoj	9. <i>pokoj</i>
129,130	č. 18 (20)	pokoj	8. <i>pokoj</i>
131	předpokoj k č. 17 (19)	předsíň	7. <i>pokoj</i>
132	č. 17 (18)	pokoj	6. <i>pokoj</i>
133	č. 16 (17)	pokoj	5. <i>pokoj</i>
134	č. 15 (16)	pokoj	4. <i>pokoj</i>
135	č. 14 (15)	pokoj	3. <i>pokoj</i>
136	č. 13 (14)	pokoj	<i>pokoj ve věži</i>
137	vstupní prostor u schodiště	vstupní prostor u schodiště	1. schodiště (23) <i>schodiště</i>
138	předsíň	předsíň	32. předsíň u schodů na půdu (37) <i>schody na půdu</i>
x140	galerie	galerie	1. zavřená chodba (23) <i>chodba</i>
x141	chodba	chodba	16. chodba (27)
x142			x
x143	viz 117		<i>pokoj</i>

9. Erb Nothaftů

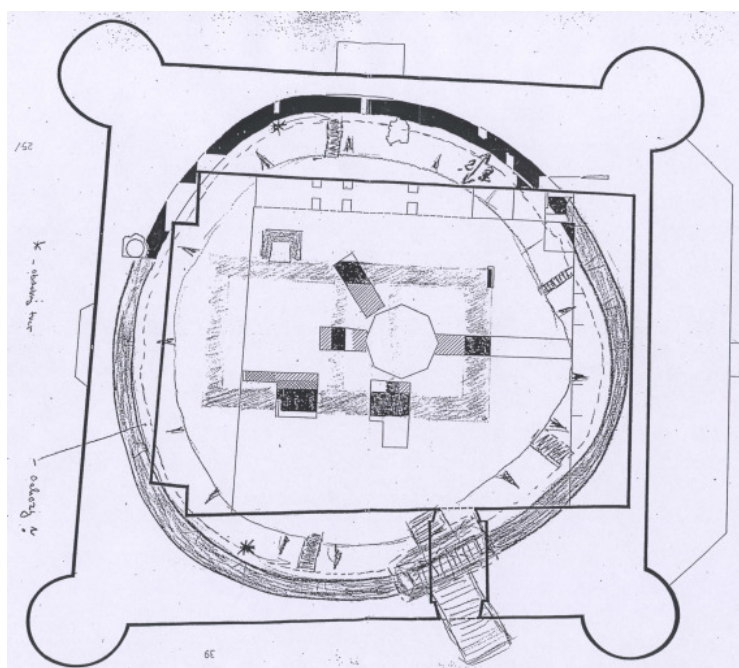
11. Erb Nosticů

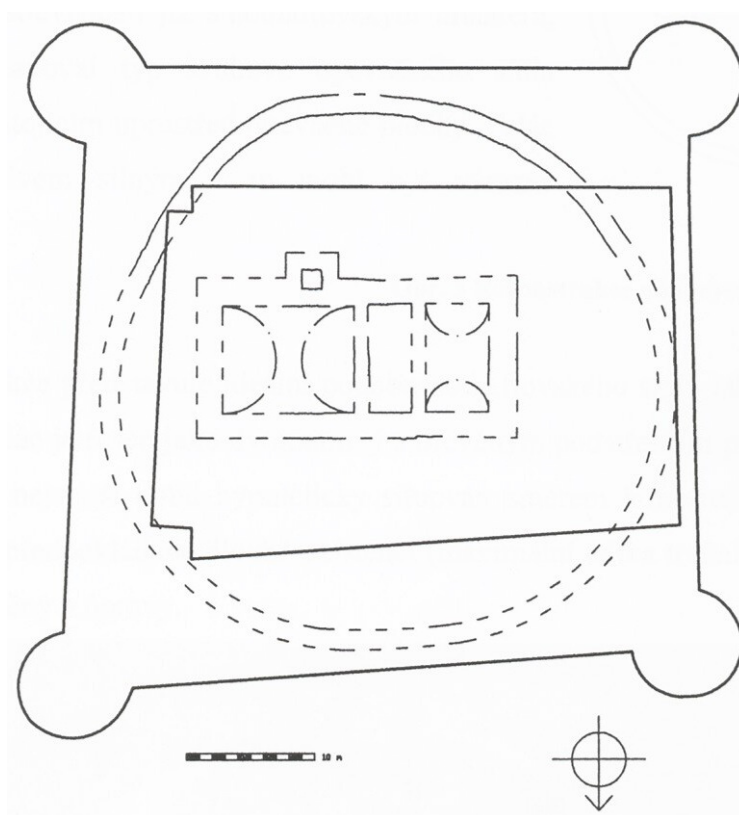
10. Erb Šliků

12. Erb Nosticů

13. Plán zachycující pravděpodobný půdorys tvrze, vzniklý jako pracovní materiál z (nepublikovaného) výzkumu v letech 1993 - 1994

14. Rekonstrukce půdorysu tvrze (čárkovaně) a šlikovského hradu (plnou čarou)

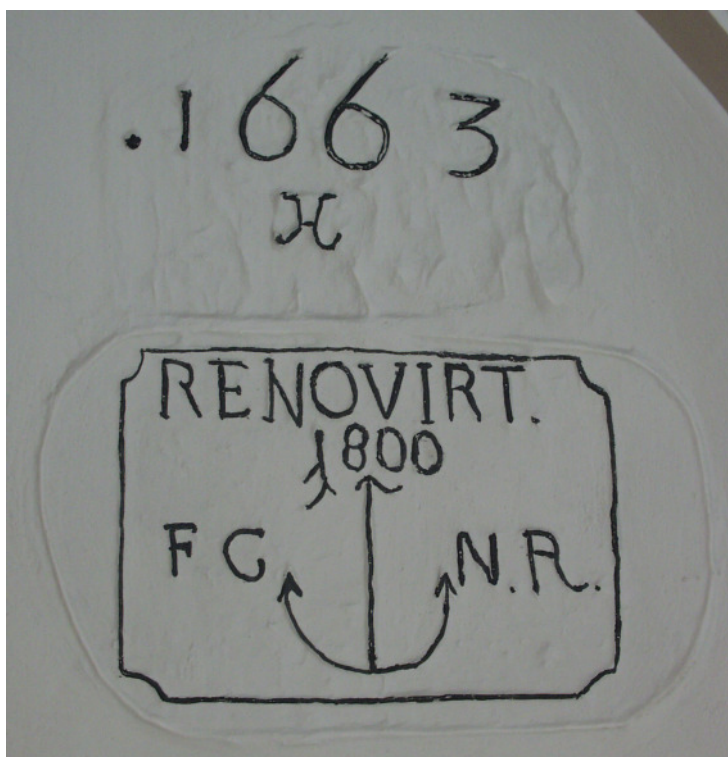
15. Rekonstrukce možné podoby tvrže ve 13. – 14. stol., autor ing. arch. Ondřej Semerák

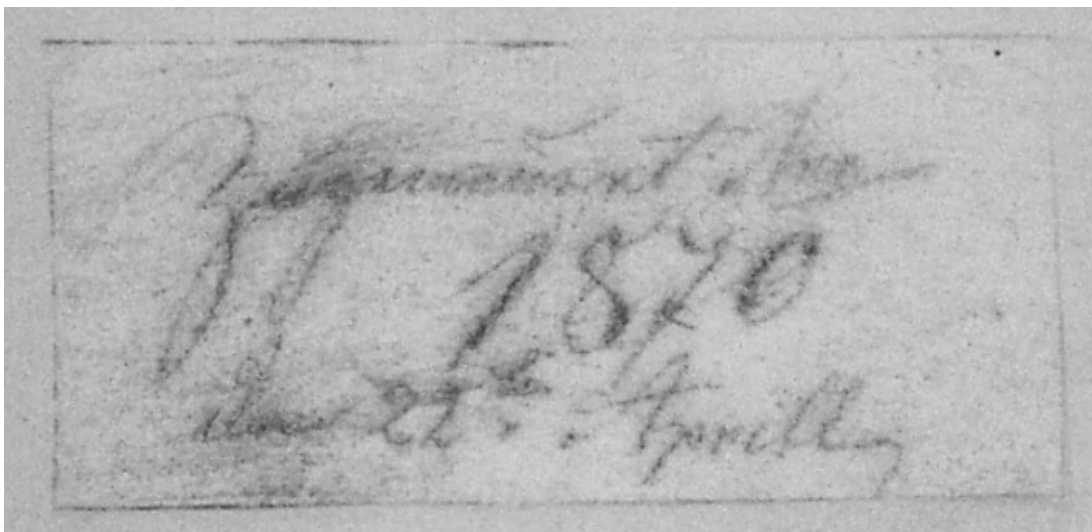
16. Pohled na město Sokolov, 2. pol. 17. stol., olej na plátně

17. Zámek v Sokolově v roce 1695

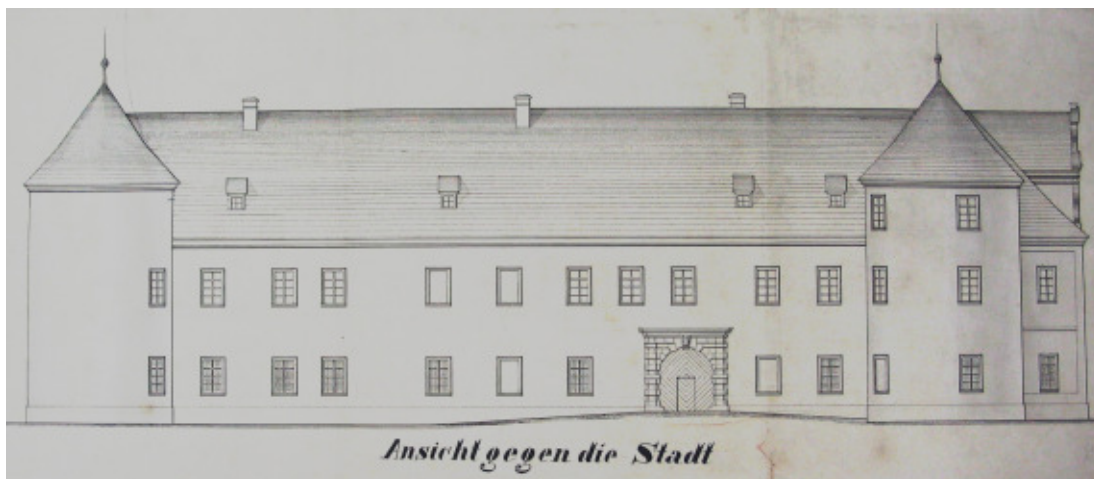
18. Nápisy vyryté při průjezdu v západním křídle zámku

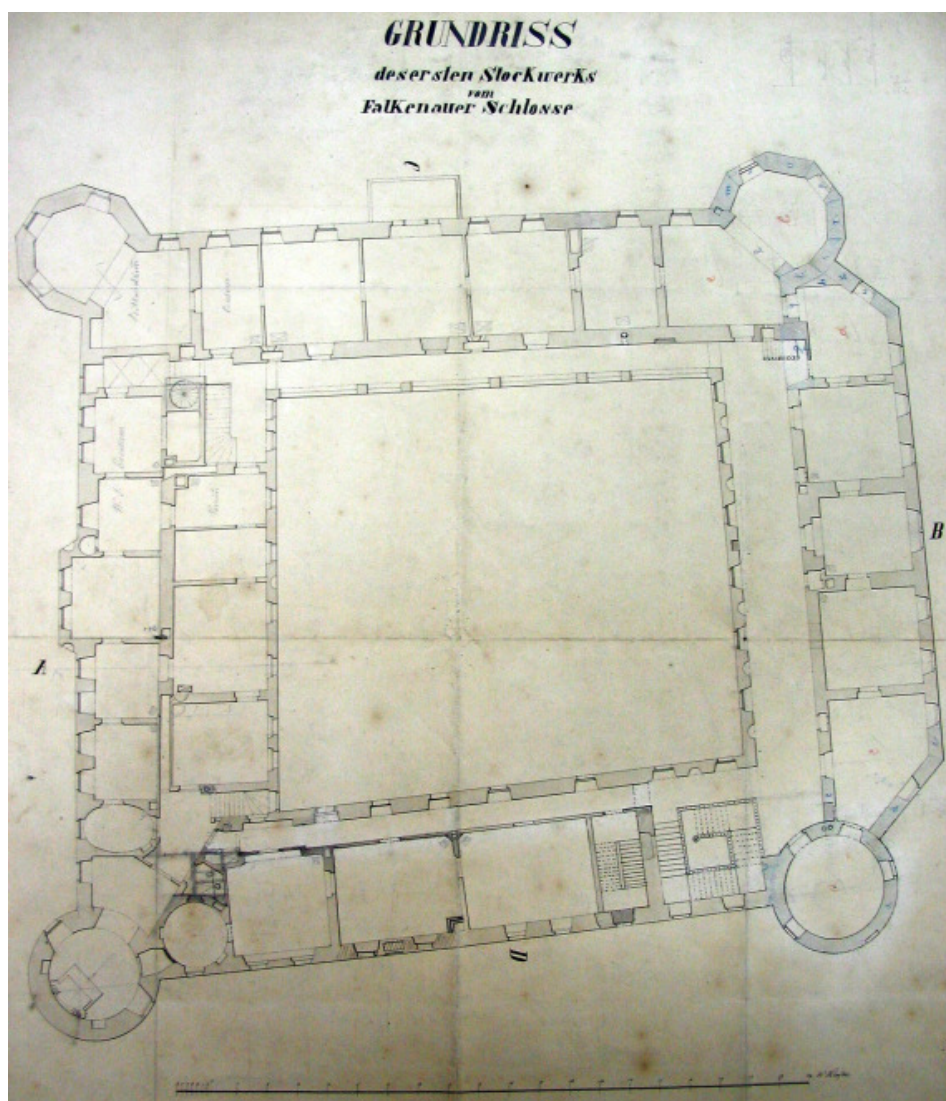
19. Nápis v prostoru nad hlavním vstupem do sklepa z nádvoří

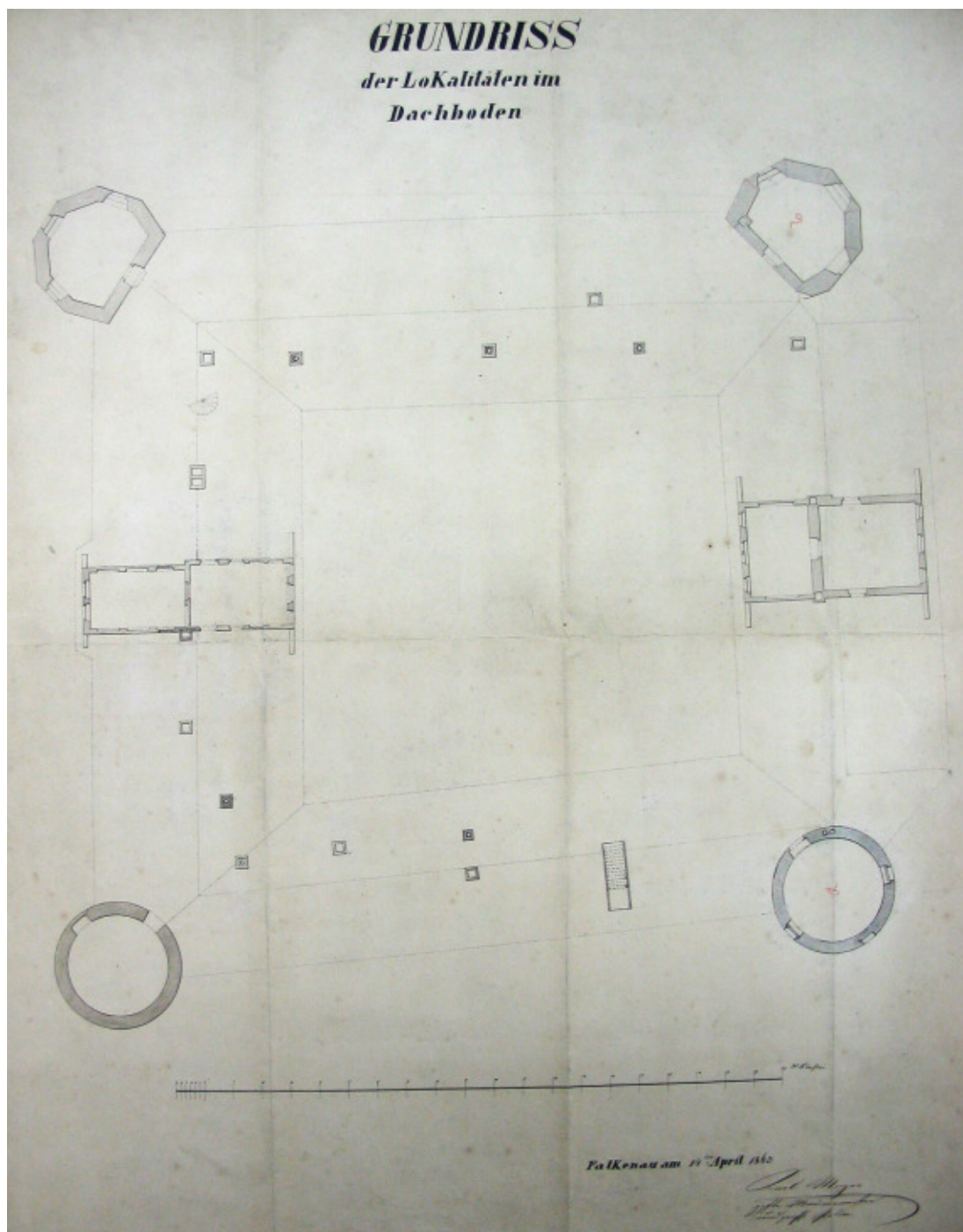
20. Situační plán města Sokolov z doby kolem roku 1830, výřez se zámkem a přilehlou zahradou

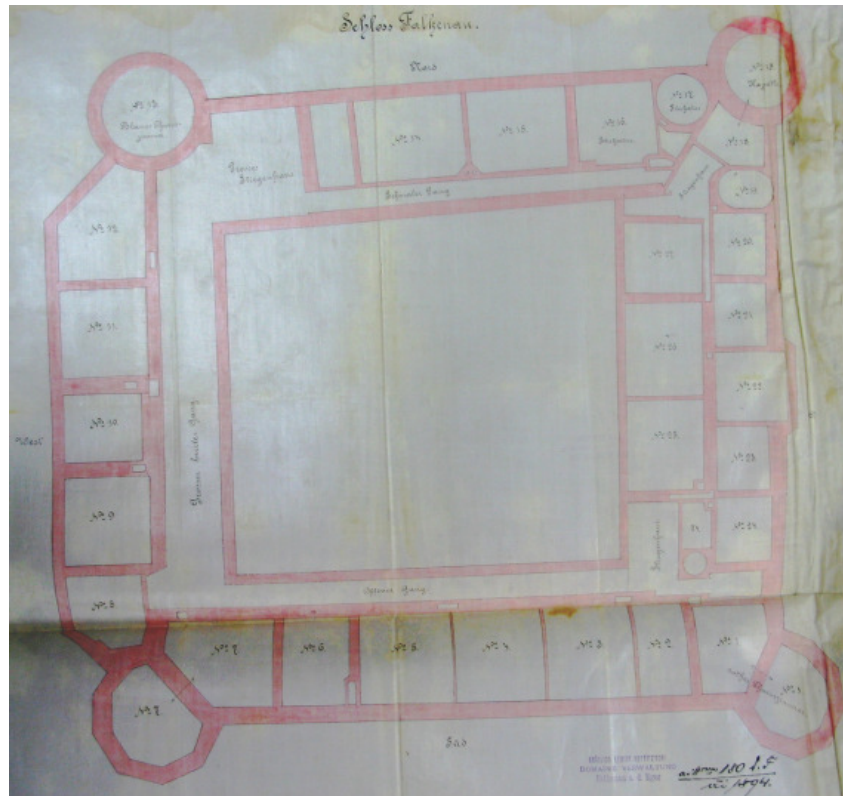
21. Pohled na severní křídlo zámku v pohledu od města z roku 1863, nákres

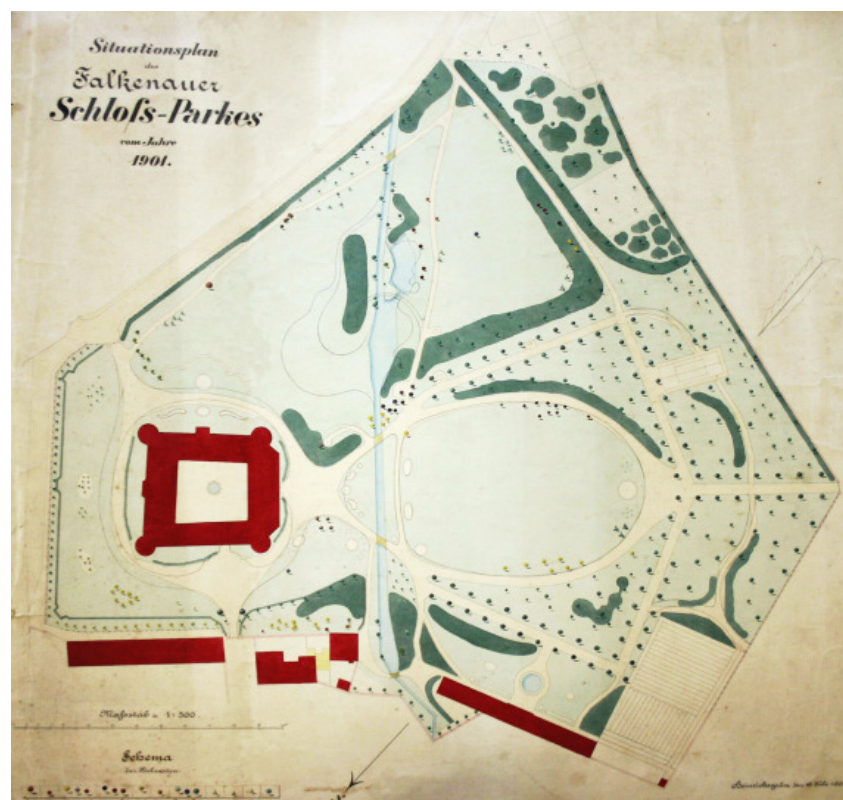
22. Zaměření prvního patra zámku z roku 1863

23. Zaměření podkroví zámku z roku 1863

24. Zaměření prvního patra zámku v roce 1894

25. Situační plán zámeckého parku v roce 1901

26. Fotografie zámku před opravou z konce 70. let 19. stol.

27. Pohled na zámek po rekonstrukci, fotografie z poč. 80. let 19. stol.

28. Pohled na severní křídlo s vjezdem do zámku, fotografie kolem 3. čtvrtiny 19. stol.

29. Pohled na severní křídlo s vjezdem do zámku, fotografie po roce 1900

30. Balkon v prvním patře jižního křídla zámku – Ervín Nostic, Jindřiška Chotková, Kara Nosticová, Leopold Nostic, Zdenka Chotková, fotografie kolem 3. čtvrtiny 19. stol.

31. Ervín a Leopold Nosticové, snad v pokoji 135, duben 1890

32. Pravděpodobně klavírový salon v jižním křídle zámku (127), květen 1890

33. Kara, Wolfgang, „Mama“, jeden z pokojů, snad ve východním křídle zámku (110), květen 1890

34. Medvědi skolení Leopoldem Nosticem v únoru 1890 v Rusku na nádvoří zámku v květnu 1890

35. Hřiště v zámeckém parku, Leopold, Ervín, Jaroslav a Wolfgang Nosticové, květen 1890

36. Záhon na zahradě u zámku, červen 1890

37. Sokolovské hony 13. a 14. října 1890 (zleva: pes Sarko, Toto, Kara, Henriette Buquoy, Olga, Antoinette, za nimi Josef Wallis, Leopold Nostic, „Papa“, Ferdinand Buquoy, H. Clam, Wolfgang, ve předu pes Jach)

38. Jeden z pokojů na zámku (zleva: Poldi, Antoinette, Johanna Rohanová, Anni Westphalen, Agläre Auesperg, Kuni Westphalen, Kara, Nesti Auersperg, Toto), duben 1891

39. Služebnictvo na nádvoří zámku (zleva: prادلena Nana, kočí Mathes, služebná Anna, kočí Postranecky, kuchařka Sophie, chůva Toja, komorník Johann Czepelak, komorná Louisette, pomocnice v kuchyni Fanny, služebník Gottfried, chůva Marie, podkoní Pepík), v pozadí východní křídlo, léto 1891

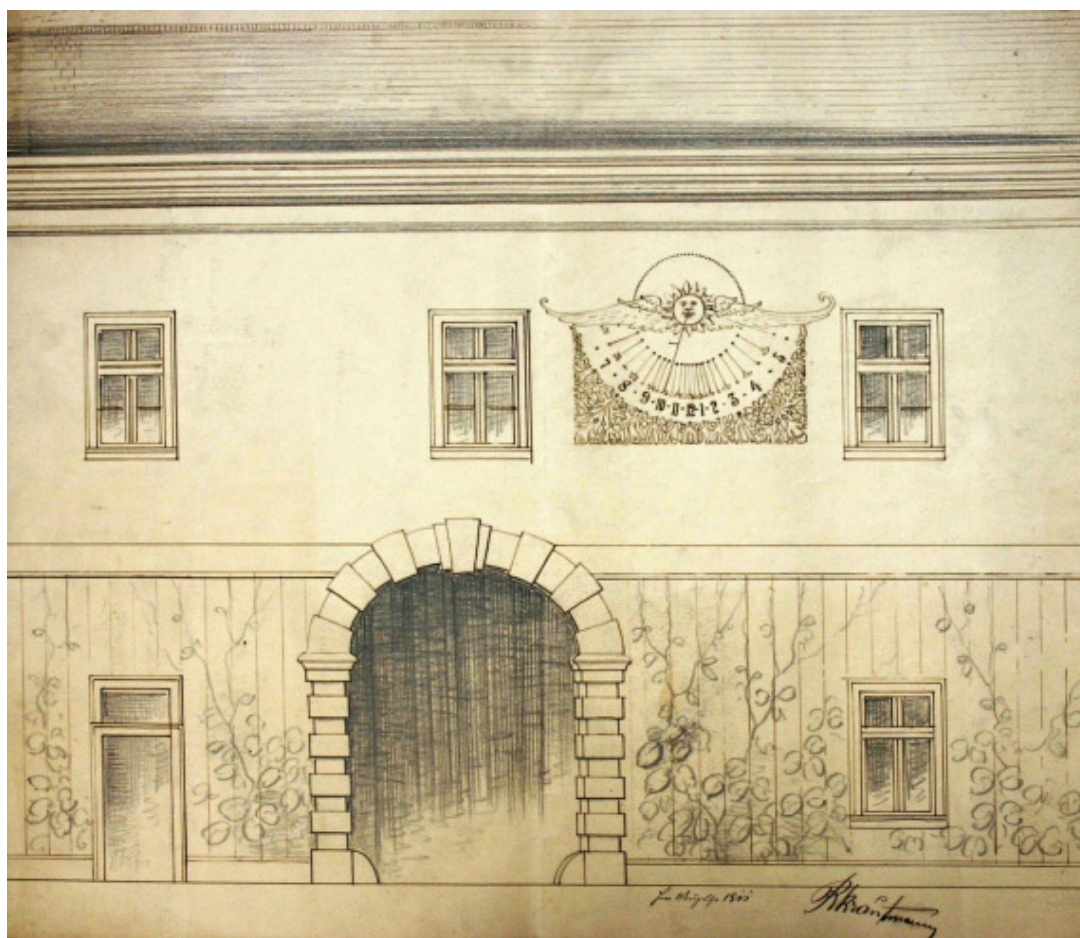
40. Při fotografických pracích na jižních arkádách zámku, zřejmě v jejich východní části (Toto, Kara, Sophie, Antoinette), podzim 1891

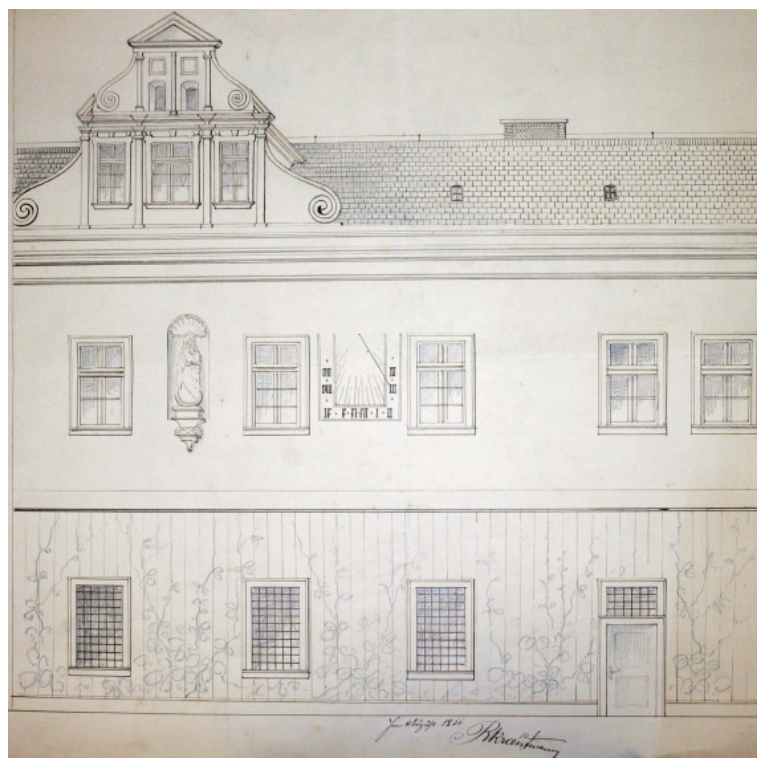
41. Olga, Antoinette, Toto a Sofie v zámeckém parku u mostku přes Mlýnský potok, podzim 1891

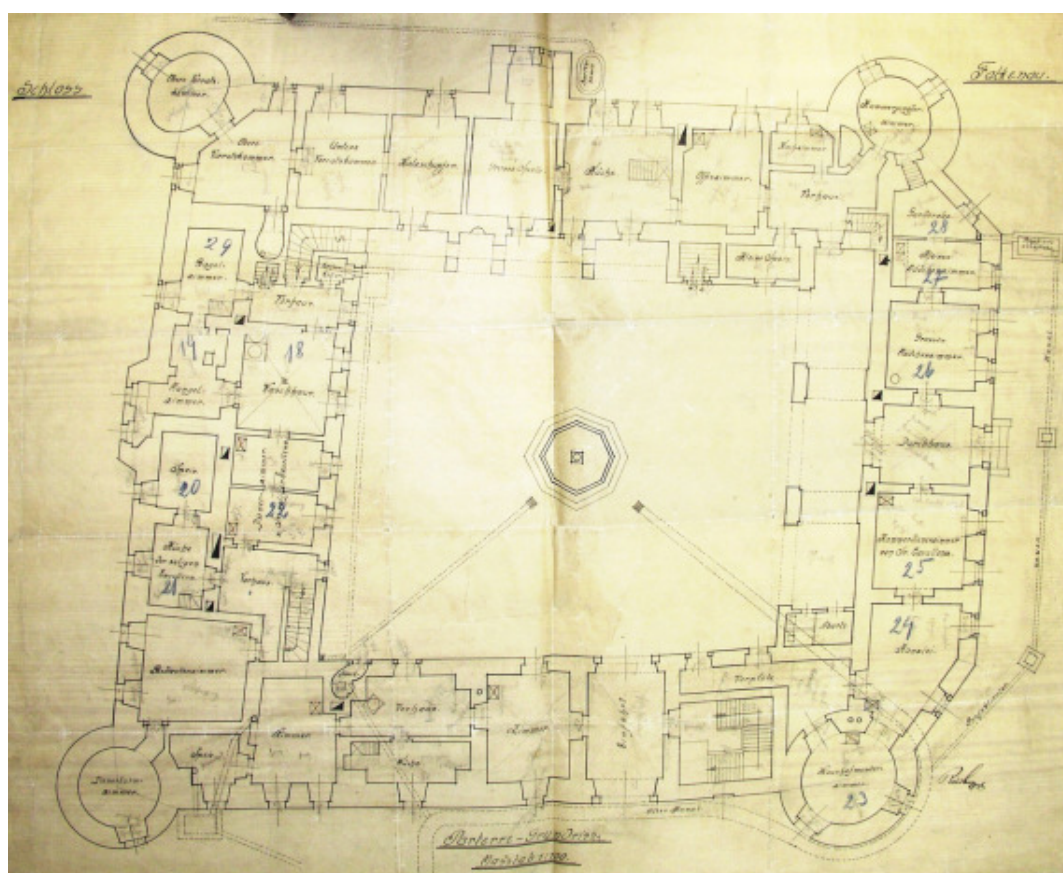
42. Pohled ukazující park se skleníky, vydán v roce 1911 A. Zinnerem

43. Pohled na severní křídlo z nádvoří v roce 1911, nákres

44. Pohled na východní křídlo z nádvoří v roce 1911, nákres

45. Zaměření přízemí zámku z roku 1913, nákres

46. Pohled na východní křídlo zámku v roce 1947, v nice socha Panny Marie

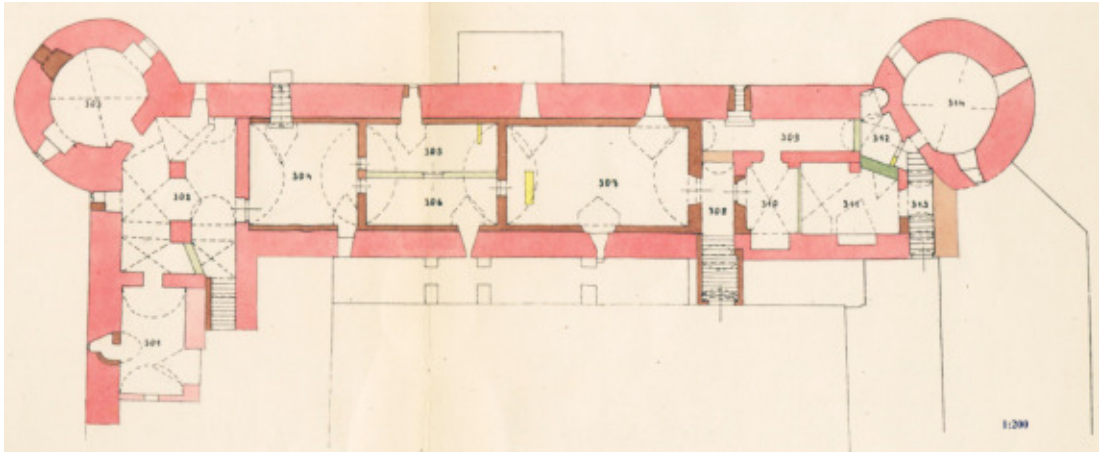
47. Pohled na dvorní průčelí západního křídla zámku v roce 1958

48. Zámek v 60. letech 20. stol.

49. Zámek po opravě v 70. letech 20. stol.

50. Plán zachycující sklepy zámku

**51. Jímka ve sklepních prostorech východního křídla, archeologický průzkum
v roce 1993**

52. Vnější fasáda jižního křídla při opravě na podzim 1993 – odhalený vstup na pavlač ze šlikovské éry

53. Celkový pohled na zámek od jihozápadu, v pozadí kostel sv. Jakuba Většího, současnost

54. Pohled na část severního a východního křídla, věž s kaplí je označena křížem na špičce střechy, současnost

55. Zámecká kaple, současnost

56. Detail stropu v pokoji se štukaturou (104), současnost

57. Detail stropu v kulatém pokoji se štukaturou (106), současnost

58. Dnešní obřadní síň (37) v západním křídle s pohledem do průjezdu

59. Pohled do pokojů prvního patra západního křídla směrem od severu k jihu, současnost

60. Místnost se středovým sloupkem (23) a pohled na vstup do jihovýchodní věže (22) v přízemí zámku, současnost

61. Nostická hrobka v kapucínském klášteře, současnost